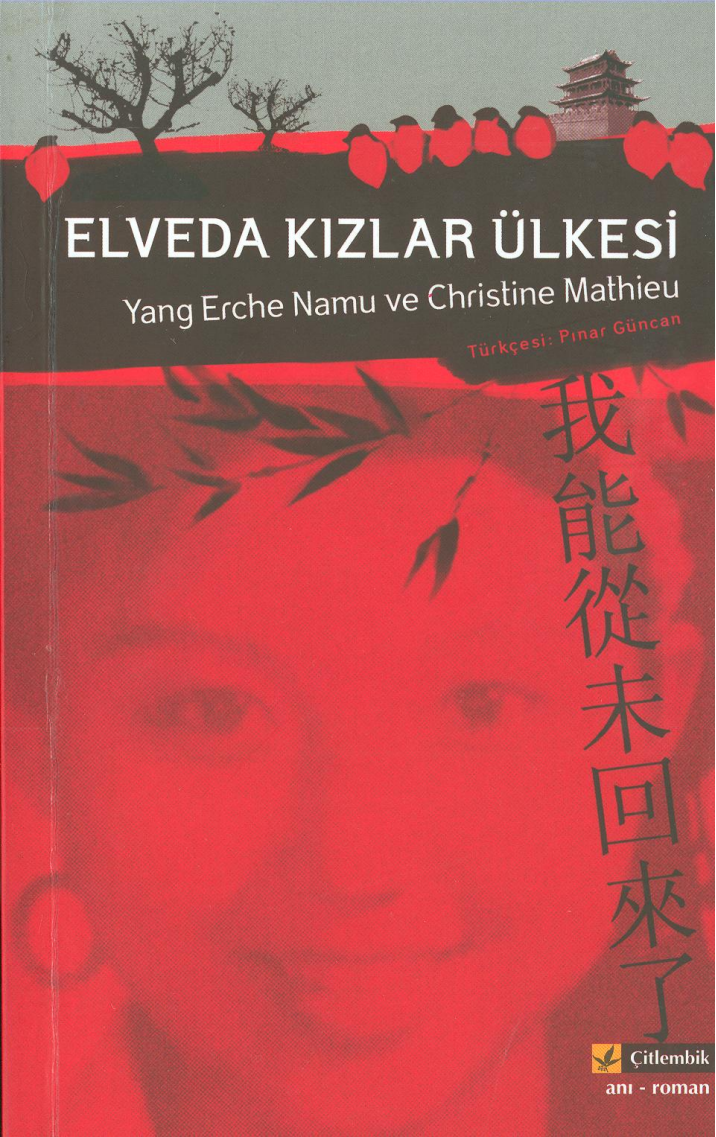

ELVEDA KIZLAR ÜLKESİ
Yang Erche Namu ve Christine Mathieu
Türkçesi: Pınar Güncan
我能從未回來了
Çitlembik
anı - roman

ELVEDA KIZLAR ÜLKESİ

Yang Erche Namu ve Christine Mathieu

Yang Erche Namu, 1966'da Lugu Gölü kıyısındaki Zuosuo köyünde doğdu. 1981 yılında şarkı yarışmalarına katılmak üzere dağlardaki evinden ilk kez ayrıldı. Büyük zorluklar sonucu girdiği Şangay Müzik Konservatuvarı'ndan mezun olduktan sonra, Pekin'deki Çin Azınlıkları Şarkı ve Dans Topluluğu'na katıldı. Doksanların ortalarında Çin'e geri döndüğünde bir kulağı tamamen işitmez olmuş, profesyonel anlamda şarkı söylemeyi bırakmak zorunda kalmıştı. Bu şanssızlık onu İtalya, Japonya, Hong Kong ve ABD'ye götürecek mankenlik yolunu açtı. Hayatını, Cenevre, Pekin ve San Francisco arasında zikzak çizerek yaşıyor.

Christine Mathieu, 1954 yılında Paris'te doğdu. Daha sonra antropoloji okuyacağı Avustralya'ya göç etti. Doksanların başında Moso ve Naxi halklarının karşılaştırmalı tarihi, gelenekleri ve kültürleri üzerine bir doktora çalışması yürüttü. Evli ve iki çocuk annesi olan Mathieu, San Francisco'da yaşıyor ve Kaliforniya'da antropoloji dersleri veriyor.

© Çitlembik Yayınları, 2005
© Yang Erche Namu ve Christine Mathieu, 2002

Bu kitabın yayım hakları Little, Brown and Company (Inc.), New York, ABD aracılığıyla alınmıştır. Tüm hakları saklıdır.

Yayıma Hazırlayan: Defne Orhun, Zarife Öztürk
Kapak Tasarımı: Deniz Akkol
Sayfa Düzeni: Tarkan Togo
Redaksiyon: Emel Çelebi
Baskı ve Cilt: Berdan Matbaası
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit.
C-Blok No: 215-216 Topkapı/İstanbul
Tel: (0212) 613 12 11 - 613 11 12

ISBN: 975-6663-90-1

Şeyh Bender Sokak 18/5 Asmalımescit Tünel 80050 İstanbul
Tel: 0 212 292 30 32 / 252 31 63 Fax: 0 212 293 34 66
www.citlembik.com.tr / kitap@citlembik.com.tr

ELVEDA KIZLAR ÜLKESİ

Yang Erche Namu ve Christine Mathieu

Türkçesi:
Pınar Güncan

Çitlembik Yayınları 89

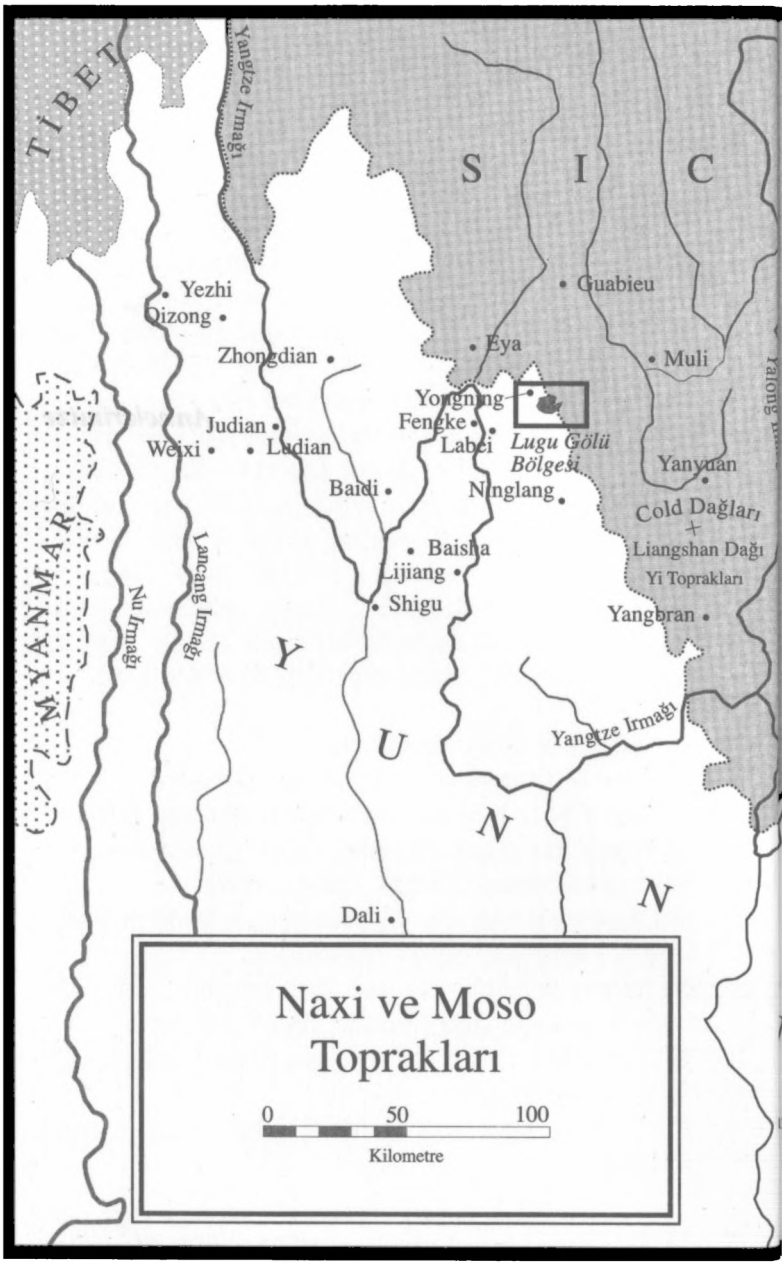
Açıklayıcı not

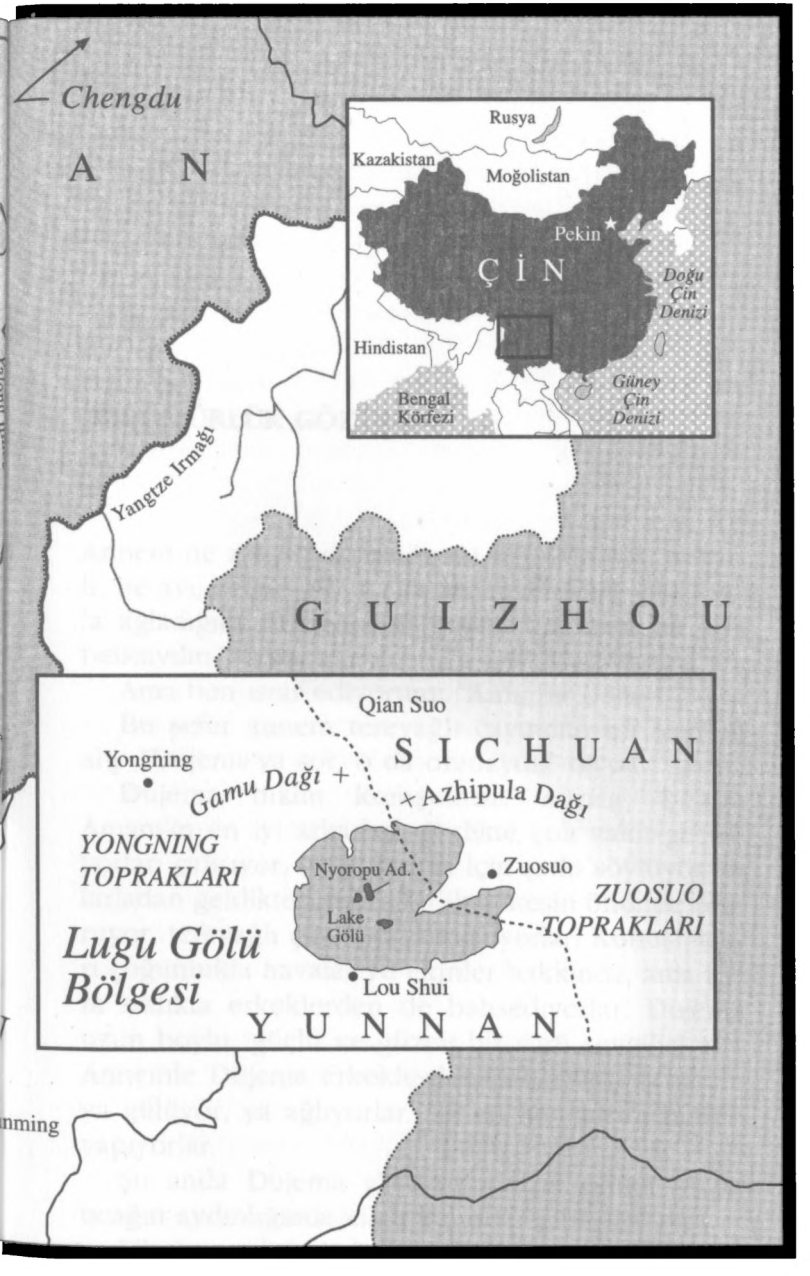
Standart Mandarin Çincesinin Latin alfabesine aktarılmasında kullanılan iki transkripsiyon sistemi bulunmaktadır. Bunlardan biri eskiden kullanılmakta olan *Wade-Giles* sistemi, diğeri ise 1958 yılında kabul edilen ve 1979 yılından itibaren Çin Halk Cumhuriyeti tarafından esas transkripsiyon sistemi olarak yürürlüğe konan *Pinyin* sistemidir. Bu kitapta geçen Çince isimler *Pinyin* sistemi kullanılarak Latin alfabesine aktarılmış olup, aşağıda yer alan bilgiler temel alınarak telaffuz edilir. Pekin, Sincan, Şangay ve Mao Zedung gibi, Türkçede yaygın ve yerleşik olarak belirli bir biçimde kullanılan isimler metin içinde bu haliyle verilmiş, ancak diğerleri *Pinyin* sistemine aktarıldığı haliyle bırakılmıştır.

C: *ts* gibi okunur; örnek *Cui.*
Ch: *ç* gibi okunur; örnek *Erche, Sichuan.*
J: Güçlü bir *c* gibi okunur; örnek *Lijiang, Djibu.*
Q: Güçlü bir *ç* gibi okunur; örnek *Quiansuo.*
Sh: *ş* gibi okunur; örnek *Shao Shumi.*
W: *v* gibi okunur, ancak ardından *u* harfi geliyorsa telaffuz edilmez; örnek *Wuzhiluo.*
X: Bazen *hs* olarak da yazıldığı görülür, *s* ile *ş* seslerinin karışımı gibi okunur; örnek *Xichang.*
Y: Ardından *i* veya *ü* harfi geliyorsa telaffuz edilmez; örnek *Yisso.*
Zh: *c* ile *ç* seslerinin karışımı gibi okunur; örnek *Zhema.*

Çitlembik Yayınları

Annelerimize

TIBET
Yangtze Irmağı
S I C
Yezhi
Dizong
Zhongdian
Guabieu
Eya
Muli
Yongning
Fengke
Labei
Lugu Gölü Bölgesi
Judian
Weixi
Ludian
Baidi
Ninglang
Yanyuan
Cold Dağları + Liangshan Dağı
Yi Toprakları
Baisha
Lijiang
Shigu
Yangbran
Lancang Irmağı
Nu Irmağı
MYANMAR
Y U N N A N
Yangtze Irmağı
Dali
Naxi ve Moso Toprakları
0 50 100
Kilometre

Chengdu
A N
Rusya
Kazakistan
Moğolistan
Pekin
ÇİN
Doğu Çin Denizi
Hindistan
Bengal Körfezi
Güney Çin Denizi
Yangtze Irmağı
G U I Z H O U
Qian Suo
S I C H U A N
Yongning
Gamu Dağı
Azhipula Dağı
YONGNING TOPRAKLARI
Nyoropu Ad.
Zuosuo
ZUOSUO TOPRAKLARI
Lake Gölü
Lugu Gölü Bölgesi
Lou Shui
Y U N N A N
nming

BİR ÖMÜRLÜK GÖZYAŞI

Annem ne zaman doğduğumu hatırlamıyor. Ne yılı, ne ayı, ne de günü biliyor. Tek bildiği, çok fazla ağladığım: "Doğduğun andan beri tam bir baş belasıydın," diyor.

Ama ben ısrar ediyorum: "Ami, bir dene."

Bu sefer annem tereyağlı çayından bir yudum alıp "Dujema'ya sor, o da oradaydı," diyor.

Dujema bizim komşumuz. Ayrıca, benim Amam'ın en iyi arkadaşı. Birlikte çok vakit geçiriyorlar; çalışıyor, neşelenmek için şarkı söylüyor ve tarladan geldikten sonra birlikte ateşin önünde oturuyor, tereyağlı çay içip konuşuyorlar. Konuşmaları çoğunlukla havalar ve ekinler hakkında, ama aynı sıklıkta erkeklerden de bahsediyorlar. Dujema uzun boylu, güçlü ve güzel; bir sürü sevgilisi var. Annemle Dujema erkeklerden bahsettikleri zaman ya gülüyor, ya ağlıyorlar. Ya da her ikisini birden yapıyorlar.

Şu anda Dujema gülüyor. Güzel esmer yüzü, ocağın aydınlığında cilalı kehribar gibi pırıl pırıl.

Ellerim ve dizlerimle ona doğru emekliyor, yanına

oturuyorum. "Söylesene, Ami Dujema. Ben nasıl doğdum? Hatırlıyor musun?"

"Ah, evet, hatırlıyorum," diyor.

Ona sokuluyorum; anlatıyor.

At yılıymış ve kışın başıymış. Dağlar çoktan bembeyaz olmuşmuş, fakat Amam ne soğuğu, ne karlarla örtülü tarlaları kaplayan sessizliği hissedebiliyormuş. Ne de ocağın öbür yanında oturan kız kardeşlerimin çekişmelerini, kıkırdaşmalarını duyuyormuş. Annem yalnız tek bir şeyin farkındaymış: Karnındaki oğlanın dışarı çıkmayı inatla reddettiğinin.

Dujema, ateşin yanındaki hasır yaygıya, annemin yanına diz çökmüş. Amam'ın yüzündeki gözyaşlarını silmiş ve alnını okşamış. Bebeğin doğru şekilde durduğundan emin olmak için ellerini gergin karnın üzerinde gezdirmiş. Acı dayanılmaz olunca, Amam'ın ağzına kurutulmuş bir mısır koçanı vermiş ve onu ısırmasını söylemiş. Annem sonunda sakinleşince, Dujema ocağa odun eklemiş ve parlak alevlere bakarken aklına tekrar aynı ürkütücü düşünce gelmiş: "Bu üçüncü çocuğu. Çok daha kolay olması gerekiyordu." Amam mısır koçanını tükürüp yan dönmüş. Titrek elleriyle karnını sıkıca tutuyormuş. "Latso, bilirsin erkek çocuklar her zaman daha çok acı verir. Bu çok iri bir oğlan olmalı," demiş Dujema.

Annem gözlerini kapayıp gözyaşlarını tutmuş. "Evet. Bir oğlan. Acıya değer," demiş. "Acıya değer."

Bütün bir gün ve gece boyunca bu böyle devam etmiş.

Ertesi gün horoz, güneşi doğmaya çağırdıktan kısa bir süre sonra Ama aniden daha yüksek bir

inilti çıkarmış ve ıkınmış, bir daha ıkınmış. "Tamam, Latso! Kafayı görüyorum!" diye haykırmış Dujema ve rahatlayarak gülmüş. "Büyük bir kafa. Büyük bir oğlan kafası!" Sonra, tekmeleyip çığlıklar atmakta olan beni çekip, çatıdan, ocağın hemen üstündeki delikten süzülen incecik şafak ışığına çıkarmış.

"Oğlan nasıl?" diye sormuş Ama endişeyle. Beni görmek için dirseklerine dayanarak doğrulmaya çalışmış, fakat buna gücü yetmemiş. Yaygının üzerine geri düşmüş ve ateşin sıcak ışığında bebeği daha yakından incelemeyi Dujema'ya bırakarak gözlerini kapamış.

"Evet, bebek iyi," demiş Dujema beni bir battaniyeye sararken. Sonra da dönüp meraklı kız kardeşlerimi susturmuş. Annemin iniltileriyle uyanan kardeşlerim yataktan kalkmışlar ve bebeğe daha iyi bakabilmek için birbirlerini itip kakmaya başlamışlar.

Dujema uzun eteğini toplayıp ayağa kalkmış, saatlerdir Amam'ın yanında çömelip durduğu için dizleri tutmuyormuş. Sabırsızca dudaklarını gererek, koşup dikiş sepetinden makası getirmesi için büyük ablama bağırmış. Sonra da neredeyse iki gün önceden büyük demir bir kapta hazır tuttuğu kutsal adaçayını yakmak için ocaktan bir parça ateş almış.

Adaçayı çıtırdamış. Yoğun, kokulu bir duman, kütükten yapılma evimizin içinde ağır ağır gezinmiş ve sonra çatıdaki açıklıktan yukarı, göklerdeki tanrılara doğru süzülmüş. Duman evin her bir köşesi ve çatlağını temizlerken, Dujema mavi çinko tasımıza kepçeyle sıcak su doldurmuş. O kadar uzun süren doğum sancılarından sonra, hiç vakit

kaybetmeden beni annemden ayırmak gerekiyormuş. Dujema kardeşimden makası almış, adaçayı dumanının içinde gezdirmiş ve sonra göbek bağını kesmiş. Ardından beni çinko tasın içindeki suya batırmış.

"Her şey güzel, her şey uğurlu," diye şarkılar söylemiş, ben yeni doğmuş bebek çığlıklarımı atarken. "Oda arındı. Bebek iyi. Su saf. Her şey uyum içinde."

Beni yıkayıp kuruladıktan sonra alnıma ufak bir parça Tibet sığırı, yani yak yağı sürmüş. Bacaklarımın arasına bir bebek bezi yerleştirmiş ve beni geleneksel, dört köşe, pamuklu bir bezle kundaklamış. Kundağı göbeğimin çevresinden küçük, yeşilkırmızı pamuklu bir kuşakla bağlamış.

Sonra beni uyuklayan anneme vermiş.

"Bu bir kız, Latso," demiş Dujema.

Amam gözlerini açmış. "Kız mı?" demiş, yanlış anladığını umarak.

Dujema küçük, buruşuk yüzüme ve gözyaşlarıma bakarak gülümsemiş. "Evet! Küçük bir kız!"

Kardeşlerim yine kıkırdamaya başlamış, "Evet, bir kız," diye tekrar etmişler. "Koca kafalı, kocaman bir kız!"

Şimdi, yüzümü Dujema'nın eteğine gömerken ben de kıkırdıyorum: "Peki, bir kız doğurmak Amam'ın canını neden o kadar acıtmış?"

Dalga geçiyor: "Belki de dışarı çıkıp onu hayal kırıklığına uğratmak istemiyordun!"

Annem gülüyor. Mutlu mutlu geğirip, içtiği sütü dışarı çıkaran küçük Howei'nin yüzünü siliyor gömleğinin yeniyle; sonra da tereyağlı çayından bir yudum daha içiyor.

Annemin ben doğarken yaşadığı bu hayal kırıklığı garipti. Çünkü bizler, Moso halkı, kız çocuklara erkeklerden daha çok önem veririz; bu yüzden Çinliler memleketimize "Kızlar Ülkesi" der. Bizde, ailenin yaşadığı ev, erkeklere değil kadınlara miras kalır ve evi onlar yönetir. Ancak bir aile kızlara olduğu kadar erkeklere de ihtiyaç duyar. Dağlarda yak otlatmaları, atların çektiği kervanlarla dış dünyaya açılıp ticaret yapmaları ve kutsal Budist eserleri çalışıp lama olmak için Lhasa'ya kadar uzun bir yolculuğa çıkmaları için erkeklere ihtiyacımız var. Lamalarımız olmadan çocuklarımıza isim veremez ve aramızdan ayrılanların ruhlarını bir sonraki yaşam döngüsüne gönderemeyiz.

Bizim ailede hiç erkek yoktu. Bizle yaşayan ne bir dayı, ne bir erkek kardeş, ne de bir oğul vardı. Ayrıca ne anneannelerimiz, ne de teyzelerimiz vardı. Yakınlarda bir akrabamız bile yaşamıyordu. Ailemiz köydeki hiçbir aileye benzemiyordu. Bütün bunların nedeni, annemin yıllar önce Moso geleneğini bozmuş olmasıydı.

Geleneklerimize göre bir aile asla bölünmez. Kız ve erkek çocuklar bütün hayatları boyunca anneleri ve annelerinin akrabalarıyla kalır. Bütün aile üyelerinin doğdukları evde, yani anneleri ve anneannelerinin evinde ölmesi uygun düşer. Fakat Amam çok genç ve çok güzel bir kızken anneannemin evinden kaçmış. Meraklı ve kıpır kıpırmış. Dünyayı; dayılarının at arabalarıyla dolaştığı, harikalarla dolu dünyayı görmek istiyormuş. Ne var ki pek uzağa gitmemiş. Dağların öbür tarafında, kendi köyüne yalnızca iki günlük yürüyüş mesafesindeki Zuosuo Vadisi'nde durmuş. Burada yakışıklı ve genç bir adama gönlünü kaptırmış. Kısa bir süre

sonra da dağların ötesinden ona göz kırpan hayallerini terk etmiş. Karnı dolunay gibi şişince, bu genç adamın köyünün yakınlarında bir ev inşa edip kendi ailesini kurmaya karar vermiş.

Evimiz inşa edildikten birkaç ay sonra en büyük ablam Zhema doğmuş. Zhema'nın yürümeye başlamasının üzerinden çok geçmeden, annem bu sefer başka bir genç adama aşk şarkıları söylemeye başlamış. Birkaç ay sonra da başka bir kız çocuğunu, Dujelema'yı doğurmuş. Ardından başka bir adama âşık olmuş. Bu adamın adı Zhemi'ymiş ve anneannemin yaşadığı Qiansuo'danmış. Kervanla Tibet'e yolculuk ederken sık sık Zuosuo'dan geçiyormuş. Zhemi uzun boyluymuş ve dünyanın en narin, en güzel ellerine sahipmiş. Amam'ı birçok kez, Dujema'ya, Zhemi'ye ellerini gördüğü zaman âşık olduğunu söylerken duydum.

Zhemi benim babamdı.

Bizde aileler genellikle böyle yaşar. Kadınlarla erkeklerin evlenmemesi gerekir; çünkü aşk mevsimler gibidir: Gelir geçer. Bir Moso kadınının hayatı boyunca pek çok sevgilisi olabilir ve pek çok çocuk doğurabilir. Bu çocukların her birinin babası muhtemelen farklı olur ve babalardan hiçbiri çocuklarıyla birlikte yaşamaz. Moso çocuklarının annelerinin evinde yetiştirilmesi ve annelerinin atalarının soyadını alması gerekir. Kuzenleriyle, yani annenin kız kardeşlerinin çocuklarıyla birlikte yaşarlar. Evde yalnızca kadınların erkek kardeşi ve dayısı olan erkekler kalır. Dolayısıyla, Moso çocuklarına göz kulak olacak bir baba yerine, bir sürü dayı bulunur. Bir bakıma bir sürü annemiz de vardır, çünkü teyzelerimize "küçük anne" anlamına gelen "*azhe ami*" deriz.

Ben doğduğumda babam kendi annesinin Qiansuo'daki evinde oturuyormuş. Bizimle beraber yaşayan akrabalarımız olmadığı için Amam'a yardım edecek kimse yokmuş. Odunları kesecek ya da yemek pişirecek ne bir teyze, ne de annemin yeni doğmuş bebeğini tutacak bir dayım varmış. Dujema annemi yeterince yumurta, tavuk çorbası ve mısır lapası ile besleyip de Amam ayağa kalkacak kadar kuvvetlendiğinde, beni sırtına bağlamaya başlamış. Yemek pişirirken, temizlik yaparken, tavuklara ve domuzlara bakarken, uzun eteğinin arkasına takılan iki kız kardeşimle beraber beni de gittiği her yere taşıyormuş.

Kısa bir süre sonra ona tam anlamıyla yük haline gelmişim.

Doğduğum andan itibaren ağlıyormuşum. Bütün gün ve çoğunlukla geceleri de ağlıyormuşum; haftalarca ve aylarca. Neden hiç susmadığımı kimse anlayamıyormuş. Annem her şeyi denemiş. Bana ninniler söylüyormuş. Kollarında sallayıp hafifçe omzunda zıplatıyormuş. Göğüsleri boşalana dek emziriyormuş.

Ağlamama daha fazla dayanamaz hale geldiğinde beni bir keçi pöstekisiyle sıkıca kundaklıyor ve *kang*'ın (aile bireylerinin gece ateşin etrafında toplanıp oturduğu tahta sıra) altına koyuyormuş. Sonra, elleriyle kulaklarını kapatıp avluya koşuyor ve domuzlarla tavuklara bağırıyormuş. Bağırmayı kestiğinde, hâlâ ağlayıp tepinen beni tahta sıranın altından almak için sakinleşene kadar bir ileri bir geri yürüyormuş.

Bir gece beni yine ağlarken *kang*'ın altında bırakmış. Çırpına çırpına kollarımı pöstekiden kurtarıp çatlakların arasından ocağın altına düşen parlak

korlara uzanmışım. Küçük parmaklarım parlayan kömürü kavramış. Tabii sonra da bebek ciğerlerimin bütün gücüyle çığlığı basmışım. Amam koşarak eve geri dönmüş, ama elimde çoktan korkunç derecede bir yanık oluşmuşmuş. Bugün bile sağ elimdeki yara izini görünce annemin gözleri yaşla dolar.

Bu olaydan sonra, annem yardım istemeye karar vermiş. Elbisemden küçük bir kumaş parçası kesmiş, eline de büyük bir demet yabani adaçayı alarak yaşlı Lama Ruhi'ye danışmaya gitmiş.

Kutsal adam tavuklarla domuz yavrularını kışkışlamış ve Amam ahşap sundurmadan geçerek adamın avlusuna girmiş. Burada âdet olduğu üzere saygıyla başlığını çıkarmış ve diz çöküp alnını soğuk toprağa değdirerek üç kez selam vermiş. Ayağa kalktığında uzun eteğini düzeltmiş, eşyalarını toplamış ve avludan geçip iki yanı kadınların yatak odalarıyla çevrili ve en ucunda da küçük bir ibadet yeri olan başka bir iç avluya giden Lama Ruhi'yi takip etmiş. Orada Lama Ruhi anneme ibadet yerinin duvarının yanındaki, kilden büyük bir ocağı göstermiş. Annem adaçaylarını buraya yığınca yaşlı adam bir kibrit çakmış.

İnce dallar çıtırdamış ve duman bacadan çıkarak gökyüzüne yükselmiş.

Lama Ruhi önce bir süre dumana bakmış; sonra Amam'ı merdivenlerden yukarı çıkarmış. Bu küçük ibadet yeri, adaçayı dumanı, tütsü kokusu ve sunaktaki yağ lambalarında dans eden minik alevlerle şenleniyormuş. Amam bu kez de sunağın üzerinden dingin ve hayırsever bir ifadeyle bakan sarı Buda portrelerini onurlandırmak için alnını tekrar yere değdirmiş. En sonunda, tüm bu formaliteler

tamamlandığında, Lama Ruhi büyük kırmızı minderе oturmuş; annem de onun önündeki çıplak zemine diz çökmüş ve başparmakları kalbine dokunacak, diğerleri de gökyüzünü işaret edecek şekilde ellerini nazikçe birleştirmiş.

"Lama Dayı, sağlığınız nasıl?" demiş. "Tarlalarınız nasıl?"

"Sizin Qiansuo'daki aileniz nasıl?" diye cevap vermiş adam gülümseyerek. "Annenizden haber aldınız mı? Ya kız ve erkek kardeşleriniz?"

"Sorduğunuz için teşekkürler, Ape," demiş annem, "ama kervan henüz gelmedi ve hiç haber alamadık."

"Qiansuo'da bu yaz dolu yağmış," demiş adam. "Aileniz iyi mahsul alabilmiş mi?"

"İnceliğiniz için teşekkürler, Ape. Herkes iyi. Ama ben buraya annem, kardeşlerim ya da ekinler için gelmedim. Üçüncü kızım bir türlü ağlamayı kesmediği için geldim. Domuzlar, tavuklar ve inekler yüzünden zaten yeterince gürültümüz var. Geceleri uyuyamıyorum. Çok yoruldum. Bütün saçlarım dökülecek diye korkuyorum. Durmadan ağlıyor. Ne yapsam susmuyor."

Annem ellerinin duruşunu bozmuş. Elbisemden kestiği küçük kumaş parçasını çıkarmak için elini kuşağının içine sokmuş ve "Lütfen Dayı, bana yardım edin," diye yalvarmış.

Lama Ruhi uzanmış, kumaş parçasını alıp burnuna götürmüş. Kumaşı koklayıp gözlerini kapatmış ve tekrar dikkatle koklamış, sonra Amam'a bakıp şöyle demiş:

"Bebek ne zaman doğdu?"

Ama bir an tereddüt etmiş. "Horoz öttüğünde."

"İyi de, burcu ne?"

Ama kaşlarını çatmış. "Yani, at yılında doğdu, dolayısıyla at olmalı..."

Lama Ruhi gülmüş. "At olmalı da ne demek? Kızının ne zaman doğduğunu bilmiyor musun?"

Ama gözlerini yere eğmiş. "Biliyorum, artık bir ismi olmalı. Şimdi belki de iki aylıktan fazla. Bana yardım edecek bir kardeşim olmadan tek başıma dört can beslemekten, domuzlara, tavuklara ve atlara bakmaktan kendi doğum tarihimi bile unuttum!"

Yaşlı rahip gülmemek için kendini zor tutmuş. Gözlerini yarı yarıya kapatarak derin, alçak bir sesle bir *sutra** söylemeye başlamış. Bitirdiğinde sakin bir ifadeyle annemin yüzüne bakarak şunları söylemiş, "Latso, üçüncü kızını çok özel bir hayat bekliyor. Sorununu çözmek için ilk önce ona yakışan bir isim bulmalısın."

"Peki, bu ismi nasıl bulacağım?" diye sormuş annem sabırsızlıkla; aynı anda hem bir çözüm olduğunu duymaktan rahatlamış, hem de bu çözümü olabildiğince çabuk bulma kaygısındaymış. "Neden siz bir isim vermiyorsunuz Dayı?"

"Ayın on beşinci gününde," diye cevaplamış Lama Ruhi ciddi bir ifadeyle, "horoz ötmeden evden çıkmalı ve bebeği köyün merkezindeki kavşağa götürüp orada beklemelisin. Gördüğün ilk insandan ona bir isim vermesini rica et. O zaman ağlamayı kesecek."

Ayın on beşinci gününde Ama gün doğmadan kalkmış. Beni sıkıca giydirip sırtına bağlamış, omzuna da yiyecekle dolu bir bez torba asıp yola ko-

---

* Sanskritçe özdeyiş/aforizma anlamına gelir. (Ed.N.)

yulmuş. Kavşağa varınca yere bir keçi postu sererek beni de üzerine yerleştirmiş. Torbasından adak yiyecekleri çıkarıp yöredeki ruhlar için dikkatle yere dizmiş: bir kâse kırmızı pirinç, bir dilim jambon ve bir bütün haşlanmış tavuk. Hava korkunç derecede soğuk olduğundan, bu işleri yaparken, aklı başında kimsenin güneş doğmadan evinden çıkmaya cesaret edemeyeceğini düşünüyormuş. Ya kimse gelmezse? Bebek sonsuza kadar ağlayacak mı? Ya öbür kızlar uyanıp evde olmadığımı görürse ne yaparlar? Ya bebek üşütürse?

Tespihine uzanmış ve çok geçmeden bir mucize gerçekleşmiş. Çünkü daha yalnızca birkaç *mantra** okumuşken karanlığın içinden yakınlardaki bir lamanın çıngırağının sesi işitilmiş. Amam gözlerini kısarak, yoldan kendisine doğru gelen karaltıya bakmış ve gülümsemiş. Gelen yaşlı Bonpo rahibi Lama Gatusa'ymış. Değneğine yaslanmış, gözlerini yere dikmiş bir şekilde ağır ağır yürüyormuş. Sabah duaları için su almak üzere göle gidiyormuş.

"Lama Dayı! Ne kadar erkencisiniz!" diye seslenmiş annem ve diz çöküp alnını yere değdirmiş.

Sevgili yaşlı adam bir sert ve soğuk toprağa kapaklanmış anneme, bir adaklarına, bir de keçi postu üzerinde mızıldanan çocuğa bakmış.

"Bu çocuğun nesi var?" diye sormuş.

"Lama Dayı," diye karşılık vermiş Ama, alnını yerden kaldırarak. "Bu benim üçüncü kızım. Çok ağlıyor. Lama Ruhi'yi görmeye gittim. Bana bebeğe isim vermek ve kavşağa gelip beklemek için bugünün uygun olduğunu söyledi. Karşılaşacağımız ilk kişinin

* Sanskritçe heceler, kelimeler ya da cümleler. (Ed. N.)

bir lama olacağını hayal bile edemezdim. Kızım çok şanslı. Dayı, ona bir isim verebilir misiniz lütfen?"

Lama Gatusa annemi ayağa kalkmaya davet etmek için o titrek haliyle yere doğru eğilmiş. Ardından bana uzanmaya çalışmış, ama sonra böylesinin daha iyi olacağını düşündüğünden, Amam'dan beni keçi postundan kaldırmasını rica etmiş. Böylece bana daha yakından bakabilecekmiş. "Ay ışığı kadar güzel," demiş, yaşlı yüzü nazik bir gülümsemeyle kırış kırış olmuş. Elini karnımın üzerine koyup bana uzun uzun bakmış ve alçak, titrek bir sesle ilahî söylemeye başlamış. İlahîsini bitirdiğinde şöyle demiş; "Adı, Erche Namu."

Amam bunu başıyla onaylamış. Bizim dilimizde erche "kıymetli" ve namu da "prenses" anlamına gelir. Ve tam o anda hem uyanık olup hem de ağlamadığım için annem ismin gözle görülür mucizesinden etkilenmiş. "Kıymetli prensesim," diyerek kendi kendine yavaşça ismimi tekrarlamış. Yaşlı lama tekrar yavaş yavaş göle doğru yola koyulunca, Amam da beni kucağında sıkı sıkı tutup kendi aceleci adımlarını onun sarsak adımlarına uydurmaya çalışarak, minnettar bir halde peşinden gitmiş.

Biz Mosolar sabahın çok erken saatlerinde, daha kuşlar su içmeye gelmeden Lugu Gölü'nün sularının en saf halinde olduğuna inanırız. Lamalar sabah duaları için göle su almaya bu nedenle böyle erken gelir. Amam ve yaşlı Lama Gatusa, Lugu Gölü'nün kıyısına vardıklarında gece hâlâ son derece sessizmiş, ama ay soluyormuş ve yaklaşan şafak, yüksek, sivri uçlu dağların üzerindeki karanlığın içinde belli belirsiz ışımaya başlamış. Göle tam zamanında varmışız, çünkü kuşlar güneşle beraber uyanıyormuş.

Annem lamanın talimatlarını izleyerek sağ elini göle daldırmış ve avucuna tam benim yüzümü yıkamaya yetecek kadar su almış. Sonra beni yüce Ana Tanrıçamız Gamu Dağı'nın onaylayıcı bakışı altında gökyüzüne doğru kaldırmış.

Bana gelince, yüzümdeki buz gibi sudan ötürü o anda tam anlamıyla uyanıp bütün gücümle bağırmaya başlamışım.

İşin doğrusu, ismim ne kadar güzel olursa olsun, ağlamamı durdurmamış. Aslına bakılırsa, Lama Ruhi'nin tahmininin aksine, günler geçip vücudum annemin sütüyle güçlendikçe, çığlıklarım da daha pes perdeden yükseliyor gibiymiş. Öyle ki artık bütün komşu köylerde ve ta ötelerde, annemin, erkek olması beklenen ve bir türlü susmayan bir kız doğurduğu konuşuluyormuş. Gözyaşlarım dillere destan olmuş.

Bir yaz günü Dujema evimizi ziyarete gelmiş. Yanında arpa kurabiyesi getirmiş. Annemden onunla birlikte ocağın yanında oturup çay içmesini istemiş. Ben yine her zamanki gibi ağlıyormuşum. Amam kurabiyeleri atalarımıza ait sunağa yerleştirip çay yapmak için tereyağı ve tuz getirmeye gittiğinde, Dujema beni kollarına almış ve tatlı tatlı şarkı söyleyip omzunda hoplatarak evin içinde dolaşmaya başlamış.

Çay hazır olduğunda Dujema ateşin yanına, saygıdeğer konuklar için ayrılan yere oturmuş. Amam da onun karşısına, evin hanımının daima oturduğu yere, ocağın sol tarafına geçmiş.

"Bak sen şu küçük, gürültücü domuzcuğa," demiş Dujema beni ateşin aydınlığına kaldırarak. "Küçük domuzcuk," demiş bana, "Küçük patates! Sus artık!" Ve beni emzirmeye başlamış. Açgözlülükle

saldırmışım. "Bak, Latso! O kadar da kötü bir çocuk değil," demiş Dujema ve düşünceli bir suskunluktan sonra eklemiş: "Gerçekten çok şanslısın. Şimdi üç kızın var. Benimse sadece iki oğlum var!"

Amam cevap vermemiş. Her zamanki efsunlu sözleri mırıldanmış ve Ateş Tanrısı Zabbala'yı onurlandırmak için ocağın üzerine sakin sakin birkaç damla çay dökmüş. Sonra iki kâse çay koymuş ve geleneklerimize göre iki eliyle nazikçe tutarak birini Dujema'ya uzatmış. Ondan sonra kurabiye tabağını misafirin önüne, tahta zeminin üstüne koymuş.

Dujema çaydan bir yudum içip dalgın dalgın kurabiyesinden ısırmış. "Kızlarım olmadan," demiş, "bana kim torun verecek? Bir evin zenginliğini kadınların oluşturduğunu herkes bilir."

Amam benim Dujema'nın göğsünden lıkır lıkır süt içişimi izlemiş ve onun sütünün kendisininkinden daha tatlı olup olmadığını merak etmiş, fakat sessiz kalıp ateşe bakmış.

"Seni seviyor," demiş sonunda.

Dujema başıyla onaylamış.

"Senin olabilir," demiş annem.

Dujema gülümsemiş. O da bunu bekliyormuş. Amam'ın yorgun yüzüne bakarak şöyle demiş: "Bunun karşılığında sana Tsili'yi vereceğim. Neredeyse iki yaşında ve artık pek sorun çıkarmıyor. Biliyorsun, çocuklarımızı değişirsek, inanışa göre bir dahaki sefere hamile kaldığında bir oğlun olur."

Böylece Ama ve Dujema çocuklarını değiştirmeye karar vermişler; bir oğlana karşılık bir kız.

Ne yazık ki ben bu yeni düzenlemeden pek hoşnut kalmışa benzemiyormuşum, çünkü Dujema'nın evine varır varmaz tekrar ağlamaya başlamışım. Hem bu sefer öyle çok bağırıyor ve o kadar

uzun süre ağlıyormuşum ki, bütün ev ahalisi geceyi elleriyle kulaklarını kapatarak geçirmiş. Yaygarayı öyle bir basıyormuşum ki, Amam bütün gece boyunca evimizin kalın, kütük duvarlarının arkasından sesimi duyar olmuş.

On dört uykusuz geceden sonra Dujema'nın annesi şöyle buyurmuş: "Onu geri ver! Böyle devam ederse, ev başımıza çökecek."

Bu yüzden Dujema beni Amam'a geri götürerek Tsili'sini geri almış.

Bir yıl sonra, annemin erkek olmak isteyen bir kızla uğraşmaktan zayıf düştüğünü duyan komşu köyden bir kadın; çay, jambon, tavuk, yumurta ve arpa kurabiyesinden oluşan adaklarla evimize gelmiş. Sonra da beni alıp gitmiş.

Zavallı kadın çocuğu olsun diye yıllardır uğraşıyormuş, ama bana yalnızca iki gece dayanabilmiş. Üçüncü gün uykusuzluktan gözleri kızarmış ve şişmiş bir halde beni geri getirmiş: "Bu küçük kız çok kötü huylu. Her şeyi denedik. Hiç susmayan bir kızım olacağına çocuksuz kalayım daha iyi."

Ve yine Amam'a dönmüşüm.

Haftalar geçmiş, sonra da aylar. Gölün çevresindeki ağaçların yaprakları kırmızıya, turuncuya dönmüş, dağların doruklarından turnalar gelmiş. Sonra tepelere kar yağmış. Derken bir gün ormanda guguk kuşu şarkı söylemeye başlamış ve tekrar bahar gelmiş.

Güneşli bir öğleden sonra, avluda tıpkı Amam'a benzeyen bir kadın belirmiş. Küçük bir oğlanın elini tutuyormuş.

"Bu Yufang Teyzeniz," demiş Amam, "ve bu da kuzeniniz Ache. Sizinle tanışmak için ta Anneanne'nin evinden buraya yürümüşler."

Birkaç hafta sonra Yufang Teyze küçük dağ atını yüklemiş ve annem de beni sıcak tutacak kıyafetlerle sarıp sarmalamış. Amam'a ve küçük kuzenim Ache'ye veda edip Anneanne'nin Qiansuo'daki evine doğru yola çıkmışız. Fakat köyün ucundaki son çamur duvara varır varmaz, ben Yufang Teyze'nin eteğini çekiştirmeye başlamış ve yürümeyi reddetmişim. Yufang Teyze beni küçük atın üzerine oturtmak için kollarına alınca da çığlıklar, tekmeler atmaya ve onu tırmalamaya başlamışım. Birkaç kilometreden fazla gidemeden vazgeçmiş ve geri dönmüşüz. Amam da ona benim yerime büyük ablam Dujelema'yı vermiş. Ache'yi bırakmamış. Bundan böyle ben de üç kez geri verilen kız olarak anılır olmuşum.

Ama, bu son değiş tokuş bize kesinlikle uğur getirmiş. Annem Dujelema'yı Yufang Teyze'yle yaşamaya gönderdikten yalnızca birkaç ay sonra küçük erkek kardeşim Howei'yi doğurmuş. Böylelikle çocuk değiş tokuşuyla ilgili inancımızın doğruluğu da kanıtlanmış. Hepsi bu kadarla da kalmamış: Evlat edinilen erkek kardeşim Ache bizle yaşamaya başladığından beri ağlamayı kesip hayran hayran onu seyretmeye başlamışım. Normal bir çocuk haline gelmem sanki bir günlük işmiş. Ya da en azından ilk başta öyle görünüyormuş. Çünkü işin tuhaf yanı, bir kere sustuktan sonra bir daha asla ağlamamışım.

Dujema'ya göre bu, hayatımın ilk üç yılında bütün bir ömürlük gözyaşı döktüğüm içinmiş.

LATSO

Annem Latso, Qiansuo yöresinde üç avlusu, bir sebze bahçesi ve çiçek bahçeleri bulunan geleneksel bir ağaç evde, annesinin atalarının evinde büyümüş. Anneannem çiçekleri severmiş. Özellikle de sarı kasımpatıları. Çünkü, bunlar Budist tapınağına sunulabilecek en iyi adaklarmış. Ancak anneannem her tür çiçekten yetiştirirmiş ve bütün o parlak renkler sayesinde evi, dağ yolunda ta uzaktan fark edilirmiş.

Anneannem evinde *Dabu*, yani evin reisiymiş. Konumunun bir göstergesi olarak kuşağında tahıl ambarının anahtarını taşır ve yüzünde gururlu bir ifadeyle dolaşırmış. İşlerin planlanıp düzenlenmesinden ve yiyeceklerle diğer malların dağıtımından da yine o sorumluymuş ve ailedeki herkes ona karşı özel bir saygı ve özen gösterirmiş. Yine de kimse anneannemin katı bir aile reisi olduğunu söyleyemez. Çünkü Moso ailelerinde kararlar her zaman ailenin diğer yetişkinlerine danışılarak alınır ve Dabu aslında kimse üzerinde hâkimiyet kurmaz. Sorumluluk daha çok bilgeliklerinden ötürü onlara verilir. Anneannemin bu konuma getirilmesi, ailenin en yaşlı üyesi ya da yalnızca kadın olduğu için

değil, bütün kardeşlerin en zekisi ve en yeteneklisi olmasındanmış. Kız kardeşleri de evi idare etmeye yardım ediyor, tarlalarda çalışıyorlarmış ve bütün Moso kadınları gibi çalışkan ve yetenekliymişler. Toprağı sürmekten odun kesmeye, giysi dikmekten hayvan kesmeye kadar her türlü işi yapabiliyorlarmış. Anneannemin erkek kardeşleri de Moso erkeklerinin daima üstlendiği görevleri yerine getiriyor; tarlada kadınlara yardım ediyor, ev inşa edip mobilya yapıyor ve dışarıdaki işlerle ilgileniyorlarmış.

En büyük dayım kervanlarla yolculuk ediyor; çay, tuz ve metal aletler karşılığında yöresel ürünler, misk, ormanlarda yetişen şifalı bitkiler ve bir de afyon ticareti yapıyormuş. Kervanlar bazen kuzeye, Sichuan'da pazar kurulan şehirlere; bazen de güneye, Yunnan eyaletine, Lijiang ve hatta Dali'ye kadar gidiyormuş; ayrıca batıya, Tibet'in içlerine de yolculuk ediliyormuş. O günlerde doğu Tibet'teki ilk büyük şehir olan Zhongdian'a varmak bile neredeyse bir hafta, Lhasa'ya gitmekse en azından dört ay alıyormuş ve atlılar bir kez yola çıktıklarında genellikle bir yıl geri dönmezlermiş.

Anneannemin ikinci erkek kardeşi çobanmış. Bütün zamanını dağlarda geçirir, ailenin ve öbür köylülerin yaklarına bakarmış. Eve ayda yalnızca bir kez, koyu yeşil yapraklara sardığı tereyağını dağıtmak için dönermiş.

Büyük ağabeyi uzak diyarlarda, ikinci erkek kardeşi dağlarda zaman geçirdiğinden, yaşlı kuşak da bu dünyadan göçüp gidince anneannem evinde sadece iki kız kardeşi ve çocuklarla yaşamaya başlamış. Bütün çocuklar anneanneminmiş; hem güzel, hem de bir sürü sevgilileri olmasına rağmen büyük

teyzelerimin hiç çocuğu olmamış. Ne kadar garip gelirse gelsin, Moso ailelerinde bu sıradışı bir şey değildir. Nedenini bilmesek de birçok Moso kadını hamile kalamaz. Kimileri yüksek dağlarda yaşadığımız için böyle olduğunu söyler. Kimilerine göre de çocuksuz kalanlar çoğunlukla en güzel kadınlardır. Anneanneme gelince, o da en az kız kardeşleri kadar güzelmiş ve beş çocuğu varmış: üç kız ve iki oğlan.

Geleneklerimize göre anneannem kızlarını tarlalara ve eve bakabilecek şekilde eğitmiş, oğullarının yetiştirilmesini de erkek kardeşlerine bırakmış. Anneannemin en büyük oğlu, yaşı gelince Sichuan ve Yunnan yakınlarında ticaret yapan dayısıyla küçük kardeşinden ayrılıp, Tibet'e doğru uzun bir yolculuğa çıkan kervanlara katılmış. En büyük oğul ne zaman kervanla gitse, anneannem onun döneceği vakte kadar ayları, sonra haftaları ve sonra da günleri sayarmış. Bu yolculuklardan birinde yine saymış ve beklemiş, ama dağ yolunda ne adamlar, ne de atlar görünmüş. Birkaç hafta sonra bütün kervanın Lhasa yolunda kaybolduğunu duymuş. Ondan sonra atlıların Hindistan'a gittiğine dair bir söylenti daha çıkmış. Ama her ne olduysa, bir daha asla geri gelmemişler.

Anneannem yıllar boyunca her gün, işlerini bitirdiğinde sessizce evden çıkıp oğlunun giderken izlediği dağ yolunda yürümüş. Durup arkanıza baktığınızda tepenin yamacına tutunan evlerin aniden gözden kaybolduğu dönemece kadar gidermiş. Orada bir taşın üzerinde oturup atların çanlarını dinler ve Lhasa'ya doğru, dağların doruklarının hemen üzerinde asılı duran gökyüzü şeridine bakarmış. Bakar dururmuş, ama kimse gelmezmiş. Anne-

annem yaşlandığında kör olmuş. İnsanlar bunun oğlunu beklerken boş gökyüzüne bakmaktan kaynaklandığını söylemiş.

En büyük oğul kaybolduktan sonra Anneanne iki erkek kardeşine şöyle demiş: "Kervan benden bir oğlumu aldı. Bu kadarı yeter." Bu yüzden ikinci oğlu atlılarla yolculuk yapmayı bırakmış ve çoban olmak için küçük dayısıyla dağlara gitmiş.

Annem Latso, anneannemin üçüncü kızı ve gözdesiymiş. Anneanne, Amam'ın Dabu, yani aile reisi olarak onun yerini almak için gereken bütün niteliklere sahip olduğuna inanıyormuş. Anneanne onun için böyle umutlar beslediğinden, Amam üçüncü kızların her zaman diğer çocuklardan daha zeki olduğunu söylüyor. Belki de buna gerçekten inanıyordur. Ancak üçüncü kızlar muhtemelen sadece en zeki olanlar değil, aynı zamanda en çok sorun çıkaranlar. Çünkü Amam annesini büyük bir hayal kırıklığına uğratmış; tıpkı benim de onu uğratacağım gibi.

Annem oyuncaksız büyümüş. Sahip olduğu tek değerli şey dayısının Lhasa yolculuklarının birinden getirdiği tahta çerçeveli, küçük pembe bir aynaymış. Genç bir kadınken aynadaki yansımasına bakıp yüzüne sevimli ifadeler vererek yaz mevsimini, yani bütün köylülerin dağ tanrıçası festivali için kaplıcalarda toplandığı zamanı düşleyerek vakit geçirirmiş. Genç erkeklerin onu yıkanırken izlediğini, bedeni, pürüzsüz kahverengi teni ve yusyuvarlak kalçalarını bir yak kuyruğu gibi süsleyen uzun siyah saçları karşısında aşktan çaresiz kaldıklarını hayal edermiş. Genç adamların, hayranlığın göstergesi olan geleneksel, renkli kuşaklardan ona armağan etmek için itişip kakıştığını düşlermiş. Sonra, gece-

leyin alevlerin aydınlığında dansa kalktığını, beline kendisine sunulan bütün armağanları taktığını, alevlerin kızıllığında dönüp durduğunu, belindeki parlak renkli kuşakların pırıl pırıl parlayan bir gökkuşağı üzerinde yürüyormuş gibi çılgınca uçuştuğunu canlandırırmış gözünde.

Annem aynanın önünde hayal kurmaktan başka şeyler de yapabiliyormuş. Yi kabilelerinin dilini ve biraz da Tibetçe konuşurmuş. Aynı zamanda sıkı bir işçi, iyi bir aşçı, ok ve yayı herhangi bir erkek kadar iyi kullanabilen yetenekli bir at binicisiymiş.

Yufang Teyzem onun hem erkek hem kadın olduğunu söylüyor. Ayrıca, kendine zararı dokunacak kadar da zeki ve güzelmiş. Herkes onunla çok fazla ilgileniyormuş; yalnız erkekler değil, kendileri çocuk sahibi olamayan ve onu şımartan büyük teyzelerim de...

"Hangi aklı başında insan annesinin evinden ayrılmak ister?" Yufang Teyze kendi kendine konuşurken, kil piposundan bir nefes çekip havaya küçük gri bir duman üflüyor. Bir süre dumana bakıyor, sonra bana bilmiş bilmiş gülümsüyor. "Annen biraz sana benzerdi, gerçekten. Yetenekleri yüzünden şımarmıştı. Şımarmış ve yaşadığı hayattan sıkılmıştı."

Kısacası, annemi bir devrimciye dönüştüren şey can sıkıntısıydı.

1956 kışının sonlarına doğru, Halkın Kurtuluş Ordusu (HKO) Lijiang şehrinden ayrılıp dağlardan Yangtze Irmağı'nın kıyısına doğru yürüyüşe geçti. Burada, karşı kıyıdan eski tüfeklerini ateşleyen az sayıda direnişçi Moso ile küçük bir çatışma yaşadılar. Sonra nehri geçip tepelere doğru devam ettiler.

Komünistler üç günden daha kısa sürede, 1256'daki Moğol istilasından beri derebeylerimizin ikamet ettiği Moso başkenti Yongning'e ulaştı. Moğol istilasında büyük Kubilay Han, atalarımızı yönetmesi için bir subay atamıştı. Aslında biz bu subay hakkında hiçbir şey bilmiyorduk; adını bile. Efsaneye göre kendisi bir Moso kraliçesiyle evlenmiş ve çok geçmeden bizim Kızlar Ülkemiz Ming imparatorlarının baskısı altında hükümdarlıkları babadan oğula geçen erkekler tarafından yönetilmeye başlamıştı.

Komünist yetkililer, Halkın Kurtuluş Ordusu Yongning'e yürümeden yaklaşık bir ay kadar önce Moso derebeyi ve onun küçük erkek kardeşini, yani en büyük azizimiz, Yaşayan Budamız Losan'ı Yunnan eyaletinin başkenti Kunming'e çağırmıştı. Yaşayan Buda, Kunming'ten, Moso ülkesinin doğusunda, birkaç günlük yürüyüş mesafesindeki bölge idari başkenti Ninglang'a gönderilmişti. Onun da herkes gibi karnını doyurabilmek için çalışmayı öğrenmesi gerektiğini söylemişti komünistler. Derebeyimize gelince, o, Kunming yolunda ölmüştü. Doğal sebeplerden deniyordu.

O kader gününde, insanlar komünist ordunun yaklaştığını duyduklarında saklanmak için dağlara kaçtı. Tibet yakınlarında kanlı çatışmaların olduğu söyleniyordu ve Mosolar direnişi örgütleyecek ya da onlar adına konuşacak bir liderleri olmadığı için Çin ordusundan korkuyordu. Ama komünistler savaşmaya gelmemişti. Moso halkını kurtarmaya ve demokratik reformlar getirmeye gelmişlerdi; köleleri özgürleştirmeye, toprakları halk arasında yeniden paylaştırmaya ve köylüleri, Mosoların uzun zamandır kutsal bir sınıf olarak gördüğü Budist rahip-

lere, eski efendilere ve aristokratlara karşı çıkmaları için cesaretlendirmek üzere toplantılar düzenlemeye gelmişlerdi. Komünistler Çin'in "devrildiğini" söylüyorlardı; eski derebeylik düzeni ölmüştü. Artık yeni bir dönemin şafağındaydık. İnsanların yeni tavır ve düşünceleri öğrenmesi gerekiyordu. Bu büyük bir karmaşaya sahip ve Mosolar için de garip, yeni umutlara gebe bir dönemdi.

Komünistler, Yongning halkının "devrilmesine" yardım ederken, devrimi sürdürmek için de Moso ülkesinin geri kalanına askerler göndermişti. İşte, HKO'nun sekiz üyesinin anneannemin Qiansuo'daki köyüne yaptığı ve ailemizin tarihini sonsuza dek değiştiren uzun yürüyüş böyle başlamıştı.

Anneannemin köyüne çok az yabancı gelirmiş. Arada bir buna cesaret edenler de neredeyse her zaman civar kabilelerden olurmuş: Moso tereyağı karşılığında doğurganlık ilaçları satmayı uman Lisular ya da efendilerinden kaçan Yi köleleri. Komünist askerler dağlardaki yedi günlük yürüyüşten sonra, bir akşamüstü bitkin ve kir pas içinde çıkageldiklerinde, köylüler onlara daha yakından bakabilmek için evlerinden çıkmış. Çocuklar ilk başta annelerinin eteklerinin arkasına saklanmış. Anneleri ise hiçbir şey söylememelerine rağmen bu yabancıları herkesten daha çok merak ediyormuş. Moso kadınları pek uzaklara yolculuk etmez, özellikle de gençken. Çünkü ekinlerin ve evin sorumluluğu onlara aittir. Dolayısıyla kadınların çoğu Qiansuo dağlarının ötesini hiç görmemişti. Çok azı daha önce Çinli görmüştü. Fakat hiçbiri tozlu, yeşil üniformalar içinde Halkın Kurtuluş Ordusu'ndan Çinliler görmemişti.

Askerler etraflarını çeviren meraklı köylüleri gülümseyerek selamlamış. Sonra içlerinden biri, yüzünü annesinin eteğine gömüp saklayan küçük bir kızın önünde çömelmiş ve elini uzatmış. Belki annesinin de merak ettiğini sezen küçük kız, birkaç adım kenara kaymış ve yengeç gibi yan yan giderek garip, pamuklu giysilere, botlara ve soğuk silaha dokunabilecek kadar adama sokulmuş. Asker ayağa kalkıp kızın başını okşamış ve Çince bilen kimse olup olmadığını sormuş. Bir at binicisi öne çıkmış.

"Yola çıkış amacımız insanlara hizmet etmek," diye açıklamada bulunmuş asker. "Kendimizi tamamen halkın kurtuluşuna adadık ve yalnızca halkın iyiliği için çalışıyoruz. Anlıyor musun?"

At binicisi başını sallamış. Sonra da köylülere dönerek, Çinlilerin yorgun ve aç olduğunu söylemiş. Biraz sonra bir kadın küçük kalabalığı yararak tereyağlı çay kâseleriyle dolu bir tepsi getirmiş. Ondan sonra başka bir kadın bir tabak arpa kurabiyesiyle, bir diğeri de ceviz ve armutlarla çıkagelmiş. Askerler yere çömelmiş, müteşekkir bir halde yiyip içmeye başlamışlar. Bu arada köylüler de onları izliyor; yemek yiyişleri, yumuşak, soluk, sarı tenleri, keplerinin altından çıkan kısa saçları, parlak silahları ve tozlu üniformaları hakkında yorumlarda bulunuyorlarmış. Sekiz askerden büyük bir ordu olmayacağı hususunda anlaşmışlar. Yalnızca sekiz askerle çok fazla insan öldürülemezmiş.

Artık karanlık da bastırdığından bazıları Çinlileri evlerine davet etmeye gönüllü olmuş; tavuk çorbasıyla karınlarını doyurup uyumaları için ocağın yanında yer göstermişler.

Askerler ertesi sabah devrimcilikle uğraşmaya hazırmış. At binicisinin yardımıyla köylüleri bir araya

toplamış ve büyük bir coşkuyla dağlarımızın ötesindeki modern dünyadan bahsetmeye başlamışlar: Uçaklardan, sinemalardan, arabalardan, kamyonlardan ve Komünist Parti'den.

"Çin devrildi," demiş at binicisi. "Başkan Mao size ihtiyacınız olan her şeyi verecek."

"Gerçekten bana ihtiyacım olan 'her şeyi' verecek mi?" diye seslenmiş genç bir kadın, muzip bir gülümsemeyle.

Köylüler gülüşmüş.

Anneanne'nin köyünde devrilecek aristokrat ya da derebeyi falan yokmuş ve toprak zaten adil bir biçimde paylaşılıyormuş; dolayısıyla devrim çabuk bitmiş. Fakat komünistler hemen gitmemiş. Bunun yerine, köyün dört bir yanına, üzerinde kimsenin okuyamadığı büyük Çince harfler yazan kırmızı bayraklar asmışlar. Sonra da en büyük avluyu seçerek kitleleri yeniden eğitmek üzere günlük siyasi mitingler düzenlemeye koyulmuşlar.

Köylüler bir sürü yeni şey öğrenmiş. Örneğin, Tibet ve Moso ülkesinin her zaman Çin'e ait olduğunu ve Mosoların artık Moso değil, Çin Halk Cumhuriyeti'ni oluşturan elli beş resmi Çin ulusundan biri olan ve yeni kurulan Naxi Azınlık Ulusu'nun üyesi olduğunu öğrenmişler.* "Aa!" demiş insanlar. Naxiler, Yangtze Irmağı'nın batı yakasında bulunan Lijiang'taki komşularımızdır. Aynı dili konuşmadığımız, aynı yiyecekleri yemediğimiz ve aynı şekilde

* 1950'lerde Çin Halk Cumhuriyeti elli beş resmî ulus belirledi. Han, bunların arasında toplam nüfusun yüzde 93'ünü oluşturuyor. Bununla birlikte, 1978'de Çin ulusal gruplarına Jinolar da eklendi. Dolayısıyla bugün Çin'de elli beşi Azınlık Ulusu olarak da bilinen, toplam elli altı ulus bulunuyor.

giyinmediğimiz halde, Çinliler daima bizim aynı halktan olduğumuzda ısrar etmişlerdir. Yalnız, devrime kadar da Naxileri Moso diye adlandırmakta ısrarlı davranmışlardı.

"Çinlilerin her zaman garip fikirleri olmuştur," diye açıklamada bulunmuş at binicisi.

Köylüler ağır ağır başlarını sallamış.

Sonuçta, mitingler herkesin üstünde farklı bir etki yaratmış. Yaşlılar sıkılmış, at binicisi Moso dilinde bulunmayan kelimeleri bulmaya çalışmaktan kısa sürede yorulmuş, ama gençler büyülenmiş. Komünistler şöyle diyormuş: "Gençler toplumdaki en etkin ve en hayati güçtür. Öğrenmeye en açık ve düşünce biçimi en az tutucu olanlar onlardır. Bu özellikle de sosyalizm çağında böyledir."

Annem hiçbir toplantıyı kaçırmıyormuş. Sabah kalktığında, kahvaltı edip eteğini toplayıp pembe aynada kendine alelacele son bir bakış fırlatarak kapıdan uçarcasına çıkana kadar yerinde zor duruyormuş. Baskıcı sınıflara karşı sloganlar atmayı ve devrim şarkıları söylemeyi öğrenerek Çincesini hızla ilerletmiş. Şarkıları gerçekten seviyormuş. Bugün bile hepsini söyleyebiliyor. Ritimleri o kadar farklı, o kadar heyecan vericiymiş ki, onları söylerken insan kendini doruklara tırmanıyor ve dağların öte yanında ne olduğunu görmeye gidiyor gibi hissediyormuş.

Her gece, akşam toplantısından eve döndüğünde Amam'ın yanakları al al oluyor, gözleri parlıyormuş.

Fakat Anneanne bunun aşkla bir ilgisinin olmadığını biliyormuş.

Anneanne'nin anneme verdiği bütün eğitimin sınıf mücadelesi yüzünden altüst olmak üzere oldu-

ğunu anlaması uzun sürmemiş. Komünistler köye geldiğinden beri Amam ekinleri ve hayvanları ihmal ediyormuş. Hatta ev işlerinden bazılarını yapmayı reddediyormuş. "Çin kadınları büyük bir işgücü rezervi. Bu rezerv büyük bir sosyalist ülke kurmak için kullanılmalı," diye Anneanne'ye dersler veriyormuş Yoldaş Latso.

Gelenekler akrabalarımıza bağırmayı yasakladığı için Anneanne domuzlara bağırıyormuş: "Sen ne dediğini sanıyorsun? Bu yaptığın şımarıklık! Sende hiç utanma yok mu? Hiç sorumluluk duygusu yok mu?"

Domuzlar homurdanıp kaçıyormuş.

Gece geç saatlerde annem feodal zulümcülere karşı yeteri kadar mücadele verip yatmaya gittiğinde, Anneanne soya fasulyelerini havanda eziyor ve ruhlarını kaybeden insanlar için yaptığımız ayinlerde söylediğimiz şarkıları söylüyormuş.

"Ah Latso, ah! Bana geri dön. Uzak dağlara gitme, uzak nehirlerin kıyısında yürüyüşe gitme. Oralarda ne arkadaşın, ne de ailen var. Uzun ağaçlar seni koruyamaz. Rüzgâr estiğinde üzerine devrilir. Uçurumların dibinde saklanmaya çalışma; yer sarsılırsa kayalar başına yıkılır. Dağların vahşi yerlerine gitme, orada seni kimse kurtaramaz. Bütün altın ve gümüş yuvanda. Dışarıda yalnız rüzgâr ve yağmur var. Kız kardeşlerin ve annen evde. Annenin şarkısını dinle. Bırak da ruhun bana geri dönsün, hemen."

Ailedeki herkes annemde büyük bir değişiklik meydana geldiğini fark etmiş. Hatta komşular bile duymuş. Fakat kimse bir şey söylemiyormuş. Annemin dayıları ve erkek kardeşi hiç sesini çıkarmıyorlarmış. Erkek oldukları için kadınların işlerine ya da en

azından anneyle kızı arasındaki bir kavgaya karışamazlarmış. Büyük teyzelerimle teyzelerime gelince, annem onlar için fazla dik kafalı olduğundan bir şey söylemeye cesaret edemiyorlarmış. Dolayısıyla, bütün aile anneannemin şarkısını dinliyor ve Amam'ın, annesinin sözlerine kulak vermesini diliyormuş.

Ne var ki bu gerçekleşmemiş.

Bir gün komünistler köyden ayrılacaklarını bildirmişler. Zuosuo'daki Moso halkını kurtarmak için yola çıkacaklarmış. Köyde isteyen herkes onlara katılmakta serbestmiş. Anneanne, annem ve kız arkadaşlarının devrim için gönüllü olduğunu duyduğunda, Amam'ı kapının önüne koyarak arkasından kapıyı kilitlemiş ve öfkeyle şunları söylemiş: "Çinlilerle gitmek istiyorsan, git o zaman!"

O gece Amam bir akrabanın evinde yatmış.

Ertesi sabah erkenden uyanıp hemen yataktan çıkmış ve güneşin altın gibi parlayarak yükseldiğini, havanın dağ havası gibi serin ve temiz, gökyüzünün de bulutsuz olduğunu görmüş. Bunun güzel bir gün olacağını düşünmüş. Marşlar söylemek ve dağlardaki patikalarda yürümek için harika bir gün olacakmış. Dünyayı keşfetmek için harika bir gün.

Ancak devrimcilerin karargâhına vardığında, komünistlere katılmak isteyen bütün gönüllüler arasından yalnızca iki genç köylünün geldiğini görmüş. Kız arkadaşları da orada değilmiş.

"Başka kimse gelmiyor mu?" diye sormuş, on bir kişilik tabur kuvveti daracık dağ yolunda uygun adım yürüyüşe geçip hep bir ağızdan marş söylerken. Devrimciler patikanın arkanıza dönüp baktığınızda köyün artık görülemeyeceği dönemecine geldiklerinde, Amam geride kalmış. Arkadaşlarını görebilmek, Anneanne'nin evine, doğduğu ve bir gün

ölmek üzere geri dönmesi gereken eve son bir kez bakmak için dönmüş. Annesinin dış kapının önünde durup ona baktığını, dönmesi için sessizce yalvardığını görmüş.

Anneanne'nin onu sert bir şekilde kapının önüne koymasından sonra Amam bunu beklemiyormuş. Bu yüzden gözleri annesinin minyatür siluetine takılı halde ne yapacağını ya da ne hissedeceğini bilemeden dağ yolunda donup kalmış. Annesinin o kadar küçük görünebileceği hiç aklından geçmezmiş. Sonra yol kenarına çömelmiş, yüzünü ellerinin arasına gömerek acı acı ağlamış. Bu arada komünistler ilerlemeye devam ediyorlarmış, marşların sesi gittikçe uzaklaşıyor, yavaş yavaş dağların sessizliğinde kayboluyormuş.

Artık şarkılarını duyamaz olunca, Amam Anneanne'ye arkasını dönüp, gözyaşlarının arasından, uzaktaki dar patikada ilerleyerek dünyaya doğru yürüyen ve düşlerini alıp götüren küçük askerlere bakmış. Tekrar köye doğru baktığında annesi artık kapının önünde değilmiş. Sonra, önceki gece kendisine söylenen sert sözleri hatırlamış ve bir kez daha yüzünü ellerinin arasına gizlemiş. Köyünü terk etmeye dayanamayacağını, ama yine de kendini küçük düşürüp annesinin evine geri dönemeyeceğini düşünerek ağlamış.

Kimbilir? Bir süre sonra kız arkadaşları, terlemiş, nefes nefese ve devrim ruhuyla dolu olarak yanına gelmeseydi, belki de Amam gururunu yenip sonunda Anneanne'ye dönecekti. Kızlar sabah uyanamadıklarını ve buluşma saatini kaçırdıklarını söylemişler. Sonra da Anneanne yüzünden daha da çok vakit kaybetmişler. Anneanne, kapısının önünden geçerlerken onlara seslenmiş ve yol için biraz yiyecek almalarını

söylemiş. "Lütfen bunu Latso'ya götürün," demiş.

Annem, arkadaşının kendisine uzattığı sepete bakmış ve gözyaşları sel olup geri gelmiş.

Fakat kız arkadaşları telaş içindeymiş. "Latso," demişler, "böyle üzülüyorsan, eve geri dönmelisin."

Ve annem kendisine ne yapılması gerektiğinin söylenmesinden nefret ettiği için kararını vermiş. Gözyaşlarını tutmuş, yiyecek sepetini almış, arkasından gelen iki kız arkadaşıyla Zuosuo'ya doğru yola koyulmuş.

Güneş gökyüzünde yükselince mola verip oturmuşlar, Anneanne'nin onlara verdiği jambon ve haşlanmış yumurtalarla piknik yapmışlar. Bir şişe de Sulima şarabı açmışlar. Bir bardak Komünist Parti'ye, bir bardak Başkan Mao'nun sağlığına, bir bardak da devrime içmişler. Bütün şişeyi bitirdiklerinde, Zuosuo yolu üzerindeki köylerde yaşayan, devrimi duymuş olması gereken bütün akraba ve arkadaşları akıllarına gelmiş.

Askerlere hiçbir zaman yetişememişler.

Zuosuo Qiansuo'dan fazla uzakta değildir: Yalnızca iki günlük yürüyüş mesafesinde. Arada pek fazla köy yoktur. Fakat Amam'la arkadaşları o kadar çok insana uğrayıp öyle çok zaman kaybetmişler ki, Zuosuo'ya vardıklarında komünistler çoktan oradan ayrılmış bulunuyormuş.

"Çinliler tereyağlı çaydan hiç hoşlanmıyor, pirelere de dayanamıyor," demiş biri açıklama olarak.

"Peki, nereye gittiler?" demiş annem.

"Halkın Kurtuluş Ordusu'yla buluşmaya gittiler. Yi kabilelerini kurtarmak için Soğuk Dağlar'a tırmanacaklarmış."

Üç kız birbirine bakmış. Yi'ler, Moso köylerine

baskın yapan ve köle yapmak için küçük çocukları kaçıran korkunç insanlarmış. Komünistler Yi'lerle savaşmaya gittiyse asla geri dönemezlermiş. Çünkü ister Çinli olsun, ister Tibetli, hiçbir ordu o vahşi kabile üyelerini boyunduruk altına almayı başaramazmış. Büyük Kubilay Han bile Soğuk Dağlar'a girmeye cesaret edememiş.

Bizimkiler böyle oyalanırken, HKO Soğuk Dağlar'da kanlı bir mücadeleye girişmiş ve Yi kabilelerine demokratik reformlar getirmiş. Hem de bunu, annemin ya da kız arkadaşlarının yardımı olmaksızın yapmış.

Komünistlerin izini kaybettikleri gece annem ve arkadaşları Lugu Gölü yakınlarındaki Wuzhiluo köyünde yaşayan akrabalarında kalmaya gitmişler. Bir türlü gerçekleştiremedikleri hayallerini konuşarak geçirdikleri huzursuz bir geceden sonra közlenmiş patates ve tereyağlı çayla kahvaltı etmişler ve annemin kız arkadaşları, çok uzun zamandır uzakta olduklarına, artık annelerinin Qiansuo'daki evine geri dönme zamanının geldiğine karar vermiş. Fakat, Amam eve dönemeyecek kadar utanç içindeymiş. Annesine aptallık ettiğini itiraf edemeyecek kadar gururlu, fikrini değiştirmeyecek kadar da inatçı.

Wuzhiluo halkıyla kalıp ev işlerine ve tarladaki işlere yardım etmiş. Yaz yağmurları başlayıp Qiansuo'ya giden daracık dağ yolu çamurlu, kaygan ve tehlikeli bir hale gelmeden hemen önce, ailesine dönmek için en iyisinin yılda bir kez yapılan dağ tanrıçası festivaline kadar orada kalıp beklemek olacağına karar vermiş. Qiansuo'ya şenliklerden sonra dönecekmiş.

Kötü hava şartları ve gururu bir tarafa, aslında Amam eve hemen dönemeyecek kadar çok eğleni-

yormuş. Genç erkekler onun Qiansuo'ya özgü egzotik tavırlarını son derece karşı konulmaz buluyorlarmış. Ne var ki annemi hoşnut etmek son derece zormuş. Şimdiye dek kimseye gönlünü kaptırmamış. Yine de kendisine sunulan yeni kuşaklardan büyük bir koleksiyon yapmış ve festivalde bunları sergilemek için can atıyormuş.

O yıl insanlar dağ tanrıçasının şerefine yıldızların altında dans etmeye çıktığında, bütün erkeklerin gözü annemin üzerindeymiş.

Şenlik ateşleri çevresinde genç erkekler grup halinde dans ediyor ve bellerinde rengârenk kuşaklarıyla aynı şekilde, kol kola dans eden kadınlarla yüz yüze geliyorlarmış. Annemin beli kazandığı armağanlarla kapkalınmış. Deri çizmeleriyle ayaklarını yere vura vura dans eden erkekler, kadınlara doğru gelmiş ve biraz sonra iki grup birleşerek tek bir halka oluşturmuş; adımlarını tek bir ritme göre atıyor, kalçalarını tek bir ritme göre sallıyorlarmış. Sonra kadınlar, çalım satsın diye Amam'ı ortaya itmişler. O dans ederken, genç bir adam halkadan kopup annemin belinden bir kuşak kapmış.

Fakat annem tek başına dans etmeyi sürdürmüş. Genç adam geri çekilerek erkekler grubuna dönmüş; kuşağı arkadaşlarından birine atmış, o da tutup başka birine atmış. Annem gülerek bir adamdan öbürüne sekiyor, ama kuşağını geri almıyormuş. Kuşak, şarkılarına değecek bir adamın eline geçtiğinde geri alacakmış. Bu yüzden kuşak bir o yöne, bir bu yöne, bir elden diğerine uçup duruyormuş. Annem bir türlü kararını veremiyormuş; ta ki kuşağı Numbu yakalayana kadar. Numbu, kuşağı bir sonraki adama atmak yerine çemberin içine girmiş ve kuşağını anneme geri uzatmış.

Amam kıpırdamamış, ama Numbu gülümsemiş ve yerinde durmuş. Annem duraklamış, ama sonra kuşağını Numbu'nun elinden kapmış ve koşarak kadınlar grubuna geri dönmüş. Onun Numbu'ya nasıl baktığını gören kadınlar, onu tekrar ortaya itmişler.

Numbu ellerini kalçalarına koyarak kur şarkısını söylemeye başlamış:

Küçük kız kardeş, geceleyin gökyüzünün ortasındaki ay ışığı gibisin,
Ama ayın üstüne bir yıldız gerek.

Amam cevap vermiş:

Henüz gece olmadı ve ay doğmadı
Fakat kelebek çoktan bal aramaya başladı.

Sonra Numbu şunları söylemiş:

Kelebek güzel bir çiçek buldu
Ve ay gölün üzerinde yükseldi bile.

Annem cevap vermiş:

Ay, Ana Göl'ün üzerinde yükseldiyse,
Su tertemizdir.
Ana Göl benim yıkanıp saçlarımı taradığım yerdir.

Ve Numbu söylemiş:

Peki neden saçını tarıyorsun küçük kız kardeş?
Ah, küçük kardeş, güzel saçlarını kimin için tarıyorsun?

Annem ve Numbu, yeni bir şarkı başlayıp da başka bir çift yerlerini alana kadar çemberin ortasında, kol kola dans etmişler. Gecenin geç saatlerinde ateşler sönmeye ve çiftler karanlığın içinde kaybolmaya başlayınca, annem Numbu'nun peşinden Lugu Gölü'nün kıyısına gitmiş.

Amam Numbu'ya âşık olduktan sonra kendi kendine henüz Anneanne'nin evine dönmeye hazır olmadığını söylemiş. Qiansuo çok uzakmış; iki günlük yürüyüş mesafesinde. Numbu onu orada ziyaret etmekten bıkabilirmiş. İçindeki kızının karnını tekmelediğini hissettiğinde Anneanne'ye atlı kervanla haber gönderip Numbu'nun köyüne kısa bir yürüyüş mesafesindeki Zuosuo'da kendi evini kuracağını bildirmiş.

Anneanne karşılığında birkaç küçük hediye ve bir de mesaj göndermiş: "Latso'ya söyleyin," demiş atlılara, "onun kalbini zaptedemem."

Bu sözler üzerine annem yine acı acı ağlamış, ama Qiansuo'ya geri dönmemiş.

Annemin kendi ailesini kurma kararı herkesi şok etmiş. Moso geleneklerinde anne tarafına ait evden ayrılıp başka bir ev kurulmaz. Yine de bütün köylüler ona yardım etmiş. Biri bir parça toprak vermiş. Numbu'yla arkadaşları da dağlara çıkıp evi inşa etmekte kullanılacak keresteleri kesmiş. O günlerde insanlar para kullanmıyormuş ve birine yardım etmek için bir araya gelmek doğal görülüyormuş. Hem birlikte çalışmak, sürekli dans edip şarkı söylemek ve piknik yapmak için bahane oluyormuş.

"Bizim için şarkı söyler misin Latso?" diyormuş genç adamlardan biri.

Bir başkası şaka yapıp şöyle diyormuş: "Latso, umarım yeğenimin akşamları kızını ziyarete gelmesinde bir sakınca yoktur!"

Ve bir başkası: "Umarım kapını benimkine de açık tutarsın!"

Amam gülüyormuş: "O zaman kapıların menteşelerini çok sıkı takmamanız sizin için iyi olur!"

Böylece bir yıldan daha kısa bir sürede annemin evi ve her bir köşe bucakta yaşayan tanrı ve ruhlar, lamalar tarafından kutsanmış. Annem de evine taşınmış.

Onunki de köydeki diğer evler gibiydi: Tek bir avlu etrafına inşa edilmiş, kütükten yapılma bir ev; bir tarafta iki metre yüksekliğinde balçıktan bir duvar, diğer taraflarda ise evin dış duvarları yükseliyordu. Evin arkasındaki sebze bahçesi de balçıktan duvarlarla çevriliydi.

Tahta kapılar ve avlu, bizim ana oda dediğimiz evin asıl odasına açılırdı. Burası Amam'ın yemek pişirdiği, yediği, konuklarını ağırladığı ve uyuduğu yerdi. Kocamandı ve dikdörtgen biçimindeydi, içinde bütün Moso evlerinin çatısını ve ayrıca gökyüzünü de ayakta tutan iki kutsal dişi ve erkek sütun, *durami* ve *duraso* vardı. Odada iki açık, yuvarlak ocak bulunuyordu: *Kang*'ın üzerinde Tanrı Zabbala'nın yüksek ocağı ve daha aşağıda yemek pişirilen ocak. Yüksek ocağın arkasındaki, atalara ait küçük sunağın dışında bütün eşyalar duvarın daha alt kısmına dayanmıştı; bunlar, içine tabakları, yemek pişirme kaplarını ve yiyecekleri koyduğumuz uzun bir dolap, tahıl depolama sandığından yapılma bir bank üzerinde annemin geniş yatağı ve son olarak da karşıdaki duvara dayalı uzun, tahta bir raftan oluşuyordu. Bunun üstünde yere koymak istemedi-

ğimiz şeyler diziliydi. Burnu güneye doğru bakacak şekilde yerleştirilmiş, *boçer* dediğimiz, tuzlanmış, kemiksiz bir bütün domuz da bunların arasındaydı. Ana odada hiç pencere yoktu; ışık sadece ocakların üzerindeki çatının açıklığından ve ön kapıdan geliyordu.

Odanın her iki tarafında da ikinci katları balkonlu olan birer ek bina vardı. Sağ taraftaki kanadın ilk katı tavuk kümesi ile aletler ve hayvan yemleri için depo olarak kullanılıyordu. Üst katta, birbirinden kalın tahta duvarlarla ayrılmış, her birinin bir kapısı ve daracık balkona açılan birer küçük penceresi bulunan dört yatak odası vardı. Annem bu odaları doğurmayı planladığı kızları için hazırlamıştı. Öbür kanada gelince, ilk kat at ve domuz ahırı olarak kullanılıyordu. Üst katta da konukların ve annemin oğullarının, erkek olup da akşamları kız arkadaşlarının evinde kalmaya gidene dek kalacakları üç yatak odası vardı.

Annemin Zuosuo'da yakın akrabası yoktu, ama bir sürü arkadaş edinmişti. Bu daha çok Qiansuo aksanı sayesinde olmuş. Bütün Mosolar aynı dili konuşur. Bununla birlikte her köyün kendi lehçesi ve özel bir tonlaması vardır. İnsanlar annemin aksanını seviyor ve yalnızca konuşmasını duymak için onu ziyarete geliyorlarmış, bu yüzden annem çok geçmeden köylülerin en sevdikleri sırdaşları olmuş. Güzel komşumuz Dujema ise evimize herkesten sık gelirmiş. Sohbet edip bir kâse çay içmeye gelir ve Amam'ın kendi bahçesi ürün vermeye başlayana kadar bize sebze getirirmiş.

Baharda ablam Zhema doğduğunda, Amam'la Dujema ilgilenmiş. Bu arada Numbu da annesinin evinde kalıyormuş. Bu büyük evde hepsi de anne

tarafından akraba olan üç kuşak bir arada yaşıyormuş: Anneannesi, büyük teyzeleri ve büyük dayıları, teyze ve dayıları, erkek ve kız yeğenleri. Numbu, Moso geleneklerine göre annemi her gece ziyaret ediyor ve hatta zaman zaman ufak tefek bazı işlere yardım etmek için birkaç gün bizde kalıyormuş. Tabii sonunda kendi akrabaları için çalışmak üzere evine dönermiş.

Bir sonraki yıl yaz mevsiminin sonlarına doğru, annem onu birkaç hafta görmemiş. Numbu, Tibet şehri Zhongdian'a giden kervana katılmak için atlılarla köyden ayrılmış. Orada Tibetli güzel bir kadınla tanışmış ve eve bu kadınla birlikte dönmüş.

Annem her akşam Numbu'nun onu ziyaret etmesini bekleyip durmuş, ama bahçe kapısına gelip de seslenen Tibetli kadın olmuş. Kadın bozuk Mososuyla dili döndüğünce, Numbu'nun artık yeni bir sevgilisi olduğunu söylemiş. Kendisine gelince, bu köyde ne ailesi ne de arkadaşı olduğu için yapayalnızmış. Annem Tibet dilinde cevap vererek kadını ateşin yanında oturup bir bardak Sulima şarabı içmeye davet etmiş. O akşam Amam yeni bir arkadaş edinmiş ve Numbu'yu da unutmaya karar vermiş.

Tibetli kadınla annem arkadaş olduktan birkaç ay sonra Dujema annemi yakışıklı ve genç bir adamla tanıştırmış.

Adam gerçekten de çok yakışıklıymış. Ne var ki Amam ona âşık değilmiş, aklında yalnızca tek bir şey varmış: Kendi ailesini oluşturmak, kendi kızlarının, oğullarının ve torunlarının yaşadığı, kendi büyük evini kurmak. Akşam adam gelip annemin odasının penceresini tıklattığında Amam ona kapıyı açmış. Fakat birkaç ay sonra hamile kaldığına

emin olunca, adamın torbasını kapının dışındaki çiviye asmış. Geleneklerimize göre bir kadının sevgilisini terk etmesinin en uygun yolu budur. Adam o gece ziyarete geldiğinde annemin artık gelip onu görmesini istemediğini anlamış ve gitmiş.

Vakti gelince, annemin ikinci kız kardeşim Dujelema'yı doğurmasına Tibetli kadın yardım etmiş. Derken bir gün, uyuyan bebeği kollarında tutarken Tibetli kadın birden gözyaşlarına boğulmuş. Kendi ailesini özlüyormuş. Ertesi sabah Numbu'ya veda edip Zhongdian'a geri dönmüş. Numbu'nun ne hissettiğini bilemeyeceğim, ama annem Tibetli kadını çok özlediğini söylüyor.

Güz sonlarına doğru bir gün, Amam mısırları evin çatısına kurutmak için dizdiği sırada atlı kervanın çıngıraklarını duymuş. Atlılar yaklaştığında Qiansuo'daki kuzenlerinden birinin gelenler arasında olduğunu görmüş ve sevinçten yüreği hop etmiş. Qiansuo'dan gelen ziyaretçileri ağırlamak onu çok mutlu ediyormuş, çünkü annesinin evinden haberler ve küçük hediyeler getiriyorlarmış. Elini sallayarak onlara seslenmiş:

"Hey! Güneş batmak üzere. İçeri gelseniz, iyi olur." Sonra merdivenden inmiş ve avlunun kapısını açmaya koşmuş.

Adamlar atlarının yükünü indirip anneannemden gelen hediyeleri çıkarırken, Amam atlar için saman ve su getirmiş. Atlar sulanıp beslendikten sonra, adamlar yere oturup yorgun sırtlarını çantalarına yaslamış ve bütün işleri içlerindeki en genç adama bırakmışlar: Ateşi yakmayı, kapkacağı çıkarıp akşam yemeğini pişirmeyi, bulâşıkları yıkayıp etrafı toplamayı. Bu genç adam uzun boylu ve yakışıklıymış. Amam atlılara en iyi ev yapımı şarabından ikram etmek için tekrar dı-

şarı çıkınca, bir jest yapıp genç atlının kâsesini tamamen doldurmuş. Adam anneme gülümseyip kâseyi geleneklerimizin gerektirdiği şekilde saygı göstererek iki eliyle almış. Annem o zaman o ellerin gördüğü en güzel eller olduğunu fark etmiş.

Daha yaşlı olan adamlar battaniyelerini serip ateş yanında uyumaya hazırlanırken Zhemi eve gelmiş. Kız kardeşlerimle oyunlar oynamış, anneme hikâyeler anlatmış. Gecenin geç saatlerinde kızlar uykuya dalınca annemle kalmış, oturup uzun uzun konuşmuşlar.

"Annenin evini neden terk ettin?" demiş Zhemi. "Her şeyi kendi başına halletmek çok zor olmalı. Neden evine dönmüyorsun? İstersen, bizimle gel. Hemen yarın buradan gidelim."

Amam'ın gözleri yaşlarla dolmuş. Zhemi haklıymış, tek başına yaşamak çok zormuş.

"Bizimle gel, Latso. Bu kadar gururlu olma."

Fakat annem gururluymuş. Elinin tersiyle gözyaşlarını silmiş ve "Anneme kendi ailemi kurabileceğimi göstermeliyim," demiş.

Kervan ertesi gün Zhemi'yi almadan gitmiş.

Zhemi birkaç hafta bizimle kalmış. Amam'ın domuz ahırını onarmasına, uzun kış gecelerinde kullanmak için bir sene yetecek kadar odun ve tutuşturmalık yonga toplamasına yardım etmiş. Çok sessiz ve nazikmiş. Kış için her şeyin hazır olduğundan emin olunca Qiansuo'ya geri dönmüş ve annem boş yatak odasında usul usul şu şarkıyı söylemiş.

Dağların batısında dolunay var,
Sevgilim neden böyle çabuk gittin?
Ocak hâlâ sıcak,
Bedenim hâlâ sıcak, senin için.

Sensiz bir gün bile çok uzun.
Atını sürüp gittiğin yol çok uzak,
Ama, kalbim seni izliyor.

Zhemi baharda tekrar gelmiş ve yine bir süre kalmış. Bir sabah Amam her zamankinden erken uyanmış. Bir kâse tereyağlı çay içmek için ocağın yanında oturduğunda midesinde tanıdık bir bulantı hissetmiş. Gülümsemiş. Zhemi'yi seviyormuş ve bir oğlu olacakmış. Kendi büyük ailesini kuracakmış.

LATSO EVE DÖNÜYOR

Ne var ki annem bir oğlan yerine beni, ağlayan çocuğu doğurmuş. Kuzenim Ache'nin bizimle yaşamaya başlamasından bir süre sonra küçük erkek kardeşim Howei'yi doğurduğunda, ben üç yaşlarındaymışım. Artık iki kız ve iki oğlan çocukla, annemin ailesi daha büyük görünmeye başlamış.

Amam, Howei doğduktan sonra da Zhemi'nin eşyalarını yatak odasının kapısı dışındaki çiviye asmadı. Onu çok seviyordu. Zhemi de onu ziyarete gelmeye ve her ayın birkaç gününü onunla birlikte geçirmeye devam etti. O ne zaman ziyarete gelse, annem yıkanıp uzun siyah saçlarını tarıyor, pamuklu yatak takımını dışarı çıkarıp havalandırıyor, güneş ışığı altında kabartıyordu. Akşamları Sulima şarabı çıkarıyor ve ev huzurlu bir neşeyle doluyordu. Zhemi bazen yalnız geliyordu. Bazen de kervanla ya da kendi ailesinden insanlarla. Ben özellikle ablasını hatırlıyorum. Sevecen, büyük bir yüzü olan, uzun boylu bir kadındı. İplik eğirmeyi seviyordu ve tahta iğini her zaman yanında taşırdı.

Babam bizimle kaldığında, küçük erkek kardeşimiz Howei, bazen Zhema ve benimle ambardaki yatakta, bazen de Ache'yle ahırların üstündeki odada uyuyordu. Babam her zaman annemle, cumbalı yatakta uyurdu. Bir keresinde Zhema çabucak uyuyunca yataktan dışarı süzülmüş ve tahta duvarın kalasları arasındaki yarıklardan içeriyi gözetlemiştim. Ateşin aydınlığında annemin cildi kırmızı altın gibi parlıyordu. Babamın sırtı terden ışıldıyordu ve ona tatlı sözler söylüyordu. Annem de ona babamın atının ismiyle sesleniyordu.

Bir gün ablamla birlikte domuzları beslemek için ot kesmekten döndüğümüzde avluya bağlanmış büyük, siyah bir at gördük. Ziyaretçinin kim olduğunu öğrenmek için sabırsızlandığımdan koşarak içeri girdim. Tanıdığımız hiç kimsenin siyah atı yoktu. Zhemi'nin yeni bir at aldığını sandım.

Evde ateşler çok az yanıyordu ve içerisi karanlıktı. Annem *kang*'ın üzerinde korları karıştırıyordu. Ocağın tepesindeki çatının açıklığından dökülen sisli, gri ışık, çömelmiş bedenini sadece dış hatlarıyla gösteriyordu. *Kang*'ın yanında, alt katta, hiçbir zaman sönmesine izin vermediğimiz açık ateşlerin dumanından kararmış, isli tahta duvarların önünde, her tarafı saran karanlığın içinde âdeta erimiş bir adam hayal meyal seçiliyordu.

Zhema'nın sesiyle irkildim. "Namu! Domuz yemini insanların da yemek istediğini mi sandın?"

Ablam her zamanki gibi haklıydı. Siyah atı öyle merak etmiştim ki, sırtımdaki küçük sepetle doğruca eve dalmıştım. Fakat azarlanmaktan hiç hoşlanmıyordum. Hemen suratımı astım.

Amam ağız dalaşımıza aldırmayarak, ateşi tutuşturmak için üfledi. Parlak, turuncu bir alev kaşlarının

derin çatıklığını aydınlattı ve dayımın yaş içindeki yüzü karanlıkta parladı. Sonra annem, endişeyle kırışmış alnını Zhema'ya doğru çevirdi ve şöyle dedi: "Anneanne çok hasta. Yarın sabah Qiansuo'ya gitmek zorundayız."

Avlumuza bağlanan siyah aygır bize kötü haberler getirmişti.

Amam Qiansuo'ya yıllardır gitmemişti, bu yüzden bir sürü hazırlık yapması gerekiyordu. Geleneklerimize göre, ailesinin bütün üyeleri gibi köydeki her aileye de hediyeler götürmek zorundaydı; çay kalıpları, şeker ve şarap. Ablam hediyelerin hazırlanmasına yardım ederken, Ama beni bir at ödünç almak için komşuya, Dujema'ya gönderdi. Karnım açtı, domuzlar için ot toplamaktan yorgun düşmüştüm. Benim yerime Ache gitseydi ne iyi olurdu, fakat o henüz eve gelmemişti. Tabii annem sert ve kesin bir tonda konuştuğundan tartışmaya kalkmadım ve Dujema'nın atını ahırımıza kapattıktan sonra da ayak altından kayboldum.

Ertesi sabah erkenden, biz daha uyurken, dayım hediyeleri atlara yüklemiş ve yolda sırayla binmemiz için de Dujema'nın midillisini semerlemişti. Erkek kardeşim Howei yürümeye daha yeni başlamıştı ve kucakta taşınması gerekiyordu. Bana gelince, yürüyebiliyordum, fakat Anneanne'nin köyüne kadar uzanan o uzun, kır yolunun tamamını boyunca taban tepemeyecek kadar küçüktüm.

Kahvaltımızı eder etmez, itaatkâr köpekler gibi büyük siyah aygırın peşinden giden küçük dağ atlarımızla yola çıktık. Amam önden gidiyor, biz de onu takip ediyorduk. Köyün vadiye yayılmış tarlalarını geçtik, tepeye tırmandık, oradan meşe ormanına girdik, daha sonra Lugu Gölü'nün uçsuz bu-

caksız, pırıltılı maviliğini arkamızda bırakarak dağa tırmandık ve çam ormanına daldık. Amam'ın ardında, ayak bileklerine değerek hışırdayan ve kırmızı toprakta sürünen uzun eteğini izleyerek ilerliyorduk. Patika yeteri kadar genişlediğinde atların yanında, daraldığında ise arkalarında yürüyorduk. Yol zaman zaman çamurlu oluyor, ama bu bizi pek yavaşlatmıyordu. Ayağımız kayıp düştüğümüz zaman kalkıp kıçımızdaki çamurları silkeliyor, hiç konuşmadan, hatta çişimizi yapmamız gerektiğini ya da acıktığımızı bile düşünmeden yürümeye devam ediyorduk. Ache ve ben sırayla Dujema'nın midillisine biniyor ya da atın yanında yürüyorduk. Dayım, Amam ve Zhema da sırayla küçük Howei'yi taşıyorlardı.

Topluca soluk alış verişlerimizin ve atların toynaklarının yaşlı orman zemininde çıkardığı tekdüze takırtıların, bizi çevreleyen endişeli sessizliği bozduğu pek söylenemezdi. Uçurumların kenarında, yolun tehlikeli bir biçimde daraldığı yerlerde yavaşlıyorduk sadece. Üzerlerine *Om mani padme hum* mantrası yazıldığı için, *mani* dediğimiz kaya yığınlarıyla göze çarpan kavşaklarda duruyorduk; Amam ile dayım buralarda dağ ruhlarına adak olarak yabani adaçayı yakıyorlardı. Çamların hışırtısını dinlemek, başımızı kaldırıp bulutsuz gökyüzünde kanatlarını açıp süzülen kartala bakmak ya da epeyce aşağıda kalan nehri; beyaz kumlu kıyılar ile derin boğazların dik, gri duvarları arasında, köpüre köpüre akan sarı suyu görmek için ancak o zamanlar vakit bulabiliyorduk.

Geceleri yol üstünde evleri olan akrabalarımızın yanında kalıyorduk. Ache ile ben yetişkinlerin ciddi konuşmalarını dinleyerek akşam yemeğimizi yi-

yorduk. Yetişkinlerin konuşmaları, yemek yiyip sigara, şarap içmeleri bitince de, bize çok kısa gibi gelen geceyi geçirmek üzere ateşin yanında birbirimize sokuluyorduk. Uyanınca kahvaltı ediyor ve şafağın pembe aydınlığında yürüyüşümüze kaldığımız yerden devam ediyorduk.

Üçüncü gün, Anneanne'nin evinin göründüğü sapağa vardığımızda güneş çoktan yükselmişti. Evi görünce Amam bir çığlık kopardı. Ben dehşet içinde ona bakarken, başlığını yırtarcasına çıkarıp uzun siyah saçlarını yolarak patikadan aşağı doğru koşmaya başladı.

"Ama!" diye bağırdım.

"Artık çok geç," dedi ablam. "Çok geç. Ölmüş."

"Kim ölmüş? Kim ölmüş?" diye haykırdım.

Zhema, Anneanne'nin evinin çatısında dalgalanan beyaz bayrağı gösterdi.

Sonra biz de koştuk. Howei'yi sırtında taşıyan dayım ile beraber Amam'ın peşinden koştuk. Atlar da peşimizden geliyordu. Köyün girişine varıncaya kadar koştuk; artık adımlarımızı yavaşlatmamız, sakinleşip Anneanne'nin evine giden diğer insanlarla birlikte yürümemiz gerekiyordu. Evin giriş kapılarına gelince, köylüler bir kenara çekilerek önlerine geçmemize izin verdiler. Kapılardan geçip avluya girerken birinin, "Latso geri döndü," dediğini duydum.

İnsanlar uzun ziyafet masalarının arasında dönüp duruyor, eve girip çıkıyor, konuşuyor ve hıçkırarak ağlıyordu. Daha önce hiç görmediğim iki kadın öğle yemeğinden kalanları topluyordu; uzun etekleri, masaların arasına saçılmış çöpleri süpürüyordu. Annem, Yufang Teyze'yle birlikte ön kapıda duruyordu. Artık sakin görünüyordu, ama yüzünün

etrafına dağılmış olan saçı yüzünden garip bir hali vardı. Yufang Teyze ise daha da tuhaftı. Uzun saçını tek bir örgü halinde toplamıştı, başı kille kaplıydı. Yüzü gri ve isliydi. Öyle garip görünüyordu ki, masalarda yarısı hâlâ dolu duran tabaklara ve sabahın çok erken saatlerinden beri hiçbir şey yememiş olmama rağmen açlığımı unutuverdim.

Ablamın elini tuttum: "Korkuyorum!"

"Neden?"

"Yufang Teyze de mi ölecek?" diye sordum.

"Tabii ki hayır! Neyin var senin?"

"Hayalet gibi görünüyor," dedim sesimi alçaltarak.

Zhema "Birisi öldüğünde insanlar hep böyle görünür," dedi ve bana güven vermek için elimi sıktı. "Hem sen bir hayaletin neye benzediğini ne biliyorsun? Gel, eve girelim."

Amam ve Yufang Teyze'nin peşinden içeri girdik. Çam meşaleler ve ocaklardaki ateşe rağmen, için için yanan adaçayı ile servi yapraklarının yoğun dumanı ve kalabalık yüzünden oda karanlıktı. Duman burnumu yaktı ve gözlerim sulandı. İnsanlar başımı döndürdü. Hiç bu kadar çok insanı bir evin içinde toplanmış halde görmemiştim. Her yerdeydiler; erkekler, kadınlar *kang*'ın yanında duruyor ve ateş tanrısının ışığının önünü kesiyorlardı. Yemek ocağının yanında çömelmiş, sohbet edip çay ve şarap içiyorlardı. Ateşlerin loş ışığında ve dumanın içinde, erkek ve kadın gölgelerinden başka bir şey değildiler. Üzgün ve bulanık yüzlü gölgeler.

Zhema hasır bir sepetin yanında, yerde oturan üç adamı işaret etti; beyaz bir kumaşı makasla şeritler halinde kesiyorlardı.

"Onlar Büyük Dayı'nın yardımcıları," dedi.

"Neden Büyük Dayı'ya yardım ediyorlar?" dedim.

"Anneanne'yi yıkayacaklar."

"Bir erkeğin bir kadını yıkaması ayıp değil mi?" diye fısıldadım.

"Kadın ölü olunca ayıp değil," dedi Zhema.

Ben bu şaşırtıcı bilgiyi aldığımda gölgeler yarıldı ve annem, ocağın yanındaki ***kang***'da oturan yaşlı Daba'nın önünde yere eğildi. Adam beyaz bir pelerin giymiş, parlak renkli bir taç takmış, kendi kendine dini şarkılar söylüyordu; ama buruşuk, yaşlı yüzündeki dudakları neredeyse hiç kıpırdamıyordu. Dabalar hakkında bildiğim tek şey, hasta insanları iyileştirdikleri olduğu için, yaşlı adam benim açımdan huzur verici bir manzara yaratıyordu.

Günümüzde Mosoların dinsel hayatına Budizm hâkim. Ancak aslına bakılırsa gerçek Moso rahipleri Dabalardır. Çok daha eski bir geleneği sürdüren bu adamlar, kötü niyetli hayaletlerle savaşır, hayvanları kurban eder ve çok fazla şarap içerler. Lamaların aksine Dabaların tapınakları, ibadet yerleri, hatta yazılı kitapları bile yoktur. Manastırlarda eğitim görmek üzere Lhasa'ya gitmezler. Bütün bildiklerini dayılarından öğrenir ve bütün tören şarkılarını akıllarında tutarlar. Elbette o zaman ben bütün bu ayrıntıları bilemeyecek kadar küçüktüm. Anneanne'nin cenazesi sırasında, Çinli yetkililer çoktandır Dabalığı geri kalmış bir batıl inanç ilan etmiş ve faaliyetlerini yasaklamış bulunuyordu. Bu kuralı kabul ettirecek polis ya da resmi görevliler olmadığı için de, bu durum aslında pek bir şey ifade etmiyordu. Yine de Dabalar bildiklerini yeğenlerine öğretmeyi bırakmıştı. Hem zaten çok az Daba vardı. Çoğu da öyle yaşlıydı ki, insanlar bu yaşlı adam-

ların sonuncusunun da atalarımıza katılma vakti geldiğinde, en eski bilgi ve törenlerimizin de onunla birlikte kaybolup gideceğinden korkuyordu.

Biri öldüğünde cenaze töreninin gerçekleştirilmesi için birkaç lama (ne kadar çok lama gelirse o kadar iyi olur) kadar, bir de Daba çağırmak gerekir; çünkü biz insanların bir değil, beş ruhu olduğuna ve onları yaşamdan sonra farklı farklı kaderlerin beklediğine inanırız. Dolayısıyla, lamaların bedenin yakılışını izleyip aramızdan ayrılan kişiye reenkarnasyon yolunda rehberlik etmesi gerekirken, Daba da onları Seba'anawa diyarına gönderir; Doğu Tibet'teki Moso ülkesinin kuzeyinde bir yerlerde olan bu diyar, atalarımızın geldiği ve şu anda hâlâ yaşamakta oldukları cennettir.

Yaşlı Daba yere kapanmış olan anneme baktı ve bir yudum şarap içip gözleri yarı kapalı bir şekilde, kafasını hafif hafif sallayarak yeniden ilahî okumaya başladı. Annem silkinerek yerden kalktı ve Yufang Teyze'yi takip ederek odadan çıkıp kilere girdi; Ache, Zhema ve ben de peşinden gittik. İçeri girmek üzereyken Yufang Teyze, Ama'ya lamaların aile şapelinde dua ettiklerini ve yakma töreni için hayırlı günün kararlaştırılmış olduğunu söyledi. Annem birden çok üzgün göründü, ama hiçbir şey söylemedi, sonra da kilere girerek gözden kayboldu.

"Yakma töreni ne?" diye sordum Zhema'ya.

"Sus. Sonra anlatırım," dedi. "Haydi, içeri girelim."

Fakat, ben içeri girmek istemiyordum. Eve gitmek istiyordum. "Neden kilere gidiyoruz?" dedim.

"Çünkü Anneanne orada."

Bizim evimizde kiler, annem özel hayatına bizi karıştırmak istemediğinde biz çocukların yattığı

yerdi. Kiler aynı zamanda, bütün Moso evlerinde tahıl ve başka şeylerin de konulduğu ve kadınların erkek akrabalarından uzakta doğum yaptığı yerdir. Bir de ölüleri yatırdığımız yerdir; böylece insanlar ölünce doğdukları yere geri dönüyorlar ve yaşam döngüsü de tamamlanmış oluyor. Bizim ailemizde hiç erkek olmadığı için annem çocuklarını evin ana odasında, yemek pişirdiğimiz ocağın yanında, yerde doğurmuştu. Bu da, ailemizdeki pek çok şey gibi, alışılmış bir Moso geleneği değildi.

Daha önce ölünün bekletildiği yere hiç girmemiştim, bir ölünün yanında hiç bulunmamıştım. Bu yüzden gönülsüzce, ama pürdikkat içeri girdim.

Küçük oda kalabalıktı: teyzelerim, büyük teyzelerim ve dayılarım, Yufang Teyze'ye verilen ikinci kız kardeşim Dujelema ve annem. Hepsi Anneanne'nin çevresine toplanmışlar ve usul usul, neredeyse sessizce hıçkırıyorlardı. Zavallı Dujelema! O kadar çok ağlamıştı ki gözleri ceviz gibi şişmişti. Annem beni Yufang Teyze'ye verdiğinde acaba ağlamaktan ben de mi böyle görünüyordum, diye düşünmekten kendimi alamadım. Burada da hava dumandan çok ağırlaşmıştı. Belki öbür odadan daha ağır, daha yoğundu. Tereyağı kandillerinin yumuşak aydınlığında Anneanne'nin yüzünü zar zor seçiyordum.

Zuosuo'da yaşadığımız için, kısacık hayatım boyunca Anneanne'yi çok az görmüştüm; yaz festivali sırasında birkaç kez. Bu yüzden gerçek bir acı duyamıyordum. Ayrıca, bir insanın ölmesinin ne demek olduğunu anlayamayacak kadar küçüktüm. Öldüğünü gördüğüm tek şey, Amam'ın yememiz için kestiği hayvanlardı. Yine de puslu ışıkta, o kadar hareketsiz bir şekilde uyuyan anneannemin ya-

nında dururken garip ve bilmediğim bir duyguya kapıldım. Gidecek, belki de kaçacak bir yer arayarak gözlerimi odada gezdirdim. Toprak zemindeki çukuru işte o zaman gördüm. Çukura baktım ve ürperdim. Midem bulandı ve sonra karnımın çok, çok aç olduğunu hissettim.

Hiçbir şey söylemeden ana odaya geri döndüm. Doğruca yiyeceklerin bulunduğu dolaba giderek bir tabak pirinç kurabiyesi aldım. Bir şeyler yiyince kendimi çok daha iyi hissettim; en azından ablam Zhema kapının arasından etrafı gözetlerken yemek ocağının başında oturduğumu görene kadar. Kaşlarını çattı ve aceleyle yanıma geldi.

"İnsanlar ölüyor ve senin tek yaptığın yemek yemek! Namu, biraz saygılı ol!"

Kilerdeki çukur, annemin sessiz gözyaşları ve uzun yolculuğun verdiği yorgunluktan sonra yediğim bu azar beni iyice sarsmıştı. Ağlamak diye bildiğim o kendine özgü davranış biçimiyle ulumaya başladım. Şimdi kilerden aceleyle çıkma sırası Yufang Teyze'ye gelmişti.

"Şşşt," dedi tatlılıkla. "Ağlamak için henüz çok erken. Şimdi ağlarsak Anneanne çok üzülür ve bizi bırakmak istemez."

Tabii ki Anneanne'nin bizi bırakmak istememesini arzulamazdım. Anneannemin sonsuza dek yaşayanlar arasında dolaşacak aç bir hayalet olmasını istemezdim. Onun Seba'anawa diyarındaki ataları-mıza katılmasını ve ailemizi oradan gözetmesini diliyordum.

Yufang Teyze elimi tuttu ve dumanla dolu odaya geri döndüm; Anneanne'nin önünde diz çöktüm ve bana söylendiği gibi alnını öptüm. Huzurlu görünüyordu. Uyuyormuş gibiydi.

O sabah yola çıktığımızdan beri ilk kez Ama bana dikkatle baktı. "Şimdi gitmeliyiz," dedi ifadesiz bir sesle. "Dayı ve yardımcıları onu yıkayacaklar."

Elimi Ama'ya uzattım. Fakat o çok uzaklardaydı ve gözlerinden yaşlar süzülüyordu. Elini tuttuğumun farkına vardığından bile emin değilim. Hatta bugün düşünüyorum da, ablam Dujelema'nın yanında durduğunu bile fark ettiğini sanmıyorum. Parmaklarını biraz daha sıktım. Bana bakmadı, ama küçük elimi iki eli arasına aldı. Annemin elleri çok sıcak, çok güçlü ve onca zor işten dolayı çok sertti.

Ana odada, elinde su ve sarı kasımpatılarla dolu mavi seramik bir kâse olan genç bir adam bekliyordu. Hepimiz kilerden çıkınca, Büyük Dayı ona içeri girmesini işaret etti. Bu arada beyaz kumaş şeritlerle dolu sepeti taşıyan yardımcıları da onu izleyip kapıyı kapattılar. Zhema omuzlarımın ortasından beni hafifçe itti. "Senin Ache'yle avluya gitmen gerekiyor," dedi.

Sözlerini ikiletmedim. İnsanların arasından geçerek avluya çıktım; ama Ache ile diğer çocuklar oynamak için bir yerlere gitmişlerdi ve canım onları aramak istemiyordu. Yorgun ve huzursuzdum. Bu yüzden verandadaki küçük tahta sıraya oturdum. Güneşin ılıklığını hissederek gözlerimi kapadım. Sıkılıp karnımın hâlâ aç olduğunu hatırlayana kadar da orada kaldım. Sonra yine eve girdim.

Amam orada değildi. Yemek ocağının yanında oturmuyor, diğer yas tutan insanlarla beraber *kang*'ın yanında durmuyordu. Kilerde de değildi. Kilerde yalnızca yardımcılar, Büyük Dayı ve Anneanne vardı.

Diğer adamlar Anneanne'nin bedenini geldiği-

mizde kestikleri beyaz şeritlerle sararken, Büyük Dayı da onu tutuyordu. Dizlerini büküp çenesinin altına getirmişler, kollarını da bacaklarının çevresine dolamışlardı. Başı bir yana sarkıyordu. Burun deliklerine tereyağı doldurulmuştu.

Niye diye sormadım. Orada olmamam gerektiğini biliyordum, ama kimse beni fark etmemişti. Yere çömeldim ve kendimi daha da küçük bir hale getirerek üç adamın bohça yapılmış anneannemi büyük beyaz bir çuvala koymasını ve çuvalı masadan alıp yerdeki çukura taşımasını izledim. Hem çok şaşırmış, hem de büyülenmiştim.

Görüp göreceğim bu kadarmış. Çünkü Büyük Dayı, Anneanne'yi tam çukura indirirken başını kaldırdı ve dosdoğru bana baktı. Şaşkınlıktan ağzı açık kaldı, ama o daha bir şey söylemeye fırsat bulamadan ben koşarak odadan çıktım, yas tutan kalabalığın arasından kendime yol açarak kendimi kapıdan dışarı, güneşle yıkanan avluya attım.

Soluklarım düzene girip de kalp atışlarım sakinleşince, Anneanne'nin yerdeki çukurun içinde neler hissettiğini, burnundaki tereyağıyla nasıl soluk aldığını ve korkup korkmadığını merak ettim. Sonra Büyük Dayı'nın, Anneanne'nin bacaklarını nasıl da göğsüne bağlayıp kollarını da dizlerinin çevresine sardığını düşündüm ve ateşin başında dizlerimi göğsüme çekerek oturunca Amam'ın neden beni hep azarladığını anladım.

Anneanne kilere gömüldükten sonra herkesin tekrar içeri girmesine izin verildi. Çukur şimdi kapatılmıştı ve yerinde tuhaf bir akkarınca yuvası gibi yükselen, beyaz kilden küçük bir tümsek vardı. Tepesine de iki küçük bayrak dikilmişti. Önünde,

üzerine birkaç adak yiyeceğin ve tereyağı kandillerinin yerleştirildiği küçük bir masa duruyordu. Herkes tümseğin çevresindeki yerini alınca, Daba ölüye şarkı söylemek üzere içeri girdi.

Ey Anneanne,
Seba'anawa adındaki diyara vardığında,
Bütün atalarımız seni karşılamaya gelecek.
Onlara hediye götürmek istediğimi,
Ama, Pumilerin dağlardan geldiğini
Ve yolumu kestiklerini,
Ve onların dilini konuşamadığımı
Atalarıma söyle, lütfen.
Onlara hediye götürmek istediğimi,
Ama, Han Çinlilerinin dağlardan geldiğini
Ve Çince konuşamadığımı
Atalarıma söyle lütfen.
Yolda atlılar kervanlara kılavuzluk yapıyor,
Ama, onların belleği zayıf,
Ve bu değerli hediyeleri onlara emanet etmeye
Cesaret edemiyorum.
Lütfen, Anneanne atalarıma söyle,
Onlara hediyelerimi götüremiyorum.
Ama, sen köyümüzden ayrılmak zorunda olduğun için,
Atalarımızın diyarına geri dönmek zorunda olduğun için,
Hediyelerimi yanında götürmelisin.
Bu hediyeler ağır değil.
Ve seni atalarımızın diyarına kadar
Dağ rüzgârı taşıyacak.

Daba'nın şarkısı bittiğinde sessiz hıçkırıkların arasından Yufang Teyze'nin sesi yükseldi:

Ey Amam,
Bundan sonraki hayatım boyunca yüreğim sızlayacak,
Beni küçüklükten beri sen büyüttün,
Dişlerim yokken lokmamı sen çiğnedin
Ve popomu sen sildin.
Şimdi evin artık büyümüş çocuklar ve
Torunlarla dolu.
Bugün çocuklarıyla beraber Latso bile geldi.
Neden gözlerini açmıyorsun? Nasıl böyle gidebildin?
Ah annem, yarın sabah çayını nasıl getireceğim?
Ah annem, bizi nasıl böyle bırakabildin?
Battaniyeyi bitirmeme yardım edeceğine söz vermiştin,
Şimdi battaniyenin yarısı duruyor ve sen gittin!
Beni böyle nasıl bırakabildin?

Yufang Teyze'nin kendi ismini andığını duyan Amam bir çığlık attı ve kendini tutamayarak hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Fakat şarkı söyleme sırası ona geldiğinde ağlamayı kesti.

Ey annem,
Seni bütün yüreğimle seviyorum.
Seni üzen bir sürü şey yaptığımı biliyorum.
Benimle ilgili pek çok umut beslediğini biliyorum.
Fakat sana kendimi kanıtlama şansını hiçbir zaman bulamadım.
Beni çok erken bıraktın.

Daha önce hiç bu şarkılar kadar güzel bir şey duymamıştım. İnsanların dağ tanrıçası ve Ana Göl için

söyledikleri şarkıları biliyordum. Ayrıca, Amam ve Dujema'nın çalışırken söylediği şarkıları ve annemin Zhemi için gizliden gizliye aşk şarkıları fısıldadığını duymuştum. Yine de insanların, yüreklerinin bu kadar derininden gelerek şarkı söylediğini hiç duymamıştım. Amam eve dönmek için çok geç kalmıştı; sonsuza kadar... O bunu anladığında annesi için söylediği kadar güzel bir şarkıyı hiç duymamıştım.

Birkaç gün içinde hepimiz Yufang Teyze gibi görünmeye başladık. Anneanne'nin ölümünün üzerinden kırk dokuz gün geçmeden kimsenin yıkanmasına izin yoktu. Lamaların, Daba'nın ve yeni gelen her konuğun önünde başımızı yere değdirerek selam verdiğimiz için de saçlarımız çamur içinde kalmıştı. Annemin yüzü uykusuzluktan küçülmüş ve isten kara kara olmuştu. Gözleri kırmızı ve şiş şişti. Yalnızca üzüntüden değil, yemek pişirmek ve konukları beslemekten de bitkindi. Anneannemin üç kızı olduğu için her biri üç öğünden birini hazırlamaktan sorumluydu; bu yemekler daha sonra avludaki ziyafet masalarında ikram ediliyordu. En büyük kardeş olan Yufang Teyze, en önemli öğün olan akşam yemeğinden sorumluydu. Annem en küçük olduğundan kahvaltıyı hazırlaması gerekiyordu. Ancak içlerindeki en gururlu kardeş olduğu için ve kız kardeşlerinden aşağı kalmak istemediğinden, hazırladığı her öğün bir şölen yemeği gibiydi. Bunları yapabilmek için de sabahleyin çok erken kalkmak zorunda kalıyordu.

Hâlâ komşu köylerden insanlar geliyordu. Qiansuo'ya gelirken yanlarında kaldığımız akrabalar da geldi. O birkaç gün içinde anneannemin evine belki

sekiz köy insan gelmişti. Her konuk, içinde Anneanne'nin ailesine hediye olarak çay ve tuzlanmış domuz bulunan bir bambu kutu getiriyordu. Annemle kız kardeşleri yalnızca yemek yapmak değil, konukların evlerine ellerinde boş kutularla dönmemesini de sağlamak zorundaydılar.

Çok fazla yiyecek vardı ve hediye olarak bir sürü tahıl, domuz eti ve çiçek gelmişti. Hiç bu kadar keskin kokular duymamış, hiç bu kadar büyük bir bolluk görmemiştim. Ana odada teyzelerim bol bol pilav, et yemeği, kasımpatı ve tereyağı kandili koydukları başka bir masa daha kurmuşlardı. Masanın üzerine yepyeni giysiler ve sarı-kırmızı iki şemsiye asılıydı. Bu Anneanne'nin masasıydı. Anneanne'nin hiçbir eksiği olmamalıydı. Bu dünyadan ayrılmak üzereydi. Ailesiyle birlikte yiyeceği son yemeğin tadını çıkarması, güzel elbiseler giymesi ve son olarak da, ayrılacağı zaman ataların diyarına giderken yağmur yağarsa diye yanına şemsiyesini alması gerekiyordu.

Bir öğleden sonra, yemeğin hemen ardından, büyük dayım ve dayım avluya büyük, tahta, kare bir kutu getirdi. Hafif çam tahtasından yapılmış, çiçekler ve balıklarla süslü çok güzel bir kutuydu bu. Kutuyu eve sokup, Daba'nın çatı kirişlerine sarı kasımpatıları astığı kilere götürdüler. Sonra anneannemi topraktan alıp tabutu tekrar ana odaya getirdiler.

Şimdi herkes ağlıyordu. Anneanne bizden ayrılmak üzereydi ve onu ne kadar çok sevdiğimizi bilmesini sağlamak doğaldı. Bütün yetişkinler yere kapandı; büyük teyzelerim, teyzelerim ve annem bütün yaşlılardan daha yüksek sesle ağlayıp feryat ediyorlardı. Bu arada Daba, bütün hıçkırık ve ağla-

maları bastıran bir sesle son âdetleri yerine getirdi İlk önce "Uğurlama Merasimi"ni söyledi; Moso halkının hikâyesini anlatıyor ve Anneanne'ye ataların mızın diyarına giden yolu nasıl bulacağını açıklıyordu. Sonra "Atı Yıkamak" dediğimiz merasime önderlik etti. Ben de Ache ile birlikte köyde son kez atla gezinti yapan Anneanne'nin ruhunu yas tutarak takip eden kalabalığın ardından koştum. Anneanne'nin ruhu samandan yapılmıştı ve üstünde güzel, mavi bir elbise vardı. Yelesine tüyler ve çiçekler takılmış muhteşem bir atın sırtında oturuyordu.

Ertesi sabah yas tutan kalabalık, lamaların, Anneanne'nin tabutunun, Daba'nın, büyük teyzelerimin, Büyük Dayım'ın, Yufang Teyze'nin, diğer teyzemin, Amam'ın ve dayımın arkasında uzun bir kuyruk oluşturdu. Arkada, diğerlerinden biraz ayrı duran küçük bir grup erkek vardı. Bunlar Anneanne'nin özel dostlarıydı ve belki annemin babası da aralarındaydı. Belki de annemin babası çoktan Seba'anawa diyarına gitmiş, Anneanne'yi orada bekliyordu. Amam yakma alanına giden annesinin tabutunu izlerken, belki Anneanne'nin sevgilileri hakkında bu türden şeyler düşünüyordu, belki de düşünmüyordu. Annemin nesli babalarıyla ilgili sorular sormazdı. Bir kadının odasında, kendi yaktığı özel ateşin sıcak aydınlığında her ne olduysa, bu yalnızca onu ilgilendirirdi. Eve Sulima şarabı içmeye arkadaşlarını ya da yemeğe akrabalarını davet etmek isterse, sorun olmazdı. Aynı şekilde, evinde sevgilileriyle gizlice, yalnızca gecenin örtüsü altında buluşmak isterse, bunda da bir sorun yoktu. Ancak, komşular ve arkadaşlarla sohbet etmek, şakalaşmak doğal karşılandığı halde, akrabalar arasında

bu konulardan bahsetmek "yakışıksız" sözüyle bile tarif edilemeyecek kadar kötü bir şeydi.

Yas tutanlar dağ yolundan aşağı doğru yürürken ağlıyor, sızlıyor, kendilerini birbirlerinin kollarına bırakıyor ve saçlarını yoluyorlardı. Bense Zhema, Ache, Howei ve bütün diğer çocuklarla birlikte evde kalmıştım, çünkü geleneklerimize göre on üç yaşın altındakilerin ölüm ve atalarla ilgili meselelere karışmaması gerekiyordu. Karınlarında taşıdıkları doğmamış çocukları yüzünden ölünün yakılışına tanıklık edemeyecek olan hamile kadınlar da bu merasime katılamamıştı.

Anneanne'nin Seba'anawa diyarına gitmek üzere yola çıkmasından birkaç gün sonra Amam, Zuosuo'ya geri döndü. Ablam Zhema ve atları da yanına aldı. Beni, Ache'yi ve Howei'yi Yufang Teyze'nin evinde bıraktı. Uzun bir süre Qiansuo'da kaldık. Kız kardeşimiz Dujelema ve diğer çocuklarla birlikte tarlalarda koşturduk, güldük ve su sığırıyla oynadık. Sonra bir gün saçımızı yıkayıp banyo yaptık, giysilerimizi değiştirdik ve dayım bizi annemin içeride sessizce yemek pişirdiği kendi evimize götürdü.

KÜLTÜR DEVRİMİ

Anneanne'nin cenazesinden sonra babamı pek görmedik. Amam aylarca ziyaretçi kabul edemeyecek kadar üzgündü. Sonra yine kış geldi. Dağ yolları karlarla örtüldü. Zhemi, batıdaki Tibet şehirlerine yolculuk etmeyi bırakıp bunun yerine, keçi derisi ile yak kuyruğu karşılığında çay ve tuz almak için Doğu'ya gitmeye başlamıştı. "Çünkü, en iyi süpürgeler yak kuyruğundan yapılır," diye açıklamıştı Amam. Ne var ki kışın en kötü günleri geçip de Zhemi tekrar annemi ziyaret etmeye başlamadan önce, Zuosuo'ya Kızıl Muhafızlar geldi.

Her şey dağların oradan gelen gong sesleriyle başladı.

Annem uzun eteğini topladı ve olanları daha iyi görebilmek için merdivenden çatıya tırmandı. Bu arada Ache ile ben de koşarak evden çıktık ve şamatanın geldiği yere giden köy çocuklarının peşine takıldık. Koşarak patikadan aşağı indik, çiçek açmış elma ağaçlarının altından, sebze bahçelerinin, yeni ekilmiş mısır tarlalarının arasından geçtik. Sonra birden, olduğumuz yerde donakaldık. Hepsi de bir-

birinin aynı mavi üniformalardan giymiş, başlarına mavi kepler ve kollarına kırmızı bantlar takmış soluk benizli büyük bir grup bize doğru geliyordu. Avazları çıktığı kadar bağırarak şarkı söylüyorlardı; tuhaf, yabancı bir şarkı. Biz çocukların kulağına yalnız garip değil, aynı zamanda korkutucu da gelmişti bu şarkı.

Bunlar dağ insanları değildi.

Bunlar ne Moso, ne Yi, ne Pumi, ne de Lisu'ydu.

"Han insanları," dedi çocuklardan biri. "Bunlar Han insanları."

Daha fazla bir şey duymamıza gerek yoktu. Çığlık çığlığa "Anne" diye bağırarak gerisin geriye köye koştuk.

Biz çocuklar daha önce hiç bu kadar çok Çinliyi bir arada görmemiştik. Ara sıra köyümüzü ziyarete gelen resmi görevlileri görürdük ve elbette aramızda yaşayan birkaç Çinli de vardı. Fakat bu Çinliler tıpatıp bize benzerdi. Bizim dilimizi konuşur, bizim şarkılarımızı söylerlerdi. Yüzleri de güneşten ve çok çalışmaktan kahverengi olmuştu. Zuosuo Çinlileri artık Çinli değildi; Moso olmuşlardı. Aslında Han Çinlileriyle hiç alakamız olmasa da isimlerini yeterince sık duyuyorduk: "Yaramazlık yaparsan, Hanlar gelip seni alır," derdi Moso anneleri çocuklarına.

Ve şimdi Hanlar bizi almaya gelmişti.

Hanlar köye varıp da yetişkinler onların çirkin elbiselerine, hastalıklı ciltlerine bakmak için dışarı çıktığında, biz çocuklar, annelerimizin arkasına saklanıp alev alev yanan kulaklarımızın üstünde uçuşan garip kelimeleri anlamaya çalıştık. Anlaşılan Hanlar bizi almak için uzun bir yoldan gelmişti; ta Sichuan eyaletinin başkenti Chengdu'dan. Kızıl Mu-

hafızlar köyümüzün balçık duvarlarına parlak kırmızı propaganda pankartları yapıştırdılar ve 1950'lerde komünistlerin yaptığı gibi, köylüleri büyük evlerden birinde topladılar. Kapitalist yardakçıları, pis burjuva entelektüelleri, pek saygıdeğer din büyükleri ve bütün diğer revizyonistlerle Amerika'nın peşinden koşan köpeklerin dönemine son verdiklerini anlatırken, köyümüzün liderinden bize çeviri yapmasını istediler. Liderimiz tıkanıp kelimeleri bulamamaya başlayınca herkes şarkı söylemek zorunda kalıyordu. Çok fazla şarkı söyleniyordu, ama bu kez gelen insanlar yirmi sene öncesindekiler gibi şarkıları sevmiyordu. Ayrıca öbür komünistler gibi bu Çinliler de tereyağlı çaydan hoşlanmıyorlardı. Hem, çay içip yemek yemeğe değil, devrim yapmaya gelmişlerdi; fakat elma yemeyi seviyorlardı. Garip bir elma yiyişleri vardı. Kimse bu şekilde elma yendiğini bilmiyordu. Elmanın kabuğunu bıçaklarıyla tepesinden başlayarak yuvarlak bir şekilde aşağı doğru soyuyorlardı. Böylelikle bütün bir kabuk, kurdele gibi tek parça halinde ortaya çıkıyordu. O zamana gelene dek Hanların bizi almak için gelmediğini anlamış bulunan biz çocuklar da bunu sevinçle alkışlıyorduk.

Pireler, tereyağlı çay ve kilolarca elmanın Kızıl Muhafızlar'ın hakkından gelmesi yalnızca birkaç gün sürdü. Kısa bir süre sonra vadideki diğer köyleri ziyaret etmek, yine şarkılar söyleyip duvarlara kırmızı pankartlar yapıştırmak üzere ayrıldılar. Gerçekten de köyümüzde yıkılacak pek fazla bir şey yoktu; hepimiz balçık duvarlarla çevrili, ağaç kütüğünden yapılma evlerde yaşayan yoksul, okuma yazma bilmeyen köylülerdik. Kızıl Muhafızlar Zuosuo'daki tapınak duvarlarında yer alan tanrı re-

simlerinin gözlerini karalayıp yüzlerini kazımakla yetinmek zorunda kalmışlardı; ta ki Shao Shumi'nin evini keşfedene dek. Bu evin giriş kapılarını yıkıp yaktılar. Nihayet kendisine karşı mücadele verilecek bir halk düşmanı bulmuşlardı.

Shao Shumi bizim eski liderimizin karısıydı, ama Çinliydi; Sichuan eyaletinden önemli bir asker ailesinin kızıydı. Bizim derebeyimiz, Sichuan'ın savaş yanlısı derebeyinin koruma alanına girmek amacıyla Shao Shumi ile 1942 yılında evlenmişti. Bizim derebeyimizin soyadı ise kaplan anlamına gelen La'ydı, fakat bu kaplanlar 1940'lara gelinceye dek dişlerini ve pençelerini çoktan kaybetmişlerdi. La ailesindeki erkeklerin hemen hepsi afyon bağımlısıydı. Derebeyimiz ihtiyaç hissettiğinde ya da her canı çektiğinde köylere baskın yapan Tibet eşkıyaları ile Yi kabilelerinden halkını koruyamıyordu. Haydutlar, tahılları ve hayvanları çalıp evleri yakıyor, çocukları çalıp köle olarak satıyordu. Durum o kadar çığrından çıkmıştı ki, bu rezil baskınlardan birinde Tibetliler neredeyse liderimizi bile kaçıracaktı; bir başkasında da Yi'ler, liderin evini ateşe vermişti.

Shao Shumi ve maiyetinin 1942'de haydutlarla dolu dağlardan geçip Zuosuo'nun dar vadisine varması tam bir ay almış. Kocası, yanıp kül olmuş evinde onu bekliyormuş. O zamanlar Shao Shumi henüz on altı yaşındaymış ve zorla evlendirilmiş; bu yolculuk gözüne korkunç derecede uzun görünmüş olmalı. Genç yaşına rağmen ağırbaşlılıkla sorumluluklarını kabul etmiş ve kısa bir süre sonra kocasına çok faydalı olmaya başlamış. Shao Shumi çok zeki ve eğitimli bir kadınmış. Abaküs konusundaki yetenekleriyle nam salmış. Ancak evliliği siyasi

bir hayal kırıklığına dönüşmüş. Çünkü, Sichuan'ın savaş yanlısı derebeyi Zuosuo'yu korumak için kılını bile kıpırdatmamış. Halkın Kurtuluş Ordusu, 1956'da Moso ülkesine demokratik reformlar getirdikten sonra La klanının diğer üyeleriyle birlikte derebeyimiz ve karısı da sıradan insanlar gibi yaşamaya başlamış. Shao Shumi yeni kaderini hiç şikâyet etmeden kabullenmiş. Kısa bir süre sonra annem de dahil olmak üzere pek çok insanla dost olmuş. Kızıl Muhafızlar köye geldiği sırada herkes ona saygı duyuyormuş.

Ancak Kızıl Muhafızlar'a göre, liderimizin karısı, tarihte yapılan kötülükler yüzünden aşağılanmayı ve cezalandırılmayı hak eden zalim bir feodaldi. Evinin kapısını yaktıktan sonra başına büyük ve uzun bir şapka takıp onu köylerde gezdirdiler. Sık sık durup ona bağırıyor ve kötü davranıyorlardı. Shao Shumi'yi diz çökmeye ve başını yere eğmeye zorluyorlar, kulağının dibinde haykırıyorlardı: "Yaşasın Mao Zedung! Yaşasın Komünist Parti! Kahrolsun asalaklar! Kahpelere savaş!"

Köylüler ilk başta, köyün daracık sokaklarında gezdirilen Shao Shumi'nin peşinden gidip, ne yapacaklarını bilemeden korkuyla ona bakıyorlardı. Fakat bu durum devam ettiği sürece her gün aşağılanacağını anlayınca onu izlemeyi bıraktılar.

İnsanlar Shao Shumi'yi takip etmeyi bırakınca, Kızıl Muhafızlar bu kez de onu kapı kapı dolaştırmaya başladılar. Herkesi evinden dışarı çıkıp bakmaya zorluyorlardı.

Köylüler de çıkıp bakıyordu. Sonra tekrar içeri giriyor ve bir daha dışarı çıkmaya asla cesaret edemiyorlardı. Artık yalnız çocuklar dışarı çıkıyordu; domuzları beslemek için ot kesmeye gidiyorlardı.

İşte ablamla ben de Shao Shumi'yi son kez böyle gördük.

Göl kenarında, domuzlar için ot topluyorduk, tam o sırada Zhema:

"Bak! Bu o!" dedi. Yüksek otların tepesinden görünen, üzerinde Çince harfler yazan, uzun, beyaz, külah şeklindeki şapkayı işaret etti.

Evet, öyleydi. Şapkanın altındaki Shao Shumi'ydi. Ablamın peşinden giderek eski liderimizin karısına doğru yürüdüm. İki büklüm olmuş, çalışıyordu. Alnı terden parlıyordu. Ondan biraz uzakta iki Kızıl Muhafız sırtüstü yere uzanmış, sigara içiyordu.

"Neden kaçıp saklanmıyorsun, Ami Shao Shumi?" dedim alçak bir sesle.

Shao Shumi sırtını dikleştirdi ve bir an için, hiçbir şey söylemeden bize baktı. Sonra şapkasına dokundu. "Nereye saklanabilirim ki?" Ve gülümsedi: "Ama, siz benim yaşlı kemiklerim için endişelenmeyin. Anneniz nasıl?"

Saçlarımı okşadı ve yapacak daha çok işi olduğunu söyleyerek otları kesmeye devam etti. İşini bitirince de ağır sepetini sırtlandı. Onun devrimcilerin arasında uzaklaşışını izledim. O uzun beyaz şeyin altında ufacık ve titrek görünüyordu. Onu bir daha yıllarca göremeyecektik.

Shao Shumi'yi son görüşümüzden birkaç gün sonra, Kızıl Muhafızlar'ın Lugu Gölü'nün karşı tarafına geçip Yongning Ovası'na girdiğini, orada feodal düzeni eleştiren başka bir askeri kuvvete katıldığını; lamalara hakaret edip onları dövdüğünü ve bazı insanları evlerinden uzağa, belki hapishaneye, belki de daha kötü bir yere götürdüğünü, büyük lama manastırını ve korkusuz Kubilay Han'ın

soyundan gelen yaşlı yerli liderlerin evlerini yakıp yıktıklarını duyduk. Yedi yüz yıllık tarihimiz taş ve kül yığını haline gelip ortadan kalkmıştı.

Ancak felaketler bile sonsuza kadar süremez. Ekinler mahvolunca çekirgeler gider. Yakıp yıkmaya doyan Kızıl Muhafızlar da geldikleri yere geri döndü. Onlar gidince, önce dağ eteklerindeki yaşlı meşelerin yaprakları, sonra da vadimizdeki armut ve ceviz ağaçları sarardı. Ardından da balçık duvarlardaki propaganda pankartlarının rengi pembeleşti. Hayat da yavaş yavaş normale döndü. Yaşlılar gözyaşlarını kuruladı; az tereyağlı çay içip hayatlarının en kötü zamanlarını atlattıklarını düşünerek teselli buldular.

Fakat annem evde akşam yemeğini bize yine hiç konuşmadan paylaştırmaya devam ediyordu. Yüreği donmuştu. Aklı Anneanne'nin artık yaşamadığı ve uzunca bir süredir göremediğimiz Zhemi'nin onsuz uyuduğu Qiansuo'daydı. Annemin yüzünde üzüntüsünün sona erdiğini gösterecek bir şeyler aradım ve sonra büyük ablama baktım, ama Zhema'nın bana verecek bir cevabı yoktu. Bu yüzden bakışlarımı kucağımdaki yemek kâsesine çevirdim.

Biraz etimiz olsaydı keşke, diye düşündüm. Uzun süredir et yememiştik.

BİR ÇİFT KIRMIZI AYAKKABI

Üşüyen parmaklarımızı hohlayıp burnumuzu yenlerimize silerek avluya koştuğumuzda ilk gördüğümüz şey Ama'nın ceketini değiştirdiği oldu.

Avluda odun kesiyordu, ama her gün giydiği siyah ceketini çıkartıp, bayram için sakladığı kırmızıyı giymişti. Kafasını odun yığınından kaldırınca gözlerinin parladığını gördüm. Baltayı bıraktı ve sepetimi sırtımdan indirmeme yardım etmek için yanıma geldi. Sonra Ache'nin elini tuttu ve üçümüz birlikte eve girdik. Amam uzun süredir bize bu kadar ilgi göstermemişti.

İçeride parıl parıl ateşler yanıyordu. Yeni erkek kardeşimiz Homi, Zhema'nın kollarında uyuyakalmıştı. Oda domuz etli çorba kokusuyla dolmuştu. Bu taze domuz eti değildi elbette. Ama *boçer*'den dilimler kesilmişti; *boçer*, bütün Mosoların ana odadaki rafın üzerine bir minder gibi koyduğu tuzlanmış, kemiksiz domuz etidir; bazen orada yıllarca durduğundan yağı da koyu sarı olur. Evet, taze et değildi, ama etti işte ve güzel kokuyordu.

Ateşin yanında babam oturuyordu.

"Amca, döndün mü!" diye bağırdım.

"Ya siz nerdeydiniz?" dedi Zhemi gülümseyerek.

"Domuzlar için ot kesiyorduk."

"Aferin."

Babam ayağa kalktı ve Ache ile bana biraz tereyağlı çay koydu. "Tohumlarını tükürmeyi unutmayın," dedi, "yoksa başınızın üstünde koca bir çay bitkisi çıkar."

Amam güldü.

Babam *kang*'a geri döndü ve bağdaş kurarak ateşin yanına oturdu. Yakışıklı yüzü dağ havasından kararmıştı. Şimdi alevlerin ışığında bakır rengine çalıyordu. Saçları gür ve dalgalıydı. Burnu, yak burnu dediğimiz cinstendi. Bir yak boğasının soylu burnu gibi: yüksek, kemerli köprüsü ve yuvarlak ucuyla geniş ve güçlü. Uzun zarif elleri vardı; dünyanın en güzel elleri. Dünyanın en güzel adamıydı. Ayrıca, yalnızca gerektiğinde konuşan bir adamdı.

Babam hiçbir şey söylemeden eğildi ve bez çantasına uzandı. İlk önce, üç tane çay kalıbı ve sonra da büyük bir torba pirinç çıkardı. Bu, Lugu Gölü civarında yetişmeyen tatlı bir pirinçti. Hiç kuşkusuz, takas etmek için sıkı bir pazarlık yapmıştı. Çay ve pirinç annem içindi. Zhema'ya, üzerinde kırmızı-beyaz çiçekler olan pembe bir şal, Ache'ye bir Tibet kemeri ve küçük Howei'ye bir külah kahverengi şeker getirmişti. Görünüşe bakılırsa bana bir şey yoktu. Çünkü çantasını kapatıp duvara yaslamış, tütün sarmak için ateşin yanına yerleşmişti.

Babam sigarasını yaktı ve havaya birkaç halka üfledi.

Güldüm. Mutlaka benim için de bir şeyler getirdiğini, fakat beni kandırmaya çalıştığını biliyordum. Haklıydım. O da güldü ve sigarasını ağzının köşe-

sine yerleştirerek yeniden sırt çantasına uzandı. Ardından da bana ayakkabıları verdi.

Siyah benekleri ve siyah bağcığı olan, fitilli kadifeden kırmızı ayakkabılar. Beyaz, kauçuk tabanlar. Ve tüylü, pembe pamuk astar. Pembe, yumuşacık, tüylü pamuk.

Bunlar gördüğüm en güzel ayakkabılardı. Ömrümde sahip olduğum tek ayakkabı...

Elimde ayakkabılarım, kendimden geçmiş, suskun bir şekilde ayakta dururken, annem yemek ocağının yanına küçük bir sandalye çekti ve oturmamı söyledi. Yere çakılmış gibi öylece durduğum için beni hafifçe sandalyeye itti, sonra, ayaklarımı yıkamam için mavi emaye kâseye kepçeyle sıcak su koydu. Daha önce hiç ayakkabı giymediğim için ayaklarım buz gibi çamurda ve karda koşmaktan çatlamıştı. Bu yüzden kirleri ovalayarak çıkarmak zor oldu. Nihayet ayaklarım temizlendiğinde, derim, hiç alışık olmadığım kadar beyaz, yumuşak ve buruşuk bir hale gelmişti.

Amam'ın gözleri doldu. "Ayakların tıpkı amcanın ayaklarına benziyor," dedi.

Tabii ki ne demek istediğini anladım; ayaklarımın Zhemi'ninkilere benzediğini ve onu çok sevdiğini söylemek istemişti. Bunlar annemin bana söyleyebileceği en tatlı sözlerdi. Bunlar annemin bana hayatı boyunca söylediği en tatlı, en sevgi dolu sözlerdi. Bugün bile Amam'ın, ayaklarımın tıpkı babamınkilere benzediğini söylediğini hatırladığımda yüreğim burkuluyor ve keşke sebebini bilmeden ağladığım o ilk üç yıl boyunca bir ömre yetecek kadar gözyaşı harcamamış olsaydım, diye düşünüyorum.

Ayaklarımı ayakkabıların içine soktum ve parmaklarımı kıpırdatıp gözlerimi kapadım.

Yıkandıktan sonra ısınıp yumuşamış olan ayaklarım, ayakkabıların yumuşak ılıklığına gömüldü. Bu hissettiğim en rahatlatıcı, insanın içini en çok eriten duyguydu. En azından bir süreliğine. Tabanlarım ve ayak bileklerim soğuktan o kadar çatlamış ve ovalanmaktan derileri öyle aşınmıştı ki, kaşınmaya, kaşınmaya, kaşınmaya başladı. Kısa bir süre sonra ayaklarımı kaşımadan duramaz oldum.

"Sen en iyisi onları çıkar," dedi Amam. "Çıkarırsan kaşınmazsın ve ayakkabılarını da kirletmezsin. Onları Yeni Yıl Festivali'nde giymek için saklayabilirsin. Haydi, şimdi ayakkabılarını kaldır da gelip yemeğini ye."

Domuz eti çorbası artık gerçekten güzel kokmaya başlamıştı, ama ben ayakkabılarımdan ötürü öyle heyecanlıydım ki neredeyse hiçbir şey yiyemedim. Zar zor birkaç lokma yutup arkadaşlarıma gösteriş yapmak için elimde ayakkabılarım, koşarak kapıdan çıktım. Amam haklıydı; onları kirletmemeliydim ve küçük kızlar onlara dokunabilmek için ellerini yıkamak zorunda kaldılar. Ellerini ayakkabılarımın içine sokup astarın sıcaklığını hissettikten, burunlarını uzatıp beyaz kauçuk tabanları kokladıktan ve onları kimin ödünç alıp -ben Yeni Yıl Festivali'nde giydikten sonra tabii- ayağına giyeceği kararlaştırıldıktan sonra uyumak için eve döndüm.

O akşam ve ondan sonraki her akşam, yatağıma çıktığımda ayakkabılarımı hep yastığın altında koydum. Sonra Zhema'ya doğru kıvrılıp, yeni yılın geldiğini, tavuk yahnisini, kalın jambon dilimlerini ve herkese uzun, sağlıklı bir hayat dilemek için avludan avluya atlayıp zıplarken küçük, sevimli ayakkabılarımın buzlu kırmızı toprağın üzerinde çıkaracağı pıtırtıyı hayal ederek uykuya daldım.

Bir sabah uyandığımda annemi avluyu süpürürken buldum. Hemen ağzım sulanmaya başladı. Amam yeni yılı karşılamak üzere eski yılın toprağını süpürüyordu ve bu da yeni yıla yalnızca altı gün kaldığını gösteriyordu. Ayın yirmi dokuzunda, Amam tuzlanmış domuzdan dilimler kesecek ve pilavla *baba* dediğimiz yassı ekmekten hazırlayacaktı. Otuzuncu günde bir tavuk kesecek ve Dujema da bize keçi eti getirecekti. Sonra, yeni yıl arifesinde Amam, pilav, *baba*, sebze, tavuk, domuz ve keçi etinden oluşan bir öğün yemek için köpeği eve davet edecekti. Köpek müteşekkir bir şekilde kuyruğunu sallamakla vakit kaybetmeyecek; Amam bize insan hayatımızı verdiği için ona şükrederken o da yemekleri yalayıp yutacak, kemikleri çatır çutur kırıp tıka basa yiyecek, sonra yine çatır çutur kıracak, çıkık kaburga kemiklerinin altındaki karnı hızla bir domuz mesanesi gibi şişecek, sonra da burnuyla boş madeni tabağı ittirecek, evin içinde dolaştırdıktan sonra tabağı iki ön ayağı arasına alıp bir köşeye çekilecekti. En sonunda da ocağın yanına oturup ziyafet çekme sırası bize gelecekti.

Tabii ki köpeğin de bir öyküsü var:

Uzun, uzun zaman önce, insanlar ve hayvanlar sonsuza dek yaşarmış. Hayatları sonsuz olduğundan sayıları giderek artmış, ama uyuyup oynayabilecekleri yerler, yiyecekleri yemekler azaldıkça azalmış. Bu yüzden hayvanlarla insanlar hırgür çıkarıp kavga etmeye başlamış. En sonunda öyle çok gürültü yapmışlar ki, Ulu Tanrı daha fazla dayanamamış.

Ulu Tanrı bütün hayvanları bir araya toplamış ve onlara bir çözüm bulduğunu söylemiş. O andan itibaren, tanrıçalar ve tanrılar dışında, dünya yüzündeki kimse sonsuza dek yaşayamayacakmış. Onun

yerine, bütün varlıkların ölümlü bir hayatı olacakmış, yani bu hayatın sonunda öleceklermiş. Yaşam sürelerini paylaştırma sorumluluğunu üstlenmek istemeyen Ulu Tanrı, yüksek sesle sayıları söylemeye ve hayvanların kendi yaşam sürelerini seçmesine karar vermiş.

Ulu Tanrı bin yıl diye bağırdığında yaban kazı yanıt vermiş; "Evet! Ben!" Ulu Tanrı yüz yıl diye bağırdığında yaban ördeği yanıt vermiş: "Evet! Ben!" Ulu Tanrı altmış yıl diye bağırdığında köpek seslenmiş: "Evet!" Fakat insan o kadar yavaş ve beceriksizmiş ki elinde sadece on üç yıl ile kalakalmış.

Bu kadar kısa bir ömür düşüncesi karşısında acı bir hayal kırıklığına uğrayan insan, Ulu Tanrı'ya gidip yakınmış. Fakat Ulu Tanrı şikâyetlerle ilgilenmiyormuş ve insana sorununu gidip öbür hayvanlarla çözmesini önermiş. Bunun üzerine insan gidip bütün hayvanlara yakarmış. Kendi ömürlerini vermeleri karşılığında yalnızca on üç yıl sunabiliyormuş. Tabii ki kimse bunu istememiş; ta ki insan, köpeğe sorana dek. Köpeğin insana duyduğu sevgi öyle büyükmüş ki, bu teklifi hemen kabul edivermiş. İnsan da öyle büyük bir minnet duymuş ki, köpeğe sonsuza kadar bakmaya söz vermiş. Bu nedenle, köpeğin yaptığı büyük fedakârlığı anmak için her yeni yıl arifesinde köpeklere tam bir öğün yemek verilir.

Yeni yıl günü, sağlıklı ve uzun ömürler dilemek üzere komşularımıza geleneksel ziyaretlerimizi yaptık. Amam keçi derisi pelerininin içine kırmızı yeleğini giymiş ve beline de rengârenk, parlak bir kuşak takmıştı. Ablam eşarbını sarmıştı. Ben de yepyeni kırmızı ayakkabılarımı giydim.

Çok gururluydum.

Evden eve yürürken ayaklarıma bakmadan duramıyordum. Ocağın başına oturup bir şeyler yiyip içerken tek görebildiğim, tek hissettiğim şey, sevimli, sıcacık kırmızı ayakkabılar içindeki ayaklarımdı.

Ne var ki gün ilerleyip hava kararırken sevimli ayakkabılarımın da rengi değişmeye başladı. Bütün avlular süpürülüp geçen yılın tozu ve toprağından arındırılmıştı. Ama, yer ne kadar temiz olursa olsun, kırmızı toprak, beyaz tabanlarımı lekelemişti. Herkes ayakkabılarıma dokunup ne kadar yumuşak ve sıcak olduklarını hissetmek istiyor; ben de kurumdan kapkara olmuş bütün bu ellerden ayaklarımı çekip kurtaramıyordum. Akşam geç saatte eve döndüğümüzde, ayakkabılarımın tabanı tamamen kahverengiydi. Üstü de bir sürü meraklı elin bıraktığı izlerle siyah siyah olmuştu.

Herkes çok yorgun, tıka basa yemekten şişmiş, ayrıca içilen bütün o Sulima şarapları yüzünden de epey sarhoştu; bu yüzden doğruca yatmaya gittiler. Fakat ben henüz uyumak istemiyordum; ertesi gün yine ayakkabılarımı giyecektim ve onların ilk günkü gibi temiz ve güzel olmasını istiyordum. Emaye kâsenin içine kepçeyle biraz su koydum, ayakkabılarımı tekrar tertemiz olana kadar yıkayıp fırçaladım, sonra da kurumaları için ateşin yanına koydum.

Kurumasının biraz zaman alacağını bildiğimden, Zhema'nın yanına yatmak yerine, beklerken ateşin sıcaklığını hissetmek için *kang*'ın üzerine tırmandım. Çok yorgundum. Farkına bile varmadan uyuyakalmışım.

Beni yanık pamuk kokusu uyandırdı.

Ağlamadım.

Sadece çatlak topuklarım üzerine oturdum ve kırmızı ayakkabımdaki büyük, çirkin deliğe baktım. Sol tekindeki.

Sabahleyin, Amam astarın içini samanla doldurdu, deliği de bir parça siyah pamuklu kumaşla yamadı; işi bitince Lama Ruhi'yi ziyaret etmek üzere yola çıktık, çünkü geleneklerimize göre, yeni yılda bir lamanın başına dokunmak şans getirir. Dolayısıyla yine kırmızı ayakkabılarımı giydim, ama artık tek görebildiğim siyah yamaydı. Ayakkabılarımı denemeye geldiklerinde, arkadaşlarımın da tek gördüğü bu oldu. O çirkin, siyah yama. Güldüler. "Aptal kız!" diye bağırarak evlerine koştular.

Kırmızı ayakkabıları domuz ahırına attım.

Yeni yıldan bir süre sonra babam yine bizi ziyarete gelmiş, yak etiyle yak sucuğu getirmişti. Çıplak ayaklarımı görünce sordu:

"Ayakkabıları sevmedin mi?"

"Ayakkabılardan bahsetme," dedi annem. "Çok uzun süredir üzülüyor zaten."

"Yandılar," dedim.

Babam, "Üzülme. Ben sana yenilerini getiririm," dedi. Fakat hiçbir zaman getirmedi.

Bir süre için ablamın eski, yeşil pamuklu ayakkabılarını giymeyi denedim. Ayakkabıların topukları çok fena yıpranmış, ağaç kabuğu ve yaprakla yamanmıştı ve bana da çok büyük geliyordu. Ayrıca, kısa süre sonra nemden ve soğuktan sertleşip yapış yapış oldular. Onları da dağ yolunun kenarından fırlatıp attım ve sonra yine yalınayak dolaşmaya başladım.

İKİ TAVUK BUDU VE AÇLIKTAN ÖLMEK ÜZERE OLAN BİR ADAM

Köy hayatı genelde sessiz ve sakindir. Gelenekler, mevsimlerin sonsuz döngüsünü, bilinen beklentilere ve bilinen alışkanlıklara göre döndürür durur. Her nesil bir öncekinin adımlarını izler, günlük hayatın rutinini yalnızca bir felaket bozabilir; bir dolu fırtınası, kuraklık, çekirge istilası, deprem. Ya da bir devrim. Zaman zaman da, çok nadiren, bu kuralların dik kafalı bireyler tarafından bozulduğu olur. İşte o zaman bir rezalet bile çıkabilir. Amam Zuosuo'da kendi evini kurmakla kurallara karşı gelmiş, annesinin kalbini kırmıştı, yine de bir rezalet çıkmamıştı. Anneanne en sonunda mücadele etmeyi bırakmış ve annemin iradesine boyun eğmişti. O çok bilge bir kadındı.

Aslında bizim insanlarımız arasında rezalet çıkarmak çok zordur. Çok içli dışlı yaşarız, başka yerde olsa halkın öfkesini uyandıracak türden şeylere izin vermeyiz. Şöyle söylemek gerekirse, Moso kadınlarının cinselliklerini yaşamalarından ötürü adları lekelenmez; zira, ben yeni yeni fark ediyorum da, seks, dünyada çoğu kişiye göre bir rezalet

kaynağı oluşturuyor. Devrimcilere, gazetecilere, sosyal bilimcilere, halk sağlığı memurlarına ve son yıllarda da yabancı turistlere çok ilginç geldiği anlaşılan bu cinsel özgürlüğümüzü korumanın yanı sıra, biz Mosoların kötü niyetli dedikodu yapıp bundan zevk almayı yasaklayan namus kuralları da vardır.

Başkaları hakkında kötü konuşmaz, insanlara bağırmaz ya da başkalarının özel meselelerini tartışmayız. Birinin davranışlarını onaylamadığımızda bunu hafifçe ima eder, daha ince sözlerle anlatmaya çalışır ya da en kötüsü onunla gırgır geçeriz. Kıskançlık ve haset gibi güçlü tutkuları bilmemize rağmen, bunları kendimizden uzak tutmanın gerektiğine inanırız. İnsanlar arasında uyum sağlamak için farklılıkları görmezden gelmeye hazır olmamız gerekir. Bütün bunlar sizlere muhtemelen ütopik görünüyordur, ama baştan sona doğrudur. Mosoların gözünde kimse kıskanç bir âşıktan daha gülünç olamaz. Hırsızlık gibi bir suçu saymazsak, hiçbir şey yüksek sesle kavga etmekten ya da cömert davranmamaktan daha küçük düşürücü değildir. Öyle ki, bugün Moso ülkesinde hiç kimse, cinayet işlendiğini, dayak atıldığını, soygun olduğunu, komşular ya da eski sevgililer arasında bayağı bir kavganın yaşandığını bilmez. Bu şartlar altında, halkımız arasında başkalarının işine karışan ya da akrabalarıyla kavga edenlerin nadiren görülmesine şaşmamak lazım; tanrıların annemin ailesine biçtiği kaderin böyle olmamasına rağmen... Yo, annem bir rezalet çıkarmamıştı. Hayır. Rezalet çıkarmak benim kaderimde vardı. Fakat bunları daha sonra anlatacağım.

Zuosuo'da büyümek, benim için özgürlük demekti. Biz çocuklar istediğimiz gibi gezer ve anne-

mizin bizim için endişe etmesi gerekmeksizin evden eve, köyden köye dolaşabilirdik. Bütün büyükler bütün çocuklardan sorumluydu. Buna karşılık, bütün çocuklar da büyüklere karşı saygılıydı. Köye su getiren üstü açık bambu boruların içine taş atmaktan başka yapabileceğimiz pek bir yaramazlık yoktu. Kıracak, çalacak bir şey, alay edilecek kimse yoktu; varsa bile biz bilmiyorduk. Okula gitmiyorduk, ama aylak da değildik. Okuma yazma bilmiyorduk, ama tamamen eğitimsiz de değildik. Oğlanlar köy sokaklarında ve tarlalarda oynayıp dayılarından iş öğrenmek için delikanlı olmayı beklerken, biz küçük kızlar çalışma ve sorumluluk nedir öğrenmiştik. Sırtımızda küçük sepetlerimiz, belki beş yaşından beri tarlalarda annelerimizin peşinde dolaşırdık. Bilmemiz gereken her şeyi annelerimiz bize bir bir göstererek öğretirdi.

Annem rüzgâr gibi, eve bir girer bir çıkardı. Ona dair en iyi hatırladığım şey eteğinin hışırtısıydı. Uzun eteği ayak bileklerinin çevresinde hışırdar dururdu. Sıradan günlerde siyah, bayram günlerinde beyaz bir etek giyerdi. Her zaman çalışırdı. Her zaman işi vardı. Sürekli tarlalara gidip gelirdi. Ayçiçeği tarlaları, pirinç tarlaları, mısır tarlaları... Eve girip çıkardı. Domuzları ve tavukları besler dururdu. Ve bizi de besler dururdu.

Annemin eteğini, yüzünden daha iyi hatırladığımı itiraf etmek zorundayım. Ancak aç karnımın gurultuları ve başka birkaç olayı da saymazsak, çocukluğumun ilk yıllarından çok az şey hatırlıyorum: anneannenin cenazesini, kırmızı ayakkabılarımı ve bir de tavuk butlarını ve açlıktan ölmek üzere olan adamı.

Bu olay ben biraz daha büyükken, dayımla birlikte dağlarda yaşamaya başladıktan sonra meydana

geldi. Sonbaharda birkaç haftalığına eve gelmiştim; bu sırada dayım da evin tamir işlerine yardım ediyordu. Ben de mısır tanelerinin ayıklanmasına yardım ediyordum.

"Annem büyük kırmızı horozu kesti," dedi Zhema, sarı taneleri bir sepetin içine doldurduğumuz sırada. "Bu akşam tavuk yahnisi var."

"Niye? Özel bir durum mu var?" dedim biraz heyecanlanarak; yoksa babam ziyarete mi geliyor demek istiyordum.

"Hayır," dedi Zhema. "Özel bir durum yok."

"Biri mi hasta?" dedi bunun üzerine, erkek kardeşim Ache.

"Hayır, kimse hasta değil," diye cevap verdi Zhema, bir yandan da mısırın kabuklarını soymaya devam ediyordu. "Çevrede Daba falan görüyor musun?" diye ekledi gülerek.

Ache somurttu. Ama'nın horozu kesmesi için bir sebep olmalıydı. Her gün tavuk yemiyorduk. Aslında ne çeşit olursa olsun, et yemiyorduk. Misafir gelince ya da sağaltım ritüellerinde tanrılara ve atalara adak olarak tavuk keserdik. Ayrıca, kurban törenini yürütmesi için Daba'yı da davet etmemiz gerekirdi. Çünkü lamalar Budisttir ve hayvan öldüremezler. Hatta et bile yemezler.

"Hayır," diye yineledi Zhema. "Kimse hasta değil ve özel bir şey yok. Annem horozun çok yaşlandığını ve onu kısa bir süre içinde yemezsek etinin çok kartlaşacağını söyledi."

Ablam artık büyük bir kadındı. Uzun etek giyiyordu ve başına bir türban sarıp bileğine de kalın, altın bir bilezik takıyordu. Kendi yatak odası vardı. Büyüklüğünden kaynaklanan kendini beğenmişliği ve annemin her zaman ona güvenmesi beni sinir

ediyordu. Ancak o esnada tavuk yeme düşüncesinden dolayı sevinçliydim.

"Zhema, derisini ben yiyebilir miyim?" dedim.

Ablam başka bir mısır koçanını eline aldı ve şöyle dedi: "Eğer butlarını bana verirsen, deri senin olabilir." Durup bir kez daha düşündükten sonra ekledi, "Kemikleri de sana geri veririm. Ne dersin?"

Bir şey söylemedim. Bunu düşünmem gerekiyordu. Ablam büyük bir kadındı ve çoğu zaman bana göre fazla zekiydi.

Zhema tekrar güldü. "Kemikleri o kadar sevmen ne komik! Önceki hayatında bir köpek olabileceğini düşündün mü hiç?"

Ben Zhema'nın önceki hayatlarıyla ilgili söyleyecek bir şey bulamadan, Ache bizi dürterek bahçe kapısını işaret etti.

Orada, avlumuzun hemen dışında bir adam duruyordu. Üzerinde bol, siyah bir pantolon, siyah bir ceket ve omuzlarında da keçeden bir pelerin vardı. Başına gri bir türban sarmıştı ve bunun tepesinden de siyah, küçük bir tutam saç dışarı fışkırıyordu. Yi halkındandı, daha önce hiç görmediğimiz biriydi ve hiç kuşkusuz, uzun yoldan gelmişti. Ablamla dalaşmamızın bitmesini bekliyor gibiydi.

"Hey! Burada ne arıyorsunuz?" diye seslendim.

Zhema beni susturdu. "Dilenmeye gelmiş. Onunla konuşma."

Adama baktım. O kadar zayıftı ki, siyah, kirli yüzünü tutan tek şey derisiydi sanki. Gözlerinde öyle derin bir acı vardı ki, kendimi karanlık bir çukura bakıyormuş gibi hissettim: Anneanne'yi içine koydukları türden bir çukur. Gözleri onu çağırmama sebep oldu.

"İçeri gelin! Lütfen içeri gelin!"

Fakat adam ne kıpırdadı, ne de bir şey söyledi.

"Kes şunu, Namu," diye fısıldadı Zhema. "Garip görünüyor. Belki hastadır, ya da deli. Çevresinde dolanan bir hayalet var."

"Hayır, yok," diye karşılık verdim sertçe. "Sadece senden korkuyor."

Bir kez daha adama döndüm. Şimdi, belki de yalnızca konuşamadığı için sustuğunu düşünüyordum, çünkü dudakları korkunç derecede çatlamıştı ve kanıyordu. Dudaklarını kıpırdatmak kesinlikle canını yakıyor olmalıydı. Fakat tekrar gözlerine baktığımda bu korkunç suskunluğun nedenini birden anladım. Karnı açtı. Sadece ete değil, tamamen açtı. Gerçekten aç.

"Bir şeyler yemek ister misiniz?" dedim, dilimizi anlamıyorsa diye parmaklarımı ağzıma götürerek.

Adam hafifçe başını eğdi ve kapıdan içeri girmek için tek ayağını kaldırdı. Bu çaba bile onun için çok fazlaydı. Sallandı ve düştü.

Zhema bir çığlık atıp adamın yanına koştu.

Ben de eve koştum. Yemek ocağının yanında, yerde akşam için pişirilmiş bir tencere pilav ve tavuk yahnisi vardı. Bir kâse kaptım ve içine kepçeyle pilav doldurdum, sonra biraz tavuk yahnisi de koydum; küçük bir parça göğüs eti ve bir kanat; ve sonra bir but ve tekrar düşünüp ikinci budu da. Ondan sonra, biraz tuzlanmış domuz eti kestim: sarı, yağlı etten kalın bir dilim. Dışarıda Zhema ile Ache, adamın alçak bir sandalyeye oturmasına yardım ediyordu.

"Lütfen, yiyin," dedim yiyecekleri kucağına koyarak.

Ablam ilk başta beni desteklercesine başını salladı, fakat iki tavuk budunu ve kâseye ne kadar çok

pilav koyduğumu görünce bana kötü kötü baktı. Adamın onun yüzündeki kızgın ifadeyi görüp görmediğini bilmiyorum. Tek hatırladığım, yemek kokusunun onu neredeyse hemen canlandırdığıydı.

"Teşekkür ederim. *Kaşaşa. Kaşaşa*," diye fısıldadı kanayan dudaklarının arasından.

Belki de konuşmak gibi yemek yemek de canını yakıyordu, çünkü her şeyi çok yavaş yiyordu. En azından, ben o sırada böyle düşünüyordum. Çünkü, açlıktan ölmek üzereyken böyle yenmesi gerektiğini bilecek kadar acı çekmemiştim. Yi adam her bir küçük lokmayı uzun uzun çiğneyerek pilavın ve tavuğun yarısını yedi. Domuz etinin hepsini bıraktı.

Zhema tabağının sol tarafındaki tavuk buduna gözünü dikti. "Yeteri kadar doydunuz mu? *Boçer*'imizi sevmediniz mi?" diye sordu biraz kaba bir biçimde.

"Yo, hepsini severim. Teşekkür ederim. *Amisei*," dedi adam bu sefer Moso dilinde. "Bunu kızıma götürmek istiyorum. Evde beni bekliyor." Sesi şimdi daha güçlü çıkıyordu ve yüzüne de daha insancıl bir ifade gelmişti. Korkunç derecede zayıf olmasına rağmen etkileyici bir hali vardı. Burnu kartal gibiydi. İçeri çökük gözleri de sanki parıltısını kaybetmemişti.

Üzerinde büyük bir kehribar olan gümüş bir küpesi vardı. Küpenin arkasından da küçük, parlak, kırmızı bir mercan sarkıyordu. Adam Siyah Yi'ydi, Halkın Kurtuluş Ordusu'nun 1956'da yenilgiye uğrattığı eski aristokrat kastın bir üyesi. Yalnızca, açlıktan ölmek üzere olan kızının acısı, onu bizim köye kadar gelip yardım istemeye ikna edebilirdi. Çünkü, Siyah Yi'ler dünyadaki en gururlu insanlardır.

"Ah!" diye inledi Zhema, aniden duygusuzluğundan utanarak.

"Daha da verebiliriz," dedim. "Merak etmeyin, hepsini yiyin!" Ve tekrar eve koştum.

Bir torba pirinç ve tuzlanmış etle dolu bir bambu kutuyla geri döndüğümde, Zhema adama içmesi için su getirmişti.

"*Kaşaşa, kaşaşa*," dedi adam bakır kepçeyi kavrayıp iştahla suyu içerken.

Adamın şimdi de kirli elleriyle bakır kepçemizi tuttuğunu gören Zhema'nın beti benzi atmış, yine sinirlenmişti. Kepçeyi bana verirken şöyle fısıldadı. "Amam eve gelmeden bunu temizlesen iyi edersin."

Bu yüzden eve girip kepçeyi ovalayarak yıkadım. Kirli, yağlı parmak izlerini temizlemek biraz zamanımı aldı. Avluya döndüğümde adam ortada yoktu. Pirinç torbasını, bambu kutuyu ve yemeğinin yarısını alıp, atına binip gitmişti.

Zhema gözlerimin içine dik dik baktı. Ne demek istediğini anlamam için konuşmasına gerek yoktu. Pilavın ve tavuğun da neredeyse yarısını bir yabancıya vermiştim. Beş kişi geri kalanla doymak zorundaydık. Ve haftada yalnızca iki kez pilav yiyorduk. Öbür günler darı ve mısırla idare ediyorduk. Tavuğu da yalnızca bir konuğumuz olduğunda ya da Daba hastaları iyileştirmeye geldiğinde yiyorduk. Üstüne üstlük bir de ona tavuğun butlarını vermiştim; hem de bile bile.

"Peki, ya bu adam, o da bir konuk değil miydi? O da hasta değil miydi?" diye sordum Zhema'ya.

O ise, "Ya Amam eve gelip akşam yemeğimiz olmadığını gördüğünde ne diyecek?" diye bağırdı.

Amamız akşam hava karardığında geldi. Başının

üstünde mısır koçanlarıyla dolu bir sepet taşıyordu. Çok yorgun görünüyordu, ama Zhema hiç vakit kaybetmeden durumu yetiştirdi: "Ama! Pis bir Yi buraya dilenmeye geldi ve Namu bütün yemeğimizi ona verdi!"

Amamız sepetini yere bıraktı ve şöyle dedi: "Evet, duydum. Bu yaz, ekinleri dolu fırtınası yüzünden mahvolmuş." Yeleğini düzeltip kuşağını arkasında sıkılaştırarak ekledi, "Tuhaf şey. Gençliğimde Yi'ler her sıkıntıya düştüklerinde bizi soymaya gelirdi. Şimdi yardım istemeye geliyorlar. Dünya gerçekten tersine döndü. Sen doğru olanı yapmışsın Namu. Umarım ona biraz çay da ikram etmiş ve eve götürmesi için de bol bol yemek vermişsindir."

Bu sözler üzerine ablamın yüzü kıpkırmızı oldu. Amam Zhema'yı doğrudan kınamamıştı, ama onun yanında beni överek ikimize de cömertlik ve konukseverlikle ilgili bir ders vermişti. Tabii kendimi bir zafer kazanmış gibi hissediyordum. Doğru bir şey yapmıştım ve annem de beni onaylamıştı. Beni onaylamış; dahası, daima güvendiği ve şimdi yetişkin bir kadın olan büyük ablamı kınamıştı.

O zamanlar alçakgönüllülük erdemini henüz öğrenememiş olan küçük bir kızdım (dürüst olmak gerekirse, alçakgönüllülük hâlâ tam anlamıyla ustalaşamadığım bir sanattır), fakat zafer kazandığımı düşünmem yalnızca gurur, haklı çıkmak ve kardeşimle rekabet etmekle ilgili değildi. Annem sürekli çalıştığı için, onun onayını almak da ondan ilgi görmek kadar ender bir şeydi. Bana gelince, annemin onayını almak, neredeyse ayaklarımın babamınkilere benzediğinin söylenmesi kadar güzel bir duyguydu.

DAĞLARA

Annem beni dayımla yaşamam için dağlara gönderdiğinde sanırım sekiz yaşındaydım. Dayım her sene olduğu gibi sonbaharda bizi ziyarete gelmişti. Ekin topluyor ve evde tamir edilmesi gereken ne varsa onlara yardım ediyordu.

Dayım Qiansuo ve Zuosuo arasındaki dağlarda yaşıyor, tıpkı Büyük Dayı gibi köydeki insanların sığırlarına çobanlık ediyordu. Onunki zor bir hayattı, özellikle de kış geldiğinde. Yüksekteki yerler çok soğuk olduğundan, uçurumların kenarındaki şelaleler bile donar. Sanki zaman da durmuş gibi olur. Sığır çobanı olmak büyük sorumluluk almayı gerektirir. Anneanne'nin köyünde her ailenin en azından bir yakı vardır ve bu sığırlar çok pahalıdır. İnsan bir tavuğunu kaybettiğinde yarım gün, bir yak kaybettiğinde ise yeni bir yak alana kadar ağlar derler. Sığır çobanları yalnızca hayvanların bakımından ve sağlığından değil, her yarımay olduğunda köylülere taze tereyağı getirmekten de sorumludur. Tereyağı bizim için büyük önem taşır: kutsal, kozmik bir şey. Gökyüzü, dağ, güneş, su ve topra-

ğın bir simyası. Tereyağını çay yaparken de kullanıyoruz tabii. Fakat aynı zamanda törenlerimizde adak olarak tanrılara sunuyor, tapınaklarda sergilemek üzere ondan heykeller yapıyor ve yeni doğan bebeklerin alınlarıyla, ölülerin vücutlarına da sürüyoruz.

Dayım güvenilir bir sığır çobanı olmanın yanı sıra, çok da iyi bir marangozdu. Mobilyalar yapar, evleri tamir eder ve tahta kapılarla pencerelerin kuş, bulut ve nilüfer çiçeği oymalarıyla nasıl süsleneceğini, bunların nasıl boyanacağını bilirdi. Evimizin bütün kapı ve pencereleri dayımın renkli oymalarıyla süslüydü. Kullandığı küçük boya kâselerinden büyülenmiş bir şekilde, sessizce yanında oturup çalışmasını izlediğimi hatırlıyorum. Fakat onunla yaşamak üzere dağlara gidene kadar dayımla bir kez bile konuşmamıştım. Aslına bakılırsa, onun herhangi birine birkaç kelimeden fazla bir şey söylediğini de duymuş değildim.

Dayımın sessizliği, içinde taşıdığı büyük bir acı yüzündendi. Sığır çobanı olmadan önce, yürekten sevdiği ve sevgisine karşılık veren bir kadının evine ziyarete gidiyormuş. Bir yaz mevsimi, ilk çocuğunu doğurmasına yalnızca birkaç hafta kala, sevgilisi yaban mantarı toplamak üzere bir grup köylüyle birlikte dağlara gitmiş. Ancak ayağındaki ayakkabılar yepyeni olduğu için çamurda kaymış ve kayalıklardan dereye düşmüş.

Sevgilisi öldükten sonra dayım bir daha hiçbir kadının evine ziyarete gitmemiş. Çok sessizleşmiş ve erkek kardeşi de Lhasa yolunda kaybolduktan sonra Büyük Dayı'yla yaşamaya dağlara gitmiş. Yıllarca soğuk ve nemli yerlerde kalmaktan romatizma olan Büyük Dayı yak sığırlarına bakamayacak

denli yaşlanıp kemikleri de kireçlenince, dayım tek başına çalışmaya başlamış. Aslına bakılırsa, annemin erkek kardeşi, çadırında tek başına yaşamayı seviyordu. Sığırlara bakmayı, kendi hatıraları ve acısı içinde kaybolmayı seviyordu. Konuşacak kimsesi olmamasından da memnundu. Fakat üzgün, yalnız bir adam bile, bir sığır sürüsüne kimsenin yardımı olmadan bakmayı başaramaz.

Ablam Zhema dayımla yaşamaya gidemezdi. O artık yetişkin bir kadındı ve annemin de ona ihtiyacı vardı; geceleyin hayvanları ahırlarına kapatmaya, tarlalarla ilgilenmeye, yemek pişirmeye ve küçük erkek kardeşlerime bakmaya yardım etmesi gerekiyordu. Ayrıca, Zhema'nın kendi yatak odasında uyuması gerekirdi. Bir gün hamile kalacak ve annemin ailesinin genişlemesine yardım edecekti. Büyük erkek kardeşim Ache'ye gelince, henüz tam bir erkek olmadığı ve eve de pek bir faydası dokunmadığı için elbette ki dayımla yaşamaya gidebilirdi. Fakat Ache dağlara gidip yaşamak istemiyordu; orada tek arkadaşlık edebileceği kişi dayım olacaktı.

Benim için dağlarda yaşamak sorun değildi. Dayımı seviyordum. Hepsinden önemlisi, konuşmayan ve bana ne yapmam gerektiğini söylemeyecek olan biriyle yaşama fikrini sevmiştim.

Çadırın kurulduğu otlağa varmak için bütün gün yürüdük. Dayım bu yolculuğu tek başına yapsaydı çok daha erken varırdı. Üzerinde pirinç, tuzlanmış domuz eti torbaları ve benim küçük bohçamdan başka bir şey bulunmayan iki küçük atımız aşırı yüklü değildi. Fakat ben at binmeye alışık değildim ve vakit ikindiyi geçince, semerin üzerinde oturmaktan canım acımaya başlamıştı. Henüz o kadar

çok ya da o kadar hızlı yürüyemeyecek kadar küçüktüm. Ayrıca, bizim vadiden çok ender ayrıldığım için yükseğe de alışkın değildim. Yüksek dağlarda azıcık daha yukarıya uzanabilseniz, yıldızları tutabilecekmişsiniz gibi gelir; nefesiniz kesilir, yürümek zor, kendinizi sarhoş hissetmek kolaydır.

Sığırların boyunlarından sarkan bakır çanların tatlı sesini duyduğumuzda, sayısız yıldız arasındaki ay yusyuvarlaktı ve pırıl pırıl parlıyordu. Önce çanları duyduk, sonra çadırdan gelen dumanın kokusunu aldık.

"Geldik," dedi dayım. "Birazdan yemek yiyip dinlenebilirsin. Büyük dayını görebiliyor musun?" Parlak ay ışığının altında, yuvarlak bir çadırın dışında duran ve bir adamı andıran karanlık şekli gösterdi. Çadırın iki yanındaki küçük ineği andıran karaltılarınsa, yaklaşınca, büyük, uzun tüylü, iki siyah köpek olduğu ortaya çıktı.

Dağlarda ilk kez kalacak olmama rağmen çadırda uyumanın nasıl bir şey olduğunu biliyordum, çünkü yazın dağ tanrıçası Gamu'nun eteğinde çadır kurmuştuk. Ayrıca, Anneanne'nin cenazesinden sonra Yufang Teyze'yi ziyarete gittiğimizde de çadırda kalmıştık. Moso çadırları yak derisinden yapılır ve tıpkı Moğol çadırları gibidir. Ateş, çadırın ortasındaki taşlarla çevrili küçük bir çukurda yakılır ve evdeki ateş gibi kutsaldır. Sönmesine hiçbir zaman izin verilmemesi gerekir. Ne zaman dışarı çıksak, ateşin ortasına bir ağaç kökü yerleştirir ve üzerini de büyük bir kül yığınıyla örteriz. Kök çok büyükse, öyle ağır ağır yanar ki, günün sonunda hâlâ kıpkırmızı kalmayı başarır.

Büyük Dayı, artık işi bırakmış olmasına rağmen hâlâ ara sıra dağlarda vakit geçirmeyi seviyordu.

Dayım beni almak için Zuosuo'ya geldiğinde dağlara çıkıp sürüye göz kulak olmaktan çok memnun olmuştu. Büyük Dayı beni bir süredir görmemişti. "Büyümüşsün," dedi takdir edercesine. Ben de önce gülümseyip sonra gözlerimi kaçırdım. Anneannenin cenazesi sırasında beni kilerde yakaladığından beri kendimi onun yanındayken, sanki benimle ilgili karanlık bir sırrı biliyormuş gibi -tabii ki biliyordu-, biraz çekingen, suçlu ve rahatsız hissediyordum.

Büyük Dayı akşam yemeğini hazırlamıştı bile: mısır ve pirinçten oluşan bir lapa. Dayıma ise yalnızca annemin bahçesinden getirdiğimiz taze sebzelerden birazını yemeğin içine katmak kalmıştı. Ben o kadar acıkmışım ki, yemeğin pek de lezzetli olmadığını fark etmedim bile. İki adam yemeklerini bitirdiklerinde bir de şarap çıkardılar ve içip birkaç kelime bir şeyler konuştular. Ben uyuyakaldım.

Ertesi sabah Büyük Dayı beni sığırlar, atlar ve köpeklerle tanıştırmak üzere çadırdan çıkardı. "Bir kurt görürsen," dedi otlakta dolaşırken, "sakın kaçma. Sadece onun dönüp geri gitmesini bekleyene kadar onu izle. Bir böcek ısırırsa, dayının sigarasından biraz kül al ve acıyan yeri bu külle ov."

Yakların yanına vardığımızda, onlara nasıl sesleneceğimi ve daha fazla süt vermelerini sağlamak için nasıl tuz yalatacağımı ve suyu nereden getireceğimi gösterdi. Haftalar geçtikçe yakları hangi otlaklara götüreceğimi öğrenebileceğimi söyledi. Çadıra geri döndüğümüzde, dayım geçide kadar Büyük Dayı'ya eşlik edeceğini söyledi. Öğlene kadar geri dönerdi. Böylece yüksek dağlarda, iki büyük köpek ve bir yak sürüsüyle baş başa kaldım.

İlk başta sessizce çadırın içinde oturup közlenmiş patates ve tereyağlı çaydan oluşan kahvaltımı ettim. Küçük bohçamı çözüp tekrar bağladım. Annem içine bir pelerin, kaba yak yününden dokunmuş bir battaniye, yüzümü kurulamam için pamuklu bir havlu, ablamın eski elbiselerinden birkaç parça ve karnım ya da başım ağrırsa diye de bir sap haşhaş koymuştu. "Evvela kaynatmayı unutma," demişti. "Yoksa, çiğneyemezsin."

Eşyalarımı gözden geçirmem bitince ne yapacağımı bilemeyerek bir süre ateşin başında oturdum. Sonra dışarı çıktım.

Daha önce dağlardaki patikalarda yürümüş olmama ve Zuosuo'daki evimizin de yüksek bir tepenin eteğinde kurulu olmasına rağmen, o sabah çıplak ayaklarımla çimlerden yükselen beyaz, buharımsı çiylerin üstüne basarken sanki her şeyi ilk kez görüyor gibiydim. Her dem yeşil ormanlarla süslü kırmızı granitten dağlar çayırın üstünde yükseliyordu. Göz alabildiğine uzanan testere dişi gibi sivri, sıra sıra zirveler, tüy gibi bulutları aşıp mavi gökyüzünü deliyordu. Hava o kadar temiz, o kadar durgun ve alıştığım kokularla seslerden o denli yalıtılmıştı ki, bu vahşi güzellik karşısında büyülenmemiş olsaydım, korkabilirdim. Ve tabii o kadar meraklı olmasaydım... Köpekleri yanıma çağırarak Büyük Dayı'yla geçtiğim yerlerden tekrar geçtim ve sığırların çevrili olduğu çite vardım. Elimi alnında beyaz bir üçgen olan büyük, tüylü ineğe doğru uzattım. İnek kalın, pembe diliyle parmaklarımı sarıp tuz aradı. Garip bir duyguydu; hemen elimi çektim.

Sığırların yanında çok fazla oyalandığımı düşünerek dayımın kuruması için çamaşırlarını astığı

sebze bahçesine yürüdüm. Burası da bambu bir çitle çevriliydi. Patates kısmını inceledim ve sonra atlara bakmaya gittim. Bunların da çevresi sığırlar gibi çitle çevriliydi, ama kalın kerestеden yapılma bir ahır gibi fazladan bir lüksleri vardı. Sonunda dayımın çadırının ve otlaktaki çitlerin tıpkı evimizdekilere benzediği sonucuna vararak büyük bir rahatlık duydum. Bu arada tahta sandıktan biraz fasulye çalıp ateşte közlemek için çadıra getirmiştim. Pişince fasulyelerin kabuklarını soyup yedim. Dayım eve döndüğünde beni ateşin yanında yan yatmış, kramplar içindeki karnımı iki elimle tutarken buldu.

"Atların yemini çalarsan, ne olacağını gördün mü?" dedi gülerek. "Merak etme, bu sadece gaz!"

Dayımla birlikte sığırlara bakarak geçirdiğim yıllar boyunca kendimi hiç yalnız hissetmedim ve hiç sıkılmadım. Aslına bakılırsa, dağlardaki hayat köydekinden daha renkliydi. Her zaman yeni şeyler, beklenmedik işler çıkıyordu; çoğunlukla da nereye gidileceği ve ne yenileceği konusunda kendi fikirleri varmış gibi görünen hayvanlarla ilgili işlerdi bunlar. Her zaman bakılacak güzel şeyler oluyordu: Sayısız yaban çiçeği, kuşlar, tavşanlar, geyikler ve durmadan değişen gökyüzü. Bunun yanı sıra, sürekli hareket halindeydik. Yaklar bir çayırda otlamayı bitirince, onları başka bir çayıra götürmek zorundaydık. Çayırların hepsinde bir düzen kurulmuştu; geceleyin hayvanları kapayabileceğimiz çitler vardı. Çadırımızı alıp ata biniyor ve sığırlar nerede otluyorsa çadırımızı oraya kuruyorduk. Bahar mevsiminde, her gittiğimiz yere çadırı toplayıp götürmekle uğraşmıyor, büyük bir ağaç gövdesinin ya da bir mağaranın içine yerleşiyorduk.

Daha sıcak aylarda günümüz, tereyağlı çay ve

kırmızı biber katılmış, közlenmiş patatesten oluşan ve hiç konuşmadan yaptığımız bir kahvaltıyla başlıyordu. Sonra ben sığırlara tuzlarını veriyordum. Görevlerim bundan ibaret olduğu için tekrar acıkana ya da akşam karanlığı basıp ay gökyüzünde yükselene kadar çayır ve korularda aylak aylak dolaşmakta özgürdüm. Çiçek topluyor, kuş yumurtası arıyor ve dayımın yak sütünden yaptığı tereyağını sarmak için kullandığımız büyük ağaç yapraklarından topluyordum. Ayrıca yaban mantarı da topluyordum; bazılarını yiyorduk. Kalanları da anneme götürmek için ayırıp kurutuyordum.

Amam bana dünyada üç tür varlık olduğunu söylemişti: göklerde yaşayan tanrılar ve atalar; ortada, yeryüzünde yaşayan insanlar; ve hayattayken yanlış şeyler yaptıkları için şimdi yeraltında, cehennemin yerlerini süpüren diğerleri. "İşte, bu yüzden bu dünyada," demişti, "süpürgelerle işimiz bittikten sonra onları ters çevirip kaldırmamız gerekiyor." Cehennemin yerlerini süpürmeyi hak edecek kadar kötü şeyler yapabileceğimi hiç düşünmüyordum, fakat yapacak bir şey bulamadığımda kulağımı yere dayıyor ve yeraltındaki insanları dinlemeye çalışıyordum. Hiçbir şey duyamayınca ya kendi kendime konuşuyor, ya da avazım çıktığı kadar bağırarak köydeki insanlardan duyduğum şarkıları söylüyordum: anneme duyduğum sevgiyi anlatan şarkılar ve çalışırken söylenen şarkılar. Bir de dayımın duyamayacağı kadar alçak sesle söylediğim aşk şarkıları vardı. Bunlar gelecekteki sevgililerim içindi. Çadır kurduğumuz yerden biraz fazlaca uzaklaşmaya cesaret edip de, nasıl geri döneceğimi bilemediğim zamanlarda da şarkılar söylüyordum; dayım beni almak için nereye geleceğini bilsin diye.

Güneş dağların arkasında batarken birlikte çadıra dönüyorduk. Yakları çite kapatıyor, inekleri sağıyor ve akşam yemeğimizi pişiriyorduk. Dayım korkunç bir aşçıydı. Her şeyi kaynatıyordu. Annemin yemeklerini özlüyordum, ama kâsemde yemek bırakmak hiç âdetim değildi. Her zaman açtım.

Dayım bir keresinde benimle alay etmişti: "Annen seni nasıl *dabu* yapacak, bilmem? Çok açgözlüsün; diğerleri tarladan dönene kadar her şeyi bitirirsin."

Ona aldırmayıp bir patates daha almıştım.

Dayım benimle dalga geçmesine rağmen, ne zaman et yesek en büyük parçayı hep benim tabağıma koyardı. "Bunu sen ye," derdi.

Ben eti onun tabağına geri koyunca da yine bana verirdi: "Ye. Ben zaten biraz yedim."

Sabah uyanınca keyfi yerindeyse şöyle derdi: "Hanımefendi, bugün kuş ya da tavşan yemek ister misiniz?" Sonra ormana gidip kapan kurardı. Bazen ateşte kızaran tavşan ya da kuş kokusuyla uyanır, koşarak çadırdan çıkıp dayımın yanına giderdim; o da alnıma vurup bana sataşırdı: "Üzgünüm, bugün şanssızım. Yalnızca bir kuş tutabildim. Sana yok."

Dayımın benimle alay etmesini severdim, belki de alay ederken benimle konuştuğu içindi. Çünkü normalde çok sessiz bir adamdı. O kadar sessizdi ki, onunla bir süre yaşadıktan sonra aslında bu sessizlikler arasında farklar olduğunu anlamaya başladım. Bazen yalnızca sessizdi, bazen de üzgün. Kamıştan sepetler örmeye koyulduğunda hep üzgün olurdu ve ben de, dağlarda ölen sevgilisi için yaptığı sepetleri mi düşünüyor acaba diye merak ederdim. Fakat hiçbir zaman cesaret edip ona bunu soramadım.

Zaman zaman, şarabı fazla kaçırdığında, Tibet'e giden ve bir daha asla geri dönmeyen erkek kardeşini anlatırdı. "Dayın gerçekten çok iyi at binerdi. Bazen ata ters binerdi! Küçüklüğünden beri atları severdi. Onları boyardı ve öyle binerdi." Fakat dayım fazla içtiğinde çoğu zaman battaniyesine sarınmadan uyuyakalır ve öyle bir horlardı ki, gözüme hiç uyku girmezdi.

Yine böyle gecelerin birinde korkunç bir fırtına çıkmıştı. Bu yüzden iyice uykum kaçmıştı. Fırtınadan korkuyordum, çünkü köydeki yaşlılardan, yıldırım düşünce ikiye ayrılan ağaçlar ve insanlarla ilgili bir sürü hikâye dinlemiştim. O gece ormandan uğultular geliyor, yağmurla rüzgârın dövdüğü çadırımız sarsılıyordu. Ben battaniyemin altında korkudan tir tir titrerken, dayım dünyadan habersiz uyuyordu. Fırtına çadırın duvarlarını aydınlatıyor, yakınlarda gök gürlüyordu, ama dayım horlamaya ve dişlerini gıcırdatmaya devam ediyordu. Öyle sarhoş olmuştu ki, ne yaparsam yapayım, ne kadar itip dürtüklersem dürtükleyeyim onu uyandıramıyordum. Sonra aklıma bir şey geldi. Kurutulmuş birkaç kırmızı biber aldım, bunlardan küçük bir parça kopardım ve bu parçayı dayımın burnuna soktum.

Dayım soluk aldı ve korkunç bir şekilde öksürerek yerinden fırlayıp oturdu. Elleriyle burnunu tutuyordu. Koyu kırmızı olmuş yüzü şaşkınlık içindeydi. Yuvalarından fırlayacak gibi duran gözlerinden yaşlar boşanıyordu. Ağzı köpürmüştü, öksürüp korkunç bir şekilde inledi. Burnunu tutarak, kızgın bir yak boğası gibi burun deliklerinden dışarı soludu. Biberi çıkarmayı başarmıştı, ama burnu hâlâ yanıyordu.

Onun için endişelenmek aklıma bile gelmemiş-

ti. Olanların sadece komik olduğunu düşünüyor ve deli gibi gülüyordum. Dayım gözyaşları arasından bana bakıyor, fakat hiçbir şey söylemiyordu. Neden sonra kendine geldiğinde, kıçıma bir tekme savurarak beni çadırdan dışarı, gök gürültüsünün ve yağmurun ortasına atıverdi. Bu olaydan sonraki iki gün boyunca otururken canım yandı. Eve gidip olanları anlattığımda annem sert bir şekilde: "Namu, onu öldürebilirdin!" dedi. Sonra kendimden gerçekten utandım, çünkü dayımı çok seviyordum.

Yıldırım düşmesi dışında, vahşi doğadan hiç mi hiç korkmuyordum. Yılanlardan ürkmeme karşın, annemin verdiği öğüde uyarak, yılan sokmasında kanın akışını durdurabilmek için yanımda her zaman bir parça ip taşırdım. Kimseyi yılan falan sokmuş değildi gerçi. Hem yılanların insanlardan korkmak için daha çok sebepleri vardı muhtemelen. Sebze bahçesinde ya da tarlalarda çalışırken, annemin birkaç kez tırpanıyla zehirli bir yılanı ikiye böldüğünü görmüştüm. Demem o ki, aslında beni en çok korkutan şey yılan sokması değildi.

Köyümüzde, evleri diğer evlerden biraz daha uzakta bulunan bir aile yaşıyordu. Bu ailenin kızlarından biri olan Tsilidema, yetişkin ve çok güzel bir genç kadındı, ama hiçbir erkek onu ziyaret etmek için geceleri evine gitmezdi. Ne zaman o evden biriyle karşılaşsak, uzak dururduk. Bu yalnızca bizim aile için değil, bütün köylüler için geçerliydi. Aynı şekilde, Tsilidema'nın ailesi de bizden uzak dururdu. Bir keresinde ablam Zhema ve annemle tarladan dönerken köyün sokağında Tsilidema ve kız kardeşlerine rastladık.

"Ana Göl'den mi geliyorsun?" dedi annem oldukça nazik bir şekilde, fakat kızla arasına epeyce

bir mesafe koyup yürümeye devam etti.

"Evet," diye cevap verdi Tsilidema güçlükle duyabileceğimiz bir sesle ve gözlerini başka bir tarafa çevirerek. Sonra sanki bizden kaçıyormuş gibi adımlarını hızlandırdı ve iki kız kardeşi de başlarını eğerek onun arkasından aceleyle seğirttiler.

Tsilidema ile küçük kız kardeşlerinin seğirtişini izlerken, bütün köy halkından yalnızca onların bizim eve akşam yemeğine hiç gelmemiş olduklarını fark ettim. Sonra, yeni yılda Tsilidema'nın ailesini hiçbir zaman ziyaret etmediğimizi ve onu komşularımızın hiçbirinin evinde görmediğimi fark ettim. Eve geldiğimizde anneme Tsilidema'yla kız kardeşlerinin neden o kadar utangaç olduğunu sordum.

"Utangaç değiller," diye işin doğrusunu söyleyiverdi annem. "Ailelerinde Gu var."

"Gu nedir?"

Annem sepetini yere bırakırken "Gu çok tehlikeli bir şeydir," dedi aynı ses tonunu koruyarak. "Ay takviminin beşinci ayında bazı insanlar yılan, kırkayak, örümcek, karakurbağası ve bazen de yakalayabilirlerse yarasa toplamak üzere dağlara gider. Bütün bu pis hayvanları evlerine götürür ve bir kavanoza koyarlar. Sonra kavanozun kapağını kapatırlar. Bütün bu zehirli şeyler dövüşüp en sonunda sadece bir tanesi kalana kadar birbirini yer. Bu son kalan Gu'dur ve dünyadaki en zehirli şeydir." Sustu ve yemek ocağının altındaki ateşi canlandırdı.

"Sonra ne olur?" diye sordum kalbim küt küt atarak.

"Sonra ne mi olur?" diye tekrar etti annem, işine ara vermeden.

"Gu'ya ne olur? Ne yapar?"

"Eh, diğer her şey gibi o da beslenmek zorunda-

dır. Ancak o yalnızca pis şeyleri yer."

Büyük ablam Zhema, en dehşet verici ayrıntıları anlatarak konuşmaya dahil oldu. "Gu'nun sahibi bir erkekse, onu koltukaltı teriyle; kadınsa, âdet kanıyla besler."

"Ah, olamaz!" diye bağırdım.

"Hepsi bu kadar da değil," diye devam etti Zhema. "Gu yalnızca pis şeyler yemekle kalmaz. Zehrini öbür insanlara da akıtması gerekir. Başkalarını hasta etmezse kendi sahiplerine zarar verir."

Böyle hurafelere pek inanmadığımdan ve ayrıca ablamın yine benim bilmediğim bir şeyleri bilmesinden rahatsız olduğumdan itiraz ettim. "Tsilidema kötü birine benzemiyor. Gu'nun bizi hasta etmesine izin vermeyeceğinden eminim."

Amam buna güldü: "O bu konuda bir şey yapamaz. Gu'nun ölmemesi gerekir ve nesilden nesle geçer. Tsilidema dünyadaki en iyi insan olsa bile bu böyledir. Artık Gu'yu istemiyor olsa da ondan kurtulamaz. Ona sonsuza kadar mahkûmdur; aynı şekilde bütün ailesi ve çocukları da."

Şimdi, korkunç Gu yüzünden lanetlenen ve ne konuşacak kimsesi, ne akşam yemeğine, ne ateş yanında bir kâse tereyağlı çay içmeye davet edecek bir arkadaşı, ne de ona duyduğu hayranlığı gösteren bir kuşak hediye edecek sevgilisi olmayan güzel, zavallı Tsilidema'ya gerçekten acıyordum. Fakat, Amam'ın sözleri ve sesindeki ciddiyet beni gerçekten korkutmuştu ve korkunç bir düşünce bu duygudaşlığı yok etti: "Yani, Tsilidema'nın Gu'su bize gerçekten zarar verebilir mi?"

Amam, "Elbette, verebilir!" diye telaşla haykırdı. "Gu herkese zarar verebilir. Zaten bu yüzden Tsilidema ve ailesiyle hiç görüşmüyoruz. Bu yüzden

kimse Gu'su olanları evine davet etmiyor. Zaten bu yüzden Gu insanları yalnızca Gu insanlarıyla konuşabiliyor. Dujema'nın ağabeyinin birkaç ay önce hastalandığını hatırlamıyor musun? İşte, o da Gu yüzündendi. Pek çok insan hasta oluyor. Hastalık kapmak için Gu'su olan insanlara dokunmana bile gerek yok. Tek yapman gereken, onlar yakındayken bir şeyler yemek. Sana bakarlarken tükürüğünü yutman bile yeter. Durup dururken sigara dumanı, ter ya da vahşi bir hayvanın kokusu gibi tuhaf bir koku almaya başlarsın, sonra iştahın kesilir. Ertesi gün karnın şişer ve Gu seni zehirlediği sırada yediğin şeyden başka bir şey yiyemez olursun. Sonra o şeyi yemeden edemezsin, onun için deli olursun ve yersin, yersin, durmadan yersin. Çok hasta olursun."

"Ölür müsün peki?"

"Ölebilirsin, fakat Lama seni iyileştirir. Bir ilaç verir; üç gün ishal olur, sonra iyileşirsin."

"Tsilidema'nın ailesinde ne tür bir Gu var?"

"Kimbilir!" dedi annem tatsız bir ses tonuyla. "Onu kimseye gösterdiklerini zannetmiyorsun herhalde, öyle değil mi? Ama, bazıları bir yılan olduğunu söylüyor."

Zavallı, güzel Tsilidema ve ailesinden uzak durmayı ve kimsenin görmediği ölümsüz yılanların kötü büyüsünden korkmayı işte böyle öğrenmiştim.

Dağlarda hayat sıcak aylarda güzeldi, kışınsa zalim, köyde olduğundan çok daha zalim olurdu. Çayırlar karla örtüldükten sonra keçi derisinden bir ceket giymeye başlamıştım. Isınmak için de gidip yaklara sarılmayı alışkanlık haline getirmiştim. Bu arada, hava yıkanamayacak kadar soğuduğundan saçlarım

korkunç bir şekilde birbirine yapışmıştı ve kısa bir süre sonra kafam bit kaynamaya başladı. Kafamı, boynumu ve omuzlarımı kaşıya kaşıya kan içinde bırakınca, dayım beni ateşin yanına oturttu ve saçlarımı bir güzel tıraş etti.

"Sen iyi bir insansın ve kanın da tatlı, bu yüzden seni çok seviyorlar," dedi beni neşelendirmek için. Doğrusu neşelendirilmeye ihtiyacım vardı. Kafam tıraşlandığı için çok mutsuzdum, çünkü biz Mosolar bir kadının saçının onun güzelliği olduğuna inanırız. Dayım ardından da şunu ekledi: "Üzülme, küçük bir kızken saçını ne kadar çok tıraş edersen, büyüyünce saçların o kadar gür olur!" Sonra, kel kafamı sıcak tutması için, Tibet tilkisi kürkünden yapılma şapkasını bana verdi. Böylece ben de kendimi daha iyi hissettim. Ayrıca, dayımın bitleri denetim altına alma yönteminin köydekilerin kullandığı beyaz tozdan daha iyi olduğunu itiraf etmeliyim. Zira bu toz çocukların yalnız saçlarının değil, kafa derisinin de dökülmesine neden oluyordu.

Dayım kafamı tıraş ettikten sonra gece ısınmamız için ateşi canlandırdı ve bana kendi battaniyesini verdi, ama ben yine de ısınamıyordum. Her gün donarak uyanıp, yakların birbirine sokulduğu ahıra koşuyordum. Bu fikir nereden aklıma gelmişti şimdi hiç hatırlamıyorum, ama belki de sadece buzlu yerden yükselen buharları görünce olmuştur. Bir yak işemeye başlar başlamaz, yere oturup önce ellerimi sonra da ayaklarımı, sıcak, altın rengi akıntının altına koyuyor, özellikle de soğuktan topuklarımda çıkan, tıpkı fare yavrularına benzeyen küçük yumrulara özen gösteriyordum. Yaklar çok fazla su içtiğinden uzun süre işeyebiliyorlardı. İdrarın sıcaklığı harika bir şeydi ve bu yüzden bir yaktan öteki-

ne dolaşıp duruyordum. Fakat sonra, ayaklarım ve bacaklarım kuruduğunda, korkunç bir yanma başlıyordu. Soğuk toprağın üzerinde hoplayıp zıplıyor, kaşınıp acıyla bağırıyordum.

Yine de her sabah gözlerimi açar açmaz, kaskatı olmuş titreyen vücudumu battaniyeme sarıp sarmalıyor ve ayaklarımı yakların altına sokmak için ahıra koşuyordum. Kendimi tutamıyordum. Çektiğim onca acı, dayımdan işittiğim onca azar, hatta dayımın keçi derisinden benim için yaptığı çizmeler bile beni keskin soğuğun ortasında yalnızca yakların sağladığı mutluluk dolu rahatlama dakikalarına koşmaktan alıkoyamıyordu.

ATEŞ ETRAFINDA ANLATILAN HİKÂYELER

Geceleri bazen aya bakıyor ve yetişkin bir kadın olmanın, tekrar köye dönmenin, bana güzel renkli kuşaklar verecek âşıklarımın olmasının nasıl bir şey olduğunu merak ediyordum. Dayım ne zaman gizli gizli gelecekteki âşıklarımı hayal ederek gökyüzüne baktığımı görse, "Aya bak, ama sakın parmağınla ona işaret etme. Yoksa, kulaklarını keserler," derdi. Bununla bana ay tanrıçasına saygı göstermemi mi öğretmeye çalıştığını, yoksa beni aşk acılarından korumayı mı amaçladığını hâlâ bilmiyorum. Gündüzleri gökyüzüne baktığımda kuşların nereden geldiğini, nereye gittiğini ve dağların öbür tarafında neler olduğunu merak ederdim. Hatta zaman zaman bir erkek olduğumu ve insanların araba ve uçaklarla yolculuk ettiği o uzak ve harikulade yerlerdeki acayip hikâyeleri dinlemek için atlı kervanlara katıldığımı hayal ederdim.

Fakat o sırada, dünyadan aşırı soyutlanmış bir halde yaşamanın acısını henüz gerçekten hissetmeye başlamamıştım. Aslında sürekli dağlarda değildik ve her zaman yalnız da değildik. Dayım beni

yılda iki kez eve götürüyordu: yeni yılda ve sonra sonbaharda annemin kış hazırlıklarına yardım etmek için. Dağlarda ziyaretçilerimiz bile oluyordu; keçilerini ve yünlü koyunlarını dağın daha da yüksek yerlerine çıkaran Yi çobanları, ticaret yapmak için yolumuzun üstünden geçen ve bazen çadırlarını bizim otlağa kuran atlılar gibi. Fakat ben en çok, Moso ülkesinin hâlâ yerli reisler tarafından yönetildiği, kabilelerin mallarını Çin'den Hindistan'a kadar geniş bir coğrafyada sattığı ve beyaz yüzlü, mavi gözlü yabancıların Japon iblisleriyle savaşmak için dağlarımızın üzerinden uçaklar uçurduğu zamanlarda yaşadıkları gençlik hikâyelerini anlatan yaşlı atlıları severdim.

Aslında Moso ülkesine pek fazla yabancı gelmemişti. Ne bir Amerikan pilotu uçağıyla iniş ya da kaza yapmış, ne de paraşütüyle uçaktan atlamıştı. Yabancı bilim insanları ya da şarkı söyleyip dans etmeyi ve şarap içmeyi kabilelere yasaklayan Hıristiyan misyonerler de bizim dağlara uğramamıştı. Hiç kuşkusuz dindar bir Budist olan, içmeyi ve dans etmeyi seven Yongning reisi kendi topraklarında böyle tuhaf şeylere müsamaha göstermezdi. Misyonerler şanslarını gölün öbür tarafında, Zuosuo'daki La derebeyi ile denemiş olabilirlerdi, fakat oraya da ulaşamazlardı. Çünkü o topraklara giden tek yol Yongning'ten geçiyordu. Kuzey ve doğu patikalarına gelince, bunların da hepsi düşman Yi bölgelerindeydi ve batı yolu da Tibetli haydutların adam öldürmek ve yağma yapmak için fırsat kolladığı balta girmemiş ormanlardan geçiyordu. Oraya kadar gitme cesaretini gösteren birkaç beyaz adam ya uçurumlardan aşağı atılmış, ya da çok daha tüyler ürpertici bir kaderle karşılaşmıştı. Yine

de, Moso ülkesine de bir beyaz adam gelmişti. Aramızda epeyce zaman geçiren bu yabancının adı Doktor Joseph Rock'tı. Mavi gözlü, sarı saçlı ve öfkeli bir mizaca sahip, yapılı, şişman bir adamdı ve Yongning derebeyinin sevgili arkadaşı olmak için ta Amerika'dan buraya onca yol tepmişti.

Bir akşam ateşin etrafında otururken genç bir atlı böbürlendi: "Japonlarla yaptığımız savaş sırasında babam, Dali'den Lugu Gölü'ne kadar bütün yolu Doktor Rock ile birlikte gelmiş. Bu neredeyse iki aylarını almış, çünkü Doktor Rock durup saatlerce bitkilere bakıyormuş."

"O kadar uzun süre neye bakıyormuş ki?" diye sordu dayım.

"Kendisi botanistmiş. Her şeye bu gözle bakıyormuş."

Yaşlı bir atlı devam etti. "Ben onu iyi tanırdım. Yi'lerin yaşadığı Gonggao Dağı'na gittiğinde ben de yanındaydım. Rock bir kelebeğin peşindeydi ve reisimiz onun istediği yere gidebilmesi için emrine birkaç çadırla otuz adam vermişti. Yongning'e geri dönüş yolumuzda korkunç bir dolu fırtınası çıktı. Kimse daha önce böyle şey görmemişti. Dolular öyle büyüktü ki, koyun ve keçileri öldürmüş ve bütün ekinleri anında mahvetmişti. Tabii Yi reisleri dağ tanrısını kızdırdığı için mavi gözlü iblisi suçladılar. Gözlerinin kurt gözü gibi olduğunu söylüyorlardı. Bu yüzden onun kafasını kesmeye karar verdiler. Rock'ın şansına, Yi köylerinin yakınındaki dağda keçilerini otlatan küçük bir Moso oğlanı bu söylentileri duyup tehlikeyi haber vermişti. Bizim şef de bunu duyar duymaz Rock'ı, Naxi ülkesine geri götürmemizi söyledi. Ama, Yi'ler Rock'ın kellesini kaçırmanın acısını köylerimize baskın yaparak

çıkardılar. Sığırlarımızı, atlarımızı ve taşıyabilecekleri kadar tahılımızı çaldılar. Evlerden bazılarını yaktılar. Ondan sonra da atlarını tarlalarımızın üzerine sürerek ekinlerimizi çiğnediler. Ah! Çok korkunçtu! Rock bizi bir daha ziyarete geldiğinde, sebep olduğu zararı görünce çok üzüldü. Bunun üzerine Amerika'dan bütün o camları getirdi ve bunları adada küçük bir saray inşa etmesi için derebeyimize verdi. O sarayı görmeliydiniz! Çok güzeldi. Herkes cama dokunmak için şefin evine gitti. Kızıl Muhafızlar'ın o küçük cam sarayı yıkması çok üzücü. Ne utanç verici! Bütün o camlar çok uzaklardan gelmişti! Amerika'dan! Ve hepsi parçalandı!"

Adamlar bir kez başlayınca, bütün gece boyunca Doktor Rock hakkında konuşabilirlerdi. Çünkü Doktor Rock, Mosolar için çok şey yapmıştı: Kültürümüz hakkında incelemelerde bulunmuş, bu konuda İngilizce kitaplar yayımlamış, şefimize bir dürbün hediye etmiş ve Amerika'ya yazıp penisilin getirterek zührevi hastalıklara sahip köylüleri tedavi etmişti. Amerikalılar penisilini Hindistan yolundan, Himalayalar üzerinden küçük bir uçakla göndermişlerdi; uçak Yeşim Ejder Dağı'nın eteğine inmiş ve sonra Doktor Rock, bunu Lugu Gölü'ne kadar bütün yol boyunca atlı kervanla getirmişti.

Bütün bu hikâyeler çok eğlenceliydi. Aynı zamanda korkutucu ve üzücüydü, ama sonunda hep Rock ile Mosolar kazanıyordu. Ben de sarı saçlı, mavi gözlü insanların yaşadığı Amerika'nın nasıl bir yer olduğunu merak ediyordum. Tanıdığımız, gördüğümüz herkesin siyah saçları ve kahverengi gözleri vardı; Han Çinlilerinin bile. Ama şimdi düşündüğümde, ben çok küçükken köyümüze, Moso dilini konuşan ve aynı bizim gibi giyinen, sarı saçlı,

beyaz tenli ve soluk, renksiz gözlü birinin geldiğini hatırlıyorum. Annem onun hakkında şöyle demişti: "Yeterince tuz almadığı için böyle olmuş." Ama, atlılar buna gülüp onun kesinlikle Doktor Rock'ın Moso kadınlarından yaptığı sarışın çocuklardan biri olduğunu ve bunun iyi bir şey olduğunu söylediler. Çünkü, Doktor Rock bu çocuklar sayesinde artık hep bizim aramızda yaşayacaktı. Neredeyse otuz yılı Çin'in batısında yaşayarak ve yolculuk ederek geçiren, yanında taşınabilir bir banyo küvetini de sürükleyen ve atının rahatını kaçıracak kadar çok özel eşya taşıyan Joseph Rock Moso halkı için gerçekten de bir efsaneydi.

Atlılar yalnızca bu geçmiş zaman hikâyelerini anlatmakla kalmıyorlardı. Dünyadan ve bizim dağların ötesinde hâlâ bütün şiddetiyle hüküm süren Kültür Devrimi'nden de haberler getiriyorlardı. Kitlesel mitingleri ve yapılan eleştirileri; kuzeybatıda ayaklanan Müslümanları; Tibet'te hapse atılan lamaları; Lijiang'ta tasfiye edilen eski komünist liderleri ve intiharları da bu sayede öğrenmiştik. Derken, bir gün atlılar bizim kendi dünyamızdan da haberler getirdiler. Ve aylar ilerledikçe bu haberler gittikçe kötüleşti.

Hükümet, halkı yeniden eğitmek üzere vadimize asker ve resmi görevlilerden oluşan özel ekipler göndermiş. Çünkü Mosolar, sevgilileri de dahil olmak üzere her şeyi paylaşıyorlardı. Bu ilkel bir komünizm biçimine denk düşüyor, sağlığı tehlikeye atıyor, modern Çin'e leke sürüyor ve yüce liderimiz Mao Zedung'un öğretilerinde hiçbir yere oturmuyordu.

Aslında, insanlar bütün bunları daha önce de duymuştu. Hükümet görevlileri, kurtuluştan beri

neredeyse her yıl, cinsel özgürlüğün tehlikeleri ve tekeşli evliliğin faydaları hakkında vaaz vermek için Yongning'i ziyaret ediyordu. Hatta bir keresinde taşınabilir bir jeneratör getirmişler ve Mosolar gibi giyinmiş insanlarla ilgili bir film göstermişlerdi. Frenginin son safhasını yaşayan bu insanlar delirmiş ve yüzlerinin büyük bir kısmını kaybetmişlerdi. Filmi izleyen köylüler de bu uyduruk sinemayı ateşe vermişti.

Fakat bu sefer görevliler her gece, üst üste toplantılar düzenleyip vaazlar veriyor, insanları eleştirip sorguya çekiyorlarmış. Ve evlerine dönmüyorlarmış. Bunun yerine, sevgililerinin evine giden erkeklere tuzak kuruyor, çiftleri yataklarından sürükleye sürükleye çıkarıp kendi akrabalarına çırılçıplak teşhir ediyorlarmış. Çiftlere, kimsenin yapım masrafını karşılayamayacağı evler inşa etmelerini emretmişler. Bu evlerde çiftler, Çin'in her yerindeki evli insanlar gibi birlikte yaşamak zorundalarmış. Sonunda da, anneler görevlilere çocukların babalarının adını bildirmediği sürece fazladan buğday karnesi ve çocuklar için elbiselik kumaş vermeyeceklerini söylemişler.

Mosolar buna karşı çıkmış. Toplantılar düzenleyip yaşam tarzlarını ve atalarının geleneklerini açıklamışlar. Ne var ki görevliler kararlarından vazgeçmemiş ve insanlar da itiraz etmeyi bırakmış. Erkekler artık geceleri evlerinden çıkmıyor, kadınların evlerine gitmeye cesaret edemiyormuş. Fakat görevliler yine de köyü terk etmemiş. Kadınların, hükümetin ekip biçmek için sağladığı olanaklar, buğday karnesi, çocukların ihtiyaçları ve gelenekleri arasında bir seçim yapmasını beklemişler. Uzun süre beklemişler ve en sonunda pek çok insan karı-

koca olarak yaşamayı ve hükümet tarafından düzenlenen ve eşlere birer bardak çay, bir sigara, birkaç şekerleme ve kâğıttan bir sertifika sunulan evlilik törenlerine katılmayı kabul etmiş.

"Ne utanç verici bir şey," diye fısıldadı dayım.

Atlı, yorgun gözkapaklarının altındaki gözyaşlarını sildi.

Ben de gözkapaklarımı ellerimle bastırdım, ama Yongning'te meydana gelen olayların gerçekten ne kadar korkunç olduğunu anlamış gibi davranamazdım. Çayırımızın ötesinde uzanan şeyler bana eski zamanların görünmez ve dokunulamaz dünyası gibi geliyordu; sarı saçlı Amerikalılar ve katil Yi şeflerinin dünyası gibi: tuhaf varlıklarla dolu acayip yerler, rüyamda gördüğüm ve gözlerimi açar açmaz ya da gece geç saatlerde ateş söndüğünde kaybolan olaylar...

Ama o gece ateşin arasındaki alevlere gözlerimi kapayınca, hükümet görevlileri de çocukça imgelemimdeki Doktor Rock ile Yi kabilesinin üyeleri arasına katıldı ve babamın gerçekten de gelip sonsuza kadar bizim evde kalacağını, Zhemi ile Amam'ın karıkoca olarak aynı çatı altında yaşayacağını düşündüm. Zhemi'nin ocağın yanında oturduğunu gözümde canlandırınca içimi derin bir üzüntü kapladı. Artık bir şeref konuğu olamayacaktı, ne dayı ne de erkek kardeş, yalnızca annemin evinde yaşayan sıradan bir adam...

DAĞ TANRIÇASI

Büyük Kültür Devrimi'nin onuncu yılında, lama manastırı ve o güzel cam saray artık yerinde yoktu. Lamalar aşağılanmış, kitapları yakılmıştı. Artık festival düzenlenmiyordu. İnsanlar da değişmişti. Çoğu evlenmişti ve bazıları kendi geleneksel kıyafetlerini bile giymez olmuştu. Annem de pantolon ve Çin tarzı bir kürk şapka giyiyordu. Fakat Mao Zedung ölünce çok geçmeden Çin'in üzerinde değişim rüzgârları esmeye başladı. Rüzgârlar Moso ülkesine ulaşınca insanlar da rahat bir nefes aldı. Çoğu, eskiden yaptıkları gibi kendi annelerinin evinde yaşamaya başlayıp eşlerini bıraktı. Kaybettikleri zamanı telafi etmek, tanrılarını, atalarını onurlandırmak için ellerinden geleni yapmak, tekrar giyinip kuşanıp dans etmek ve şarkı söylemek için can atıyorlardı.

Dayım yazın beni eve götürdüğünde köyde bir büyük bir canlılık vardı. Avlulara ziyafet sofraları kurulmuştu. Güreşlere, at yarışlarına katılmak, şarkı söyleyip dans etmek, şarap içip birbirinin aksanına takılmak için komşu köylerden akın akın insanlar geliyordu:

"Sesin güzel, ama ne dediğin anlaşılmıyor!"

"Yoksa annen küçükken kulaklarını terbiye etmedi mi!"

Ortada bu kadar çok misafir ve iğneli söz dolanırken, mahcup olmayalım diye Amam bize görgü kurallarını hatırlatma gereği duymuştu: "Topluluk içine çıktığınızda, terbiyeli olun. Kimseyle kavga etmemeye özen gösterin, birbirinize göz kulak olun. Yaşlılarla karşılaştığınızda saygı gösterin. Sarhoş birini görürseniz yardım edin. Size yiyecek ya da içecek bir şeyler ikram ederlerse, iki elinizle birden alın ve teşekkür edin." Artık dinlemediğimizi fark edemeyecek derecede kendi işine dalana kadar bunları bize tekrar tekrar söyledi.

O yaz annemin işi başından aşkındı; tabii bizim de. Annem, Kızıl Muhafızlar gelip de her şeyi altüst edene kadar âdet edindiğimiz üzere, dağ tanrıçasının onuruna Lugu Gölü çevresinde yürüyüşe çıkılmasına karar vermişti. Gamu Dağı için şarkı söyleyip yabani adaçayı yakmak için Yongning'e ve annemin ailesini ziyaret etmek için de Qiansuo'ya gidecektik. Biz yokken tavuk ve domuzlarımıza bakan Dujema için her şeyi yerli yerinde bırakmalıydık. Ayrıca, hem kendimiz ve hem de bizle piknik yapmak isteyenler için yiyecek hazırlamak zorundaydık. Quiansuo'ya götürmek için tuzlanmış domuz eti, birkaç kalıp çay, kumaş ve tütünden oluşan geleneksel hediyeleri de hazırlamamız gerekiyordu. Son olarak da elbiselerimizi yıkayıp onarmalıydık; hem festivalde en iyi şekilde görünmek, hem de Yufang Teyze, İkinci Teyze ve Qiansuo'daki herkese gösteriş yapmak için. Annem bu özel durum için beyaz eteğini çıkardı, başına da türbanını sardı.

Sağa sola emirler yağdırarak koşuşturan annemin eteği bir oraya bir buraya salınıp hışırdıyordu. Küçük erkek kardeşlerim etrafta koşuşturuyor ve herkesin ayaklarına dolanıyorlardı. Ache su getirmeye gitmiş, ama arkadaşlarıyla ortadan kaybolmuştu. Onca işi sıraya koyup ne yapacağını biliyor gibi görünen büyük ablam Zhema ise çuvallara pirinç dolduruyor, domuz etini dilimliyor, yumurta kaynatıyor ve bambu kutuları sayıyordu. Ve ben onu çok kıskanıyordum, çünkü Zhema iyice büyümüştü ve elinden her iş geliyordu. Annem onun elbisesiyle uğraşıyor, güzel belinin çevresine renk renk bir kuşak, sonra başka bir kuşak bağlıyor, başlığına bir dizi cam boncuk, oraya bir kurdele, buraya bir çiçek takıyordu. Oysa ben hâlâ çocuktum, saçım çok kısaydı ve her gün giydiğim düz, keten entarinin temiz bir benzeriyle idare etmek zorundaydım. Yine de çenemi tuttum ve bir işe yaramaya çalıştım.

Amam bana seslendiğinde sebze bahçesinde kişniş topluyordum:

"Namu! Buraya gel. Seni görmek isteyenler var."

"Kimmiş onlar?" diye kuşkuyla sordum. Zira hâlâ bir çocuktum ve biri beni ziyarete gelmişti.

"Yi bir adam ile kızı," diye cevap verdi Amam ve bahçe kapısını arkamdan kapatarak beni itekledi.

Kanayan dudakları ve feri sönmüş gözleriyle onu ilk gördüğüm halinden çok daha iyi bir durumdaydı. Yine de onu hemen tanıdım. Demek geri gelmiş, diye düşündüm şaşkınlıkla. Hem bu sefer kızıyla ve patates, yaban mantarı ve buğday unuyla dolu büyük torbalarla yüklü iki atla birlikte gelmişti. Başka bir çuvalda da üç yaban tavuğu vardı. Ve şimdi annemle Yi dilinde konuşuyordu. Tabii

ben hiçbir şey anlayamıyordum, ama annemin birkaç kez ismimi söylediğini duydum. Gülümsüyordu ve çok mutlu görünüyordu.

Kızına gelince; adı Añumo idi. Benden biraz daha büyük görünüyordu. Çok gururlu, ama aynı zamanda bir o kadar da utangaçtı. Tsilidema ve onun talihsiz Gu ailesi dışında, köyümüzde hiç kimse böyle utangaç değildi. Kız gülümsediği zaman sağ yanağında güzel bir gamze oluşuyordu. Çok zarif bir hareketle eğilip beni selamladı. Bana gelince; birinin beni selamlamasından çok gurur duymuştum, çünkü bütün bu nezaket ve bütün o hediyelerin benim cömertliğim sayesinde geldiğini biliyordum. Fakat bundan sonra olacakları asla tahmin edemezdim. Atlıların hikâyelerinde bile Yi adamın benden rica ettiğine benzer bir şey işitmemiştim. Adam büyük bir ciddiyetle, benim kızıyla kan kardeşi olmamı istediğini söyledi. Benden ne istediğini anlayamamıştım; fakat ilgi odağı olmak öyle hoşuma gitmişti ki, eğer anlamış olsaydım bile, adamın teklifini tek bir soru bile sormadan kabul edeceğimden eminim.

Adam annemden bir kâse, biraz da su ve tuz istedi. Annem bunlarla geri geldiğinde adam tavuklarından birini tuttu, bıçağını çekip hayvanın boğazını kesiverdi. Zavallı hayvan çırpınırken kanını kâseye boşalttı. Sonra içine su ve tuz karıştırdı. Añumo'ya içmesini ve sonra da kâseyi bana vermesini söyledi.

Daha önce ağzıma hiç, öldürülmüş ama pişirilmemiş bir şey koymamıştım. Kâseyi o şartlar altında mümkün olabilecek en isteksiz halimle elime aldım. Artık hayır demek için çok geç olduğunu biliyordum; yoksa kimsenin yüzüne bakamazdım. Kokusunu duyunca neredeyse kusacaktım, fakat ken-

dimi tuttum. Sonunda gözlerimi kapattım ve nefesimi tutup tavuk kanını içtim. Añumo ve ben kardeş olmuştuk.

Amam kâseyi elimden aldı. Zhema tüylerini yolup öğle yemeği için pişirmek üzere tavuğu götürdüğünde, annem Yi adamı çay içmeye eve davet etti. Ben Añumo ile dışarıda kaldım. Ellerimle dudaklarımı sildim ve ellerimi de gömleğime sürdüm. Dilimle dudaklarımı yaladım ve sonra dudaklarımı da gömleğimin kollarına sildim. Sonunda o tuzlu tat geçtiğinde, bir Yi kız kardeşim olduğu için kendimi daha özel hissetmeye başladım. Biz Mosolardan biraz farklı görünüyordu. Bizim gibi siyah saçları vardı, fakat iri, kahverengi gözlere, biraz daha koyu bir ten rengine, uzun kirpiklere, düz ve dar bir burun ile güzel beyaz dişlere sahipti. Durup durup kirpiklerine dokundum. El ele tutuşup birbirimize gülümsedik. Amam bize içi işlenmemiş şekerle doldurulmuş tatlı lokmalar getirdi. Añumo bir ısırık aldı ve yüzü aydınlandı. Şekeri seviyordu, bu yüzden ben lokmamın içini boşaltıp ona verdim. Dağ kardeşimi sevmiştim.

Öğle yemeği için Amam bize tavuk yahnisi pişirdi. Erkek kardeşlerimle beraber iştahla yemeklerimizi yerken, bir yandan da annemin Yi adamla onun dilinde konuşmasını dinliyorduk. Aslında, duyduklarımız karşısında kulaklarımıza inanamıyorduk. Öyle ki, deli gibi gülmeye başladık. En sonunda Ama bizi kenara çekerek sert bir ses tonuyla Moso ve Yi dillerinde bazı kelimelerin aynı seslerden oluştuğunu, ama tamamen farklı anlamlara geldiğini açıkladı. "*Kaşa noşa opa nozha*," "Lütfen utanmayın, yiyebildiğiniz kadar yiyin!" demek oluyordu, "Lütfen, kıçımı yiyebilirsiniz," değil.

Yi'ler gitmek üzereyken annem biraz tuzlanmış domuz eti, biraz pirinç, biraz da çay hazırladı ve dağ kız kardeşime bir eşarp hediye ederek şöyle dedi: "Bu Namu'dan sana bir armağan." Şeref konuklarına gösterdiğimiz saygı nedeniyle onları köydeki son eve kadar geçirdik. Ben Añumo'nun elini tuttum ve kolunu salladım. Onunla konuşmak istedim, ama cesaret edemedim. Yi dilinde yanlış kelimeler kullanarak kimseyi incitmek istemiyordum. Ayrıca, Añumo'nun sonsuza kadar bizimle kalmasını ya da en azından Dağ Festivali için bizimle Yongning'e gelebilmesini istedim. Fakat annem Añumo'nun evine dönüp kendi ailesiyle yaşamak zorunda olduğunu ve onun gerçek bir kız kardeş olmadığını söyledi.

Ertesi gün şafağın ilk ışıklarında eşyalarımızı küçük atlarımıza yükledik ve Ana Göl'ün kıyısı boyunca yürümeye başladık. Güneş gökyüzünde yükselince ladin ağaçları, orman gülleri ve şakayıkların arasından Gamu Dağı'na çıktık. Güzel bir piknik alanına geldik ve burada kutlamalara başlamış olan diğer ailelerle buluştuk. Adaçayı yığınları yaktık, kadınlar türbanlarını, erkekler keçe şapkalarını çıkardı ve hepimiz ana tanrıçanın önünde yere kapandık.

Dağ tanrıçasının asıl adı Segge Gamu'dur; yani, Beyaz Dişi Aslan. Yongning Ovası'ndan bakıldığında, gerçekten de ön ayaklarını gölün kıyısına uzatarak yere çökmüş bir aslana benzer. Gölden geniş ve kare yüzü görülür. Gözlerinizi daha aşağı indirirseniz, dağın suyun üstündeki durgun yansımasını görebilirsiniz. Gamu'nun tepesinden bütün Yongning Ovası'nı, öbür dağları ve hemen aşağıda da, gökyüzünden de mavi olan göl ile ladin ve

çamlarla kaplı küçük adaları görürsünüz. Dağın yamacında bir yerlerde, yüzyıllar önce derebeylerimizden birinin gömdüğü altın ve kıymetli mücevherlerle dolu büyük bir hazinenin olduğu söylenir, ama şimdiye dek bu hazineyi kimse bulamamıştır. Büyük olasılıkla da hiçbir zaman bulamayacaktır. Az ileride, Gamu'nun doruğunda hamile kalmak isteyen kadınların geldiği büyük bir mağaranın girişi vardır. Bu mağara tanrıçanın rahmidir, çünkü Gamu sadece bir dişi aslan değil, aynı zamanda bir kadın ve Moso halkının anasıdır.

Her yaz, yedinci ayın yirmi beşinci gününde, Gamumuz Tibet tanrılarıyla yarışmak için Lhasa'ya gider. Bütün bu, danslar, söylenen şarkılar, okunan dualar ve içilen içkilerle kutlanan eski Dağ Festivali, yarışlarda kazanması için tanrıçayı cesaretlendirmek amacıyla yapılır. Gamu sevecen olduğu kadar öfkelidir de; eğer kaybederse hava bozar, ekinler yeşermez, insanlar ve hayvanlar hastalanır ve hiç yavruları olmaz. Ancak, bereket versin ki Gamu çok zekidir ve biz festival kutlamalarını yapamasak da o çoğunlukla kazanır. Ve tabii doğal olarak çok güzeldir. Qiansuo'nun dağ tanrısı olan Azhapula'nın yanı sıra, başka bir sürü sevgilisi de vardır! Ah zavallı Azhapula! Güzel Gamu'yla yaşamak bazen çok zorlaşır, çünkü her zaman öfkesine hâkim olamayabilir. Örneğin, bir gün Gamu'yu yeni tanıştığı Cezhe adındaki bir gençle sevişirken yakalayınca öyle öfkelenir, öyle öfkelenir ki Cezhe'yi iğdiş eder. Cezhe Dağı'nın tepesindeki sivri uçlardan birinin eksik olduğu bugün bile göze çarpmaktadır.

Bütün bunlardan bıkan Azhapula zaman zaman Gamu'yu terk edeceğini ve artık başka bir kadın bulacağını söyler, fakat Gamu yalvarıp yakarır ve

onu sevdiğini söyler. Azhapula da hep onunla kalır. Uzun, uzun zaman önce bir gün aralarında yine böyle korkunç bir kavga çıkar. Kıskançlıktan deliye dönen Azhapula, atına atlayıp hızla oradan uzaklaşır. Tahmin edileceği gibi Gamu buna dayanamaz ve onu durdurmak için peşinden koşar. Atına yetişince, yeleğini tutmak için uzanır ve yakalayıp Azhapula'nın sırtına tutunur. Tanrı ve tanrıça bütün gece, güneş ufukta yükselene kadar itişip kakışırlar. Sabah, ufukta yükselen güneşin ilk ışıkları vurduğunda dağa dönüşürler. Bu dağlar bugün de hâlâ oradadır. Gamu, hâlâ onları ayırmakta olan derin koyağın bir ucundan Azhapula'nın yeleğini tutar ve Mosolara, şafağın ilk ışıklarında erkeklerin her zaman annelerinin evlerine geri dönmesinin gerektiğini ve ana tanrıçamız ile sevgilisi Azhapula'nın böyle bir rezalet çıkarmakla ayıp ettiğini hatırlatır.

Annem üçüncü kez yere kapanmaya hazırlanırken gözü Zhema'ya ilişti ve şaşkınlıkla kalakaldı. Büyük ablam, ellerini ağzının önünde birleştirmiş belinden eğiliyordu. Annem "Han Çinlileri gibi selam vermeyi nereden öğrendin?" diyerek ablama doğru düzgün eğilmesini söyledi. Tamamen yere kapaklanarak alnını toprağa değdirmesi gerekiyordu. İlk önce ellerini alnında birleştirmesini, sonra ağzına ve ondan sonra da kalbine dokunmasını öğretti. Sonra yine hep beraber üç kez, doğru şekilde eğilmemiz gerekti. Ardından Ama şarkı söyleyenlere katıldı:

Gamu, bir yıl boyunca çalıştık,
Bugün çok özel bir gün ve sana şükretmeye geldik,

Biraz yiyecekle şarap getirdim.
Biliyorum, bunlar minnettarlığımı göstermeye yetmez,
Ama bunları bütün yüreğimle sunuyorum.
Şükürler olsun Gamu, bizi koruduğun için.
Ailem ve köyüm huzurlu bir yıl geçirdi.
Şükürler olsun Gamu, güzel havalar için,
Çok iyi ürün aldık.
Herkesin sağlığı yerinde.
Şükürler olsun Gamu, yeni başlayan yıl için,
Lütfen ailemi koru,
Lütfen köyümüzdeki insanları koru.
Bu benim en büyük kızım Zhema.
Önünde eğilmeye geldi.
Ve bu da kızım Namu
Ve oğullarım Ache, Howei ve Homi
Ve en küçükleri Jiama.
Hepsi önünde eğilmeye geldi.

Tekrar eğilip dua ettik. Sonra da ateşin çevresine battaniyelerimizi serip öbür ailelerle birlikte öğle yemeğine oturmadan önce son bir kez yere kapandık.

Öğleden sonra, kare biçimli ve görkemli aslan tanrıçanın bakışları altında Yongning'e doğru yürüyüşümüze devam ettik. Bütün heybetiyle başımızın üstünde yükselen tanrıça, umursamaz bir şekilde göle doğru uzanırken, belki de sevgililerinin ve binlerce köylünün ona tapınmak için ayakları dibinde toplandığı günleri düşlüyordu. Ya da belki bütün bunları düşleyen annemdi. Kızıl Muhafızlar her şeyi altüst etmeden önceki günlerin hayalini kuruyordu.

O günlerde insanlar bir hafta boyunca dans etmek, şarkı söylemek ve dua etmek için dağın ya-

macında toplanırdı. Çadırlar Yongning Ovası'nı göz alabildiğince kaplardı: Sarı, siyah, beyaz ve mavi; bazılarında güzel çiçek desenleri olurdu. İçin için yanan adaçayı çalılarının dönerek havaya yükselen dumanları altında, sarhoş erkekler ve çiçekler kadar güzel kadınlar arasında parlak sarılara bürünmüş yüzlerce lama, tanrıça için törenler düzenlerdi. Dünyadaki en iyi şeyi yaptıklarına inanmanın kıvancını taşıyan ışıltılı yüzleriyle, derin, çınlayan seslerle sutralar söylerler ve pirinç trompetlerini gökyüzüne doğru öttürürlerdi.

Annemin hâlâ genç olduğu ve önünde uzun bir hayatın uzandığı o günlerde, insanlar nasıl eğleneceklerini ve tanrılarını nasıl şereflendireceklerini bilirlerdi. Kadınlar kol kola girip birbirlerine erkeklerin ne kadar da kötü olduğuna dair şarkılar söyler ve erkekler de şarkıyla cevap vererek kadınlarla cilveleşirlerdi. Kadınlar da buna cevap yetiştirince, şarkılar giderek daha nükteli ve daha cüretkâr bir hal alırdı. İnsanlar her gece, şenlik ateşlerinin çevresinde büyük halkalar halinde dans ederlerdi. Çapa ve harman danslarını ya da kadınlarla erkeklerin dizlerini birbirine değdirip dönüşler yaptığı, Amam'ın en sevdiği dans olan dokuma dansını yaparlardı. Dans edip şarkı söylemedikleri zamanlarda da sevgili bulmak için kaplıcalara giderlerdi. Kadınlar birbirinin sırtını yıkar, erkekler de şifalı suda oturup şarap içerdi; ta ki içlerinden biri şarap kâsesinin boşaldığını kadınlara bildirene kadar. Bu adamın gözlerindeki ışıltıyı seven kadın, kalkıp ona biraz daha şarap getirirdi. Kadın şarap doldururken, adam ona gecenin ilerleyen saatlerinde kendisini hangi ağacın ve hangi yıldız kümesinin altında bulacağını söylerdi. Kadın elbette hiçbir şey söyle-

mezdi, ama sudan çıkar çıkmaz adam da onun peşinden giderdi.

Yongning'e vardığımızda hava kararmıştı. Ardından şiddetli bir yağmur boşaldı, sokaklarda dereler oluştu. Yol boyunca akan kahverengi suyun içinden geçerken eteklerimizi ve pantolonlarımızın paçalarını dizimize kadar kaldırmak zorunda kaldık. Akrabalarımızın evine vardığımızda, yol arkadaşlarımıza alelacele iyi akşamlar diledik ve hem üstümüzü başımızı kurutmak, hem de dedikodu yapıp gece boyunca keyfimize bakmak için sevinçle ateşin etrafına yerleştik.

Ertesi sabah, bu mevsimde alışık olduğumuz üzere, hava yine sıcak ve güneşliydi. Ben de Zhema ile kuzenlerimin peşinden şehre gittim. Ortada bir bayram havası vardı ve çarşı insan kaynıyordu. Bunların çoğu festival kıyafetleri içindeki Mosolardı, ama gri türbanlı ve siyah, keçe pelerinli Yi erkekleri, büyük siyah şapkalar, renk renk etekler giymiş Yi kadınları ve işlemeli kasketleri, gösterişli bir biçimde bellerine bağlı uzun bıçaklarıyla ortada dolaşan Tibetli atlılar da vardı. Ablamla kuzenlerim sokakta bir aşağı bir yukarı, aheste aheste dolaşıp su birikintilerine basmamaya ve yerden eşeledikleri kurtlar ile pazar tezgâhlarından atılan çöplerin tadını çıkaran kendi âlemlerindeki domuzlarla tavuklara çarpmamaya çalışırken, ben de onların peşinden seğirtiyordum.

İkide bir duruyor, arkadaşları ya da akrabaları selamlıyor, yan gözle ilginç birine bakıyor ya da devrimci kepler takmış Naxi kadınların dedikodu yapıp aklınıza gelebilecek her şeyi sattığı -mavi kenarlı emaye kaplar, pembe-beyaz termos mataralar,

pirinç kepçeler, demir saksılar, top top mavi kumaşlar, deri kemerler ve Tibet kilitleri- küçük ahşap dükkanların tezgâhlarına bakıyorduk. Uzun eteği buharlı, çamurlu toprağın üzerinde havalanarak tezgâh tezgâh dolaşan ablamı ve diğer yetişkin kadınları takip ettim. Sebzelerin tazeliği, tavukların semizliği üzerine yorumlar yapıyor, saatçiyle sohbet edip bir atlının çizmelerini cilalayan ayakkabıcıyla şakalaşıyor ve onlara yetişen genç Moso erkeklerine en güzel gülücüklerini gönderiyorlardı.

Ah, yetişkin bir kadın olmayı ne kadar isterdim! Ayaklarımın üstünde yerleri süpüren uzun bir etek giymeyi, bana gülümseyecek, benim için şarkılar söyleyip benimle dans edecek erkekler olmasını öyle çok istiyordum ki! Ablamlar, kuzenlerim ve komşumuz Dujema gibi olmayı; büyük, güzel ve güçlü bir kadın olmayı, bir sürü sevgili edinmeyi çok istiyordum. Sonra âşık olmayı ve Amam'ın Zhemi ile olan birlikteliğindeki gibi yalnızca bir erkeğimin olmasını da düşlüyordum. Eğer âşık olacaksam, bu kişinin Qiansuo'dan olması gerektiğini, bu sayede babama benzeyeceğini düşünüyordum. Çünkü annem ne zaman babamla beraber olsa, genç kızlığındaki gibi konuşurdu. Ah, evet! Tek istediğim, Qiansuo'dan bir erkek arkadaşı olan yetişkin bir kadın olmaktı.

Büyük gibi görünmek için elimden geleni yaptım. Sebzelere dokunup yumurtaları kokladım ve ablamla diğer kadınların yanına oturup onların konuşmalarını dinledim, fakat onlar benimle o kadar az ilgilendiler ki, canım sıkıldı ve bu işten vazgeçtim. Küçük erkek kardeşim ve diğer çocuklarla oynamaya gittim.

Günün geri kalanında kaplıcalardaki havuzlara

girip çıktık, birbirimize taşlar attık. Ertesi günün büyük bir kısmını şenlik ateşlerinden kalan soğuk külleri toplayıp, el bombası yapmak için bunları yapraklara sararak geçirdik. Akşam savaş oyunu oynamaya gittik. Howei'yi tuzağa düşürmek için bir yer ararken, karanlıkta sevişen bir çifte rastladım.

"*Çe sso*! Haylaz oğlan!" diye bağırdılar bana.

Elbette, bir kızın onlara kül bombası atmak kadar kötü bir şey yapabileceğini akıllarına getirmemişlerdi. Saçı tıraş edilmiş bir kızın onların geçirdiği güzel zamanları kıskanabileceğinden asla kuşkulanmazlardı.

Fakat belki dağ tanrıçası kuşkulanabilirdi.

Geri dönüp dayımla birlikte tekrar çadırda yaşamaya başladığımda bir sabah sırt ağrısıyla uyandım. Ağrı iki gün sürdü. Yaklara binerken bir tarafımı incittiğimi sandım. Hava son derece sıcak olduğundan bizim otlağın yakınındaki dağ kaplıcalarının oluşturduğu gölcüklerden birine girmenin iyi gelebileceğini düşündüm. Yüzemiyordum ama yıkanmayı seviyordum ve belimi aşan sulara girmemeye dikkat ediyordum. Çünkü gölcükler bazen çok derin ve tehlikeli oluyordu.

Ancak su da sırtımdaki ağrıyı hafifletmedi. Aksine, bu sefer bir de karnım ağrımaya başladı. Belki su fazla soğuktu. Sudan çıktığımda bacaklarımdan aşağı süzülen kanı gördüm ve sülüklerin beni ısırdığını zannettim. Sonra, kanın bacaklarımdan değil de içimden geldiğini fark edince telaşla giyindim ve çadırımıza koşarak kendimi yakından incelemek için ahıra girdim. Hiçbir şey bulamayınca bunun kadın kanı olduğunu anladım. Rahatlamıştım, ama başımı kaldırıp da dayımın atının dosdoğru bana

baktığını gördüğümde korkunç bir şey yaptığımı anladım. Çünkü, bu pis şeyi atlara ve yaklara göstermemek gerekir. Moso halkı sığırlara ve atlara her zaman çok saygı duyar. Bugün hâlâ o atın gözlerini düşününce utançtan ürperiyorum.

Elbette bu pis şeyi dayıma da gösteremezdim, bu yüzden çimenlerin üstüne oturdum ve çadıra geri dönmeden önce onun akıp gitmesini bekledim. Fakat çadıra girince de ne yapacağımı bilemedim. Siyah keçi pöstekisini yere serip üstüne oturdum. İkide bir kalkıyor, yıkanmak için dışarı süzülüyor ve sonra keçi pöstekime geri dönüyordum. Geçerken bıraktığım izleri kapatmak için adımlarımı geri geri atıyor, izlerin üstüne toprak ve kül döküyordum. Akşama doğru dayımın geri döndüğünü duyunca hemen keçi pöstekisini belime sardım, bütün akşam yerimden kalkmadım. Dayım hiçbir şey söylemedi, hiçbir şey sormadı. Belki anlamıştı, belki de anlamamıştı. Ne olursa olsun, bu, bir erkeğin kız kardeşinin kızıyla konuşacağı türden bir şey değildi.

Ertesi gün dayım köye gitmek zorundaydı. Tereyağıyla yüklü üç atla sabah erkenden yola çıkacak, sebze, pirinç, mısır ve yaklar için tuz alıp ancak akşam dönecekti. Yıllardır dayımla yaşadığım için kadın kanıyla ilgili ancak belli belirsiz bir fikrim vardı, ama yine de bir şeyler yapmam gerektiğini biliyordum. Akşamın büyük bir kısmını bu sorun üzerinde düşünerek geçirdim. Ertesi sabah dayım gider gitmez gömleklerimden birini yırttım, dikiş takımını çıkardım. Ufak bir yastık ve omuzlarımın üzerinden geçip göğsümde birleşen bir askı diktim. Bunun çok rahat bir şey olduğunu söyleyemem, ama bütün gün boyunca kıpırdamaya bile cesaret edemeden keçi pöstekisinin üstünde oturmaktan iyiydi.

Kanın gelmesi bir hafta sürdü. Sonra da, her ay, dayım tereyağını köylülere götürdüğü sırada tekrar geldi. Bütün bu süre boyunca hiçbir şey söylemedim. Kimseye bir şey söylemedim; yeni yıl için eve gittiğimde anneme bile. Fakat ablam küçük bohçamdaki yastığı bulmuş ve bunun ne için olduğunu hemen anlamıştı. Koşup bütün kız arkadaşlarına askıyı anlattı. Herkes de bana güldü. Bu olaydan sonra Zhema'yla bir hafta boyunca hiç konuşmadım, fakat bu sırada o gidip anneme de söylemişti. Bunun üzerine Amam, muhtemelen on üç yaşına geldiğimi ve artık yetişkin bir kadın olmak üzere geri dönüp köyde yaşama zamanımın geldiğini anladı.

ETEK GİYME TÖRENİM

Dayım bir seferinde, tereyağı dağıtmaktan döndüğünde, bana annemin pişirdiği pirinç keklerinden getirdi ve "Bir daha tereyağı dağıtmaya gittiğimde sen de köye geleceksin. Annen lamalarla Etek Törenin için konuşmuş bile," dedi.

Bu sözler üzerine yüreğim hopladı, ama sevinçten zıplamak istememe rağmen sadece başımı sallamakla yetindim. Bu mutluluğumu dayıma gösteremezdim. Ondan ayrılacağım için sevindiğimi düşünmesini istemiyordum. Yine de günün geri kalanında törenimi düşünmeden edemedim: bütün o güzel elbiseleri, gümüş takıları, komşuların bana getireceği hediyeleri, dansları ve benimle konuşmak isteyecek olan oğlanları. Sevincimi içimde tutmakta zorlanıyordum. Zavallı dayım da üzüntüsünü göstermemek için kendini zorluyordu. Fakat sonunda, akşamın geç saatlerinde her zamanki gibi şarabını içtikten sonra birden gözleri yaşlarla doldu. Sonra birden kendimi yalnız hissettim. Çok yalnız. Bu kadar büyük bir mutluluk duyuyordum, fakat bunu paylaşacak kimsem yoktu. Benimle şaka-

laşacak, beni çimdikleyip peşimden koşacak kimse yoktu. Kimse yoktu; kısa bir süre sonra uykuya dalıp horlamaya başlayacak olan dayıdan, toynaklarını yere vuran yaklardan, burunlarından soluyan atlardan ve pirelerini kaşıyan köpeklerden başka. Ve bunların hepsi de bütün gece uyanık kalmama sebep oluyorlardı.

Ertesi sabah uyandığımda ilk aklıma gelen şey şu oldu: "Tereyağı dağıtmaya daha tam yirmi dokuz gün var." Ve yirmi dokuza kadar saydım, sonra baştan başlayıp yine saydım. Kahvaltımızı ettikten sonra yakları otlatmak için dağ patikasının yanına götürdüm. Amam beni belki de daha önce aldırtmaya karar verir diye buradan vadiye bakabilirdim. Oradaki otlar bitene ve hayvanları başka bir otlağa götürmek zorunda kalana kadar, birkaç gün boyunca orada durup vadiye baktım. Fakat sonra şöyle düşündüm: "Dayımın bütün ihtiyacı on topak tereyağı. Daha fazla süt alabilirsem, daha çabuk yağ yaparız ve köye daha erken gideriz." Daha çok süt almak için ineğin memelerine daha sıkı asıldım. İnek arka ayağını kaldırdı, başını çevirip bana şaşkın şaşkın baktı. Bu yüzden asılmayı bıraktım, kendini daha iyi hissetmesi için hayvanın yanlarını okşadım. Hayvanlar ruhunuzu okuyabilir. Onlara kötü davrandığınızda bunu anlarlar. Ben de *karma*m dolayısıyla hayvanlara iyi davranmam gerektiğini biliyordum.

Akşam yemeğinden önce, ateşin yanına her biri bir gün için olmak üzere beş patates yerleştirdim. Yemekten sonra birini alıp kaldırdım. Dört gün geçtikten sonra aynı yere beş patates daha koydum. Dayım patateslere baktı ve "Merak etme, çabuk geçer," dedi. Fakat günler geçmek bilmiyordu ve ben çok sabırsızlanıyordum.

Belki de insan bir şeyi çok isteyince oluyor. Çünkü on birinci patatesi kaldırdığım gece dayım ile ateşin yanında oturup mısır çorbamızı içerken, ağılın oradan köpekler havlamaya başladı. Derken, çadıra yaklaşan toynak seslerini duyduk. Bu kardeşim Ache'ydi. Beni almaya gelmişti. Hasat zamanıydı ve Amam ay sonuna kadar beklemek istemiyordu. Evde yardıma ihtiyaç vardı.

Yemeğe devam edemedim. Ache ile dayım çorbalarını bitirir bitirmez, kalkıp tabakları yıkadım. Sonra tekrar yıkadım. O gece gözümü kırptığımı hatırlamıyorum.

Ertesi sabah, dayım küçük bohçamı atın üstüne bağladı. Sonra çadırın üstünde kuruyan yaprakları alıp biraz lor sardı. "Bunları al," dedi, loru bana verirken gözlerini gözlerimden kaçırarak. "Eve gittiğin zaman uslu ol ve annenin sözünü dinle." Sonra arkasını döndü ve çadırı süpürmek için süpürgeyi aldı. Bir kişi gittikten sonra yerleri asla süpürmemek gerekir. Çünkü bu o kişinin hatıralarını da süpürmek anlamına gelir. İşini bitirdikten sonra çadırın girişinden birkaç adım ötede biraz adaçayı yaktı ve ayakta durup hazırlanmamızı izlerken, tespihini alıp kendi kendine ilahiler mırıldanmaya başladı.

Gözlerimiz yaşlarla pırıl pırıl parlarken başlarımızı eğerek birbirimize veda ettik. Sarılma, öpüşme falan olmadı. Bizde böyle âdetler yoktur.

Dayımın yalnız kalmasına çok üzülmüştüm. Ama, dağ yolunda daha yaklaşık birkaç yüz metre ilerlememiştik ki, göğsümün dizginleyemediğim bir mutlulukla dolduğunu hissettim. Eve gitmek için can atıyordum. O kadar sabırsızlanıyordum ki atın üzerinde bile oturamıyordum. Bu yüzden yere inip dizginleri kardeşime verdim. Sonra koştum, atlayıp

zıpladım, yine koştum ve sevinç çığlıkları attım.

Akşamüstüne doğru köye vardığımızda, bebeklere bakan birkaç yaşlı insan dışında sokaklar boştu. Herkes tarlalardaydı. Bizim evde küçük çocuklara bakacak yaşlılar yoktu, dolayısıyla Amam avludaydı ve odun kesiyordu. Küçük kız kardeşim Jiama ise az ötede oturmuş, çamurdan minyatür bir ev yapıyordu. Avluya girdiğimizi görünce Ache'ye doğru koştu, ama benimle ilgilenmedi.

"Hey, Ama!" diye anneme seslendim.

Annem odun yığınından başını kaldırıp bana baktı ve gülümsedi:

"Geldin demek!"

"Bütün yol boyunca koştu!" dedi Ache gülerek.

Atlarla ilgilenmek için Jiama'yı kucağıma verdi, ama Jiama çırpınmaya başladı; ben de onu yere bıraktım.

"Otur, Namu," dedi annem avludaki ufak bir sandalyeyi işaret ederek. "Yorulmuş olmalısın." Sonra da ayaklarımı yıkamam için biraz sıcak su getirmeye gitti. Temizlendiğimde bana bir çift eski bez ayakkabı getirdi; Zhema'nın ayakkabılarını.

"Zhema nerede?" dedim ayakkabıları giyerken, sonra tekrar çıkardım.

"Ayçiçeği tarlasında," diye cevap verdi annem.

Eve geldiğim için çok mutluydum. Küçük kardeşimi benimle evin çevresinde bir tur atması için kandırmaya çalıştım. Dayımın çadırından sonra, evimiz bana çok büyük, sebze bahçesi de çok zengin geliyordu. Fakat Jiama gerisin geriye anneme koştu. Ben de gidip ablamı görmeye karar verdim. Onu tırmığının üzerine eğilmiş, beni fark edemeyecek kadar meşgulken buldum. Zaman zaman yaklarla oynadığım bir oyunu oynamak için arkasından

sessizce sokuldum. Tam ona dokunacakken kulağına "Böö!" diye fısıldadım. Sıçrayarak arkasını döndü ve bana ters ters baktı.

Büyük ablam Zhema çok sakin, ama son derece becerikli bir kızdı. Ayrıca iyi kalpliydi de. Annem birilerini ziyarete gittiğinde yanında her zaman onu da götürürdü, çünkü Zhema hiç sorun çıkarmazdı. Onu bütün erkekler severdi. Herkes ablam hakkında iyi şeyler söylerdi. Şimdiye kadar kimse onun hakkında tek bir kötü laf etmemişti. Fakat belki de benim için fazla sakin biriydi. Kulağına fısıldadığımda yerinden sıçrardı. Ablamı korkutmak çok kolaydı; benden daha büyük olmasına rağmen pek cesur değildi.

Ablamın bakışları yumuşadı, tozlu alnını sildi ve biraz kurnaz bir ifadeyle gülümsedi. "Demek döndün! Peki yetişkin bir kadın olacak kadar büyüdüğüne emin misin?"

Kabul törenim Yeni Yıl Festivali sırasında yapılacaktı. Etek ve Pantolon Törenleri hep bu zamanda yapılır. Bu arada hasadı bitirmemiz, hasattan sonra tarlaları gübrelememiz ve tarlaları gübreledikten sonra da domuzları kesmemiz gerekiyordu.

Her kasım ayında ve bir de yeni yıldan hemen önce olmak üzere yılda iki kez; toplam en az üç domuz keseriz. Her biri yüz elli kilo gelen iki domuz, yıl boyunca bir ailenin et ihtiyacını karşılayabilir. Bir domuz da hediyelik olarak, adaklar, cenazeler ve öbür özel durumlar için saklanmalıdır. Biz Mosolar domuzun hiçbir parçasını ziyan etmeyiz. Hayvanların kanı akıtıldıktan sonra butları kesilir, kemikleriyle iç organları çıkarılır, boş kalan yerleri de kırmızı biber ve tuzla doldurulur. Sonra domuz

tekrar dikilir. Bu tuzlanmış domuzlara *boçer* denir. Bunları evin ana odasındaki bir rafın üzerine üst üste dizeriz. Geleneklerimize göre, bir ailenin ne kadar *boçer*'i varsa o kadar varlıklı sayılır. Ayrıca butların da kemiklerini çıkarır, içlerini tuz ve kırmızı biberle doldurarak jambon yaparız. Kemiklere gelince; onlar da tütsülenmek için çatı kirişlerine asılır. Sonra, yaşlılar ile çocuklar için çorba pişirilir. Kaynatılan yağ da hayvanın mesanesi içine doldurulur. Bundan yemeklik yağ yapılır. Kan ve kalan etle de nefis sosisler hazırlanır.

Domuz kesip tuzlamak çok zahmetli bir iştir. Bu yüzden insanlar komşularından yardım istemek için çocuklarını yollar, çocuklar da ev ev dolaşır. Çocukken bunu yapmayı severdim. Komşuların avlularının dışında durur ve avazımız çıktığı kadar bağırırdık; onlar da bizi içeri çağırıp çorba ikram ederlerdi. Yüksek dağlarda geçirdiğim süre ve oksijeni az havada şarkı söyleyip bağırmış olmam sayesinde sesim bütün diğer çocuklardan daha yüksek çıkıyordu.

Erkekler domuzları keserken, kadınlar yemek pişirip şarap mayalardı. Her gün, her avluda, üstü çam iğneleriyle örtülü uzun masalarda nefis kokulu yemeklerin donattığı ziyafet sofraları kuruluyordu. Gösteriş yapma zamanıydı. Gerçekten yetenekli bir kadın kepçeyi yalnız bir kez kullanarak bir kâse pilav doldurabilir, ünü köyün dışına yayılırdı. Annem köydeki en güzel kan sosislerini yapmakla nam salmıştı ve bu sosisi her zaman büyük ablama saklardı. Sosisi akşamdan kaynatır, soğuduğunda, ertesi gün tarlaya götürmesi için Zhema'nın bambu kutusuna koyardı.

Kendimi bildim bileli, bir parça kan sosisi için

deli olduğumu, ama yine de hiçbir zaman bunu Amam'dan istemeye cesaret edemediğimi hatırlıyorum. Sonra bir gün, dağdan arada bir eve geldiğim zamanlarda bir gün, Zhema'nın sosisine korkunç bir şey oldu.

Kan sosisinin Zhema'nın öğle yemeği kutusunun kapağının altında gözden kaybolduğunu izlediğim her akşam ağzım sulanıyordu. Her sabah da Zhema'nın yemek kutusunda sosisle, bencilce ve sallana sallana yürüyerek köyün caddesinden gitmesini izliyordum aval aval. Birkaç gün sonra tek düşünebildiğim şey o sosis haline geldi. Bu yüzden, bir gece herkes uyurken usulca yataktan çıktım, yemek kutusundaki sosisi çaldım ve yerine, bütün öğleden sonra güneşte kurutmak ve doğru şekli vermek için uğraştığım kendi kakamı koydum. Ertesi gün kan sosisini küçük erkek kardeşim Howei ile paylaştım. Merdivenlerin dibine, Zhema'nın yatak odasının hemen altına oturduk. Daha önce hiç bu kadar güzel bir şey yememiştik. Ablam öğle sularında tarladan çığlıklar atıp ağlayarak geldi. Amam benim ne yaptığımı öğrendiğinde katıla katıla güldü. O akşam bana da bir parça sosis vermeyi unutmadı. Zhema tekrar bağırıp çağırdı ve bir daha asla kan sosisi yemeyeceğini söyledi. Fakat yedi.

O yıl kan sosisini kimin yiyeceği beni ilgilendirmiyordu. Çünkü, bu yıl benim Etek Törenim yapılacaktı.

Domuz kesme işleri biter bitmez, Amam ve ablam evi temizlemeye ve geleneksel yiyeceklerle içecekleri hazırlamaya koyuldular. Bir Etek ve Pantolon Töreninde üç çeşit içecek sunulur: tereyağlı

çay, pirinç şarabı ve bizim mısır, darı ve balla yaptığımız kendi Sulima şarabımız. Bu içecekler çam iğneleri ve patlamış mısırlarla kaplı bir tepsiye yerleştirilen küçük kâselere konulup bütün konuklara ikram edilir. Bu epeyce yorucu bir iştir, bu yüzden hafta sonuna doğru komşumuz Dujema da şarabı mayalayıp pirinç kekleri yapmak için yardıma gelmişti.

Bu ânı uzun süredir beklediğim için çok mutlu olmam gerekiyordu. Ocağımızın yanı başında oturup dayımın yemekleri yerine annemin pişirdiklerini yemek kesinlikle çok zevkliydi. Yakında yetişkin kadınlardan biri olacağımı ve erkek kardeşlerimle küçük kız kardeşimin yemeklerini benim dağıtacağımı düşünmek de çok heyecan vericiydi. Ne var ki, garip bir şekilde, kendimi oraya ait hissetmiyordum.

Son ziyaretimden beri her şey, herkes biraz değişmişti. Kimi yaşlılar ölmüş, yeni bebekler doğmuştu. Bir bebek yürümeyi ve konuşmayı öğrenmişti. Elbette eve geldiğim her yıl bir şeyler değişiyordu. Dayımla dağda yaşadığım bütün bu süre boyunca, eve yılda ancak birkaç günlüğüne gelmiştim. Hiçbir zaman köy hayatının günlük rutinine alışacak kadar uzun kalmamıştım. Fakat şimdi eve temelli dönmüştüm. Her sabah iş küfemi sırtıma bağlayıp annem ve ablamın peşinden tarlalara gidiyordum. Yine de bir akşam, yaklaşan yaşdönümü törenimin hazırlıklarıyla meşgul olan annemin ocakların arasından geçerken ahşap duvarlarımızda dans eden gölgesini izlerken, dayımın çadırını özlediğimi fark ettim.

Bir akşamüstü, köydeki kızlardan birkaçıyla vakit geçirdiğim sırada, içlerinden biri söyleyecek il-

ginç bir şeyler bulmaya çalışırken şöyle bir soru sordu: "Töreninden sonra dağlara geri dönecek misin?"

"Artık dağlara dönmeyeceğim," dedim. Fakat benim uzaklarda yaşamama ve artık onlardan biri olmadığıma alıştıklarını anladım.

Haklıydılar. Onlardan biri değildim. Onlar gibi annemle, teyzelerim ve ablalarım arasında büyümemiştim; kızlarla oynayarak büyümemiştim. Sessiz dayımın yanında, tüylü sığırların, buğulu şebnemlerin dünyasında ve dağlarımızın ötesindeki, mavi gözlü insanların yaşadığı uzak, esrarengiz diyarlarda büyümüştüm.

Törenimden önceki hafta Amam her gün saçlarımı yıkıyor ve parlaması için her bir teline yak yağı sürüyordu. Moso kadınları geleneksel olarak saçlarını yak kuyruğundan alınma tüyler, ipek iplikler ve renkli kurdelelerle uzatır. Kalçaların altına kadar dökülmesi için saçın ve bu ek parçaların çok uzun olması gerekir. Dayım bitler yüzünden saçlarımı çok kısa tuttuğu için Amam süsleri ekleyemiyordu. Bunun üzerine Dujema benim için bir peruk yapmayı önerdi. Saçlarıma bakım yapmanın yanı sıra, ellerimi, yüzümü ve kulaklarımı da inceliyordu. Ne zaman bir işini bitirip bana bakacak olsa, "Banyo yaptıktan sonra cildine tereyağı sürmeyi unutma," diyordu günde birkaç kez. Yüksek dağ havasında çok fazla kaldığım için cildim kahverengileşip sertleşmişti. Bir öğleden sonra, erkek kardeşlerim evde yokken, onunla yalnız kaldığımda annem bana bir kadının kendisine saygı duyduğunu gösterecek biçimde nasıl oturacağını ve gururlu olduğunu göstermek için nasıl yürüyeceğini gösterdi. Hiç kuşkusuz, annem tören günümde benimle gurur duymak

istiyordu; fakat bütün bu uyarılar, öğütler ve incelemeler bana sığırlara ve atlara bakan dayımı hatırlatıyordu.

Dayım dağdan yeni yıl arifesinde geldi. Erkek kardeşim Ache dua bayraklarının çatıya, evin kapılarının üzerine ve avluya yerleştirilmesinde ona yardım etti. Bayraklar asılınca Amam kilerdeki büyük bir mısır çuvalını Ana Sütun'un önüne götürmek için dayımı yardıma çağırdı. Sonra Ache'yle birlikte, dikilmiş domuzu rafın üzerinden indirip yerde ittirerek mısır çuvalının yanına götürdüler. Domuzla mısır çuvalının ertesi günkü kutlamalar için yerde bekletildiğini görünce heyecanımı zaptetmekte zorlandım.

O akşam çocukluğumun son akşamıydı. "Bu gece iyi uyumaya bak, yarın enerjiye ihtiyacın olacak. Bir sürü kez yere kapanıp selam vereceksin!" dedi annem. Küçük kız kardeşim Jiama'nın yanına kıvrıldığımda, bunun kilerdeki son gecem olduğunu, ertesi gece kendi odamda, kendi yatağımda uyuyacağımı ve kendime ait bir ateşim, kime istersem ona açacağım, kendime ait bir kapım olacağını düşündüm endişeyle.

Zhema beni daha horozlar ötmeden kaldırdı. "Namu, haydi kalk. Güneş doğduğunda hazır olman gerekiyor." Hemen gözlerimi açtım. Yeteri kadar uyuyamamış olmak da, küçük ellerini çenesinin altında birleştirip hâlâ mışıl mışıl uyumakta olan Jiama'nın sıcaklığını bırakmak zorunda kalmak da umurumda değildi.

Büyük odada Amam birkaç tepsiyi son kez düzeltiyordu. Sessizce bir kâse tereyağı çayını yudumlayan dayım, beni yanına oturup çabucak bir şeyler içmeye çağırdı. Fakat annem avluya çıkmamı

söyledi ve başlığını çıkarıp sivri zirvelerle kaplı ufukta henüz zar zor seçilen pembe ve turuncu renkteki güneş ışığının önünde üç kez secde etti. Ardından ben de yükselmekte olan güneşin önünde secde ettim. Tören başlamıştı. Daha yerden yeni kalkmıştım ki lamalar avlumuza girdi. Arkalarından da hediyeler ve Ateş Tanrısı için adaklar taşıyan komşular geliyordu. Lamaların önünde secde ettik ve Amam herkesi eve davet etti. İçeride kutsal adamlar ateşin çevresinde, *kang*'taki yerlerini aldılar. Konuklar da aşağıdaki ocağın başına oturdular. Dayı tütsü çubuklarını ve adaçayını yakıp ateşe odun ekledi. Lamalar da yalnızca arada bir üfledikleri denizkabuğunun sesiyle bölünen ilahilerini alçak sesle, mırıldanarak söylemeye başladılar.

Konuklar kapıdan içeri girerken "İyi şanslar! *Çeçe Zheke*!" diyorlardı. Annem de "*Amisei, amisei!* Teşekkür ederim, teşekkür ederim!" diye cevaplıyor, herkese içinde üç kâse şarap ve çay bulunan tepsilerden verip oturmaları için ocağın yanına davet ediyordu. Sanırım altmış-yetmiş kişi gelmişti; hepsi de komşularımızdı, hepsi de geleneksel Moso kostümlerini giymişlerdi. Kadınlar, uzun etekler ve kenarları altın rengi ipliklerle işlenmiş, güzel, renkli gömlekler; erkekler ise Tibet giysileri içindeydi.

Annemin arkadaşı Cilatsuo içeri girdiğinde herkes çoktan oturmuş, zevkle şarap ve çaylarını yudumluyordu. Cilatsuo bana bir eşarp verdi. Buna biraz şaşırdım, çünkü herkes daha sonra açmam için hediyelerini büyük bir sepetin içine koymuştu. Yine de ona teşekkür ettim. O da gülümseyip diğer konuklarla sohbet etmek üzere yanımdan ayrıldı. Dediklerimizi duyamayacak kadar uzaklaştığında

Amam, ondan yetişkin elbiselerimi giymeme yardım etmesini rica ettiğini söyledi.

Bu bende şok etkisi yarattı. "Neden o? Neden sen yapmıyorsun?" dedim. Ablam Zhema da dahil olmak üzere tanıdığım herkesin törenini kendi annesi yönetmişti.

Annem şöyle cevap verdi, "Bazen değişmene bir dostun yardımcı olması daha iyidir."

"Peki, neden?"

Amam gözlerimin içine bakıp kesin bir tonla, "O da at yılında doğdu, bu yüzden sorun olmaz. Kusursuz bir suratı var ve çok şanslı biri. Senin için daha iyi olacak," dedi.

Annemin suratına baktım ve herhangi bir sorun göremedim. Suratı ablamın töreni için yeterince güzeldi, peki niye benimki için değildi? Yeniden doğmak üzereyken neden şimdi beni bir başkasına veriyordu?

Annemin dudakları gergin, gözleri kararlıydı. Artık onu hiçbir şekilde etkileyemezdim. Kafam karışmıştı ve incinmiştim, ayrıca ne söyleyeceğimi bilemiyordum. Zaten etrafta bütün o insanlar varken tartışmanın ne yeri, ne de zamanıydı. Cilatsuo yetişkin elbiselerimi giymeme yardım edecek, ben de onun talihinden birazını alacaktım.

Cilatsuo yanımda durmak için geri geldiğinde, önünde secdeye vardım. Elimden tutup beni Ana Sütun'a doğru götürdü. Orada domuz, mısır ve *kang*'ın üzerine düzgünce istiflenmiş bir yığın yepyeni elbisenin yanında durdum.

Bu arada Amam, Zhema'ya konukların arasında dolaştırması için üstü tepeleme ayçekirdeği, armut ve cevizle dolu bir tepsi verdi. Kendisi de başka bir tepsi aldı. Yanakları al al olan, gözleri parlayan

Amam gülümsüyor, herkesle şakalaşıyordu. Beş lama, bir sürü yiyecek ve bir sürü konuk! Annem gerçekten de iyi caka satıyordu. Konukların arasında o kadar gururlu ve mutlu bir şekilde, evdeki bütün yiyecekleri ikram etmeye çalışarak süzüldüğünü gördüğümde, bu tören için feda edilen her şeye ve onca emeğe acıdım. Annem o günün bütün köylüler tarafından hatırlanmasını istiyordu. Bu yalnızca onun gurur duyduğu bir tören değil, benim de en özel günümdü. Kalbim biraz daha hızlı çarpmaya başladı ve sonrasında sevinçten yanaklarımın yandığını hissettim.

Amam konuklara ikramda bulunduktan sonra tepsisini bir kenara bıraktı. Köpeği eve çağırıp benim yanıma getirdi. Uzun, uzun yıllar önce köpeğin kendi altmış yıllık ömrünü insanın on üç yılıyla değiştirmesiyle ilgili hikâyeyi anlattı. Köpeğimize teşekkür edip ona bizim yiyeceklerimizden verdi. Dayı biraz daha adaçayı yaktı ve oda dumanla doldu. Lamalar köpeğimiz için ettikleri duayı bitirip benim uzun, varlıklı bir ömür sürmem, bir sürü çocuk doğurmam için dua etmeye başladılar. Gökyüzünden inip törenime tanıklık etmeleri için tanrıları çağırmak üzere denizkabuğundan borularını öttürdüler.

Cilatsuo'nun elimi tutup bir ayağımı domuzun, öbürünü de mısır çuvalının üzerine koyarak yukarı çıkmama yardım edeceği an gelip çatmıştı. Eski hayatımı bırakmaya hazırdım artık.

Cilatsuo mavi keten gömleğimi çıkardı. Ben de bütün komşularımız ve akrabalarımızın önünde, ateşlerin altın sarısı aydınlığında, adaçayı dumanının kokulu pusu içinde, doğduğum günkü gibi çırılçıplak dikildim. Kendimi çok güzel ve kusursuz

hissediyordum. Zamanın başlangıcında, ay ışığı altında gökyüzünden gölümüzün kıyısına inen ve orada Moso ırkını doğuran Tanrıça Gamu'yu düşündüm.

Dujema şöyle dedi: "O ağlayan bebeğin bu kadar güzelleştiğine inanabiliyor musunuz? Annen seni kimselere vermediği için çok şanslı!"

Herkes gülüp alkışladı ve başka yorumlar yaptı. İhtiyar Guso, "Latso, en güzel kızlar senin ailende. Ben yaşlıyım, fakat genç neslin bu kadar talihli olduğunu görmek çok güzel," dedi. Sonra titrek sesiyle Moso kadınlarının güzelliği ve Moso erkeklerinin gücüyle ilgili bir şarkı söylemeye başladı.

Alkışlar ve gülüşmeler dindiğinde, Cilatsuo eski gömleğimi ateşe attı ve annem bir ilahi söylemeye başladı:

Buda'nın önünde eski elbiseleri yakıyoruz,
Namu'nun eski yazgısını yakıyoruz.
Bugün Namu yeniden doğuyor.
Lütfen onu koruyun, sağlıklı olsun,
Başarılı olsun,
Bir sürü çocuğuyla torunları olsun.

Şarkısını bitirdiğinde, benim için hazırladığı yeni elbiselere uzandı. İlk önce, Cilatsuo'ya kenarlarına siyah ve altın sarısı şeritler geçilmiş pembe bir gömlek verdi. Cilatsuo kollarımı geçirmeme yardım edip gömleğin düğmelerini kapatırken, Amam bir sosis gibi bohça yapılmış beyaz eteği alıp salladı. Etek bir harekette bir yaz bulutu gibi açılıverince herkes "Ooo!" diye bağırdı.

Cilatsuo beni giydirirken çeşitli yorumlarda bulunuyordu: "Şu gözlere bakın, gökyüzündeki yıl-

dızlar gibi. Şu yüze bakın, ay gibi yusyuvarlak. Göğüslerine bakın, olgun şeftaliler gibi." Belimden, kalçalarımdan, bacaklarımdan bahsediyordu. Ben de aynı anda hem utanıyor, hem de gururlanıyordum. Belime rengârenk bir kuşak sardı. Gömleğime, kuşağın hemen üstüne, bir gün evi idare edebileceğimi gösteren gümüş bir zincir iliştirdi. Bir gün Dabu olursam, o zincire tahıl ambarının anahtarı asılacaktı. Sonra ipek iplikler ve yak kuyruğundan eklerle süslü peruğu başıma yerleştirdi.

Herkes afallamıştı. "Ooo! Çok güzel oldu!" dediler.

Dönüşüm tamamlanmıştı. Bir kadın olmuştum; yenilenmiş ve güzelleşmiştim.

Annemin yüzü ışıl ışıldı. Gözlerine inanamıyormuş gibi beni tepeden tırnağa süzüyordu. Hiçbir şey söylemiyordu. Kıpırdamıyordu. Göz göze geldiğimizde hafifçe ürperdi, aniden bir rüyadan uyanmış gibi irkildi ve sanki bir an için kafası karıştı. Sonra, bileğindeki yeşim bileziği çıkardı. Bunu yaparken çok zorlandı, çünkü o bilezik ezelden beri oradaydı. Bileziği öpüp alnına değdirerek sol bileğime taktı. "Namu, güzel bir talihin olacak," dedi; gözleri yaşlarla dolmuştu, elleri titriyordu. Ben bir şey söylemedim, fakat onu bütün kalbimle sevdim. Bilezik anneannesine aitti. Amam onu kendi Etek Töreninden beri takıyordu.

Dumandan ve hissettiklerimden dolayı gözlerim yanıyordu. Cilatsuo'nun elini tuttum ve domuzun üstünden indim. Önce annemin, sonra Cilatsuo'nun, sonra da odadaki herkesin önünde secde ettim. En sonunda, üç kez olmak üzere lamaların önünde yere eğildim. Amam haklıydı. Gerçekten de çok fazla secde etmem gerekmişti. Lama Ruhi dua kitabıyla üç

kez başıma dokundu ve içindeki bilgelik aklıma girsin diye sayfalarını alnımın üzerine sürdü.

Lamalar tarafından kutsandıktan sonra küçük kalabalığa doğru döndüm ve ocağın yanında, Dujema'yla yan yana duran babamı gördüm.

"Amca! Geldin mi!" dedim şaşkınlıkla sırıtarak.

Yeni yılı Qiansuo'da kendi ailesiyle geçirmek istemişti, bugün için erkenden yola çıkmasına rağmen ancak törenin sonuna yetişebilmişti. Yüzünde kocaman bir gülümseme ile bana renkli yün bir eşarp uzattı. "Bu senin için," dedi usulca. "Halan özel olarak senin için dokudu."

Eşarbı aldım, teşekkür ettim ve diğer bütün konuklara da teşekkür etmek ve biraz laflamak için babamın yanından ayrıldım. Sonra dışarı, gün ışığıyla yıkanan avluya çıktım. Yüzüm bir kadın olmanın verdiği gururla yanıyor ve kızarıyordu. Arkamdan yaşlı kadınlar, onların ardından da öbür konuklar gelmişti. Kadınlar yolun yarısında durdu ve herkes merdivenlerden *babahuago*'ya, yani çiçek odama çıkmamı izledi.

İçeri girip arkamdan kapıyı kapattım. Büyük ablam yatağımın üzerine oturmuş, beni bekliyordu. Biraz sonra arkadaşları küçük pencereyi tıklattılar. Onları da içeri aldık. Çok neşeli görünüyorlardı. "Namu, odana çok fazla erkek alma!" diye takıldılar bana. "Çok fazla sevişmek gözlerine dokunur," diye uyardı bir tanesi. "Aslına bakılırsa, fazla sevişmek hamile kalmayı zorlaştırır," diye düzeltti bir diğeri. Bir başkası ise sevişmeye hazır olup olmadığımı görmek için gömleğimin içine bakıyormuş gibi yaptı. "Meme uçların pembe mi?" diye sordu. Çok komik bir kızdı ve herkes güldü. Sonunda yetişkin bir kadın olmuştum; ablama ve arkadaşlarına ben-

ziyordum. Bütün bunlar bana hem çok güzel, hem de utanç verici geliyordu.

Aşağıda konuklar avludaki masalara yerleşmişti. Lamalar sofranın başında oturuyordu, yanlarında yaşlı dayılarla yaşlı kadınlar ve onların yanlarında da çocuklar vardı. Annemin ve genç kadınların oturmaya vakti yoktu. Onlar meyveli tatlıları, ızgara etleri, omletleri, sebzeleri, çayları ve şarapları dağıtmakla uğraşıyorlardı.

Günün geri kalanı sohbetle, şarkılar söylemekle ve yiyip içmekle geçti. Son konuk da gittiğinde yatma vakti çoktan gelmişti. Ben de ablam Zhema'nın peşinden yukarı çıktım. Ablam tam odasına girmek üzereyken balkonda bir an için durdu, bana kocaman bir gülücük attı ve el sallayarak iyi geceler diledi. Ve ben de kendi yatak odamın kapısını açtım.

Küçük komodinin üzerindeki mumu yaktım ve yatağıma oturdum. Üzerinde küçük pamuklu bir döşek ve yepyeni, kalın, pamuklu bir yorgan bulunan tahta bir yataktı bu. Peruğumu çıkardım. Elimde evire çevire her bir kurdelesini, her bir ipek ipliğini ve yak tüyünden yapılma şeritlerini inceledim. Üstümü değiştirmeden yün şalın altına uzandım. Yalnız uyumak tuhaf geliyordu; bana doğru kıvrılan küçük kız kardeşim ya da ateşin öbür tarafında horlayan dayım olmadan. Tuhaf ve harikaydı, ama biraz da cesaret kırıcıydı. Yukarıdaki tahta tavanı inceledim. Sonra oturup odayı çevreleyen tahta duvarlara baktım. Bir süre elimi mumun önünde hareket ettirerek duvarda hayvan gölgeleri yaptım. Ama gece çok sessiz ve ben de çok yorgundum.

Tam mumu söndürmüştüm ki merdivenlerin dibindeki köpek aniden keskin bir şekilde havlama-

ya başladı. Hemen kalkıp oturdum, kalbim hızla çarpmaya başladı. Avluya biri girmişti. Bu, köpeğin tanıdığı biriydi, çünkü çok geçmeden havlamayı kesmişti. Şimdi de merdivenlerde ayak seslerini duyuyordum. Şalı boynuma çektim ve gözlerimi zorlayarak karanlığın içinden, kapıya doğru baktım. Ayak sesleri yaklaştıkça kalbim daha hızlı ve daha çok çarpıyordu. Fakat âşık benim kapımın önünden geçip ablamın odasına gitti.

Rahat bir nefes aldım, sonra kalp atışlarımı kontrol etmek için elimi göğsüme koyarak gülmeye başladım.

Bunu bilmem gerekiyordu oysa. Yetişkin bir kadın etek töreninin gecesinde asla ziyaretçi kabul etmezdi. Buna karşı bir kural olduğundan değil de, kadınlığı daha yeni başladığından ve henüz herhangi biriyle kur şarkıları söylemeye vakit bulamadığındandı bu. Başımı yastığa geri koyarken, kendi kendime, kısa vadede sevgili bulma şansımın pek olmadığını söyledim. Tarlalarda bütün vakitlerini dedikodu yaparak geçirirken kızların birbirlerinden öğrendikleri şeyleri hiç bilmiyordum. Uzun bir eteğim ve kendi yatak odam vardı, ama hâlâ kadın olmakla ilgili şeyleri öğrenmem gerekiyordu. Benimle şarkılar söyleyecek bir sevgili bulmadan önce şakalaşmayı ve erkeklerin gözlerine bakabilmeyi öğrenmem gerekiyordu. Annemin bana gösterdiği şekilde yürümeyi ve kendine saygısı olan bir kadın gibi oturmayı öğrenmeliydim. Belki daha tatlı bir ses tonuyla konuşmayı da bilmem gerekiyordu.

Bu arada, yepyeni yatak takımlarımın tatlı kokusunu içime çekerken, yeni elbiselere, ve yeşim bileziğe çok sevindiğimi düşündüm. Yeni şeyler öğrenmek için de can atıyordum. Yorganı başımın

üzerine çekip, ablamın odasından gelen fısıltılarla kıkırdaşmaları dinlememeye çalıştım.

Ertesi gün erkek kardeşim gelip kapımı çaldı: "Namu, kahvaltıya başlamak üzereyiz. Kalkıyor musun?"

Gözlerimi açtım. Çiçek odamın tahta duvarlarına vuran güneş ışığı altın rengi bir aydınlık veriyor, odayı çok güzel ve canlı bir hale getiriyordu; öyle ki, aşağı indiğimde içerideki karanlığa alışmakta zorlandım. Herkes çoktan yukarıdaki ocağın etrafına yerleşmişti ve annem kâselere tereyağlı çay koyuyordu. Çaydanlığı yerine koyarken başını kaldırdı, gülümseyerek beni selamladı, sonra eteğine ellerini sildi ve hiç fark etmeden sol bileğini yoklayarak bileziğini aradı. Sonraki birkaç gün boyunca bunu pek çok kez yapacaktı. Hatta o kadar çok yapacaktı ki, neredeyse bileziği kolumdan çıkarıp ona geri vermek isteyecektim.

Bunun dışında annem, Yeni Yıl Festivali'nin geri kalan kısmı boyunca çok mutlu, belki de benim kadar mutlu görünüyordu. O öğleden sonra bana şöyle dedi: "Namu, hediyelerini düzenlemen gerekiyor. Zhema sana kimin ne getirdiğini söyler. Sen de karşılığında onlara bir şeyler verip teşekkür edersin." Bunun üzerine, annemle Dujema temizlik yapıp ortalığı toplayarak önceki günden kalan işleri bitirirken, Zhema ile ben de bir süre hediyelerimin envanterini çıkarmakla uğraştık.

Bana verilmiş olan her hediyeyle yeni bir insan olduğumu düşündüm. Etek giyen bir kadın olduğumu. Hiçbir şeyim yoktu ve şimdi her şeye sahiptim. O kadar çok şeyim vardı ki: pamuklu eşarplar, gümüş küpeler, plastik aynalar, yak yününden bir kilim, iki tahta tepsi, saçımı örmek için bir deste ipek

iplik, en azından üç omuz çantası... Ve bir torba tuz. Annemin tuzun yerini karıştırdığını sandım.

"Ami, senin tuzun burada!" dedim.

"O tuz benim değil," dedi Ama. "O Azha Ailesi'nin hediyesi. Son günlerde biraz sıkıntı çekiyorlar, bu yüzden sana hediye edecek başka bir şeyleri yokmuş."

YATAK ODAMIN KAPISI ÇALINIYOR

Luo Shui'deki akrabalarımızdan biri bir kız bebek dünyaya getirmişti. Annem ona hediye olarak götürmek üzere bambu kutular hazırlıyordu. "Otuz yumurta; mayalanmış, az nişastalı pirinç; bebek için uzun ömür büyüsü ve birkaç kalıp da çay... Zhema, Jiama'ya ve erkek kardeşlerine bakıyor. Namu, sen de benimle gel." Yetişkin bir kadın olalı bir yıldan fazla olmuştu. Amam onunla misafirliğe gitmemi istediği için çok gururlanmıştım. Çünkü bu genellikle Zhema'ya tanınan bir ayrıcalık oluyordu.

Göl kenarındaki kanomuzu suya indirdik. Annem bindi, ben de arkasına oturdum, kürek çekmeye başladık. Gökyüzü masmavi ve bomboştu; dağ tanrıçasının başı üstünde süzülüp fısıldaşan bulutları saymazsak tabii. Göl de ıssızdı. Suyun üzerindeki tek kayık bizimki; tek ses de küreklerimizin çıkardığı tatlı hışırtıydı. Uzun süredir, yani dayımın yanından ayrılıp yeniden evde yaşamaya başladığımdan beri böyle bir sessizliğin içinde bulunmamıştım. İçime şarkı söylemek için dayanılmaz bir istek doldu ve çalışırken söylediğimiz şarkılardan birini mırıldanmaya başladım.

Annem sırtını gevşetti ve küreği daha yavaş çekmeye başladı. Beni dinliyordu. Sesimi duyunca şaşırdığını ve beğendiğini düşündüm. Fakat şarkım bitince küreğini sudan çıkardı, bana bakmak için arkasını dönmeden, "Namu, bir erkek sana şarkı söylediğinde şarkıyla nasıl karşılık vereceğini biliyor musun?" diye sordu.

"Elbette," diye cevap verdim, annemin başı üzerinden gölün kıyısına bakarak. "Elbette biliyorum."

Birden içimdeki şarkı söyleme isteği söndü. Midem bulanmaya başlamıştı. Annem bunu hissetmiş olmalı ki, tekrar kürek çekmeye başladı. Kıyıdan iyice uzaklaştığımızda hiçbir şey söylemeden durdu ve küreğini kayığın içine koydu. Sonra dönüp bana baktı.

"Dur bakayım, Namu! Sana şarkı söylemeyi öğreteceğim."

Annemin güzel bir sesi ve keskin bir zekâsı vardı, ama siyah gözlerindeki sert ifade bende bu dersten pek hoşlanmayacağım hissini uyandırdı. Şarkı söylemeye başlar başlamaz ezgiyi tanıdım; âşıklar ezgisiydi bu.

Ana Göl geniş ve derindir,
Yaban ördeklerinin geçemeyeceği kadar geniş.

Amam öğrenmem için bir aşk düetinden doğaçlama yapıyordu. Açılış beyitini söylemişti. Şimdi durmuş, karşılık vermemi bekliyordu. Ben susunca, kendi kendine yanıt verdi.

Gölün büyüklüğünden sakın korkma,
Yalnızca kayığını bir o yana, bir bu yana salla.

Sonra yine durdu. Ben yine karşılık vermeyince şarkısına devam etti.

Balığa gitmek istemiyordum,
Oysa balıkların altın gözleri var,

Ava gitmeyi düşünmemiştim,
Oysa geyik boynuzları çok kıymetli.

Gölün saydam suları sen isen,
Yüreğinin derinine dalmak için seve seve balık olurum.

Sonra, yine durdu. "Namu, neden bana karşılık vermiyorsun? Şarkı söylemeyi bildiğini söylemedin mi?"

Karşılık veremezdim. Şarkı söylemeyi bilmediğimden değil. Dağlarda hayali sevgililerime şarkı söyleyerek çok vakit geçirmiştim. Fakat karşımdaki annemdi. Kendi annemin şarkılarına karşılık veremezdim. Ona bakamazdım bile. Çok utanmıştım. Gözlerimi kaçırdım ve suya baktım. Amam sabırsızlıkla dilini şaklattı, fakat beni zorlamadı; kendi şarkılarını söylemeye devam etti.

Bir süre sonra, artık benim için değil de gençliğindeki sevgilileri için şarkı söylediğini fark ettiğimde, ona bakmaya cesaret edebildim. Yüzünde geniş bir şefkat ve mutluluk ifadesi vardı. Çok güzel ve sevinçli görünüyordu. Ona karşı muazzam bir saygı duyduğumu hissettim. Şarkısını bitirince, kısa bir süre boyunca hiçbir şey konuşmadan oturduk. Kanoya tatlı tatlı çarpan dalgalarla hafifçe sallanırken, öylece oturmak biraz tuhaftı. Bu yakınlık gösterisi hem çok sıradışı, hem de şimdiye dek

paylaştıklarımızdan epey farklıydı. Birden, gölün öbür kıyısına bir an önce ulaşma isteğiyle doldum. Küreğimi suya daldırdım, fakat annem henüz gitmeye hazır değildi.

"Bekle Namu," dedi usulca. Ben küreği tekrar kayığa çıkarırken dosdoğru gözlerimin içine bakarak sordu: "Sabahları odandaki küçük ateşi söndürüyor musun?"

"Ateşi hiç yakmadım ki," diye cevap verdim fısıltıyla ve gözlerimi kaçırarak.

Amam "Nasıl bu kadar umutsuz olabilirsin?" anlamına gelecek bir şekilde içini çekti ve sonra "Bir gün ateşi yakman gerekecek Namu," dedi. Ateşin ne çok sıcak, ne de çok hafif, tam güzel bir ışık verecek kıvamda olması, insanı rahatlatıp vücudunu yumuşatması gerektiğini anlattı. "Rahatlaman gerekir. Sen rahat olursan, erkeğin de rahatlar. Yavaş davranır. Bir erkeğin yavaş olması iyi bir şeydir, anlıyorsun ya. Önce kendini memnun etmelisin. Seni memnun etmek onun daima memnun olmasını sağlayacaktır." Elini uzattı ve yanağımdaki bir sivilceye dokundu. "Sevişmek cilde iyi gelir."

Buna dayanamıyordum. Kendimi korunmasız, çıplak ve çevremi kuşatan suya baktığımda da, kapana kısılmış hissediyordum. "Biliyorum, biliyorum, biliyorum," dedim, doğruca gölün öbür tarafındaki Luo Shui köyüne bakarak. Fakat kıyı çok uzaktaydı ve konuşacak daha çok zamanımız vardı. Annemin kardeşlerimi neden yanımıza almadığını şimdi anlamıştım.

O kayık yolculuğundan sonra, yatak odamdaki ateşi nasıl yakmam gerektiğini ve bir erkeği memnun etmek için önce kendimi memnun etmem gerekti-

ğini öğrenmiştim. Yine de bir erkeğin geceleyin gelip penceremi tıklatmasını istemiyordum. Neyse ki erkekler bana hiç bakmıyordu, ya da belki onlar bana bakıyordu da ben onlara hiç bakmıyordum. Çocukluğumun büyük bir kısmını erkeklerle arkadaşlık ederek geçiren ben, artık onlara bakamıyordum. Yetişkin bir kadın olmayı, belime bağlanan kuşakları göstermeyi o kadar çok isteyen ben, şimdi yalnız kalmaktan başka bir şey istemiyordum. Geceleri yatak odamdaki soğuk ocağa ve sonra da açılmayı bekleyen Sulima şarabına baktığımda tek bir şey düşünüyordum: kimseye kapımı açmak istemediğimi. Beni geceleri uyumaktan alıkoyan da bu düşünceden başkası değildi.

Fakat aylar geçtikçe, beni uyutmayan başka düşünceler de aklıma gelmeye başladı. Bir kadının sevgililerinin olması gerekiyordu. Bir kadının çocuklarının olması gerekiyordu. Ve ben bir kadındım. Annemin bir hayali, büyük bir arzusu vardı; tıpkı büyükannem gibi büyük bir aile kurmak. Annemin torunlara ihtiyacı vardı ve ablam Zhema hamile kalamadığı için bana umut bağlamıştı. Bu düşünceleri kafamda evire çevire, uyuyamadan yatarken neden bende aşk arzusu olmadığını ve neden bu kadar nankör bir evlat olduğumu düşünüyordum. Bazen de ya sorun sadece çirkin olmamdan kaynaklanmıyorsa, diye düşünüyordum. Vücudumda ters giden bir şeyler vardı da diğer kadınların aksine, aşka ihtiyacım mı yoktu acaba? Sonra, durup durup kendi kendime soruyordum: Hiçbir âşık gelip kapımı çalmazsa, komşular ne der? Annem onlara karşı mahcup olmaz mı? Asla bir erkeği odama almazsam, bütün hayatım boyunca ne yaparım? Ya benim kaderim de Zhecinamu gibi olursa?

Zhecinamu, bizim köyden güzel bir kızmış. Gölde yıkandığı zaman, erkekler onun uzun siyah saçlarını bir şelale gibi sırtına salmasını izlemek için ağaçların arasına saklanırlarmış. Dans ettiği zaman gözlerini ondan alamazlarmış; fakat gözleri soğuk ve gururluymuş. Çok gururluymuş. Taliplerini küçük görürmüş ve kırmızı dudakları, kusursuz beyaz dişleriyle gülümserken, gözleri şöyle dermiş: "Benim için yeterince iyi değilsiniz. Hiçbiriniz bana layık değilsiniz." Erkeklerin kur yapmak için verdiği kuşakları bir kahkaha atarak alır, fakat hiç takmazmış. Soğukluğunun ünü Tibet'e kadar yayıldığında her yerden erkekler kur yapmak için köyümüze gelmiş; sadece Mosolar değil, Tibetliler, Yi'ler ve hatta birkaç Han memur da gelmiş. Bu sırada, bizim erkekler de yeni gelenlerden hangisinin kazanacağına dair bahse tutuşmuş. Fakat hiçbiri kazanamamış. Ne kadar iyi giyinseler de, ne kadar iyi şarkı söyleseler de, ne kadar akıllı ve yakışıklı olsalar da, ya da ne kadar uzaktan gelmiş, yanlarında ne kadar kıymetli şeyler getirmiş olsalar da, Zhecinamu kapısını açmayı reddediyormuş.

Zaman geçiyor ve köyün gençleri bahse tutuşmaktan yavaş yavaş sıkılmaya başlıyormuş. Ona çok gücenmişler ve en sonunda da, bir hiç uğruna onları beklettiği için Zhecinamu'ya öfkelenmişler. Nihayet bir gün, içlerinden biri ona küçük bir oyun oynamaya karar vermiş.

"Kapısını neden açmadığını biliyorum," demiş arkadaşlarına. "Dün gece gizlice penceresine gittim ve onu gördüm, yataktaydı. Çıplaktı ve... Ah, evet çok güzeldi. Ama yanında büyük bir yılan vardı. Beline dolanmıştı, başını göğüslerinin arasına koymuştu. Zhecinamu ise uyuyordu."

Böylece, Zhecinamu'nun Gu yetiştirdiğine dair bir laf almış başını yürümüş. Aptalca bir şaka olarak başlamış, sonra bir söylenti gibi yayılmış ve çok geçmeden de herkes bunun doğru olduğuna, Zhecinamu'nun kötü Gu büyüsü taşıdığı için odasına sevgili almak istemediğine inanmaya başlamış.

Zhecinamu göle yıkanmaya gittiğinde artık ıslıklar duymuyormuş. Sokakta yürüdüğünde artık erkeklerin, tenini yakan bakışlarını hissetmiyormuş. Kimse ona hediye getirmiyor, dağlarda kimse onun için şarkı söylemiyormuş. Geceleri, terk edilmiş avlusunda artık köpekler havlamıyormuş. Kimse gelip penceresini tıklatmıyormuş.

Bir gün annesine, ormana odun toplamaya gideceğini söylemiş. Baltayı sepetine koymuş ve halatı göğsüne dolayarak sepeti de sırtına bağlamış. Dağ patikasından ormana yürümüş. Yorulunca sepetini bırakmış. Sepetteki halatı çıkarmış, yüksek bir dala bağlamış ve sepeti de ağacın dibine yerleştirmiş. Sonra sepetin üstüne çıkmış, halatı boynundan geçirmiş ve sepeti tekmelemiş.

Bu olaydan sonra, aylar boyunca, köylüler her sabah daha güneş doğmadan ormandan gelen ağlama ve feryat sesleriyle uyanır olmuşlar. Zhecinamu'nun annesinin feryadıymış bu. Kibirli kızının yalnız hayaletine sesleniyormuş. Köydeki bütün oğlanlar da Zhecinamu için ağlamış, fakat artık çok geçmiş.

Bir Yeni Yıl daha geçmişti. Kış sona ermek üzereydi, ama geceleri hâlâ çok soğuk oluyordu. O akşam yatağa tamamen giyinik bir şekilde girmiştim, fakat henüz uykuya dalacak kadar ısınamamıştım. Tam o sırada avludaki köpek birden havlamaya başladı.

Kalkıp yatağımda doğruldum. Kulak kesilmiştim. Avluda ayak sesleri olduğu ve birinin merdivenleri çıktığı kesindi. Ayak sesleri bu kez Zhema için olamazdı, çünkü onun sevgilisi zaten yanındaydı ve ince duvarın öbür tarafında fısıldaşıp kıkırdaşıyorlardı. Ayak sesleri Zhema için değilse, benim için olmalıydı. Kapının doğru düzgün kapalı olup olmadığını kontrol etmek için yataktan fırladım. Bu her kimse, balkona ulaşmıştı, fakat ayak sesleri kararsız, nereye gideceğini bilmiyor gibiydi ve çok hafifti. Bir erkek için fazla hafif ve bir âşık için fazla kararsızdı. Nefesimi tutup dinledim. Hayır, aşk arayan bir erkek olamazdı; âşıklar ilk seferde bile olsa, yanlış pencereyi tıklatmamak için nereye gideceklerini daima bilirler. Bu her kimse, kesinlikle benim için gelmişti.

Bir fısıltı duydum ve sonra biri Yi dilinde, "Namu... Namu, burada mısın?" diye sordu.

"Añumo? Sen misin?"

Oydu. Yi kız kardeşim Añumo'ydu. Onu odama çağırdım ve mumu yaktım. Terliyordu, nefesi kesilmişti. Eteği çamur içindeydi. Kare şapkası kafasından düşecek gibi duruyordu. Neredeyse yuvarlanıyormuş gibi bitkin bir şekilde yatağıma çöktü.

"Demek, geri döndün! Kocan çok mu kötü bir adam?"

Onu son görüşümden beri yalnızca bir hafta geçmişti. Düğününde ona eşlik edenlerle -babası, kuzenleri ve yaklaşık bir on adam daha- birlikte Muli'ye gidiyordu. Selam vermek ve iyi haberleri bildirmek için bize uğramışlardı.

Añumo o gün muhteşem görünüyordu. Üzerindeki renkli eteğin yanı sıra belinin yan tarafına bağlanmış üç başka etek daha vardı; bunlar, kocasının

ailesinin ona verdiği gelin hediyelerinin bir kısmıydı. Vücuduna doladığı bütün bu eteklerle, bir renk denizinin içinde oturuyormuş gibi görünüyordu. Güzel, kırmızı bir yelek giymişti. Göğsü de gümüş mücevherlerle kaplıydı. Gururlu yüzünün iki tarafından ateşin parlaklığını yansıtan büyük, düz, gümüş küpeler sarkıyordu. Çay kâsesini dudaklarına götürdüğünde, sol elindeki geleneksel dövme beni büyülemişti; bir kare oluşturacak şekilde dizilmiş dokuz nokta. Kan kardeş olduğumuz sırada bu dövmeyi fark etmemiştim.

"Canın acıdı mı?" demiştim.

"Başta evet, ama çok çabuk iyileşti. Beğendin mi?"

Elimin üstünü ovalamıştım. Hislerini incitmek istemeyerek, "Evet, çok güzel," demiştim. Sesimin pek de ikna edici çıkmadığının farkındaydım. Añumo çayından bir yudum daha almıştı. Bir süre sessizce oturmuştuk. Ateşe bakmıştı. Gözleri karanlık ve endişeliydi.

"Mutlu görünmüyorsun," demiştim.

Ocağın yanında, ayakta durarak pirinç şarabı içip gülen adamlara bakmış ve alçak sesle, "Onun köyüne daha önce hiç gitmedim. Onu görmedim bile," demişti.

Añumo için çok üzülmüştüm. Yi halkının bizimkilerden çok farklı gelenekleri vardı, fakat yine de, bir insanın hiç tanımadığı bir adamla evlenmek için kendi evinden nasıl ayrılabildiğini anlayamıyordum. Benim de, geceleyin bir adamın gelip penceremi tıklatmasından ödüm kopuyordu. Fakat eğer ben istemiyorsam, hiç kimse ya da hiçbir şey, annemin sevgisi ya da gururu bile beni kapımı açmaya zorlayamazdı. Kız kardeşim Añumo, başka bir

köye gidip başka birinin ailesiyle yaşamaya nasıl zorlanabilirdi?

Añumo açıklamaya çalışmıştı: "Annem bana hamileyken, babamın akrabalarından biri evimize gelmiş. Annemin karnına dokunmuş ve 'Eğer bu kızsa, benim oğluma gidecek,' demiş... Evlenmemize böyle karar verilmiş, bu yüzden gitmek zorundayım."

Düğün alayı gitmeye hazırlandığında Añumo'nun elini tutup şöyle demiştim: "Mutlu değilsen, her zaman gelip bizle kalabilirsin." Onaylarcasına başını sallamıştı, fakat belli ki hiç de böyle düşünmüyordu. Sonra atına binerek yola çıkmıştı; siyah pelerinler giymiş yirmi adamın içinde rengârenk, üzgün bir kız.

Şimdi geri dönmüştü! Nefes nefese, eteği çamurlanmış, ayakları kan içinde yatağımda yatıyordu. Kocası o kadar kötü bir adam mıydı? Yeni akrabalarından nefret mi etmişti? Ne olmuştu? Annemi uyandırıp ona Añumo'nun kocasından kaçtığını söylemek için aşağı koştum. Annem kalktığında, "Namu, endişelenecek bir şey yok. Bu Yi halkının geleneğidir. Bir kadın kocasından kaçmayı ne kadar iyi başarırsa, bu onun o kadar güçlü, yetenekli olduğunu ve iyi bir aileden geldiğini gösterir. Erkekler kısa bir süre sonra onun peşine düşer ve onu bulurlarsa, bir patates çuvalı gibi omuzlarına atıp geri götürürler. Onlar yakalayamadan babasının evine kadar kaçmayı başarırsa, herkesin saygısını kazanır," dedi.

Añumo'yu büyük odaya götürdüğümde, annem biraz çay yapmak için su kaynatmak üzere ateşi karıştırmaya başlamıştı bile. Başını eğerek Añumo'yu selamladı ve oturup onun hikâyesini dinlemeye

başladık. İki gündür hiçbir şey yemeden kaçıyormuş ve yalnızca geceleri uyumak için duruyormuş. Bizim eve gelmesi sandığından daha uzun sürmüş. Gece olduğunda korkmuş. Bu sabah ayakkabılarını kaybetmiş. Ayakları çok kirlenip kanamış, şimdi de tabanında büyük bir kıymık varmış.

Annem bir çıra tutuşturdu ve Añumo'nun yaralı ayağının üzerine tutmam için bana uzattı, böylece yarayı inceleyebilecekti. Islak bir bezle yaranın üstündeki kiri sildi ve kıymığı çıkarmak için dikiş sepetinden iğne getirmeye gitti. Acıyı hafifletmek için hafif hafif üfleyerek iğneyi kanayan derinin içine soktu. Añumo'nun canı çok yanıyordu. Yüzünü ter basmıştı ve gözlerinden yaşlar boşanıyordu, fakat hiçbir şey söylemedi. Hiç yakınmadı.

Añumo gerçekten kız kardeşim olsaydı keşke diye düşündüm. Böylece onu koruyabilirdim. Onun bizimle kalmasını istedim.

Amam kıymığı ışığa tuttu ve haykırdı, "Şuna bakın! Bir ağaç kütüğü kadar iri! Ayağında bununla nasıl koşabildin? Mikrop kapmadığı için şanslısın." Sonra bana çırayı bırakıp, yıkanma tasına sıcak su koymamı söyledi.

Su hazır olduğunda Añumo'nun ayağını kaldırmaya çalıştım, ama o ayağını geri çekti. "Hayır, hayır, ayaklarımı yıkamana izin veremem." Ve ayaklarını tasın içine kendisi soktu. Bu arada, Amam ona vermek için kendi ayakkabılarından birini getirmeye gitti. Sonra da akşam yemeğinden kalan yahniyi ısıttı.

Añumo açlıktan ölmek üzereymiş gibi yiyordu. Yorum yapmaktan kendimi alamadım ve "Babanı ilk gördüğümüzde o da böyle yiyordu!" dedim. Tabii Amam bunun üzerine enseme bir şaplak indirdi. Ne-

denini hemen anladım. Yine de Añumo'ya bakmaktan kendimi alamıyordum, çünkü Yi'lerin çok ilginç bir yemek yiyişleri vardı; lokmalarını yanaklarının içine yerleştiriyor ve yanakları sincaplarınki gibi şişip yusyuvarlak olana kadar ağızlarını doldurmayı sürdürüyorlardı. Yemeğini bitirdikten sonra benim odama geldi, uyumak üzere yan yana yattık. O çok yorgun olduğu için hemen uykuya daldı. Ben de çok yorgundum, fakat uyumakta zorluk çekiyordum. Öncelikle, gece olup bitenler beni huzursuz ettiği için ve sonra bir de Añumo'nun saçından gelen keskin koku yüzünden. Halkının gelenekleri gereği, kankardeşim saçını ve yüzünü uzun süredir yıkamamıştı.

Ertesi sabah kahvaltı için bize katıldığında, ben saçını yıkamak için su ısıtmıştım bile. Oturup bir kâse çay içmesine fırsat vermeden tası eline tutuşturdum ve "Haydi benimle dışarı gel, izin ver de saçını yıkayayım. Gece hiç uyuyamadım," dedim.

Annem bu sefer bana bir şaplak indirmedi. Añumo çok utanmıştı, fakat sözümü dinledi ve elinde emaye tasla arkamdan avluya geldi. Havluyla saçını kurulamayı bitirdiğimde Amam, "Saçların ne kadar uzun ve ipek gibi, Añumo. Taramamı ister misin?" diye sordu.

Añumo gülümsedi ve annem onun güzel saçlarını tarayıp evli bir kadına yakışır şekilde iki örgü yaptı. Sonra tarağını özenle temizledi ve dökülen saçları sundurmanın altındaki küçük sepete, bizim saçlarımızın arasına koydu. Çünkü biz, dökülen her saç telini saklamazsak, kuşların bu saçları yuva yapmak için kullanacağına ve bu yüzden başımızın ağrıyacağına inanırız.

Sabahın ilerleyen saatlerinde, yabani otları yolmak için tarlaya gitmek üzere sepetimi aldığımda,

Añumo da benimle gelmek için ayağa kalktı, fakat annem ayağı yüzünden gelmesine izin vermedi. "Bu yarayla hiçbir yere gidemezsin," dedi. "Ayrıca, dinlenmen gerekiyor. Babanın evine kadar daha koşacak çok yolun var."

Öğleden sonra bir ara tarladan eve döndüğümde, Añumo'yu ocağın yanında durmuş, annemle yan yana çalışırken buldum. Tofu yapıyorlardı; sırayla tencereyi karıştırıp soya suyunun üstünde biriken yoğun beyaz köpüğü kepçeyle alıyorlardı. Ana-kız gibi göründüklerini düşünmekten kendimi alamadım ve Añumo'nun gerçekten kız kardeşim olmadığına bir kez daha üzüldüm. Gitmesini hiç istemiyordum. Bunu ona da söyledim.

"Sizinle kalamam, Namu," dedi üzgün bir ifadeyle. "Ben evli bir kadınım. Kocam ne der sonra? Ya babam?"

"Eh, burada bizimle kalırsan, kocalar ve babalar için endişelenmene gerek kalmaz, değil mi?" Añumo bir an nefesini tuttu ve sonra gülmeye başladı. Neyi böyle komik bulduğunu anlayamamıştım. Onu bizimle kalmaya ikna etmek için konuşmaya devam ettim, ta ki öfkeyle havlayan köpek tartışmamızı kesene kadar. Annem neler olduğuna bakmak için dışarı çıkmıştı ki, Zhema odaya daldı ve doğruca kilere gitti. "Çabuk Namu, geldiler! Añumo hemen kaçmalı," diye buyurdu alçak sesle, bir yandan da biraz arpa kurabiyesi çıkardı ve çabucak bir dilim jambon kesip bunları bir beze sardı.

Añumo koşmaya hazır bir şekilde ayağa fırlamıştı, fakat hangi yöne kaçacağını bilemediğinden odanın ortasında kalakaldı. Gözleri fır dönüyor ve kapana kısılmış bir hayvan gibi odanın dört bir köşesini inceleyip duruyordu.

"Bekle! En azından ayakkabılarını doğru dürüst giy. Ayağına dikkat et," diye yalvardım; sesim titriyor, gözlerim yanıyordu.

Ayaklarına baktı ve bez ayakkabıları ayağına geçirmek için eğildi. Ben de bağcıkları bağlamasına yardım ettim. Bu arada Zhema keçe pelerinini kavramış ve Añumo'nun omuzlarına sarmıştı. Yiyecekleri kucağına tutuşturdu, elinden tutarak onu ambara, oradan da dışarı, sebze bahçesine götürdü; orada kerpiç duvarın üzerinden atlamasına yardım ettik.

Peşindekiler altı kişiydi. Avluya girmişlerdi. Annem onlarla konuşuyor, zaman kaybettirmek için elinden geleni yapıyordu. "Şimdiye epey uzaklaşmıştır. Dün yola çıktı. Çok yorgun olmalısınız, neden yemeğe kalıp geceyi burada geçirmiyorsunuz?"

Adamlar birbirine bakıp duraladılar. Çok yorulmuşlardı ve bir şeyler içmeye ihtiyaçları vardı. Bu yüzden eve gelip biraz vakit harcadılar, fakat akşam yemeğine kalmadılar.

Onlar gittikten sonra, birden içimde anneme karşı bir öfke kabardı. "Neden onlara bir şey söylemedin? Neden onları burada daha uzun tutmadın? Neden Añumo'yu burada alıkoymadık? Sen yaşça büyük bir kadınsın, erkekler seni dinlerdi!"

Annem başını sabırsızlıkla iki yana salladı. "Bu bir Yi geleneği. Evine kadar kaçmak zorunda. Niçin bu kadar üzülüyorsun ki?"

Eh, bunun bir Yi geleneği olduğunu biliyordum, ama Añumo benim kardeşimdi ve dağların ne kadar tehlikeli olduğunu herkesten daha iyi biliyordum. Akşamüstü, geç bir saatte yola çıkmıştı. Gece tek başına kaçmanın ne kadar korkutucu olduğunu düşünmeden edemiyordum. O günlerde, bundan

sadece birkaç ay sonra dağlarda benim de tek başıma kaçacağım aklımın ucundan bile geçmiyordu.

O günden sonra, gece ne zaman bir köpeğin havladığını duysam, penceremi bir erkeğin tıklatmaya geldiğinden korkmamaya başladım. Bunun her şeye rağmen bizimle kalmak için geri dönen Añumo olduğunu umuyordum. Fakat onu bir daha hiç görmedik.

BİR ŞARKI VE ŞEHRE YOLCULUK

Añumo köyden ayrıldıktan sonra, çok geçmeden başka ziyaretçilerimiz oldu. Bütün günü kız arkadaşlarımla beraber göl kenarında, bahar ekimi için toprağı çapalayarak geçirmiştim. Fakat artık güneş dağın arkasında batmaya, kuşlar da sessizleşmeye başlamıştı. Eve dönme vakti gelmişti. Çocukların gülüşmelerini ve "*Letsese*! Konuklar geliyor! *Letsese*!" diye bağrışmalarını duyduğumuzda neredeyse köye varmıştık.

Köyümüze nadiren yabancı gelirdi. Hükümet görevlileri ve ellerinde aşı iğneleriyle çocukların peşinden koşan sağlık görevlileri dışında pek gelen giden olmazdı. O günlerde, bizim dağları geçen tek motorlu taşıt odun taşıyan kamyonlardı. Tepeleri guruldaya guruldaya tırmanır, benzin harcamamak için toprak yollardan aşağı motorlarını kapatarak iner ve gaz pedalını kullanmadan çukurların üzerinden geçerlerdi. Ancak bu toprak yollar bile Zuosuo'dan epey uzaktaydı. Köyümüze ulaşmak için yaya ya da at sırtında gelmek zorundaydınız.

Daha yüzlerini bile görmeden, yalnızca atlarının kayışlarını tutuşlarından dört konuktan sadece birinin Moso olduğunu anladık. Onların yanına vardığımızda komşumuz Yisso'yu tanıdık; gür, dalgalı siyah saçları ve gülen gözleri olan iri yarı bir adamdı. Üç Han Çinlisine gelince, onları daha önce hiç görmemiştik. İçlerinden biri yaşlı ve beyaz saçlıydı. Belli ki liderleri de oydu, çünkü en çok o konuşuyordu.

"*Ni hao*!" diye seslendi çocuklar, okulda öğrenebildikleri birkaç Çince sözcükle.

"*Ni hao*! *Ni hao*," diye cevap verdi memurlar, yüzlerinde kocaman, sevecen bir gülümsemeyle.

Yetişkin kadınlar olduğumuz için biz yalnızca bakıp başımızı salladık. Heyecanlanmamışız gibi davranıyorduk, ama Yisso'nun evine gittiklerinden emin olana kadar patikadan aşağı, bir süre arkalarından gittik. Dönerken merakımızı bastıramıyorduk. "Belki de müfettişlerdir," dedi Erchema. "O şekerlemeleri getiren müfettişleri hatırlıyor musun?"

"Eh, umarım bu konuklar da biraz şekerleme getirmiştir," dedim üstüne basa basa, çünkü daha önce hiç kâğıda sarılı şekerleme yememiştim. Hem zaten ben, dağlarda, dayımla yaşarken köye gelen müfettişleri de bilmiyordum.

Konukların Yisso'da kaldığı haberi, evden eve, saman alevi gibi yayıldı ve akşam yemeğine oturana dek, onların müfettiş değil, Yanyuan vilayetindeki Kültür Bürosu'nun kadrolu memurları olduğunu ve Moso şarkılarını kaydetmek için geldiklerini öğrendik. İsimlerini de öğrenmiştik. Liderleri olan beyaz saçlı, yaşlı adam Bay Li idi. Daha genç olanlar Zhang ve Zhu'ydu; ama hangisinin Zhang, hangisinin Zhu olduğundan henüz pek emin değildik.

"En iyi şarkıcıların bizim köyde olduğunu duy-

muşlar," dedi Dujema, önleyemediği bir gururla.

Ben de, "Evet, bu doğru, Latsoma ve Zhatsonamu var, ayrıca ben de herkesten daha yüksek sesle söyleyebiliyorum," diye düşündüm. Ama'ya sordum, "Neden gelip bizimle kalmıyorlar? Neden Yisso'yla kalmak zorundalar?"

"Yisso Çince konuşabiliyor," dedi Ama, sert bir tavırla. Sonra kendi kendine homurdandı, "Moso şarkıları Hanların ne işine yarar ki?"

Amam büyük bir tencere yahniyi karıştırmakla uğraşıyordu. Alnının ortası iyice kırışmıştı ve ağzı da sımsıkı kapalıydı. Keyfi kaçmıştı, çünkü Zhema akşam yemeğine yardım etmek için eve gelmekte geç kalmıştı ve Kültür Devrimi'nden beri köyümüzde hiç kimse Han memurları geldiği için pek sevinmemişti; tek istedikleri şarkılarımızı toplamak olsa bile.

Fakat çocuklar, anne ve dayıları Han memurları hakkında ne düşünüyor olursa olsun, sonraki iki gün boyunca Bay Li, Zhang ve Zhu'nun peşinden hiç ayrılmadılar. Son haberleri yetiştirmek için bir oraya bir buraya, o evden bu eve koşturup durdular. Biz gençlere gelince, tarlalarda çalışırken işimizi gücümüzü bırakıp çocukların getirdiği haberleri dinliyorduk.

Yisso, ilk sabah Hanları kanoyla Nyoropu Adası'na götürmüş ve konuklar, Kızıl Muhafızlar'ın gazabından kurtulan küçük Budist tapınağını ziyaret etmek için tepeye tırmanmışlar. Orada Hanlar, gökyüzünün altında durup parlak güneş ışığı yüzünden gözlerini kısarak dört bir yana bakmış, gölün üzerinden parmaklarıyla Gamu Dağı'nı ve sonra tırtıklı ufkun ötesindeki, kendilerini ilgilendiren yerleri işaret etmişler. "Kumming bu yönde!", "Hayır

hayır! Şu tarafta!", "Yok! Oradaki Chengdu!" Öğleden sonra da Zhatsonamu'nun evine gitmişler ve Zhatsonamu onlara tanrıça şarkısını söylemiş. Akşam, yaşlı Guso'ya çay içmeye gitmişler. Evde büyük bir kalabalık varmış ve Guso kaplanı yenen tavşanın hikâyesini anlatıyormuş. Elbette tercümanlığı yine Yisso yapmış! Yoksa Hanlar ne dediğini nasıl anlayabileceklerdi ki? İkinci sabah küçük bir oğlan, "Konukların küçük fırçaları emdiklerini ve ağızlarının köpürdüğünü gördüm!" diye bağırıyordu. Bu kez merakımı yenemedim; kendi gözlerimle görmek için oğlanın peşinden koştum. Daha önce dişlerini fırçalayan birini hiç görmemiştim.

Öğleden sonra, Yisso ve Kültür Bürosu memurlarının bizim eve doğru geldiklerini gördük. Tabii çocuklar da önlerinden koşturuyordu.

"Buraya geldiler!" diye bağırarak içeri daldı Homi, Amam'a haber vermek için. "Avludalar!"

Amam ellerini pantolonuna sildi ve yemek ocağının arkasından Yisso ve konukların girdiği ön kapıya doğru ters bir bakış attı. Konuklar karanlıkta gözlerini kıstılar, köpeğe çarpıp tökezlediler. Köpek Bay Zhu'nun bacağını ısırdıktan sonra zıplayarak yollarından çekildi. Köpeği dışarı kovaladım.

"Bir şey yok, bir şey yok. Endişelenmeyin!" dedi Bay Li bana, Bay Zhu bacağını ovalarken.

Bay Li bize bir paket işlenmiş sigara, çay yaprakları ve pirinç şarabı getirmişti. Bu insanların doğru düzgün davranmayı bildiklerini gören annem, en sonunda yumuşadı ve hediyelerini ataların sunağına yerleştirdi.

Kısa bir süre sonra hepimiz ateşin başındaki yerlerimiz almıştık. Zhu hâlâ bacağını hafifçe ovalıyordu ve diğerleri de pantolonlarındaki tozu silkeli-

yorlardı. Sonra, elmalarını bir bıçakla, Hanlara özgü bir biçimde soydular ve yeşil çay içtiler, çünkü kimse Han Çinlilerinin tereyağlı çayı sevmesini beklemiyordu. Zhang, Jiama, Homi ve diğer çocukları oyun oynamak için kandırmaya çalışmıştı, ama onlar çok çekingen davranıyorlardı. Onlara dokunmaya kalktığında kıkırdadılar, iki büklüm oldular ve birden çığlıklar atarak annelerini aramak için dışarı koştular. O sırada Jiama annemin yeleğine yapıştı ve Homi de benim elimi tuttu.

Bu arada Bay Li anneme, mümkün olduğunca çok kişinin şarkısını duymak istediğini ve birinin avlusunda büyük bir dans şenliği düzenlemeyi düşündüğünü söyledi Ama'nın cevabı beni sevindirdi: "Şenliği burada yapabiliriz." Yisso şenlik ateşi için biraz odun getirmeyi önerince de kararlı bir tavırla, "Gerek yok, yeterince odunumuz var," dedi.

Sevinçten zıplayabilirdim, fakat bunun yerine Yisso'ya şunu sordum: "Kâğıda sarılı şekerlemeleri var mı?"

Ama döndü ve bana doğru şaşkın bir bakış fırlattı. Sonra beni yanına çekerek sertçe şöyle dedi: "Namu, gel de şurada bana yardım et!" "Şurası" dediği yer avluydu. "Konuklardan bir şeyler dilenmeyi de nereden öğrendin? Sen yetişkin bir kadınsın! Neyse ki söylediklerini anlayamıyorlar!"

O akşam köylüler, yollarını aydınlatmak için ellerinde çam meşaleler taşıyarak bizim eve geldi. Hanlar şenlik ateşi yanındaki yerlerini çoktan almış, kendi aralarında konuşuyorlardı. Bay Li bir lider gibi görünüyordu, köpeğin ısırdığı yerin acısının geçtiği belli olan Zhu, bir dans adımı gösteriyor, Zhang da elinde siyah, plastik bir kutu tutuyordu. Köylüler avluya girince Bay Li, Zhang ve

Zhu ağızları kulaklarına varana dek gülümseyerek fırçalanmış dişlerini gösterdi ve Çince "Hoş geldiniz! Hoş geldiniz!" diye bağırdılar. Çok geçmeden hepimiz ateşin çevresinde küçük bir çember oluşturmuş, gözlerimizi dört açmış bekliyorduk. Herhangi bir şey söyleyemeyecek kadar merak içindeydik, ta ki yaşlı bir kadın konuşmasının başında ve sonunda kil kavalını öttürerek, "Şu dümdüz kıçlarıyla nasıl at bindiklerini merak etmiyor musunuz?" diyene kadar. Bunun üzerine herkes gülmeye başladı.

Zhang siyah kutuyu yere koydu ve Yisso, Bay Li'nin hepimizi şarkı söylerken dinlemek istediğini ve birinin başlaması gerektiğini söyledi. Bizim halkımız için dans etmek yürümek kadar basit bir şeydi. Dans edebiliyorsanız, şarkı da söyleyebilirdiniz. Dolayısıyla, şarkıcıdan yana sıkıntımız yoktu. Ancak başlangıç olarak özel birini dinlemeleri gerektiğini düşündük. Bu yüzden, yaşlı bir kadın olduğundan ve eski öykülerimizle ilgili şarkılar söyleyebileceği için Achimi'ye döndük. Jiaci bambu flütüyle ona eşlik etti ve Achimi de kervanla Tibet'e giden atlılara veda etmek için söylenen hüzünlü ve umutlu bir şarkıyı söyledi. Achimi'den sonra, sırayla her yaştan erkek ve kadın çemberin içine adım attı. Ben, arkadaşım Erchema'dan sonra söyledim şarkımı. Şarkı söylemek isteyen herkesin gönlü olunca, bize ne yapacağımızın söylenmesi için beklemeye başladık. Bütün bu süre boyunca hepimiz Bay Li'nin hareketlerini izliyor ve diğerlerine ne söylediğini tahmin etmeye çalışıyorduk. Sonra Zhang başıyla selam verdi ve siyah kutunun düğmesine bastı. Kutudan Jiaci'nin flütü ile Achimi'nin sesinin geldiğini duyduk.

"Ah! Bu şey de ne böyle?" diye bağırdı insanlar. "Bu siyah kutu da ne?" ve hep birlikte kutuya doğru ilerlediler.

"İttirmeyin! İttirmeyin!" diye haykırdı Bay Li.

"Bir daha yap!" dedi insanlar. "O kutuya bir daha dokun!"

Bunun üzerine Zhang kutuya tekrar dokundu ve Jiaci flüt çalışını yeniden duyduğunda, "Bu kutu çok çabuk öğreniyor. Beni yalnız bir kez dinledi ve şimdi aynısını yapabiliyor!" dedi. Herkes güldü. Yisso, Hanlar için bunu tercüme etti ve onlar da güldü. Sonra Yisso bize döndü ve dünyayı dolaşmış birinin üstünlük taslayan ses tonuyla konuşmaya başladı. "Buna ses kayıt cihazı deniyor," dedi Çince sözcükleri kullanarak. "Japonya'da üretiliyor."

"Japonya nerede?" diye sordu biri.

Bir an sessizlik oldu. Bizim insanlarımız, Amerika adındaki masalsı bir ülkeden gelen bir hayalet olan Doktor Rock dışında yalnızca iki tür yabancı tanıyordu: Hindistan ve Tibet'teki İngilizler ile Çin'e savaş açan Japonlar. Fakat o âna kadar kimse Japonya'nın nerede olduğunu düşünme zahmetine girmemişti.

Bunun üzerine Yisso yeniden konuşmaya başladı: "Japonya doğudaki bir adadır."

Gözlerini ses kayıt cihazından alamayan yaşlı Guso başını iki yana salladı ve "Eh, bu hiç iyi değil. Bir adaya atla gidilemez," dedi. Yine herkes güldü.

Akşamın geri kalanında biz şarkı söyledik, Hanlar da bunları kaydetti. Ardından bize geri dinlettiler. Gecenin çok geç saatlerinde ses kayıt cihazı titrek vızıltılar çıkarmaya başlayınca, Bay Li, pilleri ertesi gün de kullanmak istediğini söyledi. Ayrıca o

ve meslektaşları çok yorulmuşlardı. Bunun üzerine onlara huzurlu bir gece diledik ve o hayret verici kayıt cihazını koltuğunun altında taşıyan Yisso'nun arkasından bakıp, gözden kaybolmalarını izledik. Yerimizden kıpırdamadık. Uzun bir süre ateşin çevresinde oturup siyah kutuyu konuştuk.

Hanlar köyümüzde üç gün kaldı. Son gün, Yisso onları tekrar bizim eve getirdi. Annemle konuşmaları gereken önemli bir şey vardı: Bay Li bir şarkı yarışmasına katılmam için beni de Yanyuan'a götürmek istiyordu. Üç kişiyi seçmişti; diğer ikisi bizim en iyi şarkıcılarımız, Latsoma ve Zhatsonamu'ydu. Bay Li bütün masraflarımızı karşılayacaktı ve "Eğer kızlar bir ödül kazanırsa, geri dönerken yanlarında biraz para da getirirler," diye de ekledi. Elbette her şeyden önemlisi şuydu: Bir ödül kazanırsak, köyümüze ve Moso halkına ün kazandıracaktık. Evet, Bay Li bir ödül kazanacak kadar iyi olduğumuzdan emindi. Acaba annem gitmeme izin verir miydi?

İlk başta buna inanamadım. Fakat Yisso konuşmaya devam ettikçe ve ablam Zhema, arkadaşım Erchema ve diğerleri bana dönüp takdirle ve biraz da imrenerek gülümseyince bunun yalnızca bir rüya değil, gerçek olduğuna inanmam gerekti: Latsoma ve Zhatsonamu ile şehre gidecektim. Yanyuan'da bir şarkı yarışmasına katılacaktık ve Yisso da bize eşlik edecekti; çünkü biz Çince konuşamıyorduk, çok gençtik ve dünya hakkında hiçbir şey bilmiyorduk. İnsan neden şehre gidip de Moso şarkıları söylemek istesin? İşte bu konuda hiçbir fikrim yoktu, fakat yine de çok sevinmiştim. Dayımla yaşadığım süre boyunca, zirvelerde uçan kuşları izler

ve dağların arkasında neler olduğunu hep merak ederdim. Kervanlarla giden atlıları görüp dışarıdaki dünyayla ilgili hikâyeleri dinlerdim. İşte, şimdi sıra bendeydi. Dünyayı görecektim. Erkeklerin bahsettiği bütün o harika şeyleri görecektim. Arabaları, kamyonları, filmleri ve uçakları görecektim. Çok parlak ve kaygan olan o "yağ yolu" görecektim; Zhema'nın sevgilisi bana bir keresinde bu yolun üzerinde yansımamı görebileceğimi söylemişti.

Sonraki birkaç saat boyunca, dayıma veda ettiğim zaman olduğu gibi gittikçe sabırsızlanmaya başladım. Bu arada annem, yolculukta ihtiyacım olan şeyleri ödünç alması için ablamı komşulara gönderdi. Kısa sürede güzel, parlak renklerde üç farklı elbise ile bunlara uyan mücevherleri bir araya getirmişlerdi. Amam bana dönüp şöyle dedi: "Evden ayrıldığında çok iyi görünmelisin, halkımızın yüzünü kara çıkartma. Şu eski atasözünü de unutma: 'Beyaz kartal olmadığı gibi, iyi Han da yoktur.' Bu yüzden diğer kızlardan ayrılma. Nereye giderseniz gidin birbirinizden ayrılmayın. Etle tırnak gibi olmalısınız!"

Zhema ekledi: "Evet, bir elin parmakları gibi olmalısınız. Ayrılmaz. Bir de şeyy... Gelirken bana beyaz çorap getirir misin?"

Köydeki kızlar da bir şeyler istedi: "Bize de eşarp getirir misin?" Sonra da bana eşyalarıyla takas etmem için bir kutu yaban mantarı verdiler.

Fakat annem onlara dudak büktü: "Namu kimsenin mantarını takas etmeye gitmiyor. Sizi aptal kızlar! Pazara gitmiyor! Bir şarkı yarışmasında birinci olmaya gidiyor!"

Anneme baktım, bir yarışmada birinci olacağım; aileme ve köyüme ün getireceğim. Herkes benimle gurur duyacak, diye düşündüm.

Ertesi sabah yola çıkarken, köyün sonuna kadar bize eşlik etmek ve iyi şanslar dilemek için bütün köylüler bir araya toplanmıştı. Eski kervanlar gibiydik: on at ve dokuz kişi. Çünkü Yisso, çimento fabrikasına vardığımızda atlara bakmak için iki yardımcıya ihtiyacımız olacağına karar vermişti. Arabaların bizi alacağı meşhur yağ yoldaki ilk duraktı bu çimento fabrikası.

Moso geleneklerine göre, bizden yaşça daha büyük biriyle karşılaşabiliriz diye köyün sınırları içinde hiçbir zaman ata binmezdik. Çünkü genç birinin kendinden büyük bir kişiden daha yüksekte durması korkunç bir hakaret sayılıyordu. Ancak son evi daha yeni geçmiştik ki, annem bana atıma binmemi söyledi. Ben küçük midillinin üstünde ondan daha yüksekte dururken, benimle ne kadar gurur duyduğunu göstermek için dizginleri eline aldı ve atımı sürdü. Birkaç adım sonra dizginleri bana verdi ve durup bize el sallayan diğer köylülerin yanına döndü. Birkaç kez arkama dönüp ona baktım; yolun kenarında durmuş, beni izliyor ve benimle gurur duyarak yüreğimi ısıtıyordu. Sonunda yolun dönemecine geldik ve artık onu göremez oldum.

Çimento fabrikasına varmamız beş gün sürdü. Bu süre boyunca atlara bazen bindik, bazen de yanlarında yürüdük. Moso köylerinden ve sonra Bay Li'nin, yerel dilleri konuşma yeteneğiyle bizi etkilediği Pumi ve Yi köylerinden geçtik. Tanıdığımız insanların olduğu her yerde yöresel konukseverlikten yararlanıp yemek yedik ve bir çatı altında uyuduk. Fakat üçüncü gece dışarıda ateş yakmak, döşek niyetine de çam iğnelerini üst üste yığarak dağda, yıldızların altında uyumak zorunda kaldık. Moso ka-

dınları genellikle, vahşi hayvanlar nedeniyle, Komünist özgürlükten önceki eski günlerde ise dağlar, tehlikeli insanlar ve haydutlarla dolu olduğundan köylerinden pek uzağa yolculuk etmezler. Dışarıda uyuduğumuz gece, Latsoma ve Zhatsonamu havanın çok soğuk olduğunu ve yataklarını özlediklerini söyleyerek şikâyet ettiler. Fakat genç Zhu, "Hey! Neden şikâyet ediyorsunuz ki? Burası kalabileceğimiz en güzel yer! Gökyüzüne baksanıza... Burası bütün yıldızları toplamış bir otel!" dedi. Ben ise sonunda bir otelin neye benzediğini göreceğimi düşündüm.

Ertesi gün öğle vakti, patika kıvrıldı ve karşı tepenin yamacında renk renk, şerit şerit ekilip biçilmiş tarlalarıyla tipik bir Yi köyü göründü: birbirinden epeyce uzağa inşa edilmiş yarım düzine ev; sarı toprak duvarlar, muntazam sıralar halindeki büyük taşların üzerine tutturulmuş uzun kalaslardan yapılma çatılar... Ayrıca, bütün evler tahtalardan yapılmış yüksekçe çitlerle çevrilmişti. Yisso, bu köyde eski bir dostunun oturduğunu ve geceyi orada geçirebileceğimizi söyledi. "Böylece, iyi bir uyku çekersiniz," dedi.

"Fakat daha çok yolumuz var!" diye sızlandı Latsoma, yüzündeki teri silerek.

Durduğumuz yerden köy çok yakınmış gibi görünüyordu. Hatta odun ateşlerinden çıkan dumanın kokusunu bile alabiliyorduk, ancak o kadar çabuk sevinmemek gerektiğini biliyorduk. Çünkü yüksek dağlarda zirveler çok yukarıda ve vadiler çok derindedir. Dolayısıyla bir tepeden inip karşı tepeye varmak uzun zaman alır. Eski bir Moso atasözünün dediği gibi, "Bir erkekle bir kadın iki farklı dağın zirvesinden birbirine şarkılar söyleyebilir, fakat bu-

luşmak isterlerse, yanlarına üç günlük azık almaları gerekir."

Neyse ki bizim tahta çitlere ulaşmamız üç gün değil, birkaç saat sürdü. Dağ köylerinde genellikle olduğu gibi, burada da kudurmuş gibi havlayan vahşi görünüşlü köpekler tarafından karşılandık. Kimse bizi kurtarmaya gelmediğinden taş almak için yere eğildik. Köpekler de hırlayıp öfkeli sesler çıkararak ve enselerindeki tüyleri dikleştirerek daha güvenli bir mesafeye çekildi. Köpeklerden sonra yalınayak, meraklı çocuklar çıkageldi ve çok geçmeden kendimizi Yisso'nun arkadaşının evinde bulduk. İsmi Jibu olan bu arkadaş, isten ve yılların kirinden siyaha dönmüş yüzü ve parlak, küçük gözleri olan uzun boylu bir adamdı.

Jibu bizi şeref konuklarına ayırdığı yere davet etti. Burası, toprak zemindeki yuvarlak bir çukurdan ibaret olan ve dumanı üstümüze gelen ocak ile evin isli arka duvarı arasındaydı. Sonra da bizi karısıyla baş başa bıraktı. Kadın bize közlenmiş patates ikram etti ve uzun eteğini altına toplayarak evin hanımına yakışır bir şekilde, ocağın sol yanındaki yerini aldı. Bu arada kızı da bizim için pirinç şarabı ve sıcak çay dolduruyordu. Benim Yi kız kardeşim Añumo gibi, Jibu'nun kızının da güzel bir gülüşü ve güzel beyaz dişleri vardı.

Bay Li kadeh kaldırırken, Jibu, kısa bir iple bağladığı bir koyunla geri geldi. Koyun yoğun dumanın içinden bize bakıyor ve huzursuzluk içinde meliyordu. Ben zavallı hayvanın tuza ihtiyacı olabileceğini düşündüm, fakat daha bir şey söylemeye fırsat bulamadan Jibu hayvanın kafasına ağır bir sopayı indirdi, omzuna atarak evden dışarı çıkarıverdi. Hayvan bayılmış ya da ölmüş olabilirdi. Birkaç

dakika içinde, kana bulanmış ellerinde koyunun karaciğerini tutarak geri geldi.

Zhatsonamu elleriyle ağzını kapadı. Latsoma ve ben, önce adamın ellerine, sonra da birbirimize baktık. Daha önce bir hayvanın hiç böyle acımasızca ve soğukkanlılıkla öldürüldüğünü görmemiştik.

Jibu, ciğeri ateşin üzerinde kızartmaya hazırlandı ve Yisso da bunun yerel bir âdet olduğunu söyledi. Jibu'nun köyünde saygıdeğer konukları ağırlamanın en uygun yolu onlara yiyecekleri hayvanı göstermek, sonra da bu hayvanı öldürüp ciğerini ikram etmekti. Dahası, gerçek bir saygı gösterisi için hayvanın dört ayaklı olması gerekiyordu; bir tavuk ya da ördek olamazdı. Kimseyi gücendirmemek için başka soru sormadım ve Jibu bana ciğerden bir parça uzattığında alıp teşekkür ettim, ama hiç çiğnemeden bütün bütün yuttum.

Jibu bize taze kesilmiş ciğerin parçalarını saygıyla dağıtırken, karısı ve kızı da büyük bir demir kazanı çeke çeke getirip ocağın üzerine yerleştirdiler. İçini de suyla doldurdular. Sonunda ciğer bittiğinde, Jibu koyunu birkaç büyük parçaya bölmek için tekrar dışarı çıktı ve sonra bu parçaları kazanın içine attı. Suyun içine atılan et parçaları ile kemikleri görünce, üç Kültür Bürosu memurunun da yüzü hafiften yeşile döndü.

Kısa bir süre sonra, koyun eti yahnisinin kokusu odayı doldurdu. Anlaşılan bu koku Jibu'nun akrabalarını da eve çekmişti. Yanlarında şarap ve yöresel bira getirerek içeri akmaya başladılar. İçilen içkiler, söylenen şarkılar, danslar ve kahkahalarla evi bir şenlik havası kapladı. Akşamın sonunda, köpeklerin üzerine kavgaya tutuştuğu kemikler dışında, koyundan geriye hiçbir şey kalmamıştı. Yis-

so, bunun da bir Yi geleneği olduğunu, ne zaman bir hayvan kesilse, bir oturuşta hepsini yediklerini belirtti.

Son konuklar da sendeleye sendeleye evlerine dönüp de ev sahiplerimiz yataklarına girdiğinde, gecenin geç bir saati olmuştu. Pamuklu yorganları ateşin yanına, toprak zeminin üzerine serdik. Ben gözlerimi kapar kapamaz uyuyakaldım. Ertesi sabah erkenden kalktık; bütün vücudumuz kaskatı kesilmişti ve bacaklarımız deli gibi kaşınıyordu. Gözlerini güçlükle açan Latsoma, "bütün yıldızları toplayan oteli" tercih ettiğini söyleyerek sızlandı. "Belli ki pireler koyun yahnisi sevmiyor," dedi Yisso gülerek. Sonra dışarı çıktık ve tarlalarda ihtiyacımızı gördük; sonra, Bay Li ile Zhang ve Zhu diş fırçalarıyla ağızlarını köpürtürken, avluda yüzümüzü yıkadık. Yeni yıldan beri yıkanmamış köy çocukları ise oldukları yerde donakalmış, tek kelime etmeden, büyülenmiş bir şekilde onları izliyordu.

Sabah temizlikleri bittikten sonra tekrar ateşin çevresine oturduk, evin kızı yüzünde yine o güzel gülümsemeyle bize çay ikram etti. Annesi de kahvaltıya mısır unu ve esmer buğdaydan yapılma çörekler hazırlamak için alçak masanın başına oturdu. "Siz kızlar, şehre gideceğiniz için çok şanslısınız!" dedi Bayan Jibu hamurunu yoğururken; bu sırada, belirli aralıklarla da parmaklarına burnunu sümkürmekteydi. Fakat buna rağmen hepimiz, hatta Bay Li bile çöreklerin o güne dek yediğimiz en iyi mısır çörekleri olduğunda hemfikirdik. Bay Li, Jibu ve ailesine veda ederken bunu birkaç kez söyledi.

Bir tepenin yamacından daha indik ve en sonunda çimento fabrikasına ulaştık. Teneke çatılı, tuğladan yapılmış, devasa bir binaydı. Ormandaki

büyük, tozlu bir taş ocağının içindeydi. Ortalıkta mavi tulumlar ve tozlu şapkalar içinde işçiler dolaşıyordu. Garip ve çirkin, fakat aynı zamanda da muhteşem bir manzaraydı. Ah! Burada, görmeyi çok istediğim kamyonlardan vardı! Gürültücüydüler ve kötü kokular çıkarıyorlardı, fakat yine de yolu kendi kuvvetleriyle inip çıkıyorlardı. Ve bir de o yağ yolu vardı.

Atlılardan bu yağ yoluyla ilgili çok şey duymuştuk, fakat şimdi üzerinde durduğumuzda çok farklıydı. Sert, siyah ve mattı. Bütün o yağlar nereye gitmişti?

Üçümüzün yola dokunup orasını burasını kokladığını gören Yisso, bize sanki hayatında ilk kez görüyormuş gibi bakıyordu. "Siz neden bahsediyorsunuz? Ne yapıyorsunuz?" dedi ve ardından gülmeye başladı. "Yemek pişirdiğimiz yağdan değil ki bu!"

Hayal kırıklığına uğramış halde yolun kenarına çekildik ve Yanyuan'a ulaşımımızı ayarlayan Bay Li'yi beklerken yere çömeldik. Bir süre sonra motor gürültüleri duyduk. Bir cip engebeli yolun üzerinde hoplaya hoplaya bize doğru geliyor ve dev, yeşil bir tavşan gibi çukurların üstünden zıplıyordu. Tam önümüzde durdu.

Önce arabaya, sonra birbirimize baktık. Yedi kişiydik. "Bu şeyin çok büyük bir karnı olmalı!" dedi Latsoma.

"Bu bir araba. Karnı olmaz, koltukları olur," dedi Yisso. "Hepimiz buna binmeyeceğiz. Bay Li ve diğerleri başka bir arabayı bekleyecek."

Şoför aşağı indi ve bohçalarımızı koymak için arabanın arkasını açtı. Saygılı bir şekilde ona itaat ettik, sonra arabaya bindik. Yisso arkamızdan kapıları kapatıp, ön koltuğa geçti. Bez koltuklara ve

pencerelerin camına dokunduk. Pencereleri bir açıp bir kapadık ve ayaklarımızı zemine vurduk. Kendimize en uygun konumu bulmak için birkaç kez yer değiştirdik. Doğal olarak hepimiz pencere kenarında oturmak istiyorduk, ama biri ortada oturmak zorundaydı, bunun üzerine, pencere kenarlarında sırayla oturma konusunda anlaştık. Önce Latsoma ortamızda oturmaya gönüllü oldu. En sonunda yerleştiğimizde şoför anahtarı çevirdi ve ani bir sarsılmayla harekete geçtik. Bu sırada kafalarımız çarpıştı ve hep bir ağızdan gülmeye başladık. Araba hızlanınca pencerelerden sarkıp yüzümüzü rüzgâra tutarak ağaçlara, aşağıda uğuldayan uçuruma baktık ve keyifli bir dehşetle çığlıklar attık. Yolculuğun heyecanını, katıksız dehşetini bugün bile hatırlıyorum. Bu durum, dağ yolunda birkaç kilometre gidene kadar sürdü. Bir sağa bir sola, sonra yine bir sağa bir sola ve sonra birbirimizin üzerine düşüyorduk. Ben birden gülmeyi keserek "Kusacağım," dedim.

Hepimiz kustuk.

Yisso şoföre durmasını söyledi.

Şoför arabanın zeminini eski bir bezle silerken biz de üstümüzü başımızı temizlemek için elimizden geleni yaptık, ama elbiselerimize sinen kokudan bir türlü kurtulamıyorduk. "İğrenç bir şey bu," diye bağırdı Latsoma. "Şimdi de bu koku midemi bulandırıyor!" Anlaşılan her şeyi düşünmüş olan Yisso, çantasından taze zencefil çıkardı ve çiğnememiz için her birimize birer parça böldü. "Bu, midenizin bulantısını keser," dedi. Fakat kesmedi. Öğürmekten başka bir şey yapacak halimiz kalmayana ve başımız patlayacak gibi olana dek kustuk. En sonunda gözlerimizi bile açamaz hale geldik; ta

ki aşağı yukarı beş saat sonra Yanyuan'a varıp da araba durana kadar.

"İşte," dedi Yisso. "Geçmiş olsun!"

Gözlerimi açtım ve şehre baktım.

ŞEHİR

Çirkin olduğunu düşünmem gerekirdi. Konukevi üç katlı, bodur, gri, beton bir binaydı. Metal çerçeveli büyük cam pencereleri vardı. Pencerelerin altındaki kare metal askılarda mavi, beyaz gömlekler, koyu renk pantolonlar, ten rengi iç çamaşırları asılıydı. Rüzgârda bayrak gibi dalgalanıyorlardı. Avlu, pis ve kırık betondan, yamuk yumuk bir yerdi. Etrafı binalarla ve yüksek demir kapıları olan tuğla bir duvarla çevriliydi. Girişi süslemek için konulmuş zavallı bir fundalık bozuntusuyla, saksılarda yetişen yarım düzine sardunya da dahil olmak üzere her şey gri, tozlu bir sisle örtülmüştü. Latsoma ve Zhatsonamu bunu çirkin buldu. Ben bulmadım.

Yüksek, dikdörtgen bina nefesimi kesti. Doktor Rock'ın Amerika'dan getirdiği bütün o camları düşündüm ve bizim adamızdaki küçük cam sarayın da böyle göründüğünü hayal ettim. Kirli, sert zemine ayağımı vurdum ve ona dokundum. Hiç toz kalkmaması ilgimi çekti. Bizim avlunun da zemini böyle olsaydı, çamurlanmayacağını ve süpürmenin çok daha kolay olacağını düşündüm. Bizim cipin

yanına eski, yerel otobüsler park etmişti ve işlerini halletmeye çalışan insanlar binalar arasında gidip geliyordu. Anlamadığım yabancı sesler duyuyordum. Belki de arabanın motorunun sesi hâlâ kulaklarımda çınlıyordu. Başım ve midem yolculuğun getirdiği rahatsızlığı henüz atlatamamıştı. Bizim dağların ötesindeki dünyaya gelmiştim. Olması gerektiği gibi tuhaf, harika ve gerçekdışı bir yerdi. Aynı düşlerimdeki gibiydi ve burası bana görür görmez güzel görünmüştü.

Latsoma karnını tutarak arabadan indi. "Bu kadar iğrenç olacağını bilseydim, asla gelmezdim!" dedi. "Eve giderken bu arabayla dönmeyeceğim! Bütün yolu yürümeyi tercih ederim!"

"Ben de," dedi Zhatsonamu, "Bir daha asla arabaya binmem!"

Etrafa baktılar. Hiçbir şey söylemediler, ama yüzlerindeki hayal kırıklığı ve şaşkınlık ifadesi çok şey anlatıyordu.

Latsoma kirlenmiş elbisesindeki tozu silkelemeye çalıştı ve yüzünde üzgün bir ifadeyle arabaya yaslandı. "Korkunç görünüyoruz..."

Öyleydi. Rezil görünüyorduk. Çok pislenmiştik, her tarafımız kırmızı toza bulanmıştı ve üstümüz başımız kusmuk kokuyordu. Annelerimizin o güzel evlerini geride bırakmıştık...

"Gelin, birazdan kendinizi daha iyi hissedeceksiniz," diye cesaretle bizi neşelendirmeye çalıştı Yisso. Bir yandan da avlunun sonundaki bir binayı işaret ediyordu. "Haydi, kantine gidip size ekşili lahana alalım. Midenize iyi gelir."

Artık Yisso'nun ilaçlarına kuşkuyla yaklaşıyorduk, ama ekşili lahana zencefilden daha çok işe yaradı. Kendimizi biraz daha iyi hissedince, Yisso bizi

muslukları olan bir lavaboya götürdü. Çinko bir kâseye su doldurdu. Yüzümüzü ve ellerimizi yıkadık, yavaş yavaş kendimize gelip dünyayı görmeye başladık, sonra da muslukları açıp kapayarak oynamaktan kendimizi alamadık.

Suyla oynamaktan bıktığımızda, Yisso bohçalarımızı alıp onu takip etmemizi ve konukevine gitmemizi söyledi. Bay Li ile Zhang ve Zhu'nun gelmediğini ancak o zaman fark ettik.

"Hey! Öbür üç kişi nerede?" dedi Latsoma.

"Onlar evlerine gittiler. Akşam yemeğinde buluşacağız."

Tuğla duvarın üzerinden dışarıdaki beton binalara baktım. Demek ki insanların şehirde evleri vardı. Bay Li'nin evinin neye benzediğini merak ettim.

Konukevinin lobisi kare bir odaydı. Sohbet edip gülüşen insanların ayakta durmasına yetecek büyüklükte ve neredeyse bizim evin büyük odası kadardı. Bu otelde bir sürü insan vardı, çoğu azınlık kıyafetleri giymişti: Yi'ler, Tibetliler, Miao'lar, Lisu'lar. Hepsi de şarkı yarışmasına katılmak için gelmişti. Bizim dilimizi konuşmayan, daha önce hiç görmediğimiz, ne akrabamız ne de akrabalarımızın dostları olan bu insanlar yabancıydı. Sol tarafta, çerçeveli bir penceresi olan resepsiyon gişesi vardı. Pencerenin arkasındaki görevli kadın, başını masanın üzerinde kavuşturduğu kollarına yaslamış, uyukluyordu. Yisso pencereye kadar eğildi ve nazikçe omzuna dokunarak kadını uyandırdı.

Kadın başını kaldırdı ve kaba bir şekilde bağırdı, "Ne var? Ne istiyorsunuz?"

Biz gözlerimize ve kulaklarımıza inanamıyorduk, çünkü Moso ülkesinde kimse bir konuğa bağırmayı aklının ucundan bile geçirmezdi. Fakat Yisso

cesaretini kaybetmiş görünmüyordu. Onunla görevli kadın arasında artık her ne konuşulduysa, kadın sonunda elinde bir deste anahtarla gişeden çıkıp geldi. Keyfi de biraz yerine gelmişti, çünkü gülümsüyordu. Daha sonradan öğreneceğim gibi, şehirli insanların taşralılarla ilgilenirken takındığı türden şefkatli bir gülümsemeydi bu.

Kadın beyaz bir bluz ve siyah pantolon giymiş, saçını da topuz yapmıştı. Başında şapka ya da şal yoktu. Dudakları parlak kırmızıya boyanmıştı. Yüksek topuklu ayakkabılarıyla önümüzden yürüdüğü sırada ayakları, pürüzsüz, beton zeminde tak tak diye ses çıkarıyordu.

"Hey, Yisso!" diye fısıldadı Zhatsonamu. "O küçük çubukların üstünde nasıl yürüyebiliyor?"

"Bütün şehirli kızlar böyle yapıyor," dedi Yisso. "O ayakkabıların güzel olduğunu düşünüyorlar."

"Eh, bence garip ve çirkin görünüyorlar," dedi Latsoma.

Ben bir şey söylemedim, fakat kadının ayakkabılarını sevmiştim. Ayrıca o ayakkabılarla yürüyüşünü de sevmiştim. Kalçaları bir o yana bir yana, tatlı tatlı salınıyordu. En çok da boyalı dudaklarını sevmiştim. Ağzı, kırmızı bir açelya çiçeği gibi görünüyordu.

Kadın bizi ikinci kata çıkardı. Pürüzsüz beton zemini olan kare bir odanın kapısını açtı. Duvarlar yarıya kadar yeşile boyanmıştı ve üst kısımları da beyazdı. Her bir köşeye güzelce yerleştirilmiş dört yatak vardı. Yatakların üstü çiçek motifli, pembe, pamuklu örtülerle örtülüydü. Her yatakta iki yastık vardı, onlar da pembeydi ve kenarları fırfırlarla süslenmişti. Odanın bir ucunda küçük tahta bir masa ve bir de sandalye vardı. Masanın üzerinde dört

adet, beyaz çiçekli, parlak kırmızı renkte emaye matara ile bir de aynı bizim evdeki emaye tasa benzeyen, pembe çiçekli mavi emaye bir tas duruyordu. Masanın yanına, yere, yeşil plastik bir çöp sepeti konulmuştu. İçeriye, geniş, metal kasalı pencereden gelen güneş ışığı doluyordu ve mükemmel bir etki yaratıyordu. Daha önce hiç bu oda kadar rengârenk, parlak ve hoş bir yer görmemiştim. Kollarımızda bohçalarımız, içeri adım attık, ancak sonra bu lüksten ve temizlikten etkilenip, yere basmaya ya da eşyalarımızı bırakmaya cesaret edemeyerek yarı yolda durduk.

Görevli kadın bana kalçasıyla çarpıp yolundan çekilmemi sağlayarak yanımdan geçti. Yataklara vurdu, mataraları kaldırdı, çöp sepetini işaret etti ve bütün bu süre boyunca, anlaşılan yeterince yüksek sesle konuşursa bütün dil engellerini aşabileceğimize inandığından, Çince bağırıp durdu. Her şeyin yerini öğrendiğimizden emin olunca, Yisso'ya duşların yerini anlattı ve odamıza girmek istediğimiz zaman onu çağırmamız gerektiği için gece on birden sonra rahatsız edilmek istemediği konusunda uyarıda bulundu. Sonra yanımızdan ayrıldı ve Yisso da onun peşinden koridora çıktı.

Hiçbir Moso kadını böyle bağırmaz ve mobilyalara vurmazdı. Ancak artık Moso ülkesinde değil, şehirdeydik. Üzerlerine oturup biraz zıplayarak, sonra uzanarak yatakları denedik ve sonra içlerindeki beyaz çarşafları keşfettik. Daha önce hiç çarşaf görmemiştik, ama üzerlerinde uyumaya kalkışmadan önce yıkanmamız gerektiğini çok iyi biliyorduk.

Duşlar binanın dışında, caddenin karşı tarafındaydı. Başka bir tuğla bina; nemli ve karanlık, al-

çak tavandan sarkan tek bir elektrik ampulüyle hüzünlü bir şekilde aydınlatılmış yapış yapış duvarlar. Girişe en yakın duvarda giysilerin ve havluların asıldığı bir dizi askı vardı. Bunlardan yalnızca bir metre uzaklıkta, kaygan tahta çıtaların üzerinde kadınlar durmuş, küçük bir kolu boruya doğru çevirdiğinizde sıcak su fışkırtan metal boruların altında ovalanıyordu. Ah! O küçük kolu çevirmek ne güzel şeydi! Evdeyken, Yongning'teki kaplıcalara gitmek için tam bir gün boyunca yürümek gerektiğinden, emaye tasa su doldurarak yıkanır ya da gölün soğuk sularında banyo yapardık. Şimdiyse günlerdir yıkanmamıştık. Sıcak su vücutlarımızdan, saçlarımızdan tatlı tatlı akarak siyaha dönüşüyordu. Ilık suyun altında tekrar tekrar sabunlanarak duş odasında o kadar uzun bir süre kaldık ki, gıcır gıcır, tertemiz, araba yolculuğunu tamamıyla unutmuş bir şekilde ve Moso kostümlerimizin içinde muhteşem görünerek dışarı çıktığımızda güneş batıyordu.

Yisso avluda bizi bekliyordu. Bir banka oturmuş, sigara içiyordu. "Hoşunuza gitti mi?" dedi gülerek.

"Evet, gitti! Gerçekten çok hoşumuza gitti!" dedik hep bir ağızdan, biz de gülerek.

"Akşam yemeğinden önce caddelerde bir yürüyüşe çıkmak ister misiniz?"

"Evet! Evet! İsteriz!"

Önce, Yisso'nun talimatlarına uyarak, kirli giysilerimizi görevli kadına vermek üzere konukevine koştuk. Sonra, sevinçten ve tanımadığımız birinin giysilerimizi yıkayacak olmasından duyduğumuz şaşkınlıkla gülerek doğruca dışarı çıktık.

Bizim için her şey o kadar yeni, o kadar harika ve şaşırtıcıydı ki: yatak odamızın tavanının ortasın-

daki neon tüpün ışığını yakan ve defalarca açıp kapattığımız elektrik düğmesinden, bisikletlerin tatlı vızıltısına, sokaklardaki kamyon ve traktörlerin patırtısına ve birbirine kaba davranan insanlara kadar. Dünyadan tamamen habersiz değildik, fakat şimdiye kadar bildiklerimiz hep hayalimizde canlandırdığımız şeylerdi. Söylentilerden, başkalarının hikâyelerinden dinleyerek öğreniyorduk. Bunlardan bazıları "yağ yol"a dokunduğumuzda fark ettiğimiz gibi abartılı hikâyelerdi. Artık kendimiz dokunup, koklayıp, duyup, kendi gözlerimizle görünce, her şeyi yalnızca zihnimizde oturtmakla kalmıyor, hiç bilmediğimiz başka şeyleri de keşfediyorduk; yatak çarşafları, sıcak duşlar ve şehirdeki ilk yürüyüşümüzde neredeyse dışarı adımımızı atar atmaz öğrendiğimiz tuvaletler gibi. Zuosuo'da tuvalet yoktu. Fakat burada, şehirde de, gidecek tarlalar ve sizden sonra ortalığı temizleyecek köpek ya da domuzlar yoktu. Onun yerine, iki alçak duvar arasındaki dar yarığa aceleyle çömelmek ve leş koku yüzünden burnunuzu tıkamak, aşağıdaki çukuru görmemek için de gözlerinizi kapamak zorunda kaldığınız beton odalar vardı. Sonra dışarı, acı şehir havasına koşuyordunuz; ardından da harikulade caddelerle, sahip olmayı hayal ettiğiniz her şeyi ya da ne olduğunu bile anlayamadığımız bir sürü şeyi satın alabileceğiniz, çıplak elektrik ampulleriyle sihirli bir şekilde aydınlatılmış dükkânlara. Dükkânlar, öyle üstüne eğileceğiniz bir tezgâhı olan kaba saba kalaslardan yapılmamıştı. Beton zeminleri, yürüyüp içeri girebileceğiniz geniş girişleri bulunan tuğla binalardı. Ve bir sürü insan vardı. Hepsi de yabancıydı. Azınlıklar renkli giysiler içindeydi. Tabii Hanlar da vardı. Han kadınları başlarına türban ya da şapka

takmıyor veya saçlarını örmüyordu. Kulak hizasında, kısa kestiriyorlardı. "Bunların kadın olduğundan emin misin?" "Evet, bakın, o küçük çubuklu ayakkabılardan giyiyorlar!"

"Peki, ya onlar?"

Bir dükkânın dışında, iki genç Han kadını vardı. Kıvırcık saçları bana Yi'lerin yüksek dağlarda otlattığı koyunları hatırlatmıştı. Ellerindeki pembe çubukları emiyorlardı.

"Buna dondurma deniyor," dedi içlerinden biri Çince.

"Donduuma," diye tekrarladık. "Donduuma. Donduuma nedir ki?" Kadın açıklamaya çalıştı, ama bir yararı olmadı. Sonra dükkâna girdi ve elinde üç çubukla geri döndü.

Dondurmayı o kadar sevdim ki yalamayı denemek yerine ısırdım ve hepsini bir çırpıda yiyiverdim. Arkadaşlarımın kendi dondurmalarını yalamalarını ve sonra da parmaklarına bulaşan tatlı sıvıyı da yalayarak temizlemelerini izlerken elimdeki boş çubuğu çiğnedim. Küçük erkek kardeşlerimle Jiama olsa, bu dondurmayı ne kadar severlerdi kimbilir.

Konukevine geri döndüğümüzde, yemek odasına yirmi ya da daha fazla büyük yuvarlak masa kurulduğunu gördük, odanın içi sahte pirinç avizelerle iyice aydınlatılmıştı. İçerisi, hepsi de rengârenk etnik kostümler içindeki insanlarla doluydu. Etnik giysiler konusundaki bilgisiyle övünen Latsoma, Tibetli, Naxi, Yi, Pumi, Miao ve Lisu'ların hangileri olduğunu söyledi. Yisso da Bai, Dai, Zhuang ve Hanları işaret etti. Bütün bu insanlar Yanyuan'a, şarkı yarışmasına katılmak için gelmişti. Bazıları yerlerine oturmuş, bazıları da masaların arasında dolaşarak

arkadaşlarını arıyordu. Koridorda gördüğümüz birkaç yüzü, ayrıca Bay Li ile meslektaşlarını da tanıdım. Çok temiz görünüyorlardı ve bize ayrılan masada yanlarına gelmemizi bekliyorlardı.

"Demek kendinizi daha iyi hissediyorsunuz? Arabada midenizin çok bulandığını duydum," dedi Bay Li, cebinden küçük kahverengi bir şişe çıkarıp bize uzatmak için eline birkaç hap dökerken. Bunun geleneksel bir Çin ilacı olduğunu açıkladı. "Boğazınızı temizler ve *qi*'nizi* güçlendirir."

Hapları yuttuk ve sonra biraz çay içtik; bize sıcak su gibi geldi. Tereyağlı çayı özlemekten kendimizi alamasak da, yemekler muhteşemdi. Hiç bu kadar çok çeşit yemeği bir arada görmemiştik. Özellikle de pilav bembeyaz ve yumuşacıktı.

Bay Li Çinlilerin pilavı bizim gibi kaynatarak değil de buharda pişirdiğini, o yüzden bu kadar tatlı olduğunu söyledi. "Güzel yemek?" dedi dosdoğru bana dönerek; sanırım oburluğumdan etkilenmişti.

"Evet, çok güzel yemek," dedim Çince ve dördüncü kez pilav aldım.

"Çok iyi," diye devam etti Bay Li. "Bol bol yiyin ve iyice dinlenin. Yarınki prova için güçlü olmanız gerek."

"Prova mı, ne için?" dedi Zhatsonamu. "Tek yapmamız gereken şarkı söylemek!"

Yisso bunu tercüme etti ve Bay Li kahkahalarla güldü. "Eh, en azından gece iyi bir uyku çekebilirsiniz, öyle değil mi?" Bir süreliğine susup gülümsemeye devam etti ve sonra yine dosdoğru bana ba-

---

* Geleneksel Çin tıbbına göre, sağlık ve hastalık durumlarını belirleyen yaşamsal enerji.(Ç.N.)

karak şöyle dedi: "Odanı sevdin mi Namu?"

"Evet, yatak çok rahat, teşekkür ederim," dedim, bir kez daha Çince konuşarak ve bunun için kendimle gurur duydum.

"Güzel, güzel," dedi Bay Li ve yemek çubuklarıyla küçük bir parça et aldı.

Zhatsonamu, Yisso'ya döndü. "Ona yatak odalarında niye ocak olmadığını sorar mısın?" dedi.

"Ah, evet, sorsana! Ona insanların gece nasıl ateş yaktığını sor!" diye kıkırdadı Latsoma.

Elbette ki Yisso ne demek istediklerini anlamıştı. Neon ampulün göz kamaştıran ışığı altında sevgilinizle fısıldaştığınızı hayal etmek zordu. Yisso gülümsedi ve başını iki yana salladı. "Ona bunu soramam."

"Haydi Yisso, sorsana!" Latsoma en tatlı gülümseyişini takınmıştı.

Bunun üzerine Yisso Bay Li'ye sordu. O da işin doğrusunu söyleyiverdi: "Şehirde odun bulmak zordur." Biz kahkahalarla gülmeye başlayınca ciddi bir şekilde devam etti: "Ayrıca bu odalarda ateş yakarsanız her şey simsiyah olur ve siz de havasızlıktan boğulursunuz."

Bir ateş olmasa da kız arkadaşlarım o gece çok iyi uyudu. Yerde yatmamak ve pireler tarafından rahatsız edilmemek çok güzeldi. Yataklar çok rahattı ve çarşaflarla örtüler de duşta kullandığımız sabun gibi kokuyordu.

Şarkı yarışmasının gecesinde Bay Li, "Heyecanlanmayın. Her şey yolunda gidecek. Korkmanıza hiç gerek yok," dedi. Bunun üzerine biz gülmeye başladık tabii. Heyecanlı falan değildik ki, şarkı söyleyecektik! Heyecanlanacak ne vardı? Fakat Bay Li gergin görünüyordu. Mendiliyle yüzünü sildi ve bizi

büyük tören odasından sahne arkasına götürürken, sunucu ismimizi söylediğinde tek yapmamız gerekenin sahnenin ortasına yürümek olduğunu defalarca tekrarladı.

İlk çağrılan biz olduk. Sahneye adımımı atar atmaz Bay Li'nin neden endişelendiğini anladım. İsmimi duyunca sahneye yürümek kolaydı, ama daha birkaç adım atar atmaz sahne ışıklarından gözlerim kamaştı ve durup sunucunun gelmesini, elimi tutup beni kız arkadaşlarımın durduğu yere götürmesini beklemekten başka bir şey yapamadım. Arkadaşlarım gözlerini kırpıştırıyorlardı ve yüzleri de olağandışı bir şekilde parlıyordu. Yavaş yavaş önümüzdeki karanlık seyirci topluluğunun yüzlerini seçmeye başladım ve kalbim duracak gibi oldu. Hayatımda ilk defa tanımadığım insanların önünde şarkı söyleyecektim. Bu insanların sayısı çok fazlaydı ve korktum.

Alkışlar sustuğunda hostes, "Kızlar Ülkesi'nden üç Moso kızı," diye bizi tanıttı; biz de şarkımızı söyledik ve seyirciler yine alkışladı. Alkışlardan şarkımızı sevdiklerini anlayabiliyorduk. Arkamı dönüp gözlerimle Bay Li'yi aradım, perdenin arkasında duruyordu ve suratında kocaman bir gülümseme vardı. Başını sallayarak bir şarkı daha söylememizi işaret etti. Bir şarkı daha söyledik. Seyirciler bunu da sevdi. Tam üçüncü bir şarkıya başlamak üzereydik ki, sunucu yanımıza gelerek bizi tebrik etti ve sahneden inmemize yardım etti. Akşamın geri kalanında yan taraflarda oturup, şarkı söyleyen diğer ulusları dinledik. Kimi eksiksiz bir orkestra ile birlikte söyledi şarkılarını, şarkıları da kostümleri gibi çeşit çeşit ve rengârenkti. Büyülenmiştim. Dünyada bu kadar çok şarkı olabileceği hiç aklıma gelmezdi.

Sunucu, şarkıcılara teşekkür edip seyircilere müziğin bittiğini söyleyerek büyüyü bozdu. Ödül kazananları duyurma zamanı gelmişti artık. Bay Li sahneye çıktı ve bir şeyler söyledi. Biz Yisso'dan tercüme etmesini istemeye vakit bile bulamadan isimlerimiz söylendi ve sahneye çıkarılıp Bay Li'nin yanına götürüldük. İnsanlarla el sıkışıp gülümsüyorduk. Sunucu da gülümseyerek her birimize kırmızı bir takdir belgesi ile kırmızı bir zarf verdi. Bu arada izleyiciler de ayağa kalkmış, bizi alkışlıyordu. Kız arkadaşlarım el sallayıp eğildi ve sahnenin arkasına doğru yürüdüler; sunucu beni de nazikçe onlara doğru itti. Oysa ben henüz ayrılmak istemiyordum. Bu yabancılar beni yeterince görmemişlerdi.

Ertesi gün sokaklarda yürürken tanımadığımız insanlar bize seslenip gülümsedi. Zhatsonamu ve Latsoma bunu pek fark etmiş gibi görünmüyorlardı. Kırmızı zarflarımızı açtığımızda her birinin içinde elli yuan olduğunu görmüştük. Daha önce hiç bu kadar çok paramız olmamıştı. Arkadaşlarım öyle heyecanlanmışlardı ki, annelerine ve erkek arkadaşlarına hediye almak için sabırsızlanıyorlardı. Bana gelince, paraya sevinmiş olmakla birlikte, ünlü olmayı daha çok sevmiştim ve aklımda yalnızca bir tek şey vardı: dünyada daha çok yer görmek.

O öğleden sonra Bay Li ve Yisso'nun odamıza gelip, önceden planlandığı gibi Zuosuo'ya dönmeyeceğimizi söylemesiyle bu dileğim gerçekleşmiş oldu. Bay Li, bizi arabayla sekiz saat uzaklıkta olan Xichang'taki bir başka yarışmaya kaydettirmişti ve ertesi sabah erkenden yola çıkmamız gerekiyordu. Kız arkadaşlarım neredeyse gözyaşları içinde yataklarına oturdular. Bense çok sevinçliydim.

Xichang, Yanyuan'dan çok daha büyüktü. Yan-

yuan'daki en yüksek bina dört katlıyken, Xichang'taki on iki katlıydı. Ayrıca Xichang'taki otelde kırmızı bir halı ve her katta da çoğunlukla sifonu akan tuvaletler vardı. Oraya varmamızdan sonraki sabah Bay Li bizi şehir turuna çıkardı ve "Şimdi size tren istasyonunu ve treni göstereceğim," dedi. O dev kırkayağa bakarken, Zuosuo'dan ne kadar uzaklaşırsak şehirlerin o kadar güzelleştiğini düşündüm... O trende yolculuk etmek istedim.

Otele geri döndüğümüzde televizyoncular bizi bekliyordu. Ellerinde, bir çubuğun üzerine bağlanmış bir şey taşıyorlardı. Bunun büyük bir ses kayıt cihazı olduğunu düşündük. "Bu bir video kamera," dedi kameraman. "Bu da mikrofon," dedi, çubuğun üzerindeki şeyi göstererek. Ardından odamızdaki cam kutuyu işaret etti: "Ve bu da televizyon." Bunu söylemesi bizi biraz rahatsız etti, çünkü o şeyi daha önce kendimiz keşfetmiş ve açıp kapamayı öğrenmiştik.

Televizyoncular bizi video kameranın önünde şarkı söyletip dans ettirdikten ve güldürdükten sonra, kameraman, makinesini televizyonun arkasına bağladı ve ekranı açtı. Küçük bir patlama oldu ve sonra aniden suratlarımız ekranda belirdi. Merak içinde, televizyonda kendi kahkahalarımızı, şarkı söyleyip gülümsemelerimizi izledik. Önce televizyonun içindeki kendimize, sonra da odanın içinde birbirimize baktık ve sonra yine televizyondaki kendimize baktık. Ben çok sevimli göründüğümüzü düşündüm. Fakat, televizyonun yüzünü, şarkılarını ve kahkahalarını nasıl da ele geçiriverdiğini gören Latsoma'nın aklına şu soru geldi: "Bu şey ruhlarımızı da çalabilir mi?"

DÜNYANIN MERKEZİNDE

Xichang'ta yine birinci olduk. Fakat Xichang Yanyuan'dan daha büyük bir şehir olmasına rağmen bu kez hiç para almadık. Şehir o kadar büyüktü ki, en azından yüzer yuan kazanacağımızdan emindik. Oysa bize verilen tek şey kırmızı renkte bir takdir belgesi oldu; ha bir de fotoğrafımızı çektiler.

Yarışmanın ertesi günü yerel havaalanına götürüldük ve bir gazeteci uçağın önünde fotoğrafımızı çekti. İlk defa fotoğraf çektiriyorduk ve ayrıca o uçak da gördüğümüz ilk uçaktı. Fotoğraf faslından sonra, uçakların havalanıp inmesini izledik. Bunun gibi metalden yapılmış bir şey nasıl oluyor da bir kuş gibi uçabiliyordu? Peki, bir uçağın içinde olmak nasıl bir şeydi acaba? Arabaya binmek gibi miydi? Kusmanıza sebep oluyor muydu? Hayır, dedi gazeteci. Olmuyormuş. Uçakta yemek yiyebilir ve yürüyebilirmişsiniz. Her zaman bizim dağların ötesine uçmak istemiştim; mevsimlerle gelip giden kuşlar gibi. Şimdi yalnızca kuşların değil, insanların da uçabileceğini kendi gözlerimle gördüğümden, ben de uçmak ve dünyayı görmek istiyordum.

Zhatsonamu ve Latsoma ise yalnızca eve uçmak istiyorlardı.

Akşam, Bay Li ile Xichanglı organizatörler arasında bir sürü konuşma geçti; bunların hepsi bizim hakkımızdaydı. Hiçbir şey anlayamıyordum, yine de yanlarında durup mimiklerinin her birini inceledim. Biraz bilgi vermesi için ikide bir Yisso'yu sıkıştırıp durdum. Nihayet konuşmaları bittiğinde, Yisso, Pekin'deki ulusal yarışmada Sichuan eyaletini temsil etmek üzere on beş kişi seçildiğini ve benim de bunlardan biri olduğumu söyledi. Odamıza çıkıp Zhatsonamu ve Latsoma'ya benim Pekin'e, Pançen Lama'nın yaşadığı ve Mao Zedung'un uyuduğu yere gideceğimi, onların da eve döneceklerini söylediğimde sevinçten havalara zıpladılar. Eve, annelerine ve erkek arkadaşlarına dönmek için sabırsızlanıyorlardı.

Yisso da eve dönüyordu; Bay Li de. Yarından itibaren başımızda, Xichang Kültür Bürosu'ndan Bay Luo olacaktı. Yisso anneme haber verecekti; ben derdimi anlatabilecek kadar Yi dili bildiğimden ve Çincemi de biraz ilerletmiş olduğumdan, Yisso da, Bay Li de herhangi bir problem çıkacağını zannetmiyorlardı.

"Namu, Pekin'de şarkı söylemek Xichang'ta söylemek kadar kolay olmayacak," diye beni uyardı Bay Luo. İlk olarak Tibetli ünlü opera şarkıcısı Nankadroma ile şarkı söylemem gerekiyordu. Bir Moso şarkısı, bir Tibet ve bir de Yi şarkısı; hem de büyük, geleneksel bir Çin orkestrasıyla. Hepsi profesyonel şarkıcılar olan Nankadroma ve diğerleri için yeni şarkılar öğrenmek ve bir orkestrayla birlikte şarkı söylemek sıradan bir işti, ama benim için öyle

değildi. Bay Luo'nun da fark etmiş olduğu üzere, benim için şarkı söylemek yürümek ya da dans etmek gibiydi. Daha önce sadece bambu flüt eşliğinde şarkı söylemiştim ve yalnızca birkaç tempo biliyordum. Çünkü Moso şarkıları, Çin ya da Batı müziğinin aksine, Çin'in batı kesimlerinde yaşayan etnik grupların hemen hepsinin müziklerinde olduğu gibi, birkaç ölçüde ve standart ezgilerle söylenen doğaçlama şiirlerden oluşuyordu. "Peki, Moso halkının kaç ezgisi var?" diye sordu Bay Luo. Altı, yedi? On? Annelerimize duyduğumuz sevgiyi anlatmak için bir ezgi, kervanla yola çıkan atlıları uğurlamak için bir ezgi, cenazeler için bir tane, sevgililerimiz için bir tane ve son olarak da basit ritimleriyle tarlalarda çalışan insanların hareketlerini anlatan iş şarkıları.

Xichang'tan Chengdu'ya gittik. Eyalet Kültür Bürosu'nun konukevinde kalıyorduk. Ertesi sabah günlük provalara başladık. Bay Luo'nun müzikal yeteneklerimle ilgili öngörüleri doğru çıktı. Yeni melodiler öğrenmek bana çok zor geldi ve orkestrayla şarkı söylemek de neredeyse olanaksız görünüyordu. Ne kadar uğraşırsam uğraşayım vuruşları sayamıyordum. Bir türlü zamanında giremiyordum; ta ki *erbu* çalan bir müzisyen, şarkıya girme sırası bana geldiğinde ayağını yere vurmayı önerene dek. Neyse ki bu işe yaradı ve herkes rahatladı. Ancak sonra, sanki orkestra yetmiyormuş gibi Bay Luo bir de bizi çalıştırması için profesyonel bir şan hocası ayarladı. Sessiz kalmamak için elimden geleni yapıyordum, ama sesimin daha yüksek ve net çıkması için yüzümü buruşturmayı bir türlü kabullenemiyordum. Moso kadınları çok tiz ve yüksek sesle şarkı söyler. Kafa sesiyle söyledikleri için aynı anda hem şarkı söy-

leyip hem de gülümseyebilirler. Daha iyi şarkı söylemek için yüzünü çirkinleştirmek bana amaca aykırıymış gibi geliyordu. Fakat belki de, bilhassa etrafımdaki insanlar için en sinir bozucu şey, taklit ederek çabucak öğrenmeme rağmen her şeyi neredeyse bir o kadar hızla unutmam oluyordu. Bu, büyük ihtimalle daha önce hiçbir şeyi kurallara uygun bir çerçevede öğrenmemiş olmamdan kaynaklanıyordu. Yine de, iki hafta sonra provalar bitti ve ertesi gün Pekin'e giden trene binmiş, ikinci mevkide yolculuk ediyorduk.

Dev kırkayak üç gün iki gece boyunca tıkır tıkır sesler çıkararak dağların arasından geçti, büyük nehirler boyunca ilerledi. Küçük köylerin, büyük şehirlerin içinden geçerek gürültücü insanlar ve onlardan daha da gürültücü satıcılarla dolu tren istasyonlarında durdu. Şarkıcılardan bazıları yolculuğun çok uzun sürdüğünden yakınıyordu, fakat ben yüzümü pencereye yapıştırdım ve üç gün boyunca gözlerimin önünden geçip giden Çin'i izledim. Dışarı bakmaktan yorulduğumda Çince konuşma pratiği yaptım. Geceleri dar ranzalarda uyuduk ve ben sahne ışıklarıyla pembe dondurmanın hayalini kurdum. Gözlerim kapalı bir şekilde rüyalar görüyor, fakat uyumuyordum.

Pekin çok büyük bir şehirdi; Chengdu'dan çok daha büyük, hatta belki bütün Moso ülkesinden bile büyük. Trenin istasyona girdiği andan itibaren şehrin katıksız büyüklüğünü hissetmeye başladım. Trenden platforma adımımızı attığımızda korktum ve Bay Luo'nun eline yapıştım. "O kadar sıkmana gerek yok!" dedi elini çekerek. "Şu yaptığına bak!" Elinde çizikler yaratmıştım.

Nankadroma kolumu tuttu ve büyük dalgalar

halindeki insan selinin arasından devasa koridora doğru yürüdük. Bir kadın sesi koridordaki gürültüyü bastırarak melodik bir biçimde yükseliyordu: "Burası Pekin Tren İstasyonu, Pekin bizim büyük başkentimizdir. Pekin, Çin Halk Cumhuriyeti'nin başkentidir." Kelimeleri seçemesem de bu ses bana tatlı bir ninni gibi geldi. Sakinleştirici buldum ve kadını taklit etmeye başladım; anlamsız sesler çıkararak tekdüze melodiyi taklit ediyordum, ve bu herkesi güldürüyordu.

Salonda organizatörler tarafından karşılandık ve bizi dışarıda otele götürmek üzere bekleyen minibüslerin yanına götürüldük. Pekin'deki otel Xichang'takinden daha büyüktü. Yalnızca kırmızı halıları değil, içinde fayanslı duvarları, küvetleri ve sifonu çektiğinizde yıkanan tuvaletleri olan banyolu odaları da vardı. Ben Tibetli ünlü opera şarkıcısı Nankadroma'yla böyle bir odayı paylaşıyordum.

Nankadroma güzel, uzun boylu ve güçlü bir kadındı. Çok esmer bir teni vardı. Saçları gür ve siyahtı; kaşları da öyleydi. Tibet operasının hareket ve ifade etme eğitimini almış olan gözleri, insanları sessizleştirmè ya da büyüleme gücüne sahipti. Nankadroma, sanki her zaman kendi düşüncelerine dalmış gibi görünüyordu. Ağır ağır ve az konuşuyordu ve ne zaman konuşsa herkes onu dinliyordu. Ona hayran olmuştum ve onunla aynı otel odasını paylaşmaktan gurur duyuyordum. Yaptığı her hareketi izliyor ve sonra mimiklerini, ellerini sallayışını, kalçalarının salınışını taklit ediyordum. Nereye giderse gitsin, ben de peşinden gidiyordum. Hatta banyo yapmaya hazırlandığı sırada arkasından banyoya bile giriyordum. Uçaklar, trenler ve

dondurmanın yanı sıra başka bir şeyin varlığını da böyle keşfettim zaten.

"Bu nedir?" diye sordum Çince.

"Bu bir sutyen. Endişelenme, senin ihtiyacın yok." Beni banyodan dışarı çıkarırken güldü.

Otelin dışında büyük bulvarlar vardı. İnsanlar bulvarlarda sanki Çin'in sahibiymiş gibi yürüyor ve konuşuyorlardı. Şaşkınlığım çok büyüktü. Yanyuan, Xichang ve Chengdu'da bir sürü harikulade şey görmüştüm, ama hiçbir şey Pekin'le kıyaslanamazdı. Pekin çok büyüktü; görkemli, güzel ve karşı konulmazdı. Burası yalnızca hoşuma gitmekle kalmamış, beni dehşete de düşürmüştü. "Çok mutlu olmalısın," dedi Nankadroma, "uyurken gülümsüyorsun!"

Organizatörler önemli yerleri ziyaret etmemiz için günlük turlar düzenlemişti: Çin Seddi, Yasak Saray, Tiananmen Meydanı, Mao Zedung'un binaları ve büyük yöneticinin cam lahtinde mumyalanmış olarak yattığı mozolesi. Siyaset ve tarih bilgim öyle bir durumdaydı ki, Mao'nun Tiananmen Meydanı'ndaki dev portresini gördüğümde, yalnızca çenesindeki benden etkilenmiştim. Çünkü annemin de tam olarak aynı yerde bir beni vardı. Buna inanamıyordum! Yıllar sonra annem de beni ziyaret etmeye Pekin'e gelecek ve o da Mao'nun benini fark edecekti. Bu onun için bir gurur kaynağı olacaktı.

Yarışma gecesi, sahneye adım atarken korkudan ve beslediğim umutlardan ötürü titriyordum. Nankadroma önümüzdeki dev ve karanlık seyirci topluluğuna gülümsedi. Ben de gülümsedim. Sonra bana gülümsedi ve orkestra ilk notaları çalmaya başladı. O gece sahne ışıklarının sıcağı altında her şeyi hatırladım;

her bir Tibet ve Yi sözcüğünü, yüzümü nasıl bir şekle sokmam ve şarkıya ne zaman girmem gerektiğini. Bütün yüreğimle söyledim ve akşamın sonunda birincilik ödülünü Sichuan grubunun diğer üyeleriyle birlikte ben ve Nankadroma kazandık.

Ertesi gün kırmızı takdir belgelerimizi aldık ve Büyük Halk Salonu'ndaki dev sahneye çıkarılıp indirildik. Burada her türden resmi görevli anlayamadığım konuşmalar yapıyordu ve yüzlerce seyirci bu konuşmaları alkışlıyordu. Bu sefer para da aldık. Basit, kırmızı bir zarfa değil de; değerli bir hediye gibi, çok güzel, pirinçten yapılma bir kâğıda sarılmıştı. Ve çok fazlaydı. Bay Luo bana içinde iki yüz yuan olduğunu söyledi. Bu bir servetti!

İlk önce parayı saymayı ve ailem için çok pahalı hediyeler almayı düşündüm, fakat güzel kırmızı kâğıdı yırtma fikrine dayanamıyordum. Biz evde hediyeleri hiçbir zaman sarmıyorduk. Bu yüzden annemin paket kâğıdını görmesini istiyordum. Bütün akşamı bunu düşünerek geçirmem herkesi eğlendirmişti. Nihayet, otele geri dönüp yatmaya hazırlandığımız sırada, parayı açmamaya karar verdim. Nankadroma biraz endişelenmiş gibi görünüyordu ve hırsızlara dikkat etmem gerektiğini söyledi. Ertesi sabah uyandığımda onu, paramı sağlama almak için fanilamın içine özel bir cep dikerken buldum.

"Küçük Namu, paranla ne yapmaya karar verdin?" dedi Bay Luo, otel lobisinde tren biletlerimizi sayarken.

"Paketi anneme açtıracağım."

Bay Luo sırtımı sıvazladı. Bütün şarkıcılar da bunun en iyi karar olduğu konusunda onunla aynı fikirdeydi. Hepsi çok nazikti ve bana karşı çok sabırlı

davranmışlardı. Ben en genç ve en deneyimsizleriydim, fakat aynı zamanda herkesin de gözdesiydim; özellikle de Nankadroma'nın. İkinci mevki vagonumuzda alt ranzaya, onun yanına oturduğumda güzel yüzüne baktım. Yüreğim onun için duyduğum sevgi ve kendim için duyduğum gururla kabardı. "Ünlü Nankadroma ile şarkı söylemek için dünyanın merkezine yolculuk ettim ve kazandık," diye düşünüyordum. Fakat tren sarsılıp yavaş yavaş Pekin tren istasyonundan çıkmaya başladığında Nankadroma'yı da belime değen küçük kırmızı para çıkınını da unuttum. Tek hissettiğim, oradan ayrılıyor olmaktan dolayı duyduğu üzüntüydü.

ZAMANIN UCUNDA BİR KÖY

Chengdu'ya trenle gitmek üç gün iki gece sürdü. Yolculuk boyunca yüzümü pencereye yapıştırdım ve Çin'in gözlerimin önünden akıp gitmesini bu sefer tersten izledim. Gözlerim hâlâ dünyaya açtı, yine de zaman zaman köyler ve dağlar yerine Lugu Gölü'yle kendi tanrıçamız Gamu'yu görüyordum. Geceleri gözlerimi kapatınca pembe dondurmanın değil, közlenmiş patateslerin ve tereyağlı çayın hayalini kuruyordum. Ayrıca, küçük kırmızı paketi açtığı zaman annemin yüzünün alacağı şekli ve sonra gördüğüm bütün yerleri ve göreceğim bütün diğer yerleri düşlüyordum.

Trenin penceresinden Çin'in akıp gitmesini izledim. Tarlalar, sonra yine tarlalar, kıvrıla kıvrıla akan ırmaklar ve bulutlu gökyüzünde kaybolan dağlar, pis şehirler, toprağa bağlı köyler, omuzlarında çapalar ve tırmıklarla gruplar halinde yürüyen köylüler, demiryolunun hemen yanındaki, tren pencerelerinden atılmış çöplerle dolu tarlalarda tek başına çalışan köylüler... Yolculuklarımda dünyada iki tür insan olduğunu keşfettim: restoranlarda ye-

mek yiyip, duş alan ve sinemaya giden şehirliler ile tarlalarda çalışan köylüler. Biz Mosolar bu ikinci gruba giriyorduk.

Üçüncü gün Sichuan'a vardığımızda, tren sel basmış tarlalardan ve sarı bir su denizinin içinde küçük adacıklar gibi yüzen, biçare köylerden geçti. Köylüler çocuklarını ve eşyalarını başlarının üzerinde tutarak kirli suyun içinde güçlükle ilerlemeye çalışıyorlardı. Nereye gidiyorlardı? Gözün görebildiği her yerde su vardı. Sonra, bir omzunda küçük bir çocuk, öbür omzunda da bir valiz taşıyan küçücük bir kadın gördüm. Su neredeyse çenesine geliyordu. Bir çukura basacak olsa kesinlikle dibe batardı. Şarkıcılardan biri elini omzuma koydu. "Endişelenme, Halkın Kurtuluş Ordusu onları kurtarır," dedi. Diğerleri de başlarını sallayıp pencerelerden çekildi ve bir süre sonra da kâğıt oyunlarına, kitaplarına, çay ve sigaralarına geri döndüler. Fakat tren Chengdu'ya doğru ilerlediği süre boyunca Halkın Kurtuluş Ordusu'nun tek bir izine bile rastlamadım.

Chengdu'da bizi Jinjiang Oteli'ne götürdüler. Orada Sichuan Kültür Bürosu Müdürü bizi karşılayarak, Pekin'de birinci olduğumuz için onurumuza düzenlenen bir şölene götürdü. Şölene çeşitli yerel ve eyalet gazetelerinden yazarların yanı sıra, Sichuan Televizyonu'ndan insanlar da davet edilmişti. Yemek odasında, tabaklarla dolu kocaman, yuvarlak masalar vardı.

Müdür bitmek bilmeyen bir konuşma yaptı. Hiçbir şey anlayamıyordum. Anlasam bile dinlemezdim zaten. Memurun açılıp kapanan ve tütün lekeli dişlerini göstere göstere gülümseyen ağzına boş boş bakarken tek görebildiğim, göğüslerine kadar gelen pis suyun içinde duran insanlardı. Düşüne-

bildiğim tek şey bu şölen odasından pek de uzakta değildi; bir omzunda valizi, öbür omzunda ise saçına asılan küçük bir çocukla simsiyah gökyüzünün altında haykıran küçücük bir kadın. Daha önce hiç sel görmemiştim. Zuosuo'da sel olsaydı biz kesinlikle birbirimize yardım ederdik. Müdür nasıl böyle gülümseyebiliyordu? Biz nasıl ağzımıza lokma koyabiliyorduk? Akşamın geri kalanı boyunca ne bir şey yiyebildim, ne de konuşabildim. Bu insanları anlayamıyordum. Annemi, Zhema'yı ve erkek kardeşlerimi özlemiştim ve onların Zuosuo'da güvende olduğuna seviniyordum. Evden ayrıldığımdan beri ilk kez evimi ve halkımı özlemiştim.

Sonraki iki gün röportajlarla geçti. Kendimi bir kez daha televizyonda ve sonra yerel gazete *Sichuan Daily*'de gördüm. Baş sayfada benim büyük bir fotoğrafım vardı. Nankadroma manşeti okudu: DAĞ VADİSİNDEN ALTIN BİR ANKA KUŞU DOĞUYOR. Gazeteyi aldım, katladım ve özenle, anneme vereceğim diğer şeylerin arasına yerleştirdim. Bu onu çok mutlu edecek, gurur duymasını sağlayacak diye düşündüm buruk bir sevinçle. Çünkü içim üzüntüyle doluydu; tren penceresinden gördüğüm sefaleti unutamadığım ve veda etme zamanı geldiği için.

Chengdu'da yaşayanlar dışında herkes evine dönüyordu. Nankadroma da gidiyordu. Son günümüzde, onu otel odamızda yalnız başına yatağında otururken buldum. Ağlıyordu. Birbirimize veda etmek zorunda olduğumuz için mutsuz olduğunu sandım, fakat yatağın üzerinde, önünde duran mektubu gösterdi. Okuyamadığım için, "Bu ne? Ne oldu?" diye sordum.

Nankadroma bana sanki cevabı bilmem gerekiyormuş gibi baktı. Anlamadığımı görünce de şöyle

dedi: "Kırmızı mürekkeple yazılmış. Görmüyor musun?"

"Evet, görüyorum," dedim, ama şaşırmıştım. "Kırmızı kötü bir şey mi?"

Kırmızı güzel bir renkti. Açelya çiçeğinin ve annemin festival zamanlarında giydiği gömleğin rengiydi. Sahnede şarkı söylediğimizde dudaklarıma sürmeyi sevdiğim renkti. Nankadroma kırmızıdan neden korkuyordu?

Sınırlı Çincem yüzünden Nankadroma bana olanları açıklarken çok zorlandı: Mektup sevgilisinin karısından gelmişti, bu kadın Çinliydi ve çok kıskançtı. Şimdi de Nankadroma'nın ölmesini istiyordu. Mektubu kırmızı mürekkeple yazmasının sebebi buydu. Çin'de kırmızı mürekkep bir lanetleme biçimiydi. Gerçekten de, kırmızı mürekkebin uyandırdığı dehşeti ancak birkaç yıl sonra, Şangay'daki Müzik Konservatuvarı'nda öğrenci olduğum sırada anlayabilecektim. Öğretmenim ve sınıf arkadaşlarımla sokakta gezinirken iki genç adamın fotoğraflarının bulunduğu büyük bir afiş görecektim. Fotoğrafların altında bu gençlerin isimleri, yaşları, büyüdükleri yer ve son olarak da *homoseksüel suçlu* sözcükleri yazıyordu. İki listenin de üzerine büyük, kırmızı bir çizgi çizilmişti. Öğretmenime bütün bunların ne demek olduğunu soracaktım, çünkü *homoseksüel* kelimesini ilk kez görüyordum. Sonra da kırmızı çizgilerin ne anlama geldiğini soracaktım. O da adamların idam edildiğini söyleyecekti ve benim içim buz kesecekti.

Nankadroma artık gözyaşlarını kurulamıştı. Şimdi de sevgilisiyle konuşmak için sabırsızlanıyordu, ancak otelde telefon olmadığı için postaneye gitmemiz gerekiyordu. Orada cam kulübenin dışında

bekledim ve Nankadroma telefona bağırıp ağlarken ben de kırmızı fasulyeli dondurma yedim. Korkuyordum. Doktor Rock'ın kafasının kesilmesini isteyen Yi reisleriyle ilgili hikâyeleri hatırladım, ama onlar hikâyeydi. Daha önce kimsenin birinin ölmesini dilediğini duymamıştım.

Nankadroma telefon kulübesinden çıktığında, ağzı üzgün ama kararlı bir ifadeyle sımsıkı kapanmıştı. Otele geri dönmek istemedi. Bir yürüyüş yapıp sakinleşmek istiyordu. Bu yüzden bir süre caddelerde yürüdük, en sonunda bana döndü ve "Aç mısın Namu?" diye sorup hafifçe gülümsedi. "Elbette, sen her zaman açsındır. Gel, güzel bir yer biliyorum." Nankadroma'yı takip ettim, birkaç dar sokaktan geçtikten sonra ördek yahnisiyle ünlü küçük bir lokantaya vardık.

Caddeye yakın bir yere, kare bir masanın çevresindeki kare biçimli taburelere oturduk. Nankadroma bana daha da yaklaştı, bir sigara yaktı ve ne içmek istediğimi sordu.

"Çay," dedim.

"Hiç şarap içmez misin?" dedi, tozlu bir rafta duran bir şişe Erguotuo'yu işaret ederek.

"Çin şarabı içmem."

"Bir dene," diye buyurdu.

Erguotuo'nun çok ucuz ve berbat bir içki olduğunu bilmiyordum; fakat bilseydim bile hayır demeye cesaret edemezdim. O kadar üzgün görünüyordu ki onu daha fazla üzmek istemiyordum. Nankadroma, Erguotuo şişesini getirmesi için lokantanın sahibine seslendi. İki küçük bardağı doldurdu ve kendisininkini bir dikişte içti.

"Haydi!" dedi diğer bardağı önüme ittirerek. "Dik kafana!"

Bir yudum aldım ve anında boğazımda bir ateş topu hissettim. Yanaklarım alev alev yanıyordu. Çin şarabı bizim Sulima şarabımıza hiç benzemiyordu. Bu arada, Nankadroma kendisine bir bardak daha doldurmuş, onu da bitirmişti. Aynı anda hem büyülenmiş, hem de korkmuş olarak onu izledim.

Nankadroma çok güzeldi ve çok ünlüydü. Neden bir erkek için ağlıyordu ki? Bir erkeğin onu bu kadar üzmesine neden izin veriyordu? Nankadroma istediği herkesi elde edebilirdi. Neden bu kadar kötü bir karısı olan bir erkeği sevme gereği duyuyordu? Evliliğin büyük bir mutsuzluk kaynağı olduğunu ve aşkın bizim Moso ülkemiz dışında çok karmâşık bir şey olduğunu şimdi daha iyi anlıyordum. Fakat elbette bunu Pekin'e gitmeden önce de biliyordum. Bütün Mosolar evliliğin bu yönünü biliyordu. Nankadroma'nın ikinci Erguotuo'sunu içmesini izlerken kocasından kaçan Yi kız kardeşim Añumo'yu düşündüm ve sonra duyduğum diğer hikâyeleri, özellikle de Lijiang yakınlarında intihar eden genç bir Naxi çiftiyle ilgili olanı hatırladım.

Komünist Devrim'in gelişiyle aşk intiharlarının da bittiğine inanan herkes için şok edici bir haber olmuştu bu.

Naxiler, komünizmden önce kadınlarını eve kapatan Han Çinlilerine benzemezdi. Lijiang'ta kızlar kol kola sokaklarda seker, avazları çıktığı kadar bağıra çağıra şarkılar söyler ve oğlanlarla alay ederlerdi. Orada evde yaşayanlar erkeklerdi. Kadınlar hayvan kesip ev inşa eder ve pazara giderken, erkekler kâğıt oynar, tütün ya da afyon içer ve bebeklere bakardı. Naxi kadınları sırtlarında ağır yükler taşır ve sabahtan akşama kadar tarlada çalışırdı. Kısa, tıknaz ve katır gibi güçlüydüler ve kimseden emir

almazlardı. Ama, söz konusu aşk olduğunda, Naxiler acımasız bir geleneğe bağlıydılar; ta ki komünistler evlilikte reform yapana kadar. Bu geleneğe göre, Naxi kızları doğar doğmaz daima anne tarafından bir kuzenleriyle sözleniyorlardı ve bu kural o kadar katıydı ki evlilik sözünü yalnız ölüm bozabilirdi. Sözlü olan gençler başkasına âşık olduklarında intihar etmek bir onur meselesi oluyordu.

Komünistler Naxilere evlenecekleri kişiyi seçme hakkını tanıdıktan yıllar sonra, bu yeniden yaşandı. Genç bir çift intihar etti. Aylarca tarlalarda ve çam ormanında gizlice buluşmuşlardı, ancak bir gün kızın karnı mavi ceketinin altına saklayamayacağı kadar büyümüştü. Onlar da eski âdetlere göre yürüyerek dağa gitmişlerdi. Bir sabah çok erken saatte, herkes uyurken olmuştu bu. En iyi elbiselerini giymiş, yanlarına kapaklı bir yiyecek sepeti alarak köyden ayrılıp ormana gitmişler, mutlu, sevgi dolu günler geçirebilecekleri güzel bir piknik yeri bulmuşlardı. Yiyecekleriyle şarapları bitince de kendilerini bir ağaca asmışlardı.

Bunu duyunca Amam'ın gözleri yaşlarla dolmuştu. Dujema da şöyle fısıldamıştı: "Hiçbir Moso kadını bir erkek için kendisini asmaz."

Bu hikâyeyi Nankadroma'ya anlatmak istedim. Ona Naxi sevgilileri ve kız kardeşim Añumo'yu ve kapınızı açmaktan korkmuyorsanız benim köyümde aşkın ne kadar basit olabileceğini anlatmak istedim. Fakat yeterince Çince kelime bilmiyordum. Ona şöyle demek istedim: "Benim köyümde kadınlar âşık oldukları zaman, yüzleri güneş gibi parlar. Senin yüzün bir cenaze törenine katılmışsın gibi görünüyor."

Nankadroma bir bardağı daha kafasına dikti ve "Çinliler kadınlar için ne der bilir misin?" diye sordu.

"Güzellik kadının başına derttir." Sonra bana kendi hikâyesini anlattı.

Nankadroma, Sichuan'ın Tibet bölgesindeki Mianing ilinden geliyormuş. Üç kız kardeşin en güzeliymiş. Güzelliği başına çok bela olmuş. Çünkü gittiği her yerde kadınlar onu kıskanmış, erkekler taciz etmiş. Nankadroma'nın yaşadığı yerde erkekler kadınlara her zaman zekice şarkılar söyleyip rengârenk kuşaklar hediye ederek kur yapmıyormuş. Bunun yerine, taş atıp bağırarak çirkin şeyler söylüyor, kadınlar kızınca da alay edip gülüyorlarmış. Nankadroma on altı yaşlarında bir gün sokakta yürürken, iki oğlan gelip göğüslerini sıkıştırmaya çalışmış. Genç kız onlarla elinden geldiğince mücadele ederken, bir adam gelip oğlanları kovalamış. Adamın kim olduğunu bilmiyormuş ve onu bir daha hiç görmemiş; ta ki yıllar sonra yerel otobüs terminalinde tesadüfen karşılaşana dek. O sırada artık ünlü bir opera şarkıcısıymış ve Tibet Operası'yla turnelere gidiyormuş. Adam da yerel Kültür Bürosu'nda çalışıyormuş. Aynı otobüse bineceklermiş. Birbirlerini hemen tanımış ve turne bitmeden de birbirlerine âşık olmuşlar. Ne var ki, sokakta onu kurtarmasından sonra geçen yıllarda adam evlenmiş. En kötüsü de, evlendiği kadın bir Çinli'ymiş. Karısı bir Tibetli olsaymış, bir anlaşmaya varabilirlermiş, ama Çinli kadınlar bir rakibi asla hoş görmez, boşanmayı da kabul etmezlermiş.

"Neden bir Tibetliyle evlenmemiş?" diye sordum.

"Karısı güzel bir kadınmış ve evlendiğinde onu seviyormuş. Yeniden karşılaşacağımızı nereden bilebilirdi ki? Kadının böyle acımasız biri olacağını nereden bilebilirdi?" Nankadroma yeni bir sigara

yaktı ve sonra bardağını doldurdu. Artık bardakları saymayı bırakmıştım, fakat şişenin yarıdan çoğu boşalmıştı. "Her neyse, her şey sona erdi. İlişkimizi bitireceğim," dedi ve birden gözyaşlarına boğuldu. "Her geçen gün daha da mutsuz oluyorum. Şimdi de hayatım için endişe duyuyorum. Buna inanamıyorum!"

Şişe boşaldığında otele geri dönmek istedi. Artık çok geç olmuştu. Kalan müşterilerin hepsi, bağrışarak sarhoşlara özgü bir bahis oyunu oynayan erkeklerdi. Gerçi Nankadroma da çok sarhoştu. Ayağa kalktığında bütün bardakları devirdi. Lokanta sahibi bir çekçek çağırması için garsonu yolladığında, düşmemesi için onu tutmak zorunda kaldım.

Boğazım yanıyordu. Ağzımda da kötü bir tat vardı, fakat bunun yalnızca ucuz şarap yüzünden olduğunu söyleyemezdim. Nankadroma'nın anlattıkları moralimi bozmuştu. Benim de bazen ablamı çok kıskandığım olmuştu. Fakat yaptığım en kötü şey bambu kutusundan kan sucuğunu çalmaktı; annemin haftalarca güldüğü, gerçekten rezil bir hikâyeydi bu. Asla birini lanetlemek ya da ona ciddi bir zarar vermek istememiştim. Kadınların bir erkek için kavga ettiklerini ise hiç duymamıştım. Nankadroma'nın çekçeğe binmesine yardım ederken annem, ablam ve küçük erkek kardeşlerim, herkesin birbirini koruduğu, insanların kıskançlık ya da cezalandırılma korkusu duymadan sevebildiği ve hiç sel afeti görmeyen Zuosuo'da yaşadığı için kendimi mutlu hissettim.

Nankadroma omzuma yaslandı. Onun gür, ipek gibi saçlarını okşadım. Kendimi ona çok yakın hissettim, onu biraz rahatlatabildiğim düşüncesiyle mutlu oldum; tıpkı o gece Añumo'nun yanında ya-

tarken olduğu gibi. Odamıza geri döndüğümüzde ayakkabılarını ve giysilerini çıkarmasına yardım edip yatağa yatırdım. Annesiymişim gibi yanağını öptüm.

Ertesi sabah hâlâ sarhoştu, ya da akşamdan kalmaydı diyelim. Ona bir bardak su verip veda ettim. Bir şeyler mırıldandı, ama gittiğimi gerçekten fark edip etmediğinden emin değildim. Daha sonra onu yıllarca görmedim ve bu süre içinde, sevgilisinden ayrılıp ayrılmadığını ya da kendine layık bir erkek bulup bulmadığını merak edip durdum.

Yanyuan'a gidecek ve orada atlılara katılıp Zuosuo'ya dönecektim. Yalnızca birkaç hafta önce nefesimi kesen, telaş içindeki bu taşra şehri şimdi gözüme çok küçük görünüyordu. Yerel konukevindeki renkli odada gözlerim halı aradı. Sabah erkenden Atlıların Oteli'ne gittim; orada, bizim köyden bir atlı olan Jiashe'yle ve başka dört kişiyle buluştum. Tuz, şeker, çay, demir oraklar ve pamuklu kumaş toplarıyla yükledikleri on beş atı eyerlemişlerdi bile. Bir saat içinde yola çıkarak yedi gün sürecek olan yolculuğumuza başladık.

Hiçbir yorgunluk hissetmiyordum. Dağları görmedim, hatta banyo ihtiyacı bile duymadım. Aklım Nankadroma'da kalmıştı. Lugu Gölü'nü görmeden önceki son bayırı çıkarken bile tek düşündüğüm şey gitmiş olduğum yerlerdi.

"Pekin'e gitmek seni çok sessizleştirmiş," diye takıldı Jiashe.

Oysa asıl sessizleşen köyümdü. Çok sessizdi. Ana Göl masmavi ve kıpırtısızdı. Dağ tanrıçasının sonsuza dek kendi yansımasına bakabileceği kusursuz bir aynaya dönüşmüştü. Gökyüzü geniş ve

boştu. Evlerin bacalarından iplik gibi çıkan beyaz dumanlar da kısa bir süre içinde sınırsız gökyüzünde kayboluyordu. Burada kusursuz, bozulmamış bir güzellik vardı... *Sonsuz huzur*, Moso başkentimiz Yongning'in ismi bu anlama geliyordu. Dış dünyanın bundan bihaber olduğunu ve halkımın tamamen unutulduğunu düşünmeden edemedim.

Biz daha köye girmeden çok önce, atların çanları dönüşümüzü haber vermişti. Az sonra çocukların heyecan içinde bağrışarak bize doğru koştuğunu gördük. Arkalarında da annem, sırtında Jiama'yla birlikte beni karşılamak için koşuyordu. Yemek pişirdiğinden, yüzü undan bembeyaz olmuştu. Ağzı kulaklarına vararak gülümserken yüzü sanki bir tatil günündeymiş gibi pırıl pırıldı.

"Geri döndün! Geleceğini biliyordum! Bu sabah bir saksağan öttü, yolda olduğunu anladım!"

Ne yapacağını bilemeyerek Jiama'yı bana verdi ve bohçamı atın üzerinden çözdü. Sonra yan yana eve yürüdük. Jiama benim sırtımda, bohçam annemin sırtındaydı. Evde olmak, en sonunda annem, küçük kız kardeşim, Zhema ve erkek kardeşlerimle birlikte olmak, ateşin çevresine oturup tereyağlı çay içmek, gülüşmek ve hikâyelerimi hayretler içinde dinlemeleri ne güzeldi.

O akşam Amam, dönüşümü kutlamak ve beni eve sağ salim getiren atlılara teşekkür etmek için bütün köyü bizim avluya davet etti. Danslar edildi, şarkılar söylendi ve şakalar yapıldı. Tıpkı Bay Li ile Zhang ve Zhu'nun kayıt cihazlarını çaldığı o akşamki gibiydi; geleceğin henüz bilinmediği, giz olduğu ve bir kadın kahramanı maceraların beklediği o akşamki gibi. İşte bu gece köylüler o kadın kahramanın dönüşünü kutluyordu. Macera bitmişti.

Bir ara, ta Hindistan'a kadar gitmiş olan İhtiyar Datso konuşmak için ayağa kalktı. "Herkes beni dinlesin! Pekin'den dönmüş olan Namu'ya hoş geldin demeliyiz. Ödüller kazandı ve Moso halkının gururu oldu. Ben yaşlıyım ve Pekin'e hiçbir zaman gidemeyeceğim. Bu yüzden sessiz olalım ve onun söyleyeceklerini dinleyelim! Çünkü ben anlatacaklarını duymak istiyorum."

Fakat, tıpkı bir hükümet görevlisi gibi, o kadar resmi konuşmuştu ki, sessiz olmak şöyle dursun, herkes gülmeye başladı. Bundan yılmayan Datso elimi tuttu ve bir konuşma yapmamı istedi. Bunun üzerine ayağa kalkıp şarkı söyledim ve birkaç kelime ettim; sonra Pekin'den beri bütün yol boyunca giysilerimin altında taşıdığım küçük kırmızı paketi çıkardım. Annemden açmasını istedim; duyduğu gurur şimdi utangaçlığa dönüşmüştü. Sadece başını iki yana salladı ve benim açmam gerektiğini söyleyerek küçük paketi itip kendisinden uzaklaştırdı.

"İki yüz yuan," dedim, herkesin görmesi için para destesini uzatarak.

Köylüler nefesini tuttu. Hepsi paraya dokunmak istedi. "Pekin'den," diye fısıldadılar. Paketi elden ele dolaştırıp kendilerine biraz şans getirmesi için alınlarına dokunduruyorlardı.

Paradan sonra gazeteyi gösterdim. Kimse okuyamıyordu, ama herkes fotoğrafı beğendi. Bunu görünce, Pekin'den aldığım kartpostalları ve Nankadroma'nın fotoğrafının bulunduğu gazeteyi getirmek için odama gittim. Nankadroma'yı uzun uzun anlattım.

"Neden onu buraya davet etmedin?" dedi Amam.

"Burada yaşamayı seveceğini sanmıyorum.

Onun için çok sessiz," dedim, belki benim için bile çok sessiz olduğunu düşünerek.

Amam, Nankadroma hakkında başka bir şey söylemedi. Yorumumun ne anlama geldiğini kavrayamayacak kadar mutluydu. Ayrıca, insanlar benim hikâyelerimi dinlemekten sıkılmıştı ve herkes tekrar konuşup gülüşmeye başladı. Annem de bu neşeye katılmak ve başka bir konuşma yapmak için ayağa kalkan Numbu'yu dinlemek istiyordu.

"Hepinizin bildiği gibi," diye başladı Numbu, aynı Datso gibi resmi tonda konuştuğundan herkesi güldürerek, "ilkokulumuzda boş bir yer açıldı. Bu yüzden, Namu'nun öğretmenler için yemek pişirip temizlik yapmasına karar verildi. Ayda on beş yuan kazanacak."

Bu sefer kimse gülmedi. Alkışladılar ve onaylayarak kafalarını salladılar. Annemin sevinçten yüzü ışıldıyordu. Bu bizim köydeki ücretli pek az işten biriydi ve her anne kızının bu işe alınmasını umut ediyordu. Yalnızca bir ay kadar önce ben de neredeyse hiç şansı olmayan adaylardan biriydim, fakat şimdi her şey değişmişti. Şimdi köyümde bir yıldızdım ve bu kadar önemli bir işin bana verilmesi doğal görülüyordu. Sorun şuydu ki, ben küçük köyümde bir yıldız olmak istemiyordum, büyük dünyada bir yıldız olmak istiyordum.

SEVGİ VE GÖREV

Pekin'den döndükten sonra, birkaç gün bu özel durumun tadını çıkardım. Hiç iş yapmadım, sabahları geç kalktım; sallana sallana mutfağa girdiğimde annemi ev işlerinin çoğunu halletmiş buluyordum. Zhema da tarlaya gitmiş oluyordu. Ateşin yanında oturup tereyağlı çay içiyor ve közlenmiş patates yiyordum. Küçük Homi ve Jiama ile oynuyordum. Kimsenin aldırış ettiği yok gibiydi. Bir yıldızdım ve yaptığım yolculuklardan sonra elbette dinlenmeye ihtiyacım vardı. Ayrıca, kısa bir süre sonra okulda çalışmaya başlayacaktım. Derken bir sabah, geç saatlerde kahvaltımı bitirdiğimde, annem gidip bahçeden kulkas kökü çıkarmamı istedi.

Mutfağa geri döndüğümde kökü tencereye koydu ve gazetede çıkan fotoğrafımı kiler kapısına yapıştırmak için tutkal yapmamı istedi. Kökün bir süre kaynaması gerekiyordu. Annemin yapacak başka bir sürü işi olduğundan bununla ben ilgilenmeliydim. Geko, elinde annesinin bize gönderdiği arpa kurabiyeleri ve bir şişe şarapla çıkageldiğinde annem hâlâ konuşuyordu. Geko bizim evin biraz

aşağısında yaşıyordu. Yirmi yaşlarında, uzun boylu ve yakışıklıydı. Erkeksi bir yüzü, gür ve dalgalı saçları vardı. Köyün en yakışıklı genci olduğu söyleniyordu. Amam onu selamladı ve ateşin yanına oturmasını söyledi. Getirdiği adakları atalar sunağına yerleştirirken Geko'ya çay ikram etmemi istedi. Ve ben çayı koyarken birden bir mazeret uydurup Homi ve Jiama'yı da yanına alarak ikimizi evde yalnız bıraktı. Elimi kolumu nereye koyacağımı bilemiyordum ve çok öfkelenmiştim. Bu ziyareti annemin ayarladığı belliydi.

Bu sırada Geko beni uzun uzun süzdü ve bir sigara çıkardı.

"Pekin nasıldı?" dedi dudaklarını yuvarlayıp havaya dumandan halkalar üfleyerek. "Hiç geri dönmeyeceğini sandım. Seni giderken görmüştüm."

Tencerede kaynayan kökle ilgileniyormuş gibi yaptım.

Bu sefer de burnundan biraz duman üfledi ve *kang*ın yanından ayrılarak yanıma geldi, kaynayan köke baktı. "Dış dünyayı sevdin mi Namu?" dedi.

"Evet, çok sevdim," diye cevap verdim soğuk bir tavırla.

Yüzü karardı, fakat kolay vazgeçecek gibi görünmüyordu. "Bu akşam gelip seninle bir şeyler içebilir miyim?"

"Çiçek odamdaki ateşi daha hiç yakmadım," dedim, dönüp gözlerinin içine sert sert bakarak. Bu, bizim oralarda birine bakmanın oldukça kaba sayılan bir yoluydu. "Burada, mutfaktaki ateşin yanında oturmayı tercih ederim."

"Ne yazık," diye karşılık verdi.

Ve sonra gülümsedi. Öyle tatlı bir gülümsedi ki, beni tamamen hazırlıksız yakaladı. Ne cevap vere-

ceğimi bilemediğimden bir şeyler geveledim: "Neden çiçek odamda şarap içmek istediğini anlamıyorum. Köyde bir sürü başka güzel kız var. Ayrıca, Luo Shui'de bir arkadaşın olduğunu duymuştum."

Gülmeye başladı. Bu kadar da açıksözlü olmamı beklemiyordu. "Onu pek sık görmüyorum. Gece gölün ta karşısına kadar kürek çekmek çok yorucu oluyor."

"Zaten kimin umurunda!" diye cevabı yapıştırdım. Muziplik ve cilveden bu kadar yoksun olduğum için kendi kendime sinirlenmiştim. Fakat aslında umurumdaydı. Bir sürü kız arkadaşı olduğu düşüncesi hiç hoşuma gitmemişti. Bu durum beni şaşırmıştı da; çünkü hiçbir zaman Geko'ya karşı özel bir şey hissetmemiştim. Aslına bakılırsa onunla ilgili hiçbir şey düşünmemiştim.

İkimiz de sustuk ve kökün kaynamasını izledik. Beklentiler ve çekingenlikle yoğunlaşan gergin sessizlik sonunda iyice rahatımızı kaçırdı. Bunun üzerine havayı dağıtmak için konuşmaya başladım. Nankadroma'yı, nasıl âşık olduğunu, sevgilisinin onu kırmızı bir mektupla lanetleyen kıskanç bir karısı olduğunu ve Nankadroma'yı kalbi kırık ve sarhoş bir halde otel odasında bıraktığımı anlattım. Bu çok hüzünlü bir aşk hikâyesiydi ve Geko can kulağıyla dinliyordu, fakat yüzündeki ifadeden onunla flört edip etmediğimden emin olamadığını anlayabiliyordum.

Kök yeterince kaynamıştı artık. Tutkalı kepçeyle küçük bir kâseye koydum ve küçük bir fırçayla kilerin kapısına sürdüm. Sonra Geko resmimi, düz durması için özenle tutkalın üzerine yerleştirdi. Ellerini gazetedeki yüzüme sürerek resmin yüzeyini düzleştirdi. Bu hareketi öyle yavaş, öyle yumuşak

bir şekilde yaptı ki nefesimin kesildiğini hissettim. Elleri, babamın elleri gibi uzun ve zarifti. Çok yakınımda duruyordu ve beni görmüyormuş gibi davranıyordu. Fakat nefesinden ve teninden gelen tatlı kokuyu duyabiliyordum. Tutkalın yapıştığına emin olduktan sonra birkaç adım geriye çekildi ve "Bak! Çok güzelsin," dedi. Sonra bana döndü ve kocaman gülümseyerek, "Ana Göl'ün orada yürüyüşe çıkmak ister misin?" diye sordu. Ben de olur dedim.

Festival zamanı dışında, çiftler Lugu Gölü civarında güpegündüz yürüyüşe çıkmazdı pek. Fakat yolda karşılaştığımız birkaç insan bunu pek umursamış gibi görünmüyordu. Bize bakıp el salladılar ve gülümsediler. Belki de sonunda birinin odamın penceresini tıklatacağını düşünerek mutlu olmuşlardı.

Geko ile yan yana yürümek hoşuma gitmişti. Onunla konuşmayı da sevmiştim. Ona yolculuklarım, şarkı yarışmaları ve karşılaştığım insanlarla ilgili başka hikâyeler anlattım. Geko sanki kelimelerimi içiyormuş gibi dinliyordu; ta ki tekrar Nankadroma'dan bahsetmeye başlayıncaya kadar. O zaman durdu ve şöyle dedi: "Dış dünyada çok güzel vakit geçirmişsin. Gerçekten geri dönmek istiyor muydun? Belki de yüreğin arkadaşın Nankadroma'da kalmıştır."

Birden artık onunla yürümek istemedim. Yanında hissettiğim bütün tatlı duygular, bütün zevk bir anda geçip gitmişti. İçimi okumuştu ve bu doğruydu. *Kalbim Nankadroma'da kalmıştı.* Geri dönmek istememiştim, fakat dönmüştüm. Bu konuda yapabileceğim hiçbir şey yoktu. Yoksa, var mıydı?

"Evet, istiyordum. Geri dönmek istiyordum," dedim

sertçe. "Geri dönmek istedim... Senin için. Çünkü, senin annenle benim annem her şeyi ayarlamıştı. Fakat artık fikrimi değiştirdim. Seni istemiyorum. Senden hoşlanmıyorum bile."

Gözleri çakmak çakmak oldu. Ardından gülmeye başladı. "Ne demek istiyorsun: Beni istemiyormuş. Hey! Ben de seni istemiyorum. Sen kendini ne sanıyorsun? Benim için fazla iyi olduğunu mu sandın?" Gülmeyi kesti ve ellerimi ellerine aldı. "Bu gece gelip pencereni tıklatacağım. Göreceksin; benimle olduktan sonra bir daha asla gitmek istemeyeceksin, asla!"

O gece onu bekledim. Kapımı açmamaya kararlı bir şekilde bekledim. Fakat gelmedi. Luo Shui'deki kız arkadaşının evine gitmek için gölün karşısına mı geçti acaba, diye düşündüm. Yoksa başka birini mi ziyarete gitmişti? Kim olabilirdi? Belki de kalbimin Nankadroma'da kaldığını düşünüyordu gerçekten? Her neyse, gelmedi. Ne o gece, ne de ondan sonraki gecelerde. Hayal kırıklığına uğramıştım.

Annem de hayal kırıklığına uğramıştı. Geko'yu çok seviyordu. Ondan iyi bir eş olurdu. Köydeki en yakışıklı oğlandı. Bütün kızlar onunla birlikte olmak istiyordu. Şimdi ben de köyün yıldızı olduğum için ikimizin âşık olması çok uygun görünüyordu. Amam Geko ile aramızın iyi olmadığını anladığında çok sinirlendi. Belki de gözlerimde ona kendi genç kızlığını hatırlatan bir şeyler görüyordu. Onun, annesinin evini terk etmesine sebep olan türden şeyler. Her fırsatta Geko'dan, onun ne kadar yakışıklı ve nazik olduğundan, bütün kızların nasıl da onun peşinde koştuğundan bahsediyordu. Ondan bahsetmediği zamanlardaysa hamile kalan

kız arkadaşlarımı ve çoktan anne olmuş olanları anlatıyordu.

Her gece yatağıma yatınca Geko'yu düşünüyordum. Amam haklıydı. O bulabileceğimin en iyisiydi. Onu ben elde edemezsem, bunu yapacak başka bir sürü kişi vardı. Kendimi çok nankör hissediyordum. Annemin dünyada en çok istediği şey büyük bir aile kurmaktı. Neden bu kadar direniyordum? "Namu, iyi bir vücudun var," dedi annem bana bir sabah, "on çocuğun olabilir." Ah! Abartıyordu. Artık kimse on çocuk sahibi olamazdı; bütün domuzlarınıza, atlarınıza ve keçilerinize devlet tarafından el konulmasını istemiyorsanız tabii. Yeni yasanın sınırlamasına göre kadınlar ancak üç çocuk sahibi olabilirdi. Bu, bizler azınlık olduğumuz için konulan özel bir yasaydı. Yoksa, Han Çinlileri sadece tek çocuk yapabiliyordu.

Geko'nun nefesinin kokusunu hatırlıyor ve ona yakın olmak için yanıp tutuşuyordum. Fakat kendimi eteğime asılan çocuklarla düşündüğümde, aklım yine Nankadroma'ya -ne kadar güzel ve hüzünlüydü- ve kırmızı mektuba gidiyordu, çünkü kırmızı bir mektubun laneti bile köyümdeki her şeyden daha ilginçti. Hayır, eteğime yapışan üç çocuk bile istemiyordum. Benim istediğim ünlü ve güzel bir şarkıcı olmaktı; Nankadroma gibi. Tıpkı Nankadroma gibi olmak istiyordum. Kalbi kırık bir kadın gibi görünmek istiyordum.

Oysa ben sadece, halkına bir an için ün getiren ve ayda on beş yuanlık bir işle, okuldaki -köyümüzdeki tek okul- öğretmenlere yemek pişirmekle ödüllendirilmiş bir kızdım.

Bazen okulda çalışma fikrini hoşuma gidiyordu. Özellikle de para kazanma fikrini seviyordum. Ayda

on beş yuan, Pekin'de kazandığım iki yüz yuan ile karşılaştırıldığında çok az görünmesine rağmen, çoğu ailenin gelirinden daha fazlaydı. O günlerde nakit para kazanmak çok zordu. Yerel ürünleri pazara götüren atlılar bile genellikle takasa başvurduğundan her zaman bu kadar çok para kazanmazdı. Bizim ailede hiç atlı yoktu. Ayrıca, öğretmenlere yemek pişireceğim için de gurur duyuyordum. Öğretmenler eğitimli insanlardı. Biraz lama gibiydiler ve onlar için yemek pişirme fikri hoşuma gidiyordu. Bütün köy bu konuda hemfikirdi; öğretmenlere yemek pişirmek büyük bir sorumluluktu ve sadece benim için değil, annem ve ailemiz için de büyük bir onurdu.

İşe gideceğim ilk sabah Amam tereyağlı çay hazırladı ve bana sanki bir asilzadeymişim gibi hizmet etti. Bu iş onun için çok şey ifade ediyordu. Zuosuo'ya yerleştiğinden beri herkesin saygısını kazanmak için çok çalışmıştı. Şimdi üçüncü kızı köye ün getirdiğine ve öğretmenlere yemek pişireceğine göre, kendisiyle gurur duymak için her zamankinden fazla nedeni vardı. Bunu hak etmediğimi hissettiğimden yüreğim sızladı. Yine Pekin'i düşünerek uyanmıştım ve o sabah yalnızca arkamda bıraktığım yerleri ve insanları değil, evden ayrılmayı da düşünüyordum.

Annem bana okula kadar eşlik etti. Yaz gelmişti, hava sıcak ve nemliydi. Okul ta vadinin içlerinde, birkaç köyün arasında olduğu için pek de zevkli bir yürüyüş olmamıştı bu. Okul ıssız bir yerdeydi ve patikadan bakınca çok çirkin görünüyordu. Sade, ahşap bir verandadan başka hiçbir süslemesi bulunmayan tek katlı iki binadan oluşuyordu. Duvarlar sıkıştırılmış topraktan yapılmaydı; hiç işlen-

memişti. Bir kanatta beş sınıf, diğerinde ise öğretmenlerin odalarıyla mutfak, yani "benim" mutfağım bulunuyordu. Amam, okulun Han Çinlileri tarzında inşa edildiği için çirkin olduğunu söyledi. Bense bizim vadideki her şey çirkin olduğu için okulun da çirkin olduğunu düşündüm. Tabii bu görüşümü kendime sakladım.

Amam her şeyi doğru yaptığımdan emin olmak istiyordu. Bu yüzden bütün işi o yaptı. Ateşi yaktı ve bana pişirmesini zaten bildiğim birkaç yemeği nasıl hazırlamam gerektiğini gösterdi. Sonra yerleri nasıl süpüreceğimi, bulaşıkları nasıl yıkayacağımı ve küçükten beri hep yaptığım, bana yürümek kadar kolay gelen diğer işleri nasıl yapacağımı gösterdi. Sonra da üstüne basa basa, her şey hazır olduğunda birer birer odalarına gidip öğretmenleri nazikçe yemeğe çağırmamı tembihledi. "Onlara iki elle servis yapmayı unutma. Biraz saygı göster," diye de ekledi.

Öğretmenlerden üçü Yi, diğer ikisiyse Han Çinlisiydi. Hiçbiri Moso dilini konuşmuyor, hatta standart Mandarin'i bile anlamıyor, sadece Sichuan lehçesini biliyorlardı. Çocukların eğitimi söz konusu olduğunda bu kesinlikle bir engel teşkil ediyordu, fakat benim için sorun değildi. Orada konuşmak için değil, hizmet etmek için bulunuyordum. Annem öğretmenlerin öğle yemeğini pişirdi. Onlar höpürdete höpürdete çorbalarını içerken benim iyi bir kız, ama çok genç ve tecrübesiz olduğum konusunda küçük bir konuşma yapmaya girişti. Bir hata yaparsam bunu çok ciddiye almamalarını rica etti. Amam'ı ne kadar ciddiye aldıklarını, ya da bozuk Çincesini ne kadar anladıklarını bilmiyorum, fakat benim gerçekten sinirimi bozuyordu. Çocuk mu-

amelesi görmek istemiyordum. Ben yetişkin bir kadındım. Ta Pekin'e kadar bütün dünyayı dolaşmıştım. Bir televizyonu açıp kapamış, taksilere binmiş ve tek bir gecede öğretmenlerin altı ayda kazandığından daha çok para kazanmıştım! Elbette yemek pişirip temizlik yapabilirdim. Bunun için kimsenin yeteneklerimden kuşku duymasına gerek yoktu. Belki de sinirlerimin bozulmasının asıl nedeni, öğretmenler için yemek pişirip temizlik yapmak istemediğimi, bunu sadece annemi memnun etmek için yaptığımı yüreğimin derinlerinde bir yerde biliyor olmamdı.

Öğretmenler öğle yemeklerini bitirince Amam bulaşıkları yıkamak istedi, fakat ona gökyüzünün karardığını ve yağmur başlamadan önce eve gitmesi gerektiğini söyledim. Annem gidince rahatladım, fakat kendimi çok üzgün hissediyordum. O eve koşarak giderken arkasından baktım: Çin tarzı pantolonuyla vücudu ne kadar da küçük görünüyordu. Bir yandan benim için endişeleniyor, bir yandan da evde neler olup bittiğini ve Homi ile Jiama'nın ne yaptığını merak ediyordu. Ailesini büyütmek için çok çalışmıştı. Hâlâ da çok çalışıyordu.

Bulâşıkları yıkamayı bitirdikten sonra mutfağa bakındım. Yüreğim üzüntüye boğuldu. Mutfak çok büyük ve çok karanlıktı. Ayrıca, çok da çirkindi. İçinde alçak, tahta bir masa, altı küçük tabure, yemek ocağı ve karanlık bir köşedeki tahta yataktan -benim yeni yatağım- başka hiçbir şey yoktu.

O ve daha sonraki geceler yatmadan önce, ağır bir odun parçasını sürükleyerek kapıya dayadım. Dünyada yaşanma ihtimali en düşük şey olmasına rağmen, gece yarısı birinin zorla içeri girmesinden korkuyordum. Aslında o kadar çok korkuyordum

ki, ilk gece Amam'ın sadece birkaç saat önce benim için yaptığı yatakta yatmaya bile cesaret edemedim. Odun ateşinin ışığında oturdum ve Nankadroma'nın resmini çıkardım. Onun bu dünyada beni anlayabilecek tek kişi olduğuna inanıyordum.

Güneş doğmadan işbaşı yapıyordum. Uyanıp naylon pantolonumu ve kazağımı giyiyor, sepetimi sırtıma yükleyip odun toplamaya, dağa gidiyordum. Geri dönerken soğuk ırmakta yüzümü yıkıyordum. Güneş yükselene kadar mutfağa dönmüş oluyor, sıcak korları karıştırıp ateşi canlandırıyordum. Ocak, çatıya giden tuğla bir bacası olan devasa, tuğla bir bölmeydi. Üstünde büyükten küçüğe doğru dizilmiş üç seramik kap duruyordu. Bunların altında da ateşe odun eklediğim bir delik bulunuyordu. Bütün yüzüm kurumla kaplanana ve her bir kabın altında büyük parlak bir alev oluşana kadar bu deliğe üfleyip duruyordum. Kaplar ta Lijiang'tan at sırtında gelmişti ve çok değerliydi. En büyük olanı sebze ve et pişirmek, düz ekmek ve Tibet pirinç çöreği kızartmak içindi. Orta boydaki çay suyu kaynatmak, en küçüğü de öğretmenlerin yıkanma suyu içindi. Öğretmenler sadece yüzlerini yıkıyorlardı.

Sabahları, üç kabın altında ateş yanınca her şeyi sırasıyla ve zamanında hazırlayabiliyordum. Pirinç çöreklerinin pişmesine az kala, beş çinko kaba kepçeyle sıcak su koyuyor ve öğretmenlerin odalarına götürüyordum. Beş kez, bir mutfağa, bir odalarına koşuyordum. Onlar giyinirken masayı hazırlıyor, çay ve pirinç çöreği servisi yapıyordum. Kahvaltı sırasında tavukları ve domuzu besliyordum. Öğretmenler kahvaltılarını bitirince bulaşıkları yıkıyordum. Onlar sınıflarına gidince de bahçedeki ot-

ları yoluyor, sarımsak, kişniş ve öğle yemeği için gereken diğer sebzeleri topluyordum. İki çeşit sebze, bir çeşit et ve bir de çorbadan oluşan öğle yemeğini hazırlıyor, yemek hazır olunca tek tek her sınıfa gidip sesleniyordum: "Öğretmenim, yemek hazır!" Sonra, öğretmenler gelip ateşin yanındaki masaya oturuyor ve yemeklerini yiyorlardı. Benimle hiç konuşmuyorlardı, çünkü ben hem çok meşgul oluyordum, hem de Sichuan lehçesini sohbet edecek kadar iyi bilmiyordum.

Aslına bakılırsa pek kimseyle konuştuğum yoktu. Zaman zaman çocuklarla konuşuyordum, çünkü onlar Moso dilini biliyorlardı. Fakat onlar da neredeyse hiçbir zaman okulda olmuyorlardı. Verimli sayılabilecek bir okul gününde her sınıfta en azından bir çocuk oluyordu. Ancak evde tavukları beslemek, domuzlara ot kesmek gibi yapılacak bir sürü iş dururken, kitapsız bir sınıfta, bir sıranın üstünde oturup anlayamadıkları bir dili konuşan öğretmeni dinlemekle kimse zaman kaybedemezdi. Sınıflarda hiç çocuk olmayınca öğretmenler satranç oynuyor, kitap okuyor ya da dağlarda yürüyüşe çıkıp yabani mantar dolu sepetlerle geri dönüyorlardı.

Arada sırada, bir arkadaşa çok ihtiyaç duyduğumda, çabucak bir kâse çay içmek için eve koşuyordum. Anneme artakalan yemek ya da yemeklik yağ gibi şeyler götürüyordum. Herkes beni gördüğüne mutlu oluyordu. Sonra yine koşarak okula, yalnız işimin başına dönüyordum. Aslında konuşacak kimsemin olmaması iyi bir şeydi, çünkü düşüncelerimi kimseyle paylaşmam mümkün değildi. Çıldırdığımı düşünürlerdi: "Sen kim olduğunu sanıyorsun? Sen yetişkin bir kadınsın. Evine ve köyüne

aitsin. Sen kendi evinde güçlüsün. Görevin evdeki işleri yürütmek, yaşlılara karşı nazik olmak ve erkeklere yemek vermek." Yalnızca erkekler annelerinin evinden ayrılabilirdi. Fakat onlar bile asla kendi kişisel isteklerinin peşinden gitmezlerdi. Malları takas etmek ve satmak, anneleriyle kız kardeşlerine para getirmek için evden ayrılırlardı. Ya da Budist yazınları çalışmak için gider ve lama, yani ailenin manevi ihtiyaçlarına hizmet eden kutsal adamlar olarak geri dönerlerdi.

Okulda yalnızca bir aydır çalışıyordum ve tek derdim kendimi oyalamaktı. Alışılmış işler günümü doldurmaya yetmediğinde tekrar tekrar avluyu süpürüyordum. Ya da ateş için fazladan odun kesmeye dağa gidiyordum. Bazen de küçük bir dağ gölünde yıkanıyordum. Buzlu suyun içinde otururken Amam'ı ve Geko'yu düşünüyor, gitmek istediğimi unutmaya çalışıyordum. Fakat sudan çıkıp kurulandığımda hemen bir kaçış planı yapmaya başlıyordum. Ertesi sabah uyanınca kendimi büyük, karanlık, boş mutfakta buluyor ve öğretmenlere bağırmamam gerektiğini hatırlıyordum.

SKANDAL

Geko'yu bir kez daha gördüm. Bir gün beni ziyaret etmek için okula geldi. O sırada bulaşık yıkıyordum.

"Annem sana bunu getirmemi istedi," dedi usulca ve bana biraz pirinç çöreği uzattı.

Pirinç çöreklerine bakıp teşekkür ettim ve masanın üstüne koymasını rica ettim. Ben bulaşığı yıkarken Geko küçük sandalyelerden birine oturdu. Bir sigara yakıp beni izlemeye koyuldu.

"Burayı seviyor musun?" dedi.

"Evet," dedim. Son çanağı da yıkayıp iki kâse çay koydum. Sonra masaya, karşısına bir sandalye çektim. Havadan sudan konuşmaya çalıştık, fakat birbirimize söyleyecek pek bir şeyimiz yoktu. Ya da belki vardı da, nereden başlayacağımızı bilemiyorduk. Boş kâsesini masaya bıraktığında, ona tutuşturmalık odun kalmadığını ve biraz çıra toplamam gerektiğini söyledim. Aslında evine dönmesini istemiyordum, fakat bu sessizliğe daha fazla katlanamayacaktım.

"Burada bir şey kalmamış," dedi. "Dağa çıkman gerekiyor."

"Biliyorum."

"Gelip sana yardım edeyim," dedi ve ben de onu geri çevirmedim.

Ormana doğru uzun bir yürüyüşe çıktık. Geko omzunda baltayı, ben de sırtımda iş sepetimi taşıyordum. Yürüyüş ya da belki de dağ havası ikimize de iyi geldi, zira Geko konuşma yeteneğini geri kazandı. Şimdi şaka yapmadan duramıyordu ve ben de onun şakalarına gülmekten kendimi alamıyordum. Her fırsatta bana vermek için bir yaban meyvesi ya da saçıma takmam için bir çiçek koparıyordu.

Daha yükseklere çıktığımızda, ölü dalları yere değen büyük bir çam ağacına rastladık, Geko bu dalları kesti ve çıra yapmak için doğradı. İşini bitirdiğinde, güneş batmaya, gökyüzü grileşmeye başlamıştı. Ben de yaklaşan yağmur ile öğretmenlerin akşam yemeği için endişeleniyordum. Sepetimi doldurduk ve dağ yolundan okula doğru hızla yürümeye başladık, fakat sepet öyle ağırdı ve ikimiz de o kadar terleyip o kadar yorulmuştuk ki yolu biraz dolandırarak küçük dağ göllerinden birinde durmaya karar verdik.

Geko sepetimi çimenlerin üzerine indirmeme yardım etti ve o sigarasını içerken ben dizlerime kadar göle girdim, yüzümü ve kollarımı yıkadım. Onunla konuşmak için arkamı döndüğümde, dirseklerinin üzerine yaslanarak yere uzanmış bana baktığını gördüm. Sigarasını içerken o çekici halinden, dudaklarının dolgunluğundan ve havaya üflediği halkaların yuvarlaklığından çok etkilenmiştim. Kalbim hızla atmaya başladı, boynuma ve yüzüme bir sıcaklık yayıldı. Vücudumun yandığının farkında olduğumdan, ter koktuğumu duymasın diye hızla

arkamı döndüm ve iyice suyun içine girdim. O esnada bile bana yaklaşmasını, bana dokunmasını istiyordum.

"Namu," diye seslendi gülerek. "O kadar uzağa gitme. Çok derin olabilir."

"Sen yüzme bilmiyor musun? Beni kurtaramaz mısın?"

Fakat vücuduma yapışan ıslak giysilerimle sudan çıktığımda gülmeyi kesti. "Bak," dedi, "çok komik oldu. Bir göğsün diğerinden daha büyük."

Utandığı için şaka yapmaya çalıştığını biliyordum, fakat bu sefer onu hiç de komik bulmadım. Utanmıştım. "Seni köpek," diye cevabı yapıştırdım.

Sırtımı ona dönerek güneşte oturmak için güvenli bir yere çekildim. Ona kızmıştım, fakat kalbim hâlâ deli gibi çarpıyordu ve yüzüne bakmaya cesaret edemiyordum. Nankadroma'yı ve bu durumda onun ne yapacağını düşünmeye çalıştım. Fakat tek düşünebildiğim, Geko'nun elleri, dudakları ve sigarasından üflediği duman halkalarıydı. Tek hissettiğim vücudumu eriten ateşti. "Yanıma gel," dedim usulca, boşluğa doğru bakarak. "Neden yanıma gelmiyorsun?"

Geko yanıma geldi, daha doğrusu üstüme atladı; beni kucaklıyor, göğüslerimi elliyor ve öyle sıkıştırıyordu ki canım acıyordu. Beni diliyle öpüyordu, soluğundaki tütünün tadını alabiliyordum; dili güçlü ve tatlıydı, fakat benim ağzım kurumuştu. Arzudan sarhoş olmuş gibiydim. Elleri giysilerimi kavrıyordu ve derimde sertliğini hissediyordum; bir dağ adamının dokunuşu... Ellerinin bana dokunmasını öyle istiyordum ki. Beni çimenlerin üzerine çekti ve fısıldadı, "Seni, küçük baş belası. Az kaldı çıldıracaktım." Yüzümü defalarca öptü. Kendimden

geçerek gözlerimi kapadım ve bilinçsizce vücuduna sarıldım. Kollarımı sıkıca ona doladığımı hissedince güldü. "Gör bak, çok mutlu olacaksın. Bir daha asla gitmek istemeyeceksin."

Erkek arkadaşlarıyla birlikte olmak için eve dönmeyi isteyen Latsoma ve Zhatsonamu'yu hatırladım. "Bir erkeğin vücudunu bir kez tattığın zaman," demişti Latsoma, "gittikçe daha fazlasını istiyorsun. Kendine ait olmuyorsun. Tıpkı afyon içen ihtiyarlar gibi oluyorsun." Ah, öyle haklıydı ki! Geko da haklıydı. Tek istediğim daha fazlasını, daha fazlasını tatmaktı ve daha fazlasını tadarsam, onu asla bırakmazdım... Bedenini üstüme bastırdığında, annemin sözleri aklıma geldi: "İyi bir vücudun var, Namu. On çocuk sahibi olabilirsin..."

Kollarımı bırakıp gözlerimi açtım ve doğruca yüzüne baktım. Ben eteğime yapışan on çocuğum olmasını istemiyordum. Hamile kalmak ve annemin evinde yaşamak, annemin ailesini büyütmek istemiyordum. Ben kendi düşümü gerçekleştirmek istiyordum.

"Beni asla terk edemeyeceksin," diye tekrarladı, ama bu sefer tatlı tatlı değil, gülerek de değil; bakışlarıma karşılık verip daha da bastırarak. Artık hazırdı.

Yüzüne öyle sert bir tokat attım ki, geri çekildi ve elini yanağına götürerek yanıma, yere yuvarlandı. Büyük bir şaşkınlıkla bana bakıyordu. Toprak alıp gözlerine fırlattım, acıdan gözlerini açıp bakamadı. Sonra bir yumruk atıp bağırdım:

"Kes şunu! Kes şunu! Hepiniz aynısınız. Hepiniz aynısınız. Hepiniz beni burada tutmak istiyorsunuz. Benim için yeterince iyi olduğunu mu sanıyorsun? Değilsin! Göle git ve kendine bir bak! Senden nef-

ret ediyorum! Senden nefret ediyorum! Annemden nefret ediyorum! Buradan nefret ediyorum! Burayla ilgili her şeyden nefret ediyorum." Bana baktı. Gözleri toprak doluydu ve yanıyordu. Hiçbir şey anlamadan bakıyordu. Gözlerini görünce daha da öfkelendim. Şimdi ayağa kalkmış başında duruyordum ve onu tekmelemeye başladım. Bir yandan da öfkeyle çığlıklar atıp ağlıyordum. Öfkeden deliye dönmüştüm. "Seni hiç sevmedim! Seni bir daha asla görmek istemiyorum! Asla! Asla! Senden nefret ediyorum."

Doğru değildi. Onu seviyordum. Onu sevmiştim. Fakat kendimden nefret ediyordum.

Geko yana dönmüş, kendini korumak için kollarıyla başını sarmıştı. En sonunda tekmelemeyi bıraktığımda kollarını çözdü ve önümde diz çöktü. Yüzü kıpkırmızıydı, hatta yer yer çürümeye başlamıştı. Afallamış, şaşırmış ve korkmuş görünüyordu. "Sen delisin," dedi sonunda, sesi duyduğu acıdan boğuklaşmıştı, gözlerine dolan yaşları tutmaya çalışıyordu. "Buradan ayrılıp dış dünyada büyük işler başaracağını mı sanıyorsun? İyi, git o zaman! Git! Seni kim dinler, gör bakalım!"

Pantolonunu giydi ve tepeden aşağı inmeye başladı. Bir kez bile arkasına dönüp bakmadı.

Onun gözden kaybolmasını izledim. Daha kolay nefes almaya, sakinleşmeye ve kendimi toplamaya başlamıştım. Kendi kendime "Böyle olması gerekiyordu," dedim. Üstüme başıma çekidüzen verdim ve gölün kıyısına doğru yürüdüm; yüzümü yıkamak için, tenimden Geko'nun öpücüklerini yıkamak için. Güneş artık iyice alçalmıştı ve yağmur yağmaya başladı. Sepetimi omzuma yükledim, okula doğru yola koyuldum.

O akşam öğretmenler yemek için beklemek zorunda kaldılar. Yemeğe oturduklarında öyle acıkmışlardı ki, sessizliğimin her zamankinden daha koyu olduğunu fark edemediler. Yemek yiyip sigara içtiler ve uykuları gelip odalarına çekilene kadar lafladılar. Ne yaptıkları umurumda değildi. Az kaldı Geko'nun bedenini tadacaktım. Az kaldı kendimi sonsuza dek kaybedecektim. Fakat âşık olmak istemiyordum. Kendime ait olmak istiyordum. Yalnızca kendi düşümü gerçekleştirmek istiyordum.

Gecenin geç saatlerine kadar ateşin yanında oturup koyu yeşil çay içtim. Yatağa yattığımda uyuyamadım. Göl kıyısındaki olayı tekrar tekrar yaşadım. Geko gülüyordu. Geko acı içindeydi ve benden tiksiniyordu. Sonra annemi düşündüm ve hemen ardından Pekin'i düşündüm. Pekin'i ne kadar düşündüysem, annemi ve köyümü de kalbimden o kadar uzaklaştırdım. Tek istediğim şehre geri dönmekti; duş yapmak, kırmızı ruj sürmek ve yüksek topuklu ayakkabılarla yürümekti. Şarkı söylemek istiyordum, sahne ışıklarının sıcağından gözlerimin kamaşmasını, yabancıların alkışlarından kulaklarımın sağır olmasını istiyordum.

Ertesi gün, Geko'nun kucaklamalarından dolayı bütün bedenim ağrıyordu. Bana çok sert davranmıştı. Ona kızgındım. Dışarıda yağmur vardı. Yağmurun kasveti duygularımı yansıtıyordu. Bir hafta boyunca hiç durmadan yağmur yağdı. Yedinci gün eve gittim. Yol çok çamurluydu. Ayakkabım yoktu; yoğun, yapış yapış, kırmızı kil ayaklarımı kaplamıştı. Sonunda ayağım kayıp sırtüstü yere düştüm ve iyice çamura bulandım. Kızgınlığım yine öfkeye dönüştü. Her şeyden nefret ediyordum; durmak bilmeyen yağmurdan, ayaklarıma, giysilerime, saçıma,

yüzüme ve kulaklarımın içine bulaşan çamurdan. Ve annemden. Keşke konuşabileceğim bir arkadaşım olsaydı. Keşke bu kadar yalnız olmasaydım.

Bahçe kapısından içeri girince Zhema kahkahayı patlattı. "Ne yaptın Namu? Çamurda mı yattın?"

Cevap vermedim. Amam beni eve sokup yıkanmam için sıcak su getirdi. Kız kardeşimden de temiz giysiler bulmasını istedi. Fakat annemle de konuşamadım.

"Dilini mi yuttun?" diye dalga geçti Zhema.

Bu sefer Ama onun sözünü kesti. "Kızdırma onu, belki de âdet dönemidir. Biraz tavuk çorbası ister misin Namu?"

Tavuk çorbası dilimi çözmüştü. "Geko'yu dövdüm," dedim kâseme bakarak.

Amam hemen yanıt vermedi. "Duydum," dedi yavaşça. "Annesi bana morluklarla ve yüzünde senin parmaklarının iziyle eve döndüğünü söyledi." Ardından küçük bir kahkaha attı. Fakat yaptığımı onayladığı izlenimine kapılmam için hiçbir neden yoktu.

"Her neyse, Geko için endişelenmene gerek yok," diye araya girdi Zhema. "Köyde yaralarını saracak bir sürü kız var."

Ablama ters ters baktım ve hırladım, "Ben senin gibi değilim, Zhema. Bütün hayatın bir erkekten ibaret olduğunu düşünmüyorum."

"Hey neyin var senin?" dedi. "Barut mu yuttun?"

"İkiniz de kesin bakayım!" diye araya girdi Amam yine. "Ona iyi davran Zhema. Namu eve daha yeni geldi."

Bunun üzerine bir süre sessiz kaldık. Sonra Zhema, "Gidip domuzları besleyeyim," diyerek odadan çıktı.

O gidince Ama'ya sordum: "Geko'nun annesiyle aranızda bir sorun çıktı mı?"

Annem içini çekti ve yanıma oturdu. Yüzü karanlık, kaşları çatıktı. "Pekin'den geldiğinden beri çok tuhaflaştın. Geko'nun annesi bunu biliyor. Köydeki herkes bunu biliyor. Beni endişelendiriyorsun. Bu aileyi kurmak için çok çalıştım. Çok yaşlandığımda senin Dabu olduğunu görmek istiyorum. Benden sonra aileyi senin idare etmeni istiyorum. Kardeşin iyi bir kız, fakat fazla ürkek ve senin gibi güçlü değil. Sen özelsin. Bebekliğinden beri özel oldun. Bunu herkes biliyor. Seni herkes seviyor, özellikle de yaşlılar. Bu ailenin sorumluluğunu aldığın gün, hiçbir şey için endişe duymama gerek kalmayacak. Bunu biliyorum."

Şaşırtıcı bir konuşmaydı bu. Amam'ın benden bu kadar büyük beklentileri olduğunun hiç farkında değildim -Zhema öyle iyi bir kızdı ki-, fakat devam etmesine izin verirsem ağlayacağını biliyordum ve annemin ağladığını görmek istemiyordum. "Ami, okula geri dönmek zorundayım. Öğretmenlerin karnını doyurmam gerekiyor," dedim.

Okula döndüğümde suyu ısıtıp çayı hazırladım ve sebzelerle et yemeklerini pişirdim. Fakat öğretmenleri çağırmak için tek tek sınıflara gitmedim. Onun yerine, kapının eşiğinde durup kaba bir Sichuan şivesiyle bağırdım, "Yemeğiniz hazır! Yemek istiyorsanız, gelip alın! Aç değilseniz, yemeği domuza vereceğim!"

Birkaç dakika sonra öğretmenler süklüm püklüm mutfağa geldiler. Onları pis bir bakış ve karanlık bir yüzle selamladım.

İçlerinden biri "Senin neyin var?" diye sorma cüretinde bulundu.

"Şiş göbekler patlar," dedim Moso dilinde ve sonra Sichuan lehçesine geçtim: "Biraz daha yemek ister misin, yoksa doydun mu?"

Geko'yu pataklamamın üzerinden sekiz gün geçmişti. Yağmur durmuştu, fakat şimdi de gece yarısı ateş sönmüştü. Gün doğunca kalkıp dağa gittim ve bir sepet odun topladım, fakat odunlar öyle ıslaktı ki ateş bir türlü yanmıyordu. Sonunda bir kor elde etmeyi başardım. Yoğun, gri bir duman çıktı. Başım dönene kadar üfledim, üfledim, üfledim. Fakat ateş yalnızca çırayı yedi ve sönüp gitti.

Ateşi baştan yakmak zorunda olduğumu kabullenerek, uzun bir parça bambu kesmek için bahçeye çıktım. Üflemeyi ve başımın dönmesini, yüzümün daha fazla kurumlanmasını istemiyordum. Ocağın başına geri döndüğümde kömürleşmiş dalları tekrar düzenledim, üstlerine yonga ekledim ve odunların üzerine kibrit çaktım. Bambunun ucundan uzun, yavaş nefeslerle üflemeye başladım. Yongalar çıtırdayana ve parlayana kadar üfledim. Parlak bir alev büyük kabın dibini yalayana kadar üfledim. Orta boy kabın altında bir alev oluşana kadar üfledim. Sonra yeni bir nefes aldım, fakat dudaklarımı bambu çubuktan çekmeyi unuttuğum için ateş ciğerlerime doldu. Sıcaklık boğazımı yaladı ve göğsümün içini yaktı. O kadar uzun süredir öfkeden ağır ağır köpüren yeri yaktı. Sanki ta doğduğum günden beri uzun uzun bağırmak istiyormuş gibiydim. Sırtüstü düşüp yere yuvarlandım, durmaksızın bağırmaya başladım.

Öğretmenlerden biri koşarak içeri girdi ve ocağın yanında duran bambu çubuğu görünce gülmeye başladı. "Bu ne aptallık! Al da ateşini söndür," dedi

ve bana soğuk suyla dolu emaye bir fincan uzattı. Sonra da kahvaltıyı beklemek için odasına, sıcak yatağına geri döndü. Bu sırada hâlâ gülüyordu.

Fincanı duvara fırlattım. Öğretmene lanet okudum. Sonunda acı azaldı ve bağırmayı kestim, fakat yerden kalkmam biraz zaman aldı. Kalktığımda öfkem yatışmamıştı. Odaya baktım. Kahvaltı hazırlanmamıştı, ateş yakılmamıştı. Hiçbir şey yapılmamıştı.

Ayağa kalktım, dışarı çıkıp baltayı aldım. Mutfağa döndüm, baltayı kaldırabildiğim kadar yükseğe kaldırdım ve sonra bütün gücümle ocağın üzerine indirdim. Öfke dolu üç darbede, üç toprak tencereyi de parçaladım. Sonra tahta yatağımı parçaladım. Ardından alçak masayı, tabureleri, pirinç ve çay kâselerini. Kırılacak bir şey kalmayınca annemin evine kadar koştum.

Amam kileri düzenliyordu. "Seni buraya hangi rüzgâr attı?" diye sordu. "Öğretmenler bu sabah kahvaltı istemiyor mu?"

"İshal oldular!" dedim, duvara bakarak. "Yemek istemiyorlar."

"Hımm!" Kiler kapısını kapadı ve alçak ocağın yanında, yerde duran emaye tası işaret etti. "Soya fasulyelerini öğütmeme yardım etsen?"

Peşinden avluya çıktım ve değirmen taşını çevirmesine yardım ettim. Köpeğin her havlamasında öğretmenlerin bahçe kapısında olduklarını, beni şikâyet etmeye geldiklerini düşünüyordum. Yaptığım korkunç bir şeydi. Bütün mutfağı parçalamıştım. Atlı kervanla ta Lijiang'tan gelen yemek pişirme kaplarını kırmıştım. Zuosuo'ya yenilerini getirmek en azından yedi gün alırdı.

"Ruhunu mu kaybettin?" dedi annem. "Neden böyle sessizsin?"

Bunun üzerine ağzımı açtım: "Pekin'e gitmek istiyorum," dedim. Aynen böyle. Hiç düşünmeden, hiç rol yapmadan ağzımdan kaçırıverdim. Söyleyiverdim, çünkü istediğim buydu ve bunu öyle çok istiyordum ki isteyecek başka bir şey kalmıyordu. Hazır başlamışken içimdeki her şeyi söylemeliydim. "Zuosuo'dan ayrılmak istiyorum. Buraya artık dayanamıyorum. Benim için fazla sessiz. Köy artık bana çok sıkıcı geliyor. Artık her şey canımı sıkıyor." Doğruca gözlerinin içine baktım; birine bakmanın en kaba yolu.

Annem ağzını açtı, fakat sesi çıkmadı. Orada öylece durdu. Ağzı açık, felç olmuş gibi yere çakılmıştı. Sonra birden, soya fasulyelerini ıslattığı kâseyi kaptığı gibi içindekileri bana fırlattı. Ardından sözler geldi. Bir sürü söz. "Sen çıldırdın mı?" diye bağırdı. "Benimle böyle konuşmaya nasıl cesaret edersin? Kendini ne sanıyorsun? Kanatlarının tek başına uçabilecek kadar güçlü olduğunu mu sanıyorsun? Artık bana ihtiyacın olmadığını mı düşünüyorsun? Hanlarla mı arkadaş olacaksın? Öyle mi? Dış dünyada seni kim tanır? O kadar olağanüstü olduğunu mu sanıyorsun? Git! Git, Hanlarla yaşa! Haydi! Git o zaman! Git! Benden ne kadar uzak olursan, o kadar iyi."

Hıçkırmaya başladım. Annemin öfkesi beni korkutmuştu. Şimdi böyle bağırıyorsa, okulda yaptıklarımı öğrendikten sonra neler yapardı kimbilir? Böyle öfkeyle bağırmaktan fazlasını yapardı kesin! Beni odaya kapatırdı. Döverdi. Başka ne yapabilirdi ki? Beni bir şekilde cezalandırması gerekecekti.

Merdivenlerden yukarı koşarak çiçek odama gittim ve törenimde giydiğim güzel, beyaz eteğimle pembe gömleğimi Pekin'den aldığım bez bir çanta-

nın içine tıkıştırdım. Sonra aşağı, mutfağa koştum. Yol için biraz kurabiye ve jambon almayı düşünüyordum, fakat annem yoluma dikilmişti. Gözleri siyah, ağzı o kadar sertti ki, yüzü kırılacakmış gibi görünüyordu. Fakat artık kızgın değildi. Korkuyordu. Çünkü, uzun bir süre önce, o da kendi annesinin evini terk etmişti ve döndüğünde her şey için çok geç olmuştu.

"Gitme," dedi Amam, sesi çatallanıyordu. Jiama ile Homi de çığlıklar atarak ağlamaya başladılar.

Gitmek zorundaydım. Okul mutfağını yerle bir etmiştim. Öğretmenler her an burada olabilirdi. "Gidiyorum," dedim. "Gidiyorum." Bahçe kapısından köy sokaklarına fırladım, annem de arkamdan koşuyor; durmamı, geri dönmemi söylüyordu.

Küçük çantamı kalbime bastırarak koştum, koştum. Son evi de geçtim ve dağ yoluna çıktım. Annemin sesi uzakta kaldı, fakat tam adımlarımı yavaşlattığım sırada hiç bilmediğim bir yerden, bir şey gelip sırtıma çarptı.

Arkamı döndüm. Amam hâlâ peşimden koşuyor, bana taş atıyordu. Beni yakalayacak kadar hızlı koşamıyordu, bu yüzden beni avlamaya çalışıyordu. Annem gençliğinde herhangi bir erkek kadar iyi ok ve yay kullanırdı ve bir şeyi nasıl fırlatacağını hâlâ iyi biliyordu. Gerçekten zarar verebileceği bir yere asla vurmuyordu. Bir sonraki taş dirseğime geldi. Sonraki, kürek kemiklerimin arasına ve bir diğeri yine aynı yere. Bu sonuncu derimi yardı. Taşlar azalmıyordu. Daha hızlı koştum ve daha büyük bir kuvvetle tırmanarak dağın tepesine ulaştım.

En sonunda ormanın sınırına vardım. Amam uzun bir süre önce peşimi bırakmıştı. Durup arkama bakınca, onun yolda dikildiğini gördüm. Çok

küçük görünüyordu. Bana doğru bakıyor, geri dönmem için sessizce yalvarıyordu. Ağladığını biliyordum. Ben de ağlıyordum. Gözlerimde yaş yoktu, ama ağlıyordum. Geri dönemezdim. Asla geri dönemezdim. Okulun mutfağında yaptıklarımdan sonra. Okula doğru baktım. Çatıdan duman çıkmıyordu. Acaba öğretmenler hâlâ yataklarında, sıcak su götürmemi ve onları kahvaltıya çağırmamı mı bekliyorlar, diye düşündüm. "Şiş göbekler patlar!" diye bağırmak istedim, fakat nefesim tükenmişti.

Arkamı döndüm ve koştum.

Koştum, nefesim tükenince yürüdüm, sonra yine koştum. Bütün gün, bütün gece boyunca ve ertesi gün ve ertesi gece. Hiçbir şey yemedim ve uyumadım. Ne aç, ne de yorgundum. Korkuyordum. Öyle korkuyordum ki tükürüğümü bile yutamıyordum. Bir ara şarkı söylemeyi düşündüm, fakat ıssız dağlarda kendi sesim bile beni ürküttü. Üçüncü gece bardaktan boşanırcasına yağmur yağmaya başladı ve koşmayı bıraktım. Yerler çok kaygandı. Çok karanlık olduğu için nereye gittiğimi göremiyordum. Küçük çantamı sırtıma bağladım ve dizlerimin üzerine çöküp kaygan yeri ellerimle yoklayarak patika boyunca emeklemeye başladım; ta ki bana saatler gibi gelen bir süre sonra, çamur azalana ve sonunda tekrar ayağa kalkana kadar. Artık tamamen kaybolmuştum.

O gece bir Yi köyüne sığındım. Acınacak haldeydim: ıslak ve çamur içinde. Naylon pantolonun yırtıldığı yerlerde dizlerim kanıyordu. Fakat ev sahiplerim çok naziklerdi. Evin hanımı dizlerimi yıkamam için su ısıttı. Sonra bana közlenmiş patates verdi ve yemeyi bitirdiğimde yere bir battaniye serdi. Kendimi yere atıp hemen uykuya daldım. Ertesi

sabah kahvaltı ettim ve tekrar dizlerimi yıkadım. Artık, etimin içine giren küçük taşları çıkarmaya çalışmaktan vazgeçmiştim. Yi aileye teşekkür ettim ve yola çıktım.

Ev sahiplerim çimento fabrikasına giden yola çıkmak için birkaç kilometre geri yürümem gerektiğini söylemişlerdi. Ellerim ve dizlerim üstünde çamurda emekleme düşüncesinden nefret ediyordum, fakat doğru yola çıkmak zorundaydım. Söylendiği gibi, geri geri yürüdüm ve sonra kavşaktan dönerek dümdüz ilerledim; ta ki yol tepenin yamacından kaymaya başlayana kadar. Yol burada aniden o kadar daralıyordu ki sadece bir ayak kadar bir genişlik kalıyordu. Uzun bir süredir yürüdüğüm ve çamurlu yere hâlâ rastlayamadığım için yine yolumu kaybettiğimden endişelenmeye başlamıştım. Durdum, arkama baktım. Sonra tepenin yukarısına ve aşağısına baktım. Yolda durduğum yerin epey aşağısındaki çamuru gördüm ve kaybolmadığımı anladım. Bir gece önce, karanlıkta ve yağmurda bir şekilde ana yoldan sapmış ve tepenin iyice aşağılarına inmiştim. Orada yol falan yoktu. Sadece kaygan bir çamur ve dik bir yokuş vardı. Bu yokuşun dibinde kahverengi suların çalkalanıp gürleyerek, sel gibi aktığı bir nehir vardı: Ben oradan, uçurumun hemen kenarından emekleyerek boğazın büyük bir kısmını geçmiştim.

Gün ışığında tepeden aşağı baktığımda, gece kayıp düşmeden o kadar uzun yol gittiğime inanamadım. Kaysaydım bir daha beni hiç kimse bulamaz ya da nerede kaybolduğumu öğrenemezdi. Kendime hâkim olamayarak titremeye başladım.

Öyle çok titriyordum ki, aşağı düşmekten korktum ve patika boyunca ilerleyecek cesareti yeniden

kazanana kadar bir süre yere çömelip oturdum. Dizlerim hâlâ titriyor ve kalbim küt küt atıyordu. İki gün, iki gece boyunca dağlarda tek başına koşan Yi kız kardeşim Añumo'yu ve o zaman onun için ne kadar endişelendiğimi düşündüm. Fakat o, Añumo halkının saygısını kazanmak için kaçmıştı. Ben ailemi küçük düşürdüğüm için kaçıyordum ve bir daha asla ama asla köyüme geri dönemezdim. Kendimi bağışlanamayacak kadar rezil ettiğim için kaçıyordum. Aynı zamanda kendi düşlerimi gerçekleştirmek için de kaçıyordum.

Beşinci gün, yalnızca birkaç ay önce Latsoma ve Zhatsonamu ile durmuş, dünyayı keşfetmeyi beklediğimiz yere, çimento fabrikasına ulaştım. Bu sefer beni yeşil bir cip beklemiyordu. Şehre kadar yaya gitmek zorunda olmayı kabullenerek asfalt yolda yürümeye başladım. Bir odun kamyonu yanımdan geçip yolun kenarında durduğunda, henüz pek yol kat etmemiştim. Sürücü bölmesinin yanına vardığımda kapı açıldı. Şoför tanımadığım bir Tibetliydi; rahatladım.

Üstüm başım çamur içinde olduğu için kütüklerin üzerine oturmamı söyledi. Böyle yolculuk etmek acı verici ve felaket bir şeydi. Soğuktu, neşelenmek için şarkı söylemeye başladım. Avazım çıktığı kadar bağırarak söylüyordum. Aslında çığlık atıyordum. Fakat karşılığını buldu. Şoför kamyonu durdurdu; içeri girmemi ve onun için şarkı söylememi istedi. Kusursuz bir anlaşmaydı. O şarkıları sevdi, ben de yolculuğu. Bu sefer kusmadım bile.

Akşam, Yanyuan'daki Atlılar Oteli'nde durduk. Kamyon şoförü akşam yemeğimin parasını ödedi. Aç ve korkmuş bir köpek gibi yiyor, beni tanıyabilecek kimse olmadığından emin olmak için sürekli

omzumun üzerinden çevreyi kesiyordum. Yemekten sonra şoför odamın parasını da ödedi. Yalnızca benim kalacağım iki kişilik bir odaydı. Hangi yatakta yatayım diye düşünürken Nankadroma'nın Tibetli erkekler hakkında anlattığı hikâyeleri hatırladım ve şoförün geceyi benimle geçirmek için gelebileceğinden korkmaya başladım. Tabii ki odanın kapısında kilit bulunmuyordu; o zamanlar Çin'de otel müşterilerinin rahatı her zaman için otel personelinin rahatından sonra gelirdi. Odaları yalnız hizmetliler kilitleyip açabilirdi. O da yalnızca dışarıdan. Bu yüzden iki yatağı ve bütün mobilyaları kapıya dayayıp çamurlu elbiselerimle çarşafların içine girdim. Öyle yorgundum ki başka bir şeyi umursayacak halim yoktu.

Hizmetli kadın ertesi sabah kapıyı yumruklayıp yönetmelik ve işini yapmakla ilgili bir şeyler haykırarak beni uyandırdı. Odaya girdiğinde pis kızlarla ve annemle ilgili anlamadığıma sevindiğim başka bir şeyler daha söyledi. Onu lanetleri ve odayı toplama işiyle baş başa bırakarak çantamı kaptığım gibi dışarı fırladım. Kamyon şoförü dışarıda beni bekliyordu.

"Gece odana gelmemden korktun, değil mi?" dedi gülerek, ağzının ön tarafında geleneksel altın dişi görünüyordu.

"Neden?" diye sordum, yanaklarıma al basmasını engellemeye çalışarak.

Sırtımı sıvazladı. "Bütün o eşyaları gördüm. Aferin sana! Kendi kendini koruyabiliyorsun." Sonra da beni yemek odasına götürüp, kahvaltı için buharda pişmiş çörekle çay ısmarladı.

Kısa bir süre sonra, Xichang'a gitmek üzere yola koyulmuştuk. Bir köyden geçerken elini direksi-

yondan çekti ve parmaklarını ağzına götürdü. "Aç mısın? Karpuz ister misin?"

"Karpuz nedir?"

Durduk ve karpuz satın almak için yürüyerek pazara gittik. Kamyona döndüğümüzde şoför güzel, düz bir taş seçti ve karpuzu dikkatle bunun üzerine koydu. Sonra kemerinden bıçağını çıkardı ve tek, temiz bir vuruşla karpuzu ikiye böldü. Karpuz kırmızı ve tatlıydı. Tadı da pembe dondurma kadar güzeldi. Kamyon şoförü çok nazik ve çok yakışıklıydı. Neredeyse bir haftadır ilk kez içimde korku hissetmiyordum. İçime bir mutluluk doldu; sanki dayımla yolculuk ediyormuşum gibi geldi.

Öğleden sonra Xichang'a vardık, şoför beni anacaddede bıraktı. "Al," dedi biraz para uzatarak. "Aradığın insanları bulamazsan, İki Numara Otel'e gelip beni bul. Seni annene geri götürürüm. İki Numara Otel. Anladın mı?"

Fakat, Kültür Bürosu'ndaki insanları bulmakta hiç güçlük çekmedim.

YENİDEN XICHANG

Luo Juzhang bir yığın kâğıdın arasına gömülmüş çalışıyordu. Ofisine girdiğimi görünce başını kaldırdı. Yüzünde katıksız bir şaşkınlık ifadesi vardı. "Ah, küçük Namu, ne yaptın? Nasıl böyle kirlendin!" diye haykırdı.

"Bu sabah bir kamyonla Yanyuan'dan geldim," dedim.

"Seni gördüğüme çok sevindim," diye devam etti yavaş yavaş, orada ne aradığımı anlayamayarak. "Buraya tek başına mı geldin?"

"Evet."

"Ailen biliyor mu?"

"Hayır."

Luo Juzhang bir an için yüzüme dikkatle baktı. Suratındaki şaşkınlığın yerini endişe almıştı. Koltuğunda kıpırdandı, dudaklarını büzdü ve en sonunda şöyle dedi: "Dışarıda bekle. Yarım saat içinde gelirim. Akşam yemeği için eve gideriz."

Üzerimden bir yük kalkmıştı. Bay Luo beni geri çevirmiyorsa, evine, ailesine götürüyorsa, belki bana bir iş de verebilirdi. Onu beklemek üzere avlu-

ya çıktım. Öğle güneşi hâlâ tepedeydi ve hava çok sıcaktı. Bir çeşme buldum; açıp yüzümü, saçlarımı, kollarımı yıkadım ve dingin bir tatminkârlıkla kırmızı çamurun ellerimden lavaboya akışını izledim. Kendimi çok daha iyi, çok daha temiz hissediyordum ve hiç acelem yoktu. Güneşin altında kurumak için bir banka oturdum.

Kültür Bürosu'nun en önemli kadrolarına tahsis edilen özel şoförlü arabayla Bay Luo'nun dairesine gittik. Bay Luo'nun dairesi de arabaya uyuyordu. Tipik bir devlet memuruna uygun, tipik bir devlet konutuydu: çıplak beton zeminli, yeşil-beyaz duvarlı bir daire. Küçük bir mutfağı, sifonlu, klozetsiz bir tuvaleti, bir oturma odası; kitaplar, yarışma ödülleri ve camın arkasına yapıştırılmış fotoğraflarla dolu üç yatak odası vardı. Mobilyalar düzgün bir biçimde duvara yaslanmıştı. Oturma odasında bir televizyon ve yeşil bir buzdolabı vardı. Bay Luo'nun dairesinin olağanüstü bir tarafı yoktu. Çin'deki bütün modern apartman daireleri, boyut ve oda sayısındaki ufak değişiklikleri saymazsak buna benziyordu.

Bay Luo'nun da olağanüstü bir tarafı yoktu. Saçları beyazlaşıyor ve dökülüyordu. Bir sürü resmî ziyafete katılmak ve pek egzersiz yapmamaktan ötürü büyümüş koca bir göbeği vardı. Gri bir Mao takım elbisesi giyiyordu. Çok sıcak havalar dışında, daima ulu yöneticimizi taklit ederek, omzuna atılmış bir kazakla geziyordu. Fotoğraflarda bile, sigarasını, Mao Zedung'un yaptığı gibi iki parmağı arasında, omuz hizasında tutarak poz verirdi. Bay Luo insanlara her zaman "yoldaş," "hocam" ya da "küçük falanca" diye hitap ediyordu. Onun yanında kendimi çok rahat hissediyordum. Luo Juzhang,

neredeyse hiç "Hayır" diyemeyen insanlardandı. Ne zaman bu sözcüğü söyleyeceğini anlamak çok kolaydı. Çünkü böyle durumlarda ağzını bile açamadan yüzü kıpkırmızı kesilirdi.

Luo'nun üç kızı oturma odasında dans adımları çalışıyordu. Siyah pantolonları ve beyaz gömlekleriyle, geleneksel ve rengârenk Yi eteği giymiş anneleriyle keskin bir tezat oluşturuyorlardı. Bay ve Bayan Luo, Yi ulusundandı. Ancak Bayan Luo köle kastında doğmuştu. Kocası kızlarıyla her zaman Çince konuşurken, o sadece Yi dilini konuşuyordu. Bay Luo'ya çok saygı duyuyordum. Sadık bir komünist ve idealistti. Yerel Kültür Bürosu'nda çalışarak kendisi ve ailesi için iyi bir hayat kurmayı başarmıştı. En küçük kızı Xiao Mei'ye, bana giysilerinden birini ödünç vermesini ve yıkanmam için beni umumi duşlara götürmesini istedi. Vilayet memuru olmasına rağmen Bay Luo'nun evinde banyo yoktu.

Duşta gözlerimi kapadım. Üstümden akan kirli suyu gördüklerinde, diğer kadınların suratlarındaki ifadeyi bilmek istemiyordum. Duştan sonra bir kâse erişte yedim ve hemen ardından da Xiao Mei'nin odasına uyumaya gittim. Ertesi sabah uyanınca diğer üç kızla birlikte Çin tarzı bir kahvaltı ettik.

"Luo Teyze," dedim Bayan Luo'ya, pirinç lapasını işaret ederek, "siz pirinç lapası mı yiyorsunuz?"

"*Aya*! Tabii ki, hayır! Ama, çocuklar seviyor."

Sonra bunun modernlik olduğunu açıkladı. Genç nesil Çince konuşuyor, Çinli elbiseleri giyiyor ve Çin kahvaltısı ediyordu.

Luo Teyze'nin bulaşıkları yıkamasına yardım ettim. Sonra yerleri süpürüp sildim ve öğle yemeği için sebze doğradım. Kendimi beğendirmek için

elimden geleni yapıyordum, böylece Bay Luo eve döndüğünde Luo Teyze'den benim için övgü dolu sözler duyabilecekti.

Öğle yemeği sırasında, parça parça üç dili de kullanarak elimden geldiğince hikâyemi anlattım: Bir erkek arkadaş istemediğimi ve yalnızca şarkı söylemek için evden kaçtığımı. Bay Luo dinledi ve kâseme biraz daha pirinç koydu.

"Kaç yaşındasın, küçük Namu?"

"Pek emin değilim," dedim, cahilliğimden biraz utanarak. Etek Töreni'mden beri iki Yeni Yıl Festivali geçmişti. "On beş olabilir..."

Bay Luo boğazını temizledi. "Burcun ne?"

"At."

Bay Luo yerinden kalkıp takvimi getirdi. "Demek 1966'da doğmuşsun. Ve şimdi 1982 yılında olduğumuza göre, aşağı yukarı on altı yaşındasın. Bizimle çalışmak istiyorsan, yaşını iki yıl büyütmemiz gerekecek. Çince okumayı bilmiyorsun, değil mi?"

"Hayır." Çince okumayı bilmiyordum, Moso dilinde de okuma bilmiyordum, çünkü bizim dilimizin yazılı biçimi yoktu ve hiç okula gitmemiştim. Okuryazar değildim, fakat Bay Luo bu konuda bir şeyler yapabileceğini düşünüyordu.

Ertesi gün, şarkıcı olarak gruba kabul edildim. Tesadüfen bir şarkıcı ayrılmıştı ve grupta Moso halkını temsil eden kimse olmadığı için ben cuk oturmuştum. Ayda otuz yuan alacaktım. Ayrıca günde üç öğün yemek yiyip Kültür Bürosu'nun toplantı odasındaki portatif bir yatakta uyuyabilecektim. Bay Luo bana bir kimlik kartı ve üzerinde yuvarlak, kırmızı, resmî bir damganın bulunduğu bir çalışma izni çıkarttı. Luo Teyze bir battaniye ve grubun yöneticisi de eşofman verdi. Çok sevinçliydim. Anneme haber

göndermek için doğruca Atlılar Oteli'ne koştum, endişelenmesine gerek yoktu, Xichang'ta bir işim olmuştu ve ücreti de okuldaki işin iki katıydı.

Müzik grubunda hayat çok eğlenceliydi. Sichuan'ın farklı uluslarından gelen kırk şarkıcıydık: Yi, Tibetliler, Lisu, Miao, Hui ve çeşitli etnik grupları canlandırabilen birkaç Han. Aslına bakılırsa, pek büyük bir grup olmadığımız için her şeyden biraz öğrenmek zorundaydık. Hepimiz şarkı söylemeyi, dans etmeyi, enstrüman çalmayı ve çeşitli ulusal tarzlarda şarkılar öğreniyorduk. Chengdu'dakinin aksine bu sefer, Bay Luo'yu da şaşırtarak, yeni şarkılar öğrenmekte hiç güçlük çekmiyordum. Tek yapmam gereken birkaç kez dinlemekti, ardından söyleyebiliyordum.

Günlük programım sabah dokuzdan biraz önce, şarkı yazarlarının toplantı salonuna gelmesiyle başlıyordu. Kalkıp yatağımı topluyor, giyiniyor ve kahvaltı etmek için yemek odasına iniyordum. Yediklerim, buharda pişmiş çörek ve ılık sudan ibaretti. Her kahvaltı edişimde annemin tereyağlı çayını özlüyordum. Kahvaltıdan sonra, şarkı yazarları toplantı salonunda repertuarımızı düzenlerken, günlük çalışmalar için diğer sanatçılara katılıyordum. Yeni şarkılar ve danslar öğrenip prova yapıyorduk. Haftada bir kez büyük bir otobüse doluşup farklı kasabalara, köylere gidiyor, fabrika işçilerinin ya da öğrencilerin önünde şarkı söyleyip dans ediyorduk. Bazen daha uzun turnelere çıkıyor, birkaç gün şehir dışında kalıyor, evlerden uzaktaki okulları ve çalışma birimlerini ziyaret ediyorduk. İlk performansım hükümet görevlilerinin katıldığı bir toplantıda oldu; "Anne ve baba sevgisi Mao Zedung'a duyduğumuz sevgi kadar güçlü değildir. Mao, Mao,

biz zavallı sıradan insanlar seni seviyoruz," şarkısını söylememiz gerekiyordu. Müzik gerçekten de insanın yüreğini ısıtıyordu. Kendinizi minnettar ve ülkeniz için canınızı feda etmeye hazır hissetmenizi sağlıyordu, fakat sözleri kafa karıştırıcıydı.

"Mao'nun sevgisi anne sevgisinden nasıl daha güçlü olabilir? Biz Mosolar hiçbir şeyin anne sevgisinden daha üstün olmadığına inanırız."

"Mao Zedung bir tanrıdır," diye cevap vermişti öğretmen, sert bir ses tonuyla.

Mao Zedung nasıl tanrı olabilir acaba, diye düşündüm. Mao Zedung ne bir dağ idi, ne de lama. Onu Pekin'de görmüştüm, cam tabutunun içinde yatıyordu. Çenesinde tıpkı anneminki gibi bir ben vardı... Fakat öğretmenim Mao'nun ne benini, ne de tabutunu tartışacak havada değildi. "Haydi, şarkıya devam edelim," diyerek, erkek kardeşlerimin önünde uygunsuz bir şey söylediğimde Amam'ın kullandığı ses tonuyla beni susturdu.

Xichang'ta müziğin dışında en çok sevdiğim şey aya bakmaktı. Xichang'ın öbür adı da ay kenti anlamına gelen Yuechang'tır. Xichang'ta ay, Zuosuo'da olduğundan çok daha parlak, berrak ve çok daha büyük görünüyordu. Geceleri sık sık bisikletime atlayıp kentin dışına çıkıyor ve gökyüzünde yükselen ayı seyrediyordum.

Yine de Xichang küçük bir yerdi. Birkaç ay geçti, yeni yıl geldi ve ben sıkılmaya başladım.

Bir bahar günü avluda çamaşırlarımı yıkıyor, Xichang'ın dışında gördüğüm diğer yerleri hayal ediyor ve yakındaki bir bankta oturmuş ayçekirdeği yiyen şarkıcıların konuşmalarını yarım yamalak dinliyordum. O sırada kulağıma bir şey çalındı. Başımı çamaşırlardan kaldırıp baktım.

"Neden bana bunu gösteriyorsun? Ben Şangay'a gitmek istemiyorum!" Xiaolan gülüyordu. "Sen istiyor musun?"

"Şaka mı ediyorsun? Konservatuvara mı?" dedi Shaga ayçekirdeği kabuklarını yere tükürerek.

"Neden olmasın? Azınlık öğrenciler için özel bir sınıfları var. Akademik sınavlara girmek zorunda da değilsin."

Birden kalbim deli gibi çarpmaya başladı. Şangay'la ilgili yalnızca iki şey biliyordum: atlılardan Dashe'nin bir keresinde bize kazağının etiketinde gösterdiği şeyi; yani "Şangay'da Üretilmiştir" yazısını ve Xichang'tan çok uzak ve çok daha büyük olduğunu. Giysilerim sabunlu suyun içine düşüverdi.

"Xiaolan! Şangay'a mı gidiyorsun?" dedim.

"Tabii ki hayır! Ben ne yaparım orada? Düşünsene, bütün o yolu gidermişim ve beni almazlarmış! Ne büyük utanç! Bir daha asla insan içine çıkamam."

"Broşüre bakmamda bir sakınca var mı?"

Xiaolan duraksayıp bir an için bana baktı ve tekrar güldü. "İşte, al!"

Ellerimi kuruladım ve broşürü alıp Xiaolan'dan bana Şangay Konservatuvarı anlamına gelen harfleri göstermesini istedim. Müzik kelimesinin nasıl yazıldığını biliyordum. Sonra kâğıdı dikkatle katladım ve cebime koydum.

"Ne demek istiyorsun? Şangay'a mı gideceksin?" dedi topluluğumuzun yöneticisi broşüre bakarak. "Daha kışın oturduğun yeri ısıtmamışken hepimizi geçmek gibi hırsların belirdi. Şangay Konservatuvarı ülkedeki en iyi müzik okuludur!" Fakat o hafta içinde, Bay Luo ile konuştuktan sonra gelip beni buldu. "Şangay'a gitmek istiyorsan, git. Ama bunun için sana para veremeyiz," dedi.

Çin'in öbür ucuna gitmek için tren biletini nasıl alacaktım? Ayda sadece otuz yuan verildiğinden hiç para biriktirememiştim. Değerli hiçbir şeyim yoktu. Kimlik kartım, sırtımdaki giysiler, törenimde giydiklerim ve Kültür Bürosu'nun benim için yaptırdığı bir kostümden başka bir şeyim yoktu. Bir de annemin bana verdiği yeşim bilezik vardı. Bilezik çok eskiydi; annemin büyükannesine aitti. Kıymetli bir şey olmalıydı.

Annemin bileziğini yüz kırk yuana sattım.

Haziran sonunda grubun yöneticisi bana kırmızı damgalı bir tavsiye mektubu ve konservatuvarda okuyan Yi öğrencilerden biri olan Djihu'ya vermem üzere başka bir kâğıt daha verdi. "Bay Luo oraya gittiğini bildirmek için Şangay'a telgraf çekecek. Seçmelere kılı kılına yetişecek kadar zamanın kaldı ancak," dedi. Sonra da tuhaf bir gülümsemeyle ekledi: "Kabul edilsen iyi olur, çünkü seni artık burada istemiyoruz."

Ona teşekkür ettim ve elbiselerimi topladım. Ertesi gün Bay Luo'ya ve arkadaşlarıma veda edip istasyona gittim, Chengdu trenine bindim. Üçüncü mevkide yolculuk ediyordum. Gıdaklayan tavuklar ve altlarına işeyen bebekler arasında on iki saat ayakta durdum. Neredeyse bir yıl önce Pekin'e giderken yaptığım yolculuktan çok farklı bir tren yolculuğuydu bu.

Chengdu'da, Şangay trenine binene kadar on iki saat daha beklemem gerekti. Üçüncü mevki biletimi aldıktan sonra cebimde yetmiş yuan kalmıştı. Kendimi zengin hissederek yolculuk için biraz yiyecek almaya gittim: tütsülenmiş bir bütün ördek, birkaç portakal, ördek dili ve ekmek. Oturup saatlerin geçmesini beklemek için, gürültülü, kalabalık ve üstü

açık üçüncü mevki bekleme salonuna döndüm. Kısa bir süre sonra sıkıntıdan ördeği didiklemeye başladım, önce küçük bir parça, sonra yine küçük bir parça ve farkına bile varmadan bütün ördeği, portakalları, ördek dillerini ve ekmeği yiyip bitirmiştim. Yine de geriye altmış yuanım kalmıştı; trendeki satıcılardan yiyecek almaya yeter de artardı.

Ta Chengdu'ya kadar üçüncü mevkide yolculuk etmek kötüydü, fakat üç gün süren Şangay yolculuğu çok daha kötüydü. Birkaç saat geçtikten sonra, tren görevlileri aşırı kalabalık ve pis kokulu vagonu süpürmeye çalışmaktan vazgeçtiler. Çok geçmeden ayak bileklerime kadar çöpün içine batmıştım ve tütün dumanından ağırlaşan hava yüzünden az kaldı boğulacaktım. Sonra, koltuğun doksan derecelik açısı sırtımı acıtmaya başladı. Derken mesanem doldu. Fakat koltuğumu kaybederim korkusuyla tuvalete gitmeye cesaret edemiyordum. Önümüzdeki iki gün boyunca ayakta dikilemezdim. Daha fazla tutamayacak hale gelince, cesaretimi toplayıp yanımda oturan kadından koltuğuma bakmasını istedim. Ayağa kalkıp gerinmek güzeldi, o kadar sıkışık bir alanda bile. Fakat tuvalet öyle bir durumdaydı ki neredeyse kusacaktım. Tıkanmıştı, fakat yine de herkes kullanmaya devam ediyordu. Sidikler koridor boyunca akıyordu. Bu arada insanlar hiç umursamadan taşan sidiğin içinde duruyordu. "İnsan kendi sidiğinin içinde nasıl durur ki?" dedim kendi kendime, öteki vagondaki aynı ölçüde pis tuvalete doğru gitmeye çalışırken. "Nasıl bir dünya bu?" İkinci gece, bitkin düşen bir adam çöpleri bir kenara itip ayaklarımın dibine kıvrıldı. İnsanlar onun üstüne ambalaj kâğıtları, portakal ve elma kabukları atıp, ayçekirdeği kabukları tükürdü-

ler. Adam sabah uyandığında üstü neredeyse tamamen çöple örtülmüştü. Fakat hemen silkindi ve doğrulup sırtını sağ bacağıma yaslayarak oturdu; ta ki ayağıma kramp girene kadar. Sonunda ona çekilmesini söylemek zorunda kaldım.

Üç uzun gün ve daha uzun iki gecenin sonunda, tren Şangay istasyonuna girdi. O kadar yorgundum ve öyle sersemlemiştim ki, yolculuğun nihayet bittiğini fark etmem biraz zaman aldı. Pencereden baktım. İstasyon Pekin'e kıyasla çok gri ve köhne görünüyordu. Burasının Şangay olduğuna inanamıyordum. Kıpırdamaya cesaret edemeden koltuğumda oturdum; ta ki çöpleri süpürmek için tren görevlisi gelene kadar. Süpürgeyi bir aşağı bir yukarı savurarak yerleri süpürüyordu. Yolunun üzerinde olduğum için çok geçmeden üstüm başım çöp içinde kaldı.

"Hey!" diye bağırdı kadın, kirli pantolonuma bakarak. "Neden burada oturuyorsun? Herkes indi."

"Ben Şangay'a gidiyorum," dedim aptal aptal, Sichuan lehçesiyle.

SEÇMELER

Müzik Konservatuvarı'na taksi on beş yuan tutuyordu. Arabaya binmeme izin vermesi için şoföre parayı önceden vermek zorunda kaldım. Onu suçlamıyordum. Nasıl göründüğümü tahmin edebiliyordum. Yine de geniş, gölgeli, ağaçlıklı caddelerden geçerken kazıklandım mı, yoksa Şangay gerçekten bu kadar pahalı bir yer mi diye merak ettim. Cebimde sadece otuz yuanım kalmıştı. Bu bir aylık maaşımdı ve işim yoktu... Burası çok güzel bir şehirdi ve Pekin'e hiç benzemiyordu. Hava çok sıcaktı. Arabanın camını açtım ve şehir havasının taksinin içine dolmasına izin verdim. Derin bir nefes aldım. Bir an için parayı, naylon pantolonumun yapışkanlığını ve üç gündür ne yıkanmış, ne de uyumuş olduğumu unuttum. Şangay'daydım.

Sokakları, eğimli çatıları ve panjurlu pencereleri olan tuğla binaları, başka yerlerde gördüklerime benzemeyen evleri geçtik, sonra durduk. "Konservatuvar burası," dedi şoför. Şaşkın şaşkın çevreme bakındım. Bir sürü cam penceresi olan, geniş, yüksek ve kare bir bina bekliyordum, oysa biz bir du-

var önündeki çift kapılı bir girişin karşısında durmuştuk. Bu kapıları caddedeki diğer kapılardan farklı kılan hiçbir şey yoktu. "Görmüyor musun? Müzik Konservatuvarı! Kapının üzerinde yazıyor," dedi taksi şoförü, caddenin karşısındaki Çince yazıları işaret ederek.

Kapıya yönelmeye henüz cesaretim yoktu, bu yüzden kaldırımda durdum ve bisikletleriyle konservatuvara girip çıkan, kapıda bekçilik eden yaşlı adama el sallayan öğrencileri izledim. Bekçi de caddenin karşısından bana ters ters bakıyordu. Öğrenciler çok şık görünüyorlardı. At kuyruğu yapılmış uzun saçları, beyaz bluzları, siyah pantolonları, ayakları bisikletlerinin pedallarını çevirdikçe salınan kalçalarıyla çok hoştular. Biri kolunun altında bir keman kutusu taşıyordu. "Bir gün ben de böyle olacağım. Ben de güzel beyaz bir bluz, temiz siyah bir pantolonla, saçım rüzgârda dalgalanırken bisikletimle müzik okulunun kapılarından geçeceğim," dedim ve caddeyi geçtim.

Fakat yaşlı adam beni içeri almadı. Ona Bay Luo'nun benim için imzaladığı belgeleri göstermeye çalıştım, bakmadı bile. Pis bir dilenciymişim gibi beni kapıdan kışkışladı. "Yallah! Yallah!" diye bağırdı kaba bir Şangay aksanıyla, siyah dişlerini gösterip hırlayarak. Bunun üzerine ben havlama menzilinin dışına çıktım ve o da taburesine geri oturdu. Büyük, cam bir kavanozdan yeşil çayını yudumluyor, esrarlı sigaralarını ardı ardına yakıyor ve ara sıra benim olduğum tarafa pis bir bakış fırlatıyordu. Endişeyle durup bekledim, ne yapmam gerektiğini bulmaya çalışıyor, en kötüsünden korkuyordum. Bunca yolu kapıdan geri çevrilmek için mi gelmiştim? Cebimde sadece otuz yuanla, standart

Çinceyi ancak çat pat konuşabilirken ve birkaç temel harf dışında okuma bilmezken Şangay'da ne yapacaktım? Bekçi, çayını bitirip de cam kavanozuna termostan yenisini doldurmak için küçük odasına girince, arkasından süzülerek kapıdan geçtim ve koşmaya başladım.

Konservatuvarın içi bambaşka bir dünyaydı. Sonradan öğrendiğime göre binalar kolonyel tarzda inşa edilmişti. Beyaz duvarları ve kırmızı kiremitleri vardı. Beton bir avlu yerine, bol yapraklı, büyük ağaçların gölgelediği yeşil bir çimenlik vardı. Heyecan içinde, sersemlemiş bir halde kampüsün içinde yürüdüm. Sonra yavaş yavaş kendime gelmeye başladım. Kendimden, pis, ucuz giysilerimden, kirli yüzümden utandım. Kendimi pis bir taşra kızı gibi hissediyordum. Kimsenin benimle ilgilendiği yoktu gerçi, fakat ben birden, elimi yüzümü yıkayıp saçlarımı düzeltmek için karşı konulmaz bir istek duydum ve gördüğüm ilk tuvalete daldım.

Çimenlikte dolaşan öğrenciler gibi görünebilmek için elimden geleni yaptıktan sonra bir grup kıza yaklaştım. Onlara müdürün Djihu, yani bana yardım edecek olan Yi genç için yazdığı kâğıdı gösterdim. Başlarını sallayıp anlayamadığım bir şeyler söylediler ve birini çağırdılar, o da bana bir binayı işaret etti.

"Ne kadar cesursun! Buraya kadar tek başına gelmişsin," dedi Djihu.

"Şaşırmış görünüyorsun!" diye karşılık verdim, bir övgü koparmaya çalışarak. Şangay'a ve konservatuvara kadar tek başıma geldiğim, onu bulmayı başardığım için kendimle gurur duyuyordum.

Fakat Djihu'nun basit bir açıklaması vardı: "Seni karşılamak için kapıya çağrılmayı bekliyordum. Ay-

rıca buraya biraz daha erken geleceğini düşünmüştüm. Seçmelere kayıt yaptırmak için son gün yarın, bunu biliyor muydun?"

Beni öğrenci konukevine götürdü, fakat bütün yataklar dolmuştu. Dolayısıyla, konservatuvardaki ilk gecemi yurtlardan birinde yere atılmış pamuklu bir yorganın üzerinde geçirdim. Çok yorgun olduğumdan ve Djihu'dan başka kimseyi tanımadığımdan, diğer kızlar gece yarısına yakın gülüşüp bağrışarak ve Şangay'da gece âdet olduğu üzere bir şeyler atıştırarak geri döndüğünde, ben çoktan yatmıştım. Yerdeki yatağımın yanından geçerken biri üzerime su döktü, başka biri de yağlı bir kâğıt parçası attı, fakat ben kavga edemeyecek kadar yorgundum.

Ertesi sabah uyandığımda oda arkadaşlarımın meraklı bakışlarıyla karşılaştım. Nasıl karşılık vereceğimi bilemediğimden yatağımı topladım, çantamı aldım ve banyoya gittim. Üstümü değiştirip beyaz eteğimi, pembe gömleğimi giydim. Başıma da büyük, siyah bir türban sardım. Djihu'yla buluşmaya bu geleneksel Moso kostümüyle gittim. Başımı dik tutuyor, uzağa bakıyor, bana bakan meraklı yüzleri görmezden gelmek için elimden geleni yapıyordum.

Djihu beni futbol sahasında bekliyordu. Seçmelere kayıt yaptırabilmem için kayıt bürosuna gitmemiz gerekiyordu. Uzun bir sıra vardı. Memurun masasının önüne varmamız neredeyse iki saatimizi aldı.

"Vesikalık fotoğrafınız var mı?" dedi memur.

Ona belgelerimi verdim ve panik içinde, Xichang kimlik kartımı bulamadığımı fark ettim. Sadece iki fotoğrafım vardı: Biri o kartın üzerindeydi, diğeri de evimizdeki kiler kapısına yapıştırdığımız gazete ku-

pürüdeydi. Ne var ki memur kurallara sıkı sıkı bağlıydı. Fotoğraf olmadan kaydımı yapmayı kabul etmiyordu. Kampüsten çıkıp fotoğrafçıya gitmekten başka çaremiz yoktu. Kayıt bürosuna geri döndüğümüzde, memur bizi içeri alıp kapıyı kapattı. Kayıt olacak son öğrenci bendim.

"İsim?" dedi memur.

"Yang Erche Namu."

"Tuhaf bir isim," dedi. "Hangi ulustansınız?"

"Moso."

"Moso ulusu diye bir şey duymadım," dedi ve Çin'deki elli beş azınlık ulusun isimlerini teker teker saymaya başladı.

"Naxi demek istiyor," diyerek onu susturdu Djihu.

"Naxi?" dedi memur, kaşlarını çatarak. "Kostümünüz Naxilerinkine benzemiyor. Nerelisiniz?"

"Sichuanlıyım ve Naxi değilim," dedim ve Djihu'ya ters ters baktım.

Djihu gülümsedi. "Aslında, haklısın." Memura döndü: "Zuosuo'da Mosolar Moğol olarak sınıflandırılıyor."

Memur bir ona, bir bana baktı. "Kararınızı bugün verir misiniz? Hangi ulustansınız?"

"Moso," dedim sertçe.

"Tamam, Moso ulusu." Memur güldü. "Bütün Moso kızları senin kadar sevimli mi oluyor? Her neyse, doğum tarihin?"

"Emin değilim..."

Memur kafasını salladı. "Doğum tarihini bilmiyor musun?"

"Benden önce kayıt olan kızınki ne?" dedim, benim yaşlarımda olduğunu düşünerek. "Onun doğum tarihi ne?"

Memur kâğıtlarını karıştırdı. "25 Ağustos 1966."

"Benimki de. 25 Ağustos 1966." Bu aşağı yukarı doğruydu da; çünkü Bay Luo at yılı olan 1966'da doğduğumu söylemişti. Memura yeni vesikalık fotoğrafımı uzattım.

Yarım saat sonra, 223 numaralı yeni bir geçici kimlik kartım olmuştu. Hem artık kutlayacağım bir doğum günüm de vardı.

Seçmelerin yapılacağı hafta, sınav salonlarının dışındaki geniş koridorların iki tarafında çoğu anne-babalarıyla gelmiş birkaç yüz öğrenci oturuyordu. Bütün kapıların üzerinde harikulâde, düşlerimizi süsleyen tabelalar asılıydı: opera, piyano, orkestra enstrümanları, beste, müzikbilim, etnik müzik, etnik şarkılar. Öğrenciler ellerinde nota kâğıtlarını tutuyor, anne-babaları da su şişeleri taşıyordu. Anneler ikide bir, gözü yaşlı bir yanaktaki makyaj izini siliyor, babalar da fısıltıyla bir şeyler söyleyerek çocuklarını yüreklendiriyordu. Koridorda gergin bir bekleyiş havası vardı ve seçmelerin yapıldığı odalardan dışarıya uyumsuz notalar sızıyordu. Şangay Müzik Konservatuvarı Çin'deki en iyi müzik okuluydu. Kazananlar için bundan daha büyük bir onur, kaybedenler için bundan daha büyük bir hayal kırıklığı olamazdı.

Bana daha önceden bildirilmiş olan günde, koridordaki bir sandalyeye oturdum. Yalnızdım, yanımda beni yüreklendirecek bir annem ya da babam yoktu, fakat Xichang'taki grupla o kadar çalıştıktan sonra artık profesyonel sayılırdım ve Yanyuan'daki, sonra Xichang ve Pekin'deki yarışmaları kazandığımızı unutmamıştım. Öyleyse Şangay'da da kazanabilirdim. Zaten kazanmak zorundaydım. Gidecek başka yerim yoktu.

Numaralar okundukça öğrenciler kalkıp farklı salonlara giriyordu. Kimi koşarcasına gidiyordu, kimi de o kadar yavaş yürüyordu ki aileleri onları ittirmek zorunda kalıyordu. Bazıları tekrar dışarı çıkıp hevesle anne-babalarını ararken gözleri ışıl ışıl parlıyordu. Diğerleri de sanki ebeveynlerinin ayaklarını bulmaya çalışıyormuş gibi doğruca yere bakıyordu.

Etnik müzik bölümü seçmelerine katılacak yaklâşık kırk öğrenci vardı. En geç ben kayıt olduğum için numaram en sondaydı. Hiç çağrılmayacakmışım gibi geliyordu; zaman geçtikçe havaya çöken gerginlik beni de etkilemeye başlamıştı. Oturduğum yerde kıpırdanıyor, ellerimi birbirine sürtüyordum. Karnım iyice acıkmıştı. Ayağa kalktım ve koridoru arşınlamaya başladım. Hatta bir an için, zorla diğerlerinin sırasını kapmayı bile düşündüm. Fakat bunun yerine, seçmelerin yapıldığı salonlardan birinin kapısından içeri baktım. İçeride bir kız, zayıf, titrek bir sesle şarkı söylüyordu. Annesi hafifçe omzuma dokunana kadar izledim, sonra sandalyeme geri döndüm.

Pek çok öğrenci içeri girip kayboluyor ve yeniden dışarı çıkıyordu. Gözleri ya umutla ya da gözyaşından parlıyordu. Aniden bir kız koşarak yanımdan geçti; titrek sesli kız değil de, bir başkası. Elleriyle yüzünü kapamıştı, kalbi yerinden çıkacakmış gibi hıçkırıyordu. Ardından da annesi koşuyordu. İster istemez, Amam'ın dağ patikasında arkamdan koşuşu aklıma geldi. Burada olsa, yanımda otursaydı o ne yapardı acaba? Bu kız gibi başarısız olsaydım, benim Amam ne derdi acaba? Peki ya, artık iyiden iyiye bastıran korkuma hâkim olamazsam? Ya korkudan şarkı söyleyemezsem?

Numaramın ne zaman ve nasıl okunduğunu hiç hatırlamıyorum. Bildiğim tek şey, piyanistin yanından geçerek -ona verecek bir nota kâğıdım yoktu- doğruca küçük sahneye çıktığım ve kendimi ya da şarkıyı tanıtmadan hemen şarkı söylemeye başladığım. Önlerinde çay fincanları ve not defterleriyle aşağıdaki masada oturan hocaları bile doğru dürüst selamlayamamıştım. Bir de, beyaz başını kollarına dayayıp masada uyuyakalan hocaya çok sinirlendiğimi hatırlıyorum. İlk şarkım dağ tanrıçamız Gamu'nun şarkısıydı ve o hocayı uyandırmak istedim. Bu yüzden sesim çok yüksek çıktı; kaçtığım dağların dorukları kadar yüksek, pencere camlarını şıngırdatacak kadar tiz. Öyle ki, yaşlı adam en sonunda, kollarına yasladığı başını kaldırdı ve çay fincanına uzandı.

Gamu'nun şarkısından sonra, neşeli bir sığırtmaç şarkısı olan "Ahabala"yı söyledim. Ardından da aşk şarkısı "Madami"yi söylemeye başladım, fakat başhoca, "Tamam, tamam! Bu kadar yeter," dedi. Beni beğendiklerini anlamıştım.

KONSERVATUVAR HAYATI

Şangay Müzik Konservatuvarı'nda geçirdiğim beş yıl boyunca çok şey öğrendim. Artık şarkı söylemeyi, nota okumayı ve piyano çalmayı biliyordum. Doğru düzgün Çince konuşmayı, okumayı ve yazmayı da. Konservatuvarın bana sağladığı şeyler için minnet duymadığım bir günüm bile olmadı. Ne zaman okul kapılarından dışarı çıksam, Çin'deki en saygın müzik okulunda okuduğumu herkes görsün diye göğsümün tam ortasına öğrenci rozetimi takıyordum. Ne zaman rozetime baksam, annemin gururlanacağını düşünüyor ve sonunda okul mutfağını parçalayıp evden kaçmamı telafi etmeye başladığımı hissediyordum. Her gün annemi, evdeki boş odamı, küçük erkek kardeşlerimle küçük kız kardeşimi ve Zhema'yı düşünüyordum. Bazen öğretmenleri de düşünüyordum. Eve mektup yazmayı düşünüyordum. Fakat hiç yazmadım.

Seçmelerin sonuçları ilan edildikten sonra bütün öğrenciler evlerine dönmüştü, oysa benim ne gidecek bir yerim, ne de yol param vardı. Yöneticiler durumumu değerlendirerek yazın geri kalanı bo-

yunca konukevinde kalmama izin verdiler. Bana küçük bir harçlık bile bağladılar. Kısa bir süre sonra okul idaresinin azınlık öğrencilere bilhassa iyi davrandığını fark ettim. Beslenme rejimimize göre yemek veren kendi yemekhanemiz bile vardı. Geleneksel tatil günlerinde izinli sayılıyorduk. Fakat bütün bunlar benim pek işime yaramıyordu. Çünkü biz Mosolar, Hanların yediği köpek eti dışında neredeyse her şeyi yeriz ve sadece iki tatilimiz vardır: Yeni Yıl ve Tanrıça Festivali. Bunların ikisi de okul tatillerine denk geliyordu. Bu arada, okuldaki ilk yaz tatilimin geri kalanını odamın penceresinden dışarı bakarak, yeşil çimenlikte dolaşarak ve tek arkadaşım olan, hatta Çince çalışmam için bana küçük bir radyo veren kapıcıyla konuşarak geçirdim. Okul kapısında bekçilik yapan yaşlı adamın tekrar içeri girmeme izin vermeyeceğinden korktuğum için konservatuvarın dışına çıkmaya cesaret edemiyordum. Ayrıca komik duruma düşmekten de korkuyordum. Çünkü eşofmanlarım ve Moso giysilerimden başka giyecek hiçbir şeyim yoktu.

Eylül ayında okul başladığında diğer azınlık öğrenciler yerine Han Çinlileriyle aynı yurtta kalmayı talep ettim. Çince öğrenmeye devam etmek ve elimden geldiğince iyi konuşabilmek istiyordum. Bir de modern yaşam tarzını öğrenmek istiyordum. Şimdi koridorda yeni odama doğru yürürken, yalnızca yeni bir hayatın eşiğinde durduğumdan değil, düşlerimi gerçekleştireceğim yerin de burası olduğunu bildiğimden kalbim küt küt atıyor, ellerim titriyordu.

Oda başına beş öğrenci düşüyordu ve her odada iki uzun masa, beş sandalye, üç ranza vardı. Gömme dolabımız ya da gardırobumuz olmadığı

için kapının yanındaki ranzanın alt kısmı valiz ve kişisel eşyaları koymak için kullanılıyordu. Vardığımda oda arkadaşlarım henüz hiçbir şeyi yerleştirmemiş, düzenlememişlerdi. Oda karmakarışıktı. Bütün kızlar en azından iki valiz getirmişti. Her yere eşyalar saçılmıştı: giysiler, özel yiyecekler, ekstra battaniyeler, kitaplar, yumuşak oyuncaklar. Daha önce hiç bu kadar kişisel eşyayı bir arada görmemiştim. Etek Giyme Törenimde aldığım hediyeler bile bu kızların getirdiklerinin yanında hiç kalırdı. Orada, yurt odasının kapı eşiğinde durup bütün o şeylere bakarken yeni bir duyguyla tanıştım: aşağılık duygusuyla karışık bir hüzün. Daha önce hiç hissetmediğim bir şey; ısınmak için yaklara sarıldığımda ya da giysilerimden konservatuvardan çıkamayacak denli utandığımda bile hissetmediğim. Kendimi hayatta ilk kez yoksul hissediyordum.

Bez çantama sarıldım ve kapıdan içeri adımımı attım. Oda arkadaşlarım eşyalarını açmayı bıraktı. Önce bana, sonra da birbirlerine baktılar. "Azınlık uluslardan bir kızı neden buraya vermişler ki?" dedi biri.

Henüz Şangay aksanına pek aşina olmasam da ne dediğini tam olarak anlamıştım. Aynı şekilde, birbirleriyle uzun uzun bakışmalarının da anlamını kavradım. Algılayamadığım tek şey, en son geldiğim için bana kalan tek ranzanın, bu yorumu yapan kızın hemen altında olduğuydu. Kızın adı Hong Ling'ti ve beş yıl boyunca onun ranzasının altında uyuyacaktım.

Neyse ki, okuldaki ilk iki yılım boyunca oda arkadaşlarımla ya da daha doğrusu diğer öğrencilerle pek ilişkim olmadı. Çincemizi geliştirmek ve bizi standart akademik seviyeye getirmek üzere azın-

lık öğrenciler için açılan iki yıllık bir hazırlık programına kaydedilmiştim. Bununla birlikte, okuma yazma bilmediğim anlaşılınca öğretmenlerim özel derslerle ek bir eğitim almamı da sağladılar. Okuma yazma öğrenmekte hâlâ güçlük çekmeme rağmen, ikinci yılımda normal azınlık sınıfların seviyesine yavaş yavaş yetiştim. Öbür öğrencilerin ödevlerini kopya ettiğim ve sınavlarda kopya çektiğim için sık sık başım derde giriyordu. Ne yazık ki, öğretmenlerimin anlayışı kopya çekme çabamı kapsayacak kadar geniş değildi.

Oysa gerçekten de çok çalışıyordum ve öğrencilik hayatını seviyordum: gülüşmeler, çene çalmalar, gözyaşları, dağınık odalar, genel duşlar, enstrümanların gürültüsü ve elbette dersler. En sevdiğim ders, Çin'in farklı uluslarının şarkılarını öğrendiğimiz etnik müzik dersiydi. En sevmediğim ders de, Chengdu'da Nankadroma ile yarışma için yaptığımız provalardaki gibi şarkı söyleme pratiğiydi. Ses eğitimi ise doğama çok aykırıydı. İlk yılımda o kadar direttim ve o kadar tartıştım ki, iki öğretmen beni bıraktı. Bu gerçekten istisnai bir şeydi; çünkü öğretmenlerimiz, içimizden biri Han öğrencilerden daha iyi performans sergileyince gerçekten şaşırdıklarını söylemekten asla kaçınmasalar da, hemen her zaman nazik ve anlayışlı davranıyorlardı.

Konservatuvarda yaşamaya başladığımdan beri, yabancı ve diğer azınlık öğrencilerle arkadaş olmaya çalışıyordum. Yabancı öğrencilerle etnik azınlıkların ortak bir noktası vardı: Hiçbirimiz Han değildik. "Biz Şangaylılar bunu yapmayız," derdi Hong Ling, ne zaman kendi deneyimlerini aşan bir şey görse ya da duysa, ya da gerçekten canı sıkkınsa. "Namu,

burada pis bir şey kokuyor! Yine azınlık mutfağında koyun mu yedin?" Oda arkadaşlarım azınlıkların kendilerini örnek alması gerektiğini düşünüyor; yabancı öğrenciler ise bizim dilimizi, dinimizi ve yiyeceklerimizi merak ediyordu. Bizim şarkılarımızı söylemek, hatta giysilerimizi denemek, mücevherlerimizi takmak istiyorlardı. Diğer taraftan, Han öğrenciler de dahil olmak üzere -Hong Ling bile-, hepimiz yabancılarla ilgili her şeyi bilmek istiyorduk. Çin çok uzun yıllar dünyaya kapalı yaşamıştı ve şimdi herkes yabancı olan her şeye açtı. Fakat belki de benim yabancılara ilgi duymam doğaldı. Şimdi bizim dağların dışında yaşadığıma göre çocukluk hayalim olan mavi gözlü, sarı saçlı insanlarla arkadaş olmak kaderim değil miydi?

Bütün dünya konservatuvarda yaşıyor gibiydi; Çin'in her yerinden gelen öğrencilerin yanı sıra, Amerika, Avrupa, Afrika ve Japonya'dan gelen öğrenciler de vardı. Yabancı öğrencilerin yurdu bizim binanın bitişiğindeydi. Dört oda arkadaşım gibi, ben de onların yaşam koşullarına imreniyordum. Biz tek bir odaya altı yatağı sığdırırken, onların her birinin kendi odası vardı ya da en kötü ihtimalle bir odayı iki kişi paylaşıyordu. Bizde yer çıplakken, onların ince ve biraz buruşuk da olsa halıları vardı ve odaları kışın ısıtılıyordu. İstedikleri zaman sıcak duş yapabiliyorlardı. Daha ilk günden itibaren beyaz, pembe ve siyah derileri, garip renkli saçları ve gözleri, bizimkilerden çok farklı olan yüz hatları, odalarından gelen yüksek, yabancı sesler, müzik ve kahkahalar beni büyülemişti. Bizim pencerenin hemen karşısında, öğretmeninin ona verdiği marş akortlarını çalışmak yerine bütün boş vaktini saksofonundan uyumsuz ritimler üfleyerek geçiren Kon-

golu bir öğrenci yaşıyordu. Kongolu'nun yanında Hollandalı bir öğrenci vardı. Bu kız Çin'de sadece bir sömestr, Çince ve opera şarkıcılığı öğrenmek için bulunuyordu. Saatlerce çalışıyordu, ama çok kötü söylüyordu. Bir keresinde, avluda gam çalıştığı sırada daha fazla dayanamadım ve pencereden sarkarak ona şarkıyla karşılık verdim. Durup bana baktı ve alkışladı:

"Çok güzel söylüyorsun? Senin adın ne?"

"Namu."

"Aşağıya gelsene. Odama gel de kahve içelim."

Kahveyi sevdim. Yağlıydı ve tadı da hem acı, hem tatlıydı. İçinde süt vardı; tereyağlı çay gibiydi.

"Caz sever misin?" dedi teybin düğmesine basarak.

Caz, Kongolu öğrencinin müziğine benziyordu ve ne hissedeceğimden emin olamadım. Onun sınırlı Çincesi yüzünden pek konuşamadık, yine de hemen arkadaş olduk. Onunla ilgili her şeyi seviyordum; güldüğünde yeşil gözlerinin küçülmesini, konuşurken ellerinin hareketini, yatağında otururken bağdaş kurmasını. Çok uzun boyluydu ve çok beyaz bir teni vardı. Ekim ayında, sıcak ve güneşli bir öğleden sonraydı. Bronzlaşmak için birkaç saat çimenlikte uzanmış, cildi hemen kıpkırmızı olmuştu.

"Şu haline bak!" demiştim gülerek. "Yüzün maymun kıçına benzemiş!"

O da bunu komik bulmuştu, o günden sonra ne zaman benimle kahve içmek istese penceremin altına gelip bağırıyordu, "Namu, gel de Maymun Kıçı'yla kahve iç!"

Kayıt işlemi, merdivenlerin başında bekleyen bekçi ve koridorlarda yürürken size ters ters bakıp, bakışları sırtınızı yakan görevliler gibi okul idaresinin

önümüze koyduğu bütün engellere karşın, yabancıların yurduna olabildiğince sık gidiyordum. Çok sık ziyarete giderseniz, idare size yabancılarla neden bu kadar çok zaman geçirdiğinizi sorardı. Başka riskler de vardı. O yıl, Çinli bir kız öğrenci Afrikalılardan biriyle fazla sıkı fıkı olmuştu. Kız, onun yürüyüşünü ve her zaman yeni ütülenmiş giysiler giymesini seviyordu. Bir gece gizlice yurda geri döndüğünde, kız arkadaşlarına siyah bir adamla sevişmenin nasıl bir duygu olduğunu anlatmıştı. Birkaç gün içinde okulda herkes bunu konuşmaya ve ona sanki bir pislikmiş gibi bakmaya başlamışlardı. Ertesi hafta okuldan atıldı.

Bir cumartesi, Sincan vilayetinden gelen Uygur öğrenciler parti vermişti. O partide Şangay'daki Fudan Üniversitesi'nde dönüşüm programı öğrencisi olan iki yeni yabancıyla tanıştım. Biri Türktü ve tıpkı Sincan'dan gelen öğrencilere benzemesi beni şaşırtmıştı. Çinceyi aksanlı konuşuyordu elbette, fakat Uygurlar da aksanlı konuşurdu zaten. Elimi sıkmak yerine yanağımı öptü. Sert bıyığından ötürü irkildim.

"Bıyıksız bir öpücük, yağsız ekmeğe benzer!" dedi yüksek sesle gülerek. Sonra diğer yabancıya döndü ve beni Umbalo'yla tanıştırdı.

Umbalo Meksikalı bir kızdı. Büyük gözlükler takmıştı, siyah saçları kısa kesilmişti ve karmakarışıktı. Sıcak birayı doğruca şişeden içmesi beni çok etkilemişti. Bu arada ben sadece çay ve kahve içiyordum. Aklıma Nankadroma geldi; kırık kalbi ve aramızdaki yakınlık. Umbalo'yu hemen sevmiştim ve bu sevgi karşılıklıydı. Akşamın geri kalanını birlikte geçirdik. Partiden sonra Umbalo beni ziyaret etmek için tekrar konservatuvara geldi. Çok geçme-

den, hemen her gün bisikletlerimizle dışarıda dolaşmaya başlamıştık. Hollandalı arkadaşımın aksine, Umbalo'nun Çincesi mükemmeldi. Aslına bakılırsa, o zamanlar Çinceyi benden çok daha iyi konuşuyordu. Daha da yakınlaştığımızda, ailesinin de Çin'de yaşadığını öğrendim. Babası, Pekin'de Meksika büyükelçisiydi ve bu, Çin Halk Cumhuriyeti'ne ikinci atanışıydı. Çin'de ilk kez, Umbalo küçük bir kızken çalışmıştı. Umbalo bir sürü ülkede yaşamıştı ve iddiasına göre, hepsini Çince kadar iyi konuşamasa da tam sekiz dil biliyordu.

Umbalo benim ilk gerçek arkadaşımdı. Beni tanıdığı bütün insanlarla tanıştırdı; sanatçılar, akademisyenler, müzisyenler, küçük iş sahipleri, dövizciler ve daha bir sürü yabancıyla. Bir yabancıya selam vermek için her durduğumuzda başka bir dil konuşuyordu. Ayrıca ikide bir, sonradan "esas erkek arkadaşım" diye tanıtacağı birine rastlıyorduk. Ben de, Lugu Gölü'nde yaşayan bir kadın gibi davrandığını söyleyerek onunla dalga geçiyordum. Hayat görüşlerimiz kesinlikle çok farklıydı. Umbalo refah içinde yetiştirilmişti, hiçbir şey umurunda değildi. Bol, yırtık blucinler giyiyor, hiç makyaj yapmıyor, saçına özen göstermiyor, yalnızca politika ve çevre hakkında konuşmaktan hoşlanıyordu. Bana gelince, maddi dünyadan ve yüzeysel şeylerden yeterince nasibimi alamamıştım. Aslında o sıralar içimi yakan bir istek vardı: *Dostluk Mağazaları*'na ve yalnızca yabancı öğrencilerin alışveriş yapma izninin olduğu otellere gitmek. Güzel elbiseler, ipek bir sabahlık, ipek iç çamaşırlar, bir valiz, kahve ve yabancıların ulaşabildiği diğer şeylerden almak istiyordum. Oysa arkadaşım Umbalo görmüş geçirmiş, kültürlü bir dünya gezginiydi. Ondan ne öğrenebi-

lirsem öğrenmeye hazırdım. Bu yüzden, hayattaki daha rafine şeylerle ilgilenmeye başladım ve onunla tiyatroya ve müzelere gittim. Ve bir sonraki kasım ayında annesiyle tanıştım.

Öğretmenlerim Moso halkıyla ilgili bir belgeselin müzik kaydı için beni Pekin'e göndermeye karar vermişlerdi. Çok heyecanlıydım, çünkü yaklâşık üç yıl önce Nankadroma ile katıldığımız yarışmadan beri başkente gitmemiştim. Fakat Umbalo benden daha mutluydu. Ailesini ziyaret etmemi istiyordu.

Oda arkadaşlarıma Meksika elçiliğinde Umbalo'nun ailesiyle kalmayı planladığımı söylediğimde dehşete kapıldılar. "Sen çıldırmışsın! Elçilikler kameralarla dolu. Bütün yabancı diplomatlar casus olur. Başın derde girecek." Bu sözler beni o kadar endişelendirmişti ki, elçiliklerin bulunduğu San Litun'un bakımlı caddelerine varıp da her kapıda dikilen askerleri gördüğümde neredeyse geri dönecektim. Fakat Umbalo benim arkadaşımdı ve daha yarım saat önce annesiyle telefonda konuşmuştum. Onları hayal kırıklığına uğratamazdım. Birkaç derin nefes aldım, dizlerimin titremesine engel olmak için elimden geleni yaptım ve ilerledim. Çok şükür ki kendimi daha fazla sınamama gerek kalmadı, çünkü çok geçmeden caddenin karşısından birinin bana seslendiğini duydum: "Namu!"

Umbalo'nun annesiydi bu. Elçiliğin girişinde beni bekliyordu. Telefonda ona kendimi tarif ettiğim için beni tanımakta hiç güçlük çekmemişti.

Onu gördüğüm andan itibaren korkularımı unuttum. Büyülenmiştim. Umbalo kot ve eski kazaklardan başka bir şey giymezdi, oysa Bayan Büyükelçi çok zarifti. Sadece kızından değil, tanıdığım herkesten de daha iyi giyiniyordu.

Çok iyi bir Çince konuşarak, beni sıcak bir şekilde karşıladı ve bekçinin yanından avluya geçirdi, avluda kol kola yürüdük.

Elçilik konutundaki her şey daha önce hiç görmediğim bir şekilde konforlu, lüks ve zevkliydi. Merkezi ısıtma sistemi ve yerlerde renkli halılar vardı. Odalar Meksika tarzında döşenmişti. Benim uyuyacağım yatakta -Umbalo'nun yatağı- kabarık kare yastıklar ve jilet gibi ütülü çarşaflar vardı. Akşam yemeğinde avizeler, uzun şarap kadehleri, gümüş çatal-bıçak takımı, Bayan Büyükelçi'nin hizmetçisiyle özenli ve saygılı bir şekilde konuşması, ağzı kapalı bir şekilde sessizce yemek yiyişi, Bay Büyükelçi'ye hitap edişi beni büyülemişti. Bayan Büyükelçi çok zarif ve kültürlüydü. Her odada, her dilden ve her konu hakkında kitaplar vardı. Umbalo'yu çok seviyordum; annesiyle tanışmak Yanyuan'da cipten indiğim ya da o iç karartıcı duş odasına girdiğim zaman yaşadığım aydınlanmanın aynısıydı. Bayan Büyükelçi'yle karşılaşmadan önce bütün dünyayı Çin'den ibaret sanıyordum. Fakat şimdi, bizim ülkemizin dışında, belki de Çin kadar büyük ve güzel, başka bir dünya olduğunu biliyordum. Ve o dünyayı görmek, yolculuk etmek istiyordum. Ben Bayan Büyükelçi gibi olmak istiyordum.

Pekin'de sadece iki gün, belgeselin kaydını bitirecek kadar kaldım. Bu arada belgesel bir-iki yıl sonra uluslararası bir festivalde büyük bir ödül kazanacak, fakat Çinli yetkililer tarafından yasaklanacak ve Çin halkına hiçbir zaman gösterilmeyecekti. Bayan Büyükelçi'den ayrıldığıma çok üzgündüm. Aynı zamanda da öğrenci yurduna geri dönüp onun armağan ettiği giysiler, kitaplar, kasetler ve

egzotik Meksika yemekleriyle dolu küçük valizimi açtığımda, Hong Ling'in yüzünün alacağı şekli görmek için sabırsızlanıyordum.

Konservatuvardaki hemen her öğrenciye aileleri harçlığın yanı sıra yiyecek ve giysi paketleri de yolluyordu. Hatta yüksek harçlıklar ayda yüz yuanı bulabiliyordu. Oysa benim sadece okulun bağladığı otuz yuanlık bir bursum vardı ve bu miktar yalnızca aşağılık hissine kapılmama değil, aç kalmama da sebep oluyordu. Bu o kadar az bir paraydı ki, ayın üçüncü haftasında hemen hepsini yemek fişlerine harcamış oluyordum. Ekstra yemek fişi kazanmak için oda arkadaşlarımın ayak işlerini yapıyor; postaneden mektuplarını alıyor, çay yapmaları ya da yüzlerini yıkamaları için sıcak su termoslarını getiriyordum. Yine de sanki hiçbir zaman yeteri kadar yiyeceğim olmuyordu. Her zaman açtım ve kışın, ısıtılmayan yurt odasında otururken daima üşüyordum. Bazı sabahlar öyle çok üşüyordum ki bir türlü yataktan çıkamıyordum. Ders zamanının geldiği son dakikaya kadar yorganın altında kalıp evdeki ateşi, sıcak tereyağlı çayı ve közlenmiş patatesleri düşünüyordum. Sonra, annemin ateşin kızıl ışığındaki yüzü aklıma geliyordu. O da beni düşünüyor muydu acaba? Beni özlemiş miydi? Bir daha onu görebilecek miydim? Elbette. Amam'ı tekrar görecektim. Ünlü olduğum zaman. Yaptığım kötü şeyi telafi ettiğim ve benimle tekrar gurur duyabileceği zaman. Zaten bu yüzden buradaydım; Çin'deki en iyi müzik okulunda. Düşlerimi gerçekleştirebileceğimi anneme göstermek istediğim için.

Oda arkadaşım Hong Ling hafta sonları ailesinin evine gidiyor, pazar geceleri dönerken hep lokma getiriyordu. Ertesi sabah birkaçını yiyor, sonra ba-

na bakıp içini çekiyor ve "Al, senin olsun. Ben böyle şeyleri her zaman yiyorum!" diyerek kalanını bana veriyordu. Beni küçümsediğini pekâlâ anlıyordum, oysa ben "tok" kelimesinin anlamını bilmiyordum. Gücensem bile midem her zaman gururumdan önde geliyordu.

Etnik müzik öğretmenimiz Cui de zaman zaman midemle ilgileniyor ve beni her türlü leziz, baharatlı yiyecekler yiyebileceğim evine davet ediyordu. Bir keresinde benim için bir plak koydu ve alçak sesle çalmaya başladı.

"Hey! Bu da ne?" diye bağırdım coşkuyla. "Çok güzel. Neden sesini açmıyorsun?"

"Şşşt, dinle," diye susturdu beni Öğretmen Cui. "Tayvan'dan. Burada bunu dinlememiz gerekiyor. Yoz müzik."

Yoz müziği sevdim. Konservatuvarda öğrendiğimiz, her zaman içinde savaşla ilgili bir şeyler olan, ülkenin ve devrimin şanı için ortak ruhumuzu harekete geçirip askeri yürüyüşe sevk eden komünist repertuara hiç benzemiyordu. Tayvan müziği yumuşak ve romantikti. İnsanın yalnızca kalbine hitap ediyordu.

Bahar başında, yemek salonunda oturmuş, erişte yiyor ve yakındaki bir masada oturan iki çocuğun konuşmalarını dinliyordum. Oğlanlardan birine gözüm takılmıştı. Havalı giysileri ve yabancılara benzeyen çok kısa bir saç kesimi vardı. Konservatuvarda öğrenci değildi. Kendi grubu olan bir gitaristti. Lokanta ve gece kulüplerinde bir saat çalıp yirmi dört yuan kazanıyordu ve bir şarkıcı arıyordu.

"Hey! Ben grubunuzda şarkı söyleyebilirim!" diye seslendim. "Ben şarkıcıyım!"

Adı Zhu He'ydi. Hemen arkadaş olduk. Aradan iki saat geçmemişken, lokantada grubun diğer üyeleriyle prova yapıyordum. Söylediklerim "yoz" diye bilinen yumuşak, güzel Tayvan pop şarkılarıydı. Bunların çoğu, Çin'de müziği resmî olarak yasaklanmış bulunan Deng Lijun'a aitti. Fakat, karaborsa ekonomisi ve telif haklarına ulusça aldırmamamız sayesinde öyle popülerleşmişti ki, her köşe başında kasetlerini bulmak mümkündü. O günlerde Deng Lijun'in şarkılarını bütün Şangay sokaklarında duymak mümkündü; her lokantada, her apartmanda ya da bütün küçük dükkânlarda kasetleri çalıyor, bütün evlerde ıslıkla çalınıyor, herkes onun şarkılarını mırıldanıyordu.

İlk provadan itibaren Zhu He benden çok memnun kaldı. *Dört Mevsim* lokantasının sahibi de öyle... Ve halen öğrenci olduğum için bana profesyonel bir ücret ödemesine gerek olmadığını hesaplayıverdi. Böylece, grubun diğer üyelerinin bir saatte kazandığı yirmi dört yuan yerine, bana yedi yuan ve içinde bir bardak portakal suyu, bir parça kek, bir de elma bulunan küçük bir piknik çantası veriliyordu. Yine de halimden gayet memnundum. 1980'lerin ortasında, portakal suyu ve kek, lüks yiyeceklerdi ve haftada üç akşam çalışarak yirmi bir yuan kazanıyordum. Bu, ayda otuz yuan alan biri için hiç de az para sayılmazdı. Ayrıca, Zhu He kısa bir süre sonra bana başka işler de buldu. Birkaç hafta içinde, haftada en azından üç gece, üç farklı yerde şarkı söylemeye başlamıştım: Akşam yedide *Dört Mevsim*'de çalışmaya başlıyor ve saat on birde *Kiraz Çiçeği* gece kulübünde paydos ediyorduk. Yaşlı bekçinin giriş kapılarını kapatmasına ramak kala bisikletle konservatuvara yetişiyordum. Bu

arada, Zhu bana Yang-yang ismini vermişti. Bu hem sevimli, hem de Yang Erche Namu'ya nazaran müşterilerin daha kolay hatırlayabileceği bir isimdi. Zhu ayrıca bana tatlı bir Hong Kong aksanıyla konuşarak kendimi tanıtmayı da öğretti: "Herkese merhaba, ben Yang-yang! Hepiniz hoş geldiniz." Bu çok ucuz bir etki yaratıyordu. Öyle ki, ucuz ve taklit olan her şeyden nefret eden Umbalo'yu gelip beni izlemesi için bir türlü davet edemiyordum. Eh, ucuz ve taklitti, ama sahnede olmayı seviyordum. Hem parası da iyiydi.

Artık sadece iyi beslenmekle kalmıyordum; harcayabileceğim bir gelirim de vardı ve gösterişe meraklıydım. Umbalo'dan beni *Dostluk Mağazası*'na götürmesini, yeni bir valiz, ruj ve kahve almama yardım etmesini istedim. Yabancı öğrencilerden moda dergileri ödünç aldım ve kendime parlak sarı bir tulum ile pembe bir mini etek de dahil olmak üzere yeni giysiler diktirdim. Mini eteğimi giydiğim gün, Amerikalı bir çocuk bana, "Namu, bacakların amma güzelmiş!" diye seslendi. Ne demek istediğini anlayamayarak bir ona, bir de bacaklarıma baktım; bu kez İngilizce "Seksi!" dedi. Seksi, hepimizin anladığı İngilizce kelimelerden biriydi, fakat benim yine de kafam karışmıştı. Bacakların güzel ya da kışkırtıcı olabileceği hiç aklıma gelmemişti. Bacakları bir yere gitmeye yarayan bir araçtan başka bir şey olarak düşünmemiştim hiç. Bacaklarımı sadece dergilerdeki yabancı mankenler gibi görünmek için açmıştım. Biz Mosolar için seksi ve güzel aynı şeydi. Güzellik bir kadının yüzü, bir erkeğin uzun zarif elleri ve hem erkekler, hem de kadınlar için uzun bir endam anlamına gelirdi. "Evet, gerçekten seksi!" diye yineledi. Amerikalı, yüzümdeki şaşkın

ifadeye gülerek. Bu iltifata ben de güldüm, fakat sonra Geko'yu düşündüm: Bana seksi bacaklarım olduğunu söylemek onun asla aklına gelmezdi.

Bir köy gibi olan Müzik Konservatuvarı'nda göze çarpacak derecede tüketim ve değişik giysiler giyilmesi her zaman dedikoduları da beraberinde getirirdi. İşimi gizli tuttuğum için benim hakkımda her türden söylenti çıkmış, dedikodular almış yürümüştü. Bunların öğretmenlerimin kulağına gitmesi uzun sürmedi. İşimi öğrendikleri zaman pek de memnun olmadılar.

"Şimdiye dek konservatuvardaki hiçbir öğrenci bir gece kulübünde şarkı söylememişti," dediler.

Ben ise buna karşı çıkarak, bursumun çok az olduğunu, ailemden yardım almadığımı ve gerçekten para kazanmam gerektiğini, para kazanmamı istemiyorlarsa, beni beslemek zorunda olduklarını söyledim. Bu mücadele birkaç gün sürdü. Sonunda öğretmenler pes etmek zorunda kaldılar. Ne de olsa 1980'lerin ortasında, liberalleşme, ekonomik ve sosyal reformlar zamanındaydık. Şangay kozmopolit geçmişi dolayısıyla hızla değişiyordu ve gençler, ailelerinin hayal bile edemeyeceği özgürlüklere sahiplerdi. En sonunda, artık bu konuyla ilgili hiçbir şey duymaz oldum ve tartışmayı kazandığımı düşündüm.

Daha sonra kendime küçük bir iş kurdum. O sırada Çin'de herkes Tayvan mallarına deli oluyordu; sadece pop müziğe değil, kitap ve filmlere de bayılıyorlardı. Tayvan ve hatta Hong Kong malları kapitalist yabancı dünyada üretilen şeylerin bütün çekiciliğine sahipti. Aynı zamanda, Çin dili ve kültürüne uygun olmak gibi bir avantajları da vardı. Konservatuvardaki öğrenciler, yürek burkan, birey-

ci burjuva duygusallığıyla dolu Tayvan malı aşk romanlarına tapıyorlardı. Bu kitapları bulmak o kadar zordu ki, bazı öğrenciler elle yazılmış kopyalarını satmayı kendine iş edinmişti. Bazıları da okulun fotokopicisinde büyük bir yığılmaya sebep oluyordu. Gece kulübünden aldığım bir tüyo üzerine, en çok aranan iki yazar olan San Mao ve Chong Yao'nun kitaplarından almak için Pekin'e gitmeye karar verdim. Uçak bileti alacak kadar para biriktirmiştim. Bir sabah Pekin'e uçtum. Bu ilk uçak yolculuğumdu. Aynı akşam, Chong Yao'nun *Pencerenin Dışında* adlı romanının birkaç düzine kopyasının da içinde bulunduğu, kitap dolu iki koca kutuyla geri döndüm. Çok geçmeden kampüsteki en popüler kız ben olmuştum. Kitap başına beş yuana roman kiralıyordum. Kısa bir süre içinde uçak biletimin parasını çıkarttım.

Ne var ki, Chong Yao'nun romanı az kaldı konservatuvardan atılmama neden oluyordu.

Okul kurallarına göre yurtlardaki bütün ışıkların gece on birde söndürülmesi gerekiyordu. Bu yüzden on birden sonra el feneriyle okuyorduk. Bir akşam, *Pencerenin Dışında*'yı okuyan Hong Ling, üst ranzadan bana seslendi:

"Hey Namu, fenerini biraz versene! Pillerim bitti."

Ona feneri verdim ve bu fırsatı değerlendirerek kendi kitabımı bırakıp tuvalete gittim. Geri döndüğümde Hong Ling fenerin biraz daha kendisinde kalmasını istedi, sadece bir cümleyi bitirmek için, sonra bir paragrafı, sonra başka bir paragrafı ve sayfayı...

On beş dakika sonra sabrım taştı. "Hong Ling! Fenerimi geri ver artık," diye sızlandım.

Fakat onun feneri vermeye hiç niyeti yoktu. Başka bahaneler uydurdu ve ben onu tekrar sıkıştırana kadar beni umursamadı bile. Sonra ters ters, "Hey çamurlu kıç, acelen ne?" dedi ve sırtını döndü. Bu durumun artık Chong Yao'nun romanıyla bir ilgisi kalmamıştı. Hong Ling bana bir ders vermek istiyordu. Eskiden onun termosunu taşıdığımı ve verdiği lokmalar için minnettar olduğumu; kitap kiralamak ve gece kulüplerinde şarkı söylemekten ne kadar para kazanırsam kazanayım, tarlanın çamurundan kıçı kirlenen bir köylü kızı olduğumu ve her zaman da öyle kalacağımı bana hatırlatmaya karar vermişti.

"O benim fenerim ve onu hemen şimdi geri istiyorum!" dedim sesimi yükselterek. "Kalk da kendine pil al!"

"Siktir git orospu çocuğu!"

Bu kadarı yetmişti. Daha fazlasını duymama gerek yoktu. Üç yıl önce yurt odasından içeri girdiğimde duyacağımı duymuştum zaten. Önce battaniyesine, sonra da pijamasına asıldım. El feneri odanın öbür tarafına uçtu. Sonra Hong Ling'in saçını tutup onu yataktan aşağı yuvarladım. Korkuyla çığlık atıp ağlamaya başladı, bunun üzerine ona bir tekme savurdum. En sonunda onu bırakıp ışığı yakmaya gittiğimde yerde inliyordu. Yüzü kıpkırmızı, saçları dağılmış ve pijaması yırtılmıştı. Öbür üç kız yataklarında oturmuş, korku içinde bana bakıyorlardı. Fakat öfkem hâlâ geçmemişti. Hong Ling'e ait olan bulabildiğim her şeyi, bavullarını bile tutup pencereden dışarı fırlattım. Şimdi koridordaki ışık da yanmıştı ve diğer kızlar bizim kapıya gelmişlerdi. "Ne oldu? Hong Ling, iyi misin?" diye soruyorlardı. Gözlerindeki korkuyu görünce fırtına

gibi yanlarından geçerek odadan çıktım ve koridorda henüz açılmamış olan kapıları yumruklayıp bağırdım. "Dağlık ormanlarda yaşayan, çamurlu kıçlı bu taşra hödüğü azınlığın Hong Ling'e ne yaptığını öğrenmek istiyorsanız, yataklarınızdan çıkın da kendiniz görün!"

O gece, herkesin yataklarına geri dönmesinden sonra iyi bir uyku çektim. Ancak tabii ki ertesi gün öğleden sonra, Hong Ling, annesi, babası, erkek kardeşi ve üç yöneticinin beni beklediği disiplin bürosu odasına çağrıldım. Ciddi bir biçimde cezalandırıldım, azarlandım ve özür dilemem istendi. Fakat özür dileyemezdim. Hong Ling anneme hakaret etmişti. Bu birinin birine yapabileceği en kötü şeydi. Kalbime bir bıçak saplamış olsaydı beni bundan fazla incitemezdi. Hong Ling'in annesine döndüm: "Ona vurmamam gerektiğini biliyorum. Siz onun annesisiniz. O sizin canınızdan gelmiş, fakat ben de annemin canından geldim. Hong Ling'in anneme saygı göstermesi gerekiyor. Anneme hakaret etmemeli. Azınlık olduğum için, köyden geldiğim için beni aşağılamamalı. Canını yaktığınızda bir tavşan bile sizi ısırır."

Sonunda bir özeleştiri yazmak zorunda kaldım. Hong Ling'in dövülme hikâyesi benim adımla birlikte, herkesin görmesi için disiplin bürosunun ilan panosuna asıldı. İlerleyen haftalarda, yanlarından geçerken öğrencilerin fısıldaştığını duyuyordum: "Bu azınlık kızı fena dövüşüyor." Yine de tüm bunlar okuldan atılmaktan iyiydi. Bir Han öğrenci olmuş olsaydım, hiç kuşkusuz atılırdım. Çünkü oda arkadaşımı döverek ciddi bir suç işlemiştim ve Hong Ling nüfuzlu bir ailenin kızıydı. Yine de, konservatuvardaki hiçbir yönetici Pekin'deki Uluslar

Kurumu'na şikâyette bulunmamı göze alamamıştı.

Konservatuvardan atılmama ramak kaldığını düşünmek bugün bile tüylerimi ürpertiyor. Öyle bir şey olsa nereye giderdim? En büyük düşümü yitirseydim, ne yapardım? Annemin yüzüne bir daha nasıl bakardım? Çünkü bir gün, evet bir gün annemi görmeye eve gidecektim. Ünlü bir şarkıcı olacak, halkıma ün sağlayacak ve alnım açık bir şekilde annemi görmeye eve gidecektim. O da her şeyi bağışlayacaktı. Beni bağışlamak zorunda kalacaktı.

Hong Ling ile yaşadıklarım ince eleyip sık dokumama ve aşılmaması gereken sınırların farkına varmama yol açtı. İki şeyden özellikle kaçınılması gerektiğinin her zaman farkındayım: politika ve seks. Bunlarla ilgili bilgim son derece kısıtlıydı ve bu bilgilerin hemen hepsi Çin'in her bir noktasında tüm öğrencilerin görmesi gereken zorunlu derslerden edinilmişti.

Aslına bakılırsa, 1980'lerin ortalarında Çin'de kimse politikayla ilgilenmiyordu. Daha doğrusu kimse siyaset bilimi dersleriyle ilgilenmiyordu. Ancak konservatuvarda geçirdiğim beş yıl boyunca bir dersi bile kaçırmaya cesaret edemedim. Çünkü okuldaki yerim her an elimden alınabilirdi; önceleri Çince seviyemin pek iyi olmaması, sonra gece kulüplerinde çalışmam ve en sonunda da Hong Ling olayı yüzünden. Dersleri kaçırmamamın bir nedeni de, belki, konservatuvarın benim hayalim olmasıydı. Hiç kimsenin umursamadığı bir kurala bile uymazlık edemez, hiçbir şey için okuldaki yerimi tehlikeye atamazdım. Siyaset bilimi dersleri zorunlu olmasına rağmen, çoğu kez sınıftaki tek öğrenci ben oluyordum. Kimse derse gelmekle canını sıkmıyordu. Gelen birkaç kişi de genellikle sıkılıp

ders bitmeden masada uyuyakalıyordu. Zaman zaman sınıfa sadece şekerleme yapmak ya da akşamki partiden sonra kendilerine gelmek için mi geliyorlar diye merak ettiğim bile olurdu.

Bazen öğretmenler bile uyurdu. Fakat arada sırada büyük bir tutkuyla konuştukları da olurdu; özellikle de, Kültür Devrimi sırasında yaşadıklarını anlatırken. Tabii ben de Kızıl Muhafızlar'ın köyümüzün duvarlarına afişler astığını hatırlıyordum. Atlıların kamp ateşi çevresinde anlattıkları hikâyelerin üzücü ayrıntılarını da unutmamıştım, fakat nedense bu zalimliğin, yaramazlık yaptığımızda annelerimizin bizi korkutmak için bahsettiği hayali öcüler olan Hanların yalnızca bizi ele geçirmek için yaptığı bir şey olduğunu düşünmüştüm. Siyaset bilimi derslerinde konuşan öğretmenlerimi dinleyene dek, Kültür Devrimi'nin bütün Çin'de gerçekleştiğinden bihaberdim. Birbirini gözetleyen komşular, birbirini ele veren arkadaşlar, kendi anne-babalarının yüzüne tüküren çocuklar, öğretmenlerini döven öğrenciler... Öğretmenlerimin elleri titreyerek bu acı dolu on yıldan bahsedişlerini izlerken, tek düşünebildiğim o insanların deli olduğuydu. O insanlar deli ve tehlikeliydi. Ama, "o insanlar"ın tam olarak kim oldukları konusunda hiçbir fikrim yoktu.

Sekse gelince; onun da hiçbir şiirsel tarafı yoktu. Şarkılar ya da zekice doğaçlamalarla değil, erkeklerle kadınları ayıran ve üremeyi mümkün kılan çeşitli vücut bölümlerini öğrendiğimiz fiziksel hijyen derslerinde, genel müfredatın bir parçası olarak öğretiliyordu. Üreme amacı olmadan yapılan sekse gelince; öğretmenlerimiz bunun evli çiftlerin haftada iki kez güvenli bir şekilde yapabileceği sağlıklı bir hobi olduğunu söylüyorlardı. Şenlik ateşlerinin çev-

resinde şarkı söyleyen, yıldızların altında sevişen ve çiçek odalarındaki ateşi ne çok parlak, ne çok sıcak, sadece vücutlarını gevşetmeye yetecek kadar yakan Moso kadınlarını düşündüm. Belki de Mosoların vücutları Hanlarınkinden farklıydı. Konservatuvardaki genel duşlara ilk girdiğimde Han kızlarının tenlerinin çok beyaz, vücutlarının çok düz ve göğüslerinin de çok küçük olduğunu fark etmiştim. Şimdi öğretmeni dinlerken, "Hiç kuşkusuz Hanların sevişmeye ihtiyacı yok," diye düşünüyordum. Çünkü Han kızları da duşta bana bakmışlardı. Konuşmayı kesmişler ve meraklı gözlerini koyu tenime dikmişlerdi. Sonra içlerinden biri, "Göğüsleri neden o kadar büyük?" diye sormuştu.

"Bütün azınlık kadınlar onun gibidir. Yabancılara benziyorlar. Süt ürünleri yedikleri için böyle oluyor," diye tespitte bulunmuştu bir başkası.

Okuldaki ilk yılımdan sonra, farklı olanın Han ve Moso vücutları değil, düşünme tarzımız olduğunu fark etmiştim. Konservatuvardaki öğrenciler de sevişmeye Moso köylüleri kadar ilgi duyuyordu. Onlar da yalnız kalabilecekleri karanlık bir köşe bulmaya Mosolar kadar meraklıydılar. Fakat başkaları da bu karanlık köşelere meraklıydı: Görünüşe bakılırsa, güvenlik personeli de çiftleri yakalamaktansa gözetlemeyi daha çok seviyordu. Yakalanınca bunun tek bir cezası vardı. İnsanı küçük düşüren bu ceza istisnasız hemen uygulanıyordu. Afrikalı çocuğa âşık olan Çinli kıza yaptıkları gibi; okuldan atıyorlardı.

O aralar herkesin bahsettiği bir kız vardı; sınıf arkadaşlarından birine âşık olan güzel bir Han kızı. Yasadışı kürtaj olmak için trene binip bir taşra şehrine gitmişti. Fakat geri döndüğünde öyle kötü bir

durumdaydı ki, öğretmenler çok geçmeden neler olduğunu anlamışlardı. Hastaneden çıkınca cezasının verilmesi için okul idaresi tarafından çağrılmıştı. Bir itirafnâme yazıp bebeğin babasının ismini açıklaması ve ilişkilerinin bütün ayrıntılarını anlatması talep edilmişti. Fakat kız öyle kolay boyun eğecek cinsten değildi. Erkek arkadaşının adını vermek yerine on bir öğretmenin adını yazdı. Yöneticiler ve öğretmenler ifadesini okuyunca itiraf meselesini kapatmaya karar verdiler. Kız da okuldan kovulmadı. Fakat okulun onu ibret alınması gereken bir durum olarak göstermesi gerekiyordu. Kürtaj hikâyesi disiplin bürosunun ilan panosuna asıldı. Herkes bakıp alay edecekti. Bu olay beni çok korkutmuştu.

Erkek öğrenciler bana baktığında, gözlerinin parıltısına kapılmadan başımı öteki tarafa çeviriyordum. Gülüyor, şakalaşıyor, hafif müzik eşliğinde yanak yanağa dans ettiğimiz partilere gidiyordum. Fakat aynı çocukla asla birden fazla kez dans etmiyordum ve kimsenin geceleyin beni yurda bırakmasına izin vermiyordum. Yine de, uyumadan önce sık sık Geko'yu düşünüyordum. Vücudum geliştikçe onu daha sık düşünür oldum. Acaba şimdi ne yapıyordu? Onu kim seviyordu? Şangay sokaklarında bisikletle dolaştığımı görse benim hakkımda ne düşünürdü? Bu tatlı hayallere dalınca, kendimi çiçek odamda yalnız başıma düşlüyordum. Geko penceremi tıklatıyordu. Artık hep kalkıp kapımı açıyordum. Fakat bunlar yalnızca benim köyümde, hayallerimdeydi. Şangay'da aşk her şeyden çok daha tehlikeliydi ve ben ondan uzak duruyordum.

Bir gün sınıf arkadaşlarımdan biri postanede benim için bir mektup olduğunu söyledi.

"Bana olduğuna emin misin?" diye sordum inanamayarak.

Daha önce bana hiç mektup gelmemişti. Anneme birçok kez yazmayı düşünmüştüm; başımdan neler geçtiğini merak ediyor olmalıydı. Fakat bunu ne zaman düşünecek olsam, hemen vazgeçiyordum. Amam okuyamazdı. Yazarsam, mektubu okutacak birini bulması gerekecekti. Bu da ona en azından bir tavuğa mal olacaktı. Hayatı gereğinden fazla zorlaştırmanın anlamı yoktu.

Peki ama bana kim mektup göndermiş olabilirdi? Mektup Zuosuo'dan olabilir miydi? Amam'a bir şey mi olmuştu? Okulun postanesine koştum. Sınıf arkadaşım doğru söylemişti. İlan panosunda ismim yazıyordu.

Gelen kalın bir zarftı. Zuosuo'dan değildi, fakat evin çok uzağından da değildi; gönderenin adresi olarak Lijiang yazıyordu. Zarfı çevirdim. El yazısı çok güzeldi. Öyle güzeldi ki yırtıp açmadan önce durakladım. İçinden sekiz sayfa çıktı. Her sayfanın tepesinde *Kamelya* dergisi yazan güzel bir antet vardı. Okumaya başladım.

Sevgili kız kardeşim Namu,

Benim adım Lamu Gatusa. Resmî bir şekilde tanışmadan sana yazdığım için lütfen beni bağışla. Ben dağlardaki Moso köyü Labei'denim. Geçen yıl Kunming'teki Normal Üniversite'den mezun oldum ve şimdi Lijiang'ta çalışıyor, Kamelya dergisi için yazarlık yapıyorum. İki ay önce ailemi görmek için eve gidiyordum ve hükümetin görevini iade ettiği Yaşayan Budamız'ı ziyaret etmek için Ninglang'a uğradım. Bana hikâyeni o anlattı. İkimiz de dış dünyada kendimiz ve halkımız için ün kazanan

iki genç Moso olduğumuz için sana yazmamı istedi. Gurumuz, çok uzun süredir dağların arasında dış dünyadan uzak kaldığımızı, halkımızın eğitimli kimselere ve yetenekli sanatçılara ihtiyacı olduğunu söyledi. Halkımızın seninle gurur duyduğunu düşünüyor.

Sevgili küçük Namu, keşke gitmeden önce seninle tanışabilseydim. Herkes senin hakkında çok iyi şeyler söylüyor ve ben hâlâ bekar bir erkeğim...

Peki sen nasılsın? Tereyağlı çay içmeyi seven dudakların pirinç lapası yemeye alıştı mı? Dağların yamacına tırmanan çıplak ayakların Şangay sokaklarında yüksek topuklarla yürümeye alıştı mı? Dağ çamlarının iç çekişine alışık olan kulakların şehir trafiğinin uğultusuna alıştı mı?...

Mektubu tekrar tekrar okudum. Birdenbire köyüm çok yakınmış gibi geldi. Sanki Amam karşımda duruyor, gülümsüyor, güzel yüzü gururla parlıyordu; tıpkı, güzel kırmızı kâğıda sarılmış iki yüz yuanla Pekin'den döndüğüm zamanki gibi. Ya "hâlâ bekar bir erkeğim..." diye yazan Gatusa... Bir kahkaha attım. Moso erkekleri hiçbir fırsatı kaçırmazlardı! Ya görevine iade edilen ve hakkımda o güzel şeyleri söyleyen Yaşayan Buda. Herkes benimle gurur duyuyormuş. "Beni bağışlamışlar," diye düşündüm. Amam beni bağışlamış! Artık eve gidebilirim! İstediğim zaman eve gidebilirim. Annemi tekrar göreceğim. Zhema'yı, erkek kardeşlerimi ve artık büyümüş olması gereken küçük Jiama'yı.

Yurda koştum, bir kâğıt çıkardım ve ilk mektubumu yazmak için oturdum. Oturdum ve ne yazacağımı düşündüm. Ne yazarsam yazayım, bunun sadece Gatusa için değil, Amam, küçük erkek kar-

deşlerim, kız kardeşlerim, bütün komşularımız ve hatta Yaşayan Buda için de olacağının farkındaydım. Toplamda hepsi epey uzun bir liste oluşturuyordu. Ne söyleyeceğimi ya da nereden başlayacağımı bilemiyordum. En sonunda kâğıda birkaç satır karaladım. El yazım gözüme öyle biçimsiz göründü ve cümlelerim Gatusa'nın güzel yazısına kıyasla o kadar sıradandı ki, buna dayanamadım. Bir hafta boyunca uğraştım; birkaç sayfa yazdım ve sonra hepsini yırtıp çöp sepetine attım.

Hafta sonunda "Lijiang hiçliğin ortasında bir yer. Orada *Pencerenin Dışında* romanını bulmanın imkânı yoktur," diye düşündüm. Ve raftan kitabı çıkardım. Chong Yao'nun yazdıkları öyle etkileyiciydi ki, romanında duygularımı ifade edebilecek bir şeyler bulabileceğime emindim. Güzel bir şeyler, Gatusa'nın mektubuna layık bir şeyler. Kitaptan özenle bölümler seçmeye, kopyalamaya, isimleri ve yerleri değiştirmeye başladım. Sonunda sekiz sayfalık mektubum hazırdı. Mektubu postaladım ve bir sonraki hafta Gatusa'dan cevap aldım. Yazdıklarımı beğenmişti.

Ders yılının geri kalanı boyunca her hafta ondan mektup aldım ve hiç aksatmadan, yazdığı sayfa sayısında bir cevap gönderdim. Aylar geçtikçe daha şiirsel yazmaya başladı ve ben de kitaplardan daha verimli bir şekilde aşırmaya başladım. Artık bütün boş vakitlerimi kütüphanede ve kitapçılarda okuyup araştırarak, yüreğimin hissettiği fakat yeteneklerimin anlatmaya yetmediği şeyleri ifade edebilecek bir şiir, bir ithaf, bir önsöz, bir hikâye arayarak geçiriyordum. Bu işten hiçbir şey çıkmasa da okuma yeteneğimin büyük ölçüde geliştiğini düşünüyordum.

Gatusa'nın bütün mektuplarını yastık kılıfımın içinde saklıyor ve tekrar tekrar okuyordum. Sürekli onu düşünüyordum. Âşık olmuştum. Onun Geko'ya benzediğini hayal ediyordum. Uzun boylu ve esmer. Güzel, uzun ve güçlü parmaklar... Onun Kamelya dergisindeki masasında oturduğunu hayal ediyordum; yazıyor, ucuz bir sigara içiyor, havaya duman halkaları üfleyerek ilham almaya çalışıyordu. Kendimi ona tereyağlı çay ikram ederken hayal ediyordum; yanında duruyor, elimi omzuna koyuyordum, tırnaklarımda pembe ojeler vardı. Yorgun omuzlarına yavaş yavaş masaj yapıyor, sonra başımı onunkinin yanına eğip kulağına hafifçe fısıldıyor, duyarlı kulak memesinde pembe bir ruj izi bırakıyordum. Tıpkı *Pencerenin Dışında*'daki âşıklar gibi olduğumuzu hayal ediyordum.

Hiç bu kadar mutlu olmamıştım. Kalbim Gatusa'nın şiiriyle dolmuştu. Ses dersleri bile daha kolay gelmeye başlamıştı. Öğretmenimi dinliyor ve ona gülümsüyordum. Ayrıca o yıl ilk profesyonel kaydımı da yaptım. Adı "Bir Moso Kızı Aşk Şarkıları Söylüyor"du. Bütün şarkıları Gatuso için söylemiştim. Dünya çok mutlu bir yerdi ve gelecek çok parlaktı. Zaman uçup gidiyordu. Uzun yaz tatilinin bir kısmını Pekin'de Umbalo ve ailesiyle geçirdim. Eylülde tekrar okul başladığında, yeni yıl ve diğer kış tatillerini iple çekmeye başlamıştım. Eve gitmeye karar vermiştim: annemi görmek ve Gatusa'yla tanışmak için. Ya da belki tam tersi için.

EVE DÖNÜŞ

Çin'de kimse yeni yıl tatilini ailesinden ayrı geçirme fikrine katlanamaz. Oysa ben pek çok yeni yıl tatilimi buz gibi yurt odasında tek başıma, eve gitmeyi hayal ederek geçirmiştim. 1986 sonbaharının başında, Gatusa'ya yeni yıl için eve gitmeye karar verdiğimi yazdım. Ailemi görmeyeli o kadar uzun zaman olmuştu ki... Okul mutfağını parçaladığımdan beri çok uzun zaman geçtiğine göre korkacak bir şey yoktu. Artık halkımın gurur kaynağıydım; ilk profesyonel kasetimi doldurmuştum ve ülkedeki en iyi müzik okulundan mezun olmama yalnızca iki yıl kalmıştı.

Bu sefer Chengdu'ya değil, Yunnan eyaletindeki Kunming'e gidecektim. Gatusa beni Ninglang'ta karşılayacaktı ve Yaşayan Buda'yı ziyaret edecektik; Ninglang'tan sonra Lugu Gölü'nün doğu kıyısına kadar bütün yolu ciple gidebilirdim.

Hediyelerle dolu iki valiz taşıyordum: giysiler, kahve, çay, şekerlemeler ve "tiger balm" merhemleri. Ayrıca, annem için altın bir yüzük, babam için uzun, yün bir palto, Gatusa için iki paket Amerikan

sigarası almıştım. Hediyeler bütçemi biraz zorlamıştı, bu yüzden trende üçüncü mevkide yolculuk etmem gerekiyordu. Fakat yolculuğun sonunda Gatusa'nın beni beklediğini düşünmek her şeyi kolaylaştırıyordu. Ayrıca yanımda konservatuvardan beş arkadaşım daha vardı: Han, Bai ve Yi öğrenciler. Onlar da Yunnan eyaletindeki evlerine gidiyorlardı. Her şeyi daha çekilir hale getiren dört koltuğumuz vardı. Geceleri sırayla koltuklarda dinlendik ya da birbirimizin omzunda uyuduk. Gün boyunca da kâğıt oynuyor, şarkılar söylüyor, birbirimize fıkralar anlatıp yolculuğu elimizden gelen en iyi şekilde geçiriyorduk. Kunming'te arkadaşlarıma veda ettim ve Lijiang'a gitmek üzere otobüse bindim. Yolculuk yirmi dört saat sürdü. Orada bir gece kaldıktan sonra da Huapin ve Yonshen üzerinden Ninglang'a gidecek başka bir otobüse bindim. Önümde yine koca bir yirmi dört saat vardı. Yolculuğun son aşamasında neredeyse herkes kusmaya başlamıştı. Sabrımı yitirmemek için dağ yolunda arabayla ilk kez yolculuk ettiğim zamanı hatırlamaya çalıştım. Ninglang'a yaklaşırken berrak, mavi gökyüzünün ve kırmızı dağların görüntüsü ile Gatusa'yı düşünmek sıkıntımı unutturdu.

Otobüs istasyona girdi ve durdu. Yolcular koltuklarından fırlayıp sigaralarını yaktılar. Birbirlerini itiyor, çantaların ve ayakların üzerinden atlıyorlardı. Herkes dışarı çıkmak için sabırsızlanıyordu. Bir beze şişemden biraz su döküp yüzümü silerek oyalandım. Pembe rujumu sürdüm ve kısacık kesilmiş saçlarımı taradım. Elimden geldiğince iyi görünmek istiyordum.

Şehirden aldığım parlak çizmelerimle iğrenç bir şeyin üzerine basmamaya dikkat ederek otobüsten

indim. İnsanların arasından tökezleyerek bozuk kaldırıma çıktım ve iki valizimi almak için otobüsün arkasına yürüdüm. Sonra gidip verandada durdum, endişeyle avluya bakıyor, mavi pamuklu giysiler içindeki köylüler ve rengârenk, tozlu etekler giymiş Yi kadınları arasında, gri yün bir kazak, beyaz yakalı bir gömlek, uzun siyah bir palto giymiş olan uzun boylu, esmer, yakışıklı Moso yazarı arıyordum.

Bu tarife uyan kimse yoktu.

Fakat biraz uzakta, beyaz spor ayakkabılar ve gülünç beyaz bir ceket giymiş kısa boylu bir adamın bana baktığını fark ettim. Göz göze gelince rahatsız oldum ve başka tarafa döndüm. Kısa boylu adamın bana doğru yürüdüğünü görünce, içimden Gatusa'nın bir an önce gelmesini diledim.

"Otobüs erken geldi," dedi Moso dilinde.

"Gatusa nerede?" dedim ona bakmadan ve kötü bir şey olmasından korkarak. Belki de bir kaza olmuştu.

"Ben Gatusa'yım!"

Ona kuşkuyla baktım. Gatusa buymuş! Hayır, bu olamazdı!

Siyah gözlerinde muzip bir ışık belirdi. "Düşündüğün gibi değilim galiba..." dedi, gülümsemesi giderek büyüyordu.

Ona ters ters baktım.

"Gerçekten, Gatusa benim," dedi yeniden.

Ah, doğruyu söylüyordu. Hiç de düşündüğüm gibi değildi! Geko'ya hiç benzemiyordu! Ya o korkunç gülümsemesi? Buna nasıl cesaret ederdi?

"Demek sensin?!" Omuz çantamı ona fırlatarak Çince bağırdım. "Nasıl böyle çirkin olabilirsin?"

Sonra ikimiz de olanlara inanamayarak sessizce birbirimize bakıp öylece durduk.

Gatusa cevap vermeye tenezzül etmedi. Sadece yere eğilip çantamı aldı ve bana geri verdi. Sonra valizlerimi aldı ve sakin bir ses tonuyla, "Gel haydi, gidelim. Acıkmışsındır," dedi.

Ondan bir fotoğrafını istemeyi nasıl akıl edememiştim? Gerçi ben de ona fotoğraf yollamamıştım! Onunkini neden isteyecektim ki? Biz Moso insanlarıydık, birbirimize fotoğraf yollamazdık! Kendimi öylesine aldatılmış ve ihanete uğramış hissediyordum ki! O güzel şeyleri bu adam nasıl yazabilmişti? Böyle bir şey nasıl mümkün olabilirdi? Onun yanında yürümek istemiyordum. Üç adım arkasında kaldım.

Gatusa, arkadaşı Qin Zhengxing ve onun ailesinin yanında kalışımızı ayarlamıştı. Qin'in karısı benim şerefime bir ziyafet hazırlamıştı. Eve geldiğimizde her şey servise hazırdı. Ev sahiplerinin gösterdiği nezaketten etkilendiğim ve enfes yiyecekler sayesinde neşelendiğim için yüzüme bir gülümseme kondurmayı başarabilmiştim. Hatta kendimden biraz da utanıyordum. Fakat yemekten sonra, Qin çocukları uzaklaştırıp da bizi yalnız bırakmak için herkes başka bir odaya çekildiğinde, öfkem yeniden kabardı. Sandalyemde oturmuş, hiç konuşmadan, sanki Gatusa orada yokmuş gibi boş boş karşıya bakıyordum.

Bu arada o da çayını içiyor ve benim ruh halime hiç aldırmadan işini, hayallerini, *Kamelya* dergisi için sözlü Moso edebiyatını derleyip çevirmeyi planladığını ve bütün Daba törenlerini, bütün şarkıları ve hikâyeleri kaydetmek istediğini anlatıyordu. "Yıllar alacak, ama daha gencim... Göreceksin, sen gittiğinden beri her şey çok değişti. Şimdi neredeyse bütün çocuklar okula gidiyor. Han değer-

lerini ve modern dünyanın yaşam tarzını öğreniyorlar. Biz kültürümüzü kaydetmezsek, yeni nesil her şeyi unutacak. Biz Mosolar, dünyanın dışında kalmamalıyız." Düşünceli düşünceli bana baktı, gözleri zekâyla ve belki de biraz küçümsemeyle parlıyordu. "Kendimizi kaybetmeden bu dünyada nasıl var olabiliriz? İşte sorun bu." Fakat benim bu soruya verecek bir cevabım yoktu. Sonra da, halkımızla ilgili diğer şeylerden, geçmişimizden, geleceğimizden; yani, hakkında hiçbir fikir yürütemediğim şeylerden bahsetmeye devam etti. Genel olarak esprili biriydi ve tanıdığım herkesten daha güzel konuşuyordu, daha zekiydi. Mektuplarını okurken olduğu gibi, yeniden büyülendiğimi hissettim; ta ki akşamın geç bir saati olup da yatma vakti gelene kadar... O zaman, uyumak için Qin'in karısından bana en küçük kızının odasını göstermesini rica ettim.

Ertesi sabah kahvaltıda yine keyifsizdim ve havada yalnızca çocukların gevezeliklerinin hafifletebildiği garip bir sıkıntı vardı. Gatusa saatine bakıp çıkmamız gerektiğini, Yaşayan Buda'nın bizi beklediğini söyleyince Qin Ailesi derin bir nefes almıştır herhalde.

Telaşla, Gurumuzun, Çin Halk Siyasi Danışma Konferansı (CPPCC) Başkanı resmî sıfatıyla ikamet ettiği çirkin, modern binaya gittik. Gatusa kapıyı iterek açtı. Etrafımızı tatlı bir tütsü kokusu sardı. Ardından ben de içeri girdim. Karanlık bir merdiveni geçip yağ kandillerinin sıcak aydınlığıyla ışıklandırılan büyük bir salona girdik. Gözlerim loş ışığa alışınca divanları, sehpaları, duvar resimleriyle tereyağından yapılma heykelleri, tütsüleri, sarı giysileri içindeki Yaşayan Budamız'ın bir fotoğrafını ve ya-

nında da Mao Zedung'un daha büyük bir portresini gördüm. Salon, Komünist Parti toplantı odasıyla Tibet tapınağı karışımı bir şeydi; fakat burada her şey temiz, saf ve dingindi. Mao'nun çenesindeki bene baktım... Tıpkı anneminki gibi. Ve sonra, otobüs Ninglang'ta istasyona girdiğinden beri ilk kez Amam'ı düşündüğümü fark ettim. Bütün bu süre boyunca Gatusa'ya öfkelenmekle meşgul olduğumdan Amam'ı tamamen unutmuştum. Bunca yıl sonra eve dönmemin sebebi yalnızca Gatusa değildi. Gerçek şu ki, korkuyordum. Eve gitmekten çok korkuyordum. Ya Amam beni gerçekten bağışlamamışsa? O zaman hiçbir şeyin anlamı kalmazdı. Annemin sevgisini hak etmemişsem dünyadaki bütün düşlerin ne anlamı vardı ki?

Guru, yandaki bir kapıdan içeriye girdi. Gri bir Mao ceketi giymiş, Halkın Kurtuluş Ordusu'na ait kışlık şapkalardan takmıştı. Şapkanın yün kulaklıkları bir kavis yaparak başının tepesinde birleşiyordu. Boynundaki tespih, şefkatle dolu yüzü, kalın kaşları, zekâ saçan geniş alnı olmasa tıpkı bir parti üyesi gibi görünecekti. Oysa o yaşayan bir tanrıydı ve HKO şapkası altında bile, bizim "Buda yüzü" dediğimiz şeye sahipti. Onu görüp varlığını hissedince, ona layık olmadığımı düşündüm.

Başlarımızı yere değdirerek selam verdik. Guru önce benim başıma, sonra da Gatusa'nınkine dokundu ve bizi divana, yanına oturmaya davet etti. Bu arada bir hizmetkâr da bize tereyağlı çay ikram etti. Bir yudum aldım ve Guru'nun portresine baktım. Fotoğrafta yüksek sarı şapkasını takmıştı ve HKO şapkasıyla olduğundan daha yakışıklı görünüyordu.

"Konservatuvarda hayat nasıl?" diye sordu.

Elimden geldiğince hayatımı anlattım. Ona Şan-

gay'ı, arkadaşlarımı, ses öğretmenlerimi anlattım, fakat gece kulüplerinde şarkı söylediğimden bahsetmedim.

Guru gülümseyip başıyla onaylayarak dikkatle dinledi ve konuşmayı bitirdiğimde ellerini kucağında kavuşturarak şöyle dedi: "Çok sıkı çalışmalısın. Büyük bir şarkıcı olmalısın. Ve sen Gatusa, sen de halkımızın gelenekleri ve tarihimiz hakkında yazmaya devam etmelisin. Mosoları dünyaya siz duyuracaksınız. Siz ikiniz, dünyaya kültürümüzü tanıtacaksınız. Köklerinizi unutmayın." Bir an için sustu ve çayından bir yudum aldı, sonra yine aynı ses tonuyla devam etti: "Siz ikiniz, insanlarınızı sevmeyi sürdürmelisiniz. Siz ikiniz, genç nesil için birer örneksiniz. Ben yaşlıyım. Siz ikiniz birlikte çalışmalısınız."

Gatusa bana baktı ve ben de ona pis bir bakış fırlattım. Guru'nun ilgisinden gurur duymama rağmen, bütün bu öğütlere ve özellikle de sanki Gatusa ile ben bir çiftmişiz gibi sürekli "Siz ikiniz" demesine sinir olmaya başlamıştım. Annem beni Geko'yla evde yalnız bıraktığı zaman hissettiklerimi yeniden yaşıyordum. Sanki sürekli birileri hayatıma yön vermek istiyordu. Neden bir Moso erkeğini sevmem gerekiyordu? Neden hepsi beni dağlarda tutmak istiyordu?

Guru bizimle bir saatten fazla konuştu. Ayrılırken bana, eğitimime yardımcı olması için yüz yuan verdi. Çok etkilenmiş ve utanmıştım. Gece kulüplerinde çalıştığımdan, yüz yuan benim için öyle artık büyük bir para değildi, fakat Gurumuz'un bir aylık maaşından fazla olduğu kesindi. Almayı reddettim, fakat o ısrar etti ve Gatusa da ısrar etti. Bunun üzerine nezaketinden dolayı ona teşekkür ettim ve son

bir kez yere eğildim. Dışarı çıkarken Gatusa merdivenlerden inmeme yardım etmek için elimi tutmaya çalıştı. Kötü bir niyeti yoktu. Elektrik olmadığından merdivenler zifiri karanlıktı. Fakat ben onu ittim. Hiç konuşmadan Qin Zhengxing'in evine geri döndük. Qin'in karısı bize birer fincan çay getirdi, Gatusa bir sigara yaktı. Konuşacak havada olmadığımı görünce bana Guru'nun hikâyesini anlatmaya başladı.

Yaşayan Budamız Losan, Lugu Gölü'ndeki Nyoropu Adası'nda doğmuş. Annesi, Yongning'in eski derebeyinin karısıymış. Hamileliği sırasında sürekli aynı rüyayı görüyormuş. Bu rüyada, bir manastırın kütüphanesinde duruyormuş. çevresi kutsal kitaplarla çevriliymiş. Odanın çıkışı ya da kapısı yokmuş, yalnızca kitaplarla dolu raflar varmış. Daha sonraki rüyalarından birinde bir ses duymuş: "Sevgili, değerli hanımefendi, hiç üzülme. Küçük bir Buda doğuracaksın." Gurumuzun doğduğu gün gökyüzünün yarısı kıpkırmızı kesilmiş ve Ana Göl'den havalanan bir ejderha, peşinde suları sel gibi kaldırarak gökyüzüne yükselmiş. Hanımefendimiz doğurana kadar da Dağ Tanrıçası Gamu'nun üzerinde uçup durmuş. Küçük Losan üç yaşına gelince, Lhasa'dan Tibetli rahipler gelmiş. Sichuan'daki Delimin Manastırı'nda yaşamış bir azizin reenkarnasyonunu arıyorlarmış ve giderken Losan'ı da yanlarında götürmüşler. Losan, 1954'e kadar Moso ülkemize geri dönmemiş. Dönünce de Yongning'teki manastır ve tapınakların sorumluluğunu almış. Fakat bir yıl sonra Halkın Kurtuluş Ordusu bizi feodal zalimlerden kurtarmaya gelmiş ve Gurumuz Ninglang şehrine gönderilmiş. Sonra, Kültür Devrimi sırasında Mao Zedung dinin bir zehir oldu-

ğunu ilan edince, Kızıl Muhafızlar Dgebo lamalarının yaşadığı yeri harap etmişler. Gurumuz da kolektif bir çiftlikte çalışmaya gönderilmiş. Orada sebze yetiştirip dağlarda keçileri otlatarak basit bir köylü gibi yaşıyormuş. Öğrendiği şeylerin tümü işe yaramaz olmuş, fakat o asla umudunu kesmemiş. Her zaman insanlarımıza inanmış. Kültür Devrimi'nden sonra Gurumuz Ninglang'a geri gönderilmiş ve kendisine ÇHSDM Başkanı unvanı verilmiş. Ve önceki yıl, yirmi seneden fazla bir süredir ilk kez, Tanrıça Gamu festivalini yönetmiş.

Gatusa bir an sustu. "Hükümetin kaplıcalarda kadınlarla erkeklerin arasına bir duvar inşa edin diye tutturduğunu biliyor muydun?" diye sorup güldü. "Sadece omuz yüksekliğinde, yani tamamıyla işe yaramaz bir şey!"

Fakat ben artık başka şeylerden konuşmak istiyordum. Hatta konuşmak istemiyordum. Bir mazeret uydurup yürüyüşe çıktım. Ülkemiz ve halkımız hakkında daha fazla bir şey duymaya tahammül edemeyecektim. Annemi görene dek evle ilgili bir şey düşünmeye tahammül edemeyecektim.

Ertesi sabah çok erken kalktım. Gatusa daha önceden kalkmış, Qinlerin oturma odasında beni bekliyordu. Belki de sadece nezaket icabı, Ninglang'ta birkaç gün daha kalmamı teklif etti, fakat ben reddettim. "Annemi çok özledim. Eve gitmek istiyorum," dedim. Ayrıca, Yaşayan Buda'nın şoförüyle ciple Luo Shui'ye gitme konusunda anlaşmıştım, bu yüzden şoför beni bekliyor olmalıydı. Gatusa'ya onun için getirdiğim Amerikan sigaralarını ve annesi için de biraz çay ve şekerleme verdim.

Dışarıda berbat, soğuk bir yağmur yağıyordu.

Daha birkaç adım atmamıştım ki, ardımda ayak sesleri duydum. Arkamı döndüğümde Gatusa elinde bir şemsiyeyle peşimden koşuyordu. "Yine ne var?" diye düşündüm. Oysa tek istediği bana şemsiyeyi vermekti.

"İstemez!" diye bağırdım.

"Ooo, bu ne huysuzluk böyle!" dedi, âdeta kendi kendine konuşarak. Şemsiyesini geri aldı, arkasını döndü ve bir daha dönüp bakmadan yürüyüp gitti.

Şoförün yanına oturdum ve yola koyulduk. Luo Shui'ye gitmek için elli kilometre, yani beş saat vardı. Hava hâlâ karanlıktı. Siyah pencereye vuran soğuk yağmur damlalarına baktım ve Gatusa'nın sözleri kulaklarımda çınladı: "Bu ne huysuzluk böyle!" Evet, diye düşündüm, bu huysuzluğu nereden kapmıştım? Geko'yu ve onu ne kadar incittiğimi düşündüm, bir de Hong Ling'i. Ah, ama Hong Ling bunu hak etmişti! Peki, ya Gatusa, o neyi hak etmişti? Aylarca onu düşünerek yaşamıştım, kalbim neşe ve mutlulukla dolmuş, duygularım, düşüncelerim incelmeye başlamıştı. Hayatımın en mutlu yılıydı. Pek çok şey başarmıştım. Artık tam bir okuryazardım. En mükemmel cümleyi, kalbimde çınlayan aşkı yansıtacak doğru sözcükleri bulmak için bütün o kitapları okumak beni geliştirmişti. İlk kasetimi doldurmuştum ve artık yalnız değildim; bir ruh eşim vardı. Âşıktım... Fakat bir anda, bilinmeyen bir yüze bir isim yakıştırılan o kısacık anda her şeyi fırlatıp atmıştım! Bu nasıl olabilirdi?

Sığ, yüzeysel bir insan olduğumu düşünmedim. Sadece kendime acıyor ve kızıyordum. Gatusa'ya daha çok kızıyordum. Fakat yüzeyin hemen altında, öfkenin yanıp tutuştuğu derimin hemen altında

çok büyük bir arzu ve tatminsizlik vardı. Bunun nedenini bilmiyordum. Bu açlığı hâlâ hissediyorum, fakat artık onu görebiliyorum. Tıpkı Yanyuan yolunda, uçurumun kıyısındaki çamurlu kayalara tutunurken kendimi görebildiğim gibi. Vadinin derinlerinde çalkalanan sel sularından habersiz, inatçı bir şekilde düşlerime doğru emekliyordum. Düşseydim, sonsuza kadar kaybolurdum. Hayır, yüzeysel biri değildim. Fakat içim kaynıyordu ve bunun bir sonu yoktu.

Yolculuk boyunca kara kara düşündüm. Şoförle konuşmadım. Son geçide ulaşıp da sonsuz ihtişamıyla Lugu Gölü gözlerimizin önüne serilene dek, ne gündoğumunu, ne yağmurun durduğunu ne de dağların beyaz doruklarını fark edebildim.

Sonsuz mavilikteki Ana Göl ve yumuşak bulutlarla taçlanmış dağ tanrıçamız... Bu saf güzellik ülkemden başka hiçbir yerde yoktu.

Yüreğimdeki karanlık bulut kalktı. Festival giysilerini; uzun mavi eteğini, kırmızı gömleğini giymiş annemi daha şimdiden görebiliyordum; bahçemizi, gülümseyen ablamı, küçük Homi ile Jiama'yı ve Howei ile Ache'yi... Daha şimdiden tereyağlı çayın tadını alıyor, ocağın sıcaklığını hissedebiliyordum.

Cip Luo Shui'ye vardı, kuzenlerim kayığı hazırlarken yaşlı akrabalarıma saygılarımı sunmaya gittim. Herkes beni görmekten çok memnun olmuştu. Fakat giysilerime, kısa saçıma ve çizmelerime çok şaşırmışlardı. Gölün karşı kıyısına kadar kürek çekmemiz gerekiyordu. Bir buçuk saat boyunca kürek çektik ve sonra yine iki saat yürüdük. En sonunda, bizi karşılamaya gelen çocuklar göründü, fakat ben onların kim olduklarını bile bilmiyordum ve öğrendiğimde de onları tanıyamadım. Büyülenmiş, şaşır-

mış bir şekilde gülümseyerek önümde duruyorlardı. Yine de gözlerinden kaçmayan bir şey vardı: Onlardan biri olduğumu biliyor, fakat onlara pek benzemediğimi de inkâr edemiyorlardı.

Amam avluda yalnızdı, arkası dönük bir şekilde odun kesiyordu. Ona yaklaşmaya cesaret edemedim. Aniden heyecanlandırmak istemiyordum. Aynı zamanda korkuyordum da. Dizlerim titriyor ve kalbim küt küt atıyordu. Ne söyleyecekti? Ne yapacaktı? Ben ne yapacaktım? Çocuklardan, gidip ona geldiğimi söylemelerini istedim. Baltayı yere bırakttı. Beni görmek için arkasını döndü, fakat kıpırdamadı. Öylece durdu, gülümsedi ve ellerini pamuklu pantolonuna sildi.

"Ami, karnım aç!" dedim sesim titreyerek.

Amam gözlerini sildi. "İçeri gel, içeri gel!" deyip seslendi, "Howei, dışarı çık! Çabuk gidip bir tavuk kes, Namu'nun karnı aç! Çok uzun yoldan geldi!"

Valizlerimi eve götürdük, hediyelerimi çıkardım. Üçüncü şekerleme paketini açmadan evimiz küçük çocuklarla dolmuştu. Her şeyi dağıttım. Saatimi Homi'ye verdim ve en sonunda hepimiz ocağın etrafına oturduk. Bir an için her şey çok basitmiş gibi göründü. Tekrar bir aradaydık ve sanki hiçbir şey olmamış gibi ateşin çevresinde oturuyorduk. O anda aklımdan, köyümüzün hiç değişmemiş olduğu geçti.

Dağ patikasından kaçtığımdan beri neredeyse beş yıl geçmişti. Şimdi her şey çok tanıdık, fakat yine de çok tuhaf, zamanla değişmiş ve bozulmuş gibi geliyordu. Dünyada neler gördüğümü hayal edebilirler miydi? Ya da ne kadar değiştiğimi anlayabilirler miydi? Homi ve Jiama gözlerini benden alamıyorlardı, oysa onlar da öyle büyümüştü ki, ben de

onlara bakmaktan kendimi alamıyordum. Okula gidiyorlardı. Amam Jiama'nın okuma yazmaya başladığını söyledi. Küçük erkek kardeşim Howei ne de yakışıklı bir genç olmuştu! Düzinelerce kız arkadaşı olmalı, diye düşündüm kendi kendime. Çünkü bu tür şeyleri ailenizle konuşamazdınız. Amam da değişmişti, fakat o kadar mutluydu ki, bu pek belli olmuyordu.

Zhema bana çay getirdi. O da farklı görünüyordu. Sadece yaşından değildi bu. Han kadınlarına benzemişti. Benden bir yıl sonra evden ayrılmış, çalışmak için Yanyuan'a gidip oraya yerleşmişti. Şimdi de tıpkı benim gibi, eve yeni yıl için gelmişti.

"Son yıllarda çok şey değişti," dedi Howei, düşüncelerimi okuyarak. "Artık sinemamız bile var. Hong Kong ve Amerika'dan gelen filmleri gösteriyorlar. Trenlerin, uçakların ve telefonların neye benzediğini artık herkes biliyor."

Ya Ache, Ache neredeydi?

Sıkıntılı bir sessizlik oldu. En sonunda Ama konuştu: "Ache köyde yaşıyor, evli bir çift gibi. Biraz daha çay ister misin?"

Anneme baktım ve yüreğimin burkulduğunu hissettim. Onun düşlerine ne olmuştu?

Öğle yemeğinden sonra Ama bir Sulima şarabı çıkardı ve erkek kardeşim Ache de dahil olmak üzere köydeki bütün insanlar bizim eve geldi; daha doğrusu, Geko dışında bütün insanlar.

Yanımda üç fotoğraf albümü getirmiştim; Şangay ve Pekin'den, konservatuvardan, Meksika elçiliğinden fotoğraflar, Umbalo ile Huzur Otel'de otururken, Hollandalı arkadaşımla kahve içerken, gece kulübünde şarkı söylerken, pembe mini eteğimle... Bu sonuncusunu gören Dujema kahkahayı pat-

lattı. "Şangay'da kumaş kıtlığı mı var?" Yine ilgi odağı olmuştum, yine annemin gururuydum; annem şarap dolduruyor, şakalar yapıyor, gülümsüyor ve ona verdiğim güzel, altın yüzükle hava atıyordu.

Konuklar akşamın geç saatlerinde evlerine dönünce, üzerime yolculuğun ve hissettiğim duyguların yorgunluğu çöktü. Fakat valizlerimi odama çıkarmadan önce kahve kutusunu çıkarmayı hatırladım. Kutuyu kahvaltı için kilerdeki rafa koydum. Biraz burnu büyüklük yaptığımı hissediyordum, fakat artık dünyaya açılmıştım ve çok değişmiştim. Kahvaltıda tereyağlı çay yerine kahve içmeyi seviyordum.

Ertesi sabah, kış güneşi yumuşak ışıklarıyla penceremden içeri süzüldüğünde, odamdaki her şeyin yeni olduğunu fark ettim. Yatak, küçük sehpa, yorganım. İlk başta Amam'ın kendini sıkıntıya sokup benim için yepyeni bir oda hazırlama masrafına kalkışmasından etkilendim. Sonra, artık evde yaşamadığım için bunu yapması bana tuhaf geldi ve birden eski yorganımı özledim.

Aşağıda Zhema Ache ile tereyağlı çay içiyordu. Kahve hazırlamak için kilere gittim ve teneke kutunun suyla dolu olduğunu gördüm. İçinde de güzel, kırmızı bir kamelya çiçeği vardı. "Hey? Kahveme ne oldu?" diye sordum.

"Ama'ya sor," dedi Ache.

Annem domuz ağılındaydı. "Ami, kahveme ne oldu?"

"Ne kahvesi?"

"Teneke kutunun içindeki siyah şey işte!"

"Ah, o mu! Domuza verdim. Korkunç bir tadı vardı!"

Domuza baktım. Ön ayaklarıyla yeri eşeleyip duruyordu. Büyük bir çukur kazmıştı. Sonra anneme baktım. Sol elinde sigarasını tutuyor ve sağ elindeki uzun bambu çubukla domuz bokunu karıştırıyordu.

"Ne yapıyorsun Ami?"

"Dün gece domuzu beslerken parmağımı kaptı ve galiba yüzüğü yuttu."

Domuz bokuna baktım. "Sence bulabilecek misin?"

"Umarım. Altın, bir domuz için çok kötü bir şey olmalı. Hastalanmasından korkuyorum. Baksana, çok tuhaf davranıyor."

"Altın yüzünden olduğunu sanmam," dedim.

Zavallı domuz bütün gün tuhaf davrandı, seğirdi, zıpladı, yeri eşeledi. Neyse ki kafeinin etkisini atlatıp hayatta kalabildi. Kız kardeşim de altın yüzüğü domuz yalağının altında buldu.

Sadece on gün için evdeydim. Herkes bana saygıdeğer bir konukmuşum gibi davranıyordu. Her gün öğle yemeği için davet alıyordum ve her akşam Ama benim en sevdiğim yemekleri pişiriyor, her zaman ilk önce bana servis yapıp herkesten daha çok koyuyordu. Yine de onun gözlerinin içine bakmaya cesaret edemiyordum ve o da gözlerini benimkilerden kaçırıyordu. Olanlar hakkında, kaçma sebebim üzerine hiç konuşmadık. Ne kadar üzgün olduğumuzu ya da birbirimizi ne kadar özlediğimizi hiç söylemedik. Ne kucaklaştık, ne de öpüştük. Hiçbir açıklama yapılmadı; mazeret gösterilmedi; barışma, pişmanlık, onaylama ifadeleri olmadı; gelecek için sözler verilmedi. Hiçbir şey. Bir şey hissetmediğimizden değildi. Konuşmak bizim âdetimiz olmadığındandı. Hiçbir şey söylemedik, çünkü

yanlış bir şey yaşanmadığına inanmak istiyorduk, zira gerçekten bağışlayabilmemizin tek yolu buydu. Geçmişi gömdük. Konuşmamızdan ve belleğimizden uzaklaştırdık. Sadece neler olması gerektiğini hatırlıyorduk. Bu yüzden on gün boyunca, hiçbir şey olmamış gibi yan yana yaşadık; sanki ben annemin ailesi için kurduğu, odun ocağının yanında çığlıklar atarak dünyaya geldiğim, küçük kırmızı ayakkabılarımı yaktığım ve annemin bana yeşim bileziğini verdiği evi hiç terk etmemişim gibi.

"Hey, bileziğine ne oldu?" diye sordu annem, gözü çıplak koluma ilişince.

Duraksadım... "Şangay'a gitmek için sattım."

Amam bir süre sessiz kaldı. "Sence geri alabilir miyiz?"

"Sanmıyorum Ami."

Annem başını salladı ve bilezikle ilgili başka bir şey söylemedi. Parçalanmış mutfak ocağı ve konuşulamayan diğer şeyler gibi, bilezik de artık belleğin boşluğunda gözden kaybolmuştu. Geçmiş geçmişti ve bunu değiştirmek için yapabileceği hiçbir şey yoktu. Unutmaya başlamaktan başka; zamanın sonsuzluğunda sözsüz bir an. Bir akşam, konuşmak için Zhema'nın odasında oturmuş, her şeyin eskisi gibi olmasına uğraşıyordum. Her şeyin eskisi gibi olmasını o kadar çok istiyordum ki... Fakat bu "eskisi gibi olmak" hangi zamana denk düşüyordu? Dayı ile yaşadığım ve arada bir dağdan eve geldiğim zamana mı? Etek törenim için eve döndüğüm zamana mı? Geko'yu dövdüğüm zamana mı? Birden aklıma geldi; "Zhema, neden odamdaki her şey yeni?" diye sordum

Zhema irkildi.

"Neden?" diye ısrar ettim.

"Sen gittikten sonra," dedi en sonunda ağır ağır konuşarak ve gözlerini kaçırarak, "öğretmenler geldi ve anneme yaptıklarını anlattı... Bir daha geri gelmeyeceğini biliyordu. Bir gün baltayı aldı ve odana girdi. Her şeyi kırdı, yatağını, komodini. Her şeyi aşağı attı ve avluda bir ateş yaktı. Bütün eşyalarını yaktı, elbiselerini bile." Zhema sustu ve bana baktı, gözleri dolmuştu. Bana korkunç bir şey söylemişti. Birden Yanyuan'daki uçurum tekrar gözümün önüne geldi. Ne kadar yaklaşmıştım... Ve Amam bütün izlerimi yok etmek istemişti. "Şimdi anlıyor musun?" diye hıçkırdı Zhema. "Seni sonsuza dek kaybettiğini sanmıştı."

Ablama baktım. İçim fena olmuştu. Annemin eşyalarımı yakması gözümün önüne geldi. Benim okuldaki ocağı parçaladığım gibi, o da benim yatağımı parçalamıştı... İyi de, ne bekliyordum ki? Evden kaçıp ailemi utandıracaktım ve Amam da hiçbir şey olmamış gibi hayatına devam mı edecekti? Tabii ki o da bir şeyler yapmak zorundaydı!

"Evet, anlıyorum," dedim Zhema'ya.

Ertesi gün annem bana etin en iyi yerini verince itiraz etmedim. Fakat Zhema bütün bir kan sucuğunu önüme koyunca hepimiz gülmeye başladık. Babam ziyarete gelip bana bir yıldır biriktirdiği geyik miski ile dolu iki küçük deri keseyi verince onları da minnetle kabul ettim. Gözlerim yaşlarla dolmuştu. Kalbimde ona karşı büyük bir sevgi hissettim. "Şangay'da," dedi babam, "iyi para eder. Okul için faydası olur." Kendimi hâlâ garip ve rahatsız hissediyordum. Herkesin aynı şeyi hissettiğini biliyordum, fakat bu duyguyla yaşamak zorundaydık. Zaten sadece birkaç gün için evdeydim. Her şey geçmişti, tekrar bir aradaydık ve yine böyle bir araya

gelecektik. Her zaman olduğu gibi ateşin çevresindeydik. Tereyağlı çay içip gülüşüyorduk. Hatırlamak istemediğimiz şeyleri unutup böyle mutlu olamaz mıydık?

Gitme zamanı geldiğinde iyi yolculuklar dilemek için herkes bizim eve geldi; Geko dışında herkes. Her zamanki yiyeceklerle dolu bambu kutular getirdiler: haşlanmış yumurta, tuzlanmış domuz eti, jambon ve tavuk göğsü. "Bunları al, yolculukta yersin." O kadar çok kutu vardı ki, endişelenmeye başladım. Geleneklerimize göre her kutuyu yine yiyecekle doldurup geri vermek gerekiyordu. Bütün bunları taşıyamayacağım ya da yiyemeyeceğim için her şeyle ilgilenmeyi anneme bırakmak zorunda kaldım. Amam'a gelince; bana bir kap taze tereyağı ve tapınak adağı olarak Yaşayan Buda'ya götürmem için kırmızı ipeğe sarılı bir but verdi. Yaşayan Buda'nın bütün Budist azizler gibi vejetaryen olmasının bir önemi yoktu.

Amam göle kadar benimle geldi. Mantralar söylüyor, sağ eliyle tespih çekiyor, sol elinde de sigarasını tutuyordu. İkide bir durup bana dikkatli olmamı, kendime iyi bakmamı, yeşim bileziği geri almaya çalışmamı ve mektup yazmamı söylüyordu. Zira Jiama harfleri okuyabiliyordu. Yakında yine gelmemi söyledi. "Uçağa bin, daha hızlı. Yazın gel... Ya da olmazsa, bir dahaki kış..."

Kuzenlerim bizi kayıkta bekliyorlardı. Valizlerimi kayığa yüklediler ve ben de binip yerime oturdum. Sonra Ache kayığı suya itti ve ben de son bir kez veda etmek için arkamı döndüm. Zhema el salladı. Amam ağlıyordu. "Yakında yine gel," dedi. Başımı salladım. Artık hep geleceğimi ikimiz de biliyorduk. Tekrar el salladım ve arkamı döndüm.

Bulanık gözlerle ileriye, gölün karşı tarafına, Luo Shui'ye ve bütün dünyanın beni beklediği kente giden yola doğru baktım.

CHRISTINE MATHIEU'NUN SONSÖZÜ

Mosoları ilk kez 1988'de, Çince öğretmenim Lü Binghong, Tibet-Çin sınırındaki ıssız dağlarda yaşayan kayıp bir anaerkil toplum hakkında araştırma yapmamı önerdiğinde duymuştum. Kendisi de Mosoları birkaç yıl önce, *Kızlar Ülkesi* adlı bir belgesel filmin İngilizce altyazılarını hazırlarken keşfetmişti. Lü Öğretmen, Mosoların "yürüyen evlilik" yaptığını, yani erkeklerin eşlerini geceleyin ziyaret ettiğini, karıkocanın birlikte yaşamadığını, ayrıca onlarda toplumu yönetenin kadınlar olduğunu ve kız çocukların erkeklerden daha kıymetli olduğunu söylemişti.

Merak etmiş, fakat bir yandan da kuşkuya kapılmıştım. Diğer bütün antropoloji öğrencileri gibi ben de, genel kanının aksine anaerkil toplum diye bir şey olmadığını, anaerkilliğin aslında anasoyluluk, yani mirasın anne soyuna göre belirlendiği bir sistem olduğunu öğrenmiştim. Anaerkil, ataerkilin tam tersi bir anlama geliyor. Yani, erkeğe karşı ayrıcalık ve gücün tamamen kadının elinde olduğu, sosyal ve politik bir sistemi çağrıştırıyor. Oysa mi-

rasın anasoyundan gelmesi doğrudan böyle bir sonuca yol açmaz. Çok değerli bir profesörün ortaya koymuş olduğu üzere, "Anasoylu toplumlarla atasoylu toplumlar arasındaki fark; anasoylu toplumda kadının baba ve kocasından değil, dayı ve erkek kardeşinden emir almasıdır." Dünyadaki anasoylu görece az toplumdan bir kısmında cinsiyet eşitliği olduğu iddia edilebilir, ancak henüz bu toplumlardan hiçbiri Batı antropolojisinin kadınların egemenliği için koyduğu ölçütleri karşılamıyor. Gerçi, Lü Öğretmen'in tavsiyesini dinleyip getirdiği gazete kupürlerini incelemem, Moso toplumunun bu konuda bir istisna teşkil ettiğine ikna olmamı sağlamadı. Yine de konu ilgimi çekmişti.

Ancak, kütüphanede araştırma yapmaya başladığımda merakım şaşkınlığa dönüştü. Öncelikle, Mosolar üzerine pek bir bilgi yoktu ve var olan şeyler de Lü Öğretmen'in anlattıklarıyla uyuşmuyordu. İlk elden bilgi veren kaynakların hemen hepsi devrim öncesi dönemde araştırma yapmış üç yazardan ibaretti. Bunlar, Doğu Asya araştırmacıları Jacques Bacot ve Edouard Chavannes ile Joseph Rock adındaki Amerikalı bir botanikçiydi. Mosolar hakkında gerçekten akademik değere sahip ilk kaynak eseri yayımlayan Jacques Bacot, 1912 yılında Lijiang'tan geçmişti. Orada, uzun zaman önce görevden alınan Moso krallarının soy kütüğünün bir nüshasını edinmiş ve Fransızca'ya çevirmesi için bunu Chavannes'e vermişti. Chavannes bu belgeyi, haklı olarak, tarihçiler için eski bir kaynak olarak tanımlamıştır. Buna rağmen, söz konusu belge, Lijiang krallarının aslında yüzyıllar boyunca koltuğunu atasoyluluk esasına göre, yani babadan oğula geçiren feodal lordlar, diğer bir deyişle Çin imparatorunun dere-

beyleri olduğunu gözler önüne seriyordu. Ne Bacot, ne de Chavannes anaerkil ya da anasoylu geleneklerden bahsediyordu.

Joseph Rock'a gelince, o Lijiang'tan geçmekten daha fazlasını yapmıştı. Komünist devrimin ardından, 1949'da sınırdışı edilene kadar neredeyse otuz yılını Kuzey Yunnan'da geçirmişti. Ayrıca pek çok eser de yayımlamıştı. Rock'tan, Lü Öğretmen'in Moso diye bahsettiği halkın aslında Bacot ve Chavannes tarafından Moso diye adlandırılan halkın komşusu olduğunu ve bu "gerçek Mosolar"ın, insanların kendilerine Na-khi dedikleri Lijiang'ta değil, Yongning'te yaşadığını öğrendim. Yıllarca Rock'ı şaşırtan şey ise, Çinlilerin yüzyıllar boyu hem Lijiang'taki Na-khi'leri, hem de Yongning'teki Mosoları Moso olarak adlandırmasıydı.

Tabii Lü Öğretmen beni bu konuda biraz daha aydınlattı, çünkü Mosolar ile Na-khiler bir zamanlar Moso denilen tek bir kabileden geliyorlardı. Bugün bile günümüzdeki yazılışıyla Naxiler ve Mosolar hâlâ tek bir isim altında sınıflandırılıyor. Çünkü Mosolar tek başlarına bir ulusal grup sayılmıyor ve Çin sosyalist devletini oluşturan elli altı resmi etnik gruptan biri olan Naxi ulusunun bir kolu sayılıyorlar. Bir başka deyişle, Çin Halk Cumhuriyeti'nde Mosolar ve Naxiler yine tek bir kabile olarak, ancak bu kez Naxi ismi altında kabul görüyorlar!

Halen, kimlerin Moso, kimlerin Naxi olduğunu ve neden iki ya da tek isimleri olması gerektiğini anlayamamıştım. Fakat en azından, Rock sayesinde, Mosoların Yongning'te, Naxilerin ise Lijiang'ta yaşadığını öğrenebilmiş ve çoğu gizli, tarihsel ve coğrafi bilgilerden oluşan bir servete ulaşmıştım. Rock bunları, Güneybatı Çin'in Eski Na-khi Krallığı

adında muazzam bir başyapıtta toplamıştı. Buradan, Kuzey Yunnan'ın daha yakın bir tarihte, merkezi Lijiang'ta bulunan güçlü bir krallığa ev sahipliği yaptığını öğrendim. 1253'teki Moğol istilasından başlayıp 1723'te bölgelerinin Machu İmparatoru tarafından ilhak edilmesine kadar olan süreç içinde Lijiang kralları, kuruluşta yüz yıllık bir dönem için Yongning'in de dahil olduğu geniş bir bölgeyi egemenlikleri altında tutmuşlardı. Dolayısıyla, Mosolar ile Naxilerin birbirine karıştırılması belki de Kubilay Han zamanında başlamıştı.

Bununla birlikte, Rock'ın zamanında eski Naxi Krallığı'ndan geriye sadece, çok küçük parçalara ayrılmış, zorbalık, afyon bağımlılığı ve eşkıyalardan bezmiş birkaç feodal yerleşim yeri kalmıştı. Bunların arasındaki tek önemli istisna Yongning'ti. Lijiang'ta Naxiler iki yüzyıl boyunca Konfüçyen idareye tabi olmuş ve Çin geleneğini öyle çok benimsemişti ki, Jacques Bacot bile onları Çinli sanmıştı. Fakat Rock, Naxilerin sıradışı geleneklerini, özellikle de, ayinleri Çin'in başka hiçbir yerinde bilinmeyen egzotik bir resim yazısıyla resmedilmiş Dongba adında bir dinleri olduğunu oldukça isabetli bir şekilde fark etmişti. Dongba'nın, Tibet'in Budizm öncesi dönemdeki dini olan Bon'dan doğduğuna inanan Rock, ömrünün geri kalanını Naxi tören metinlerinin çevirisine adamıştı. Mosoların da Daba adında bir halk dinleri vardı, ancak onların el yazmaları ya da resimli yazıları yoktu. Daba dini tamamen sözlüydü ve Rock bunun Naxi dini Dongba'nın yoksullaşmış bir versiyonu olduğuna inanıyordu.

Rock'ın entelektüel tutkusunun Naxi diniyle sınırlı kalması ve Moso kültürünü içermemesi antro-

poloji için gerçekten büyük bir kayıp. Naxi ayinleriyle ilgili çevirilerinde ayrıntılar konusunda benzerine rastlanmamış bir özen gösterirken, Mosolar söz konusu olduğunda titiz davranmaktan uzak kaldığı görülüyor. Yongning derebeyinin yakın ve sadık bir arkadaşı olmasına ve onunla "mutlu ve huzur dolu saatler" geçirmiş olmasına rağmen, Moso toplumuyla ilgili söyledikleri birkaç acımasız genellemeyle özetlenebilir: evin sahibinin kadınlar olduğu, kadınların sevgilileriyle istedikleri sürece beraber olduğu, Mosoların "bir sürü piç" yaptığı, bu yüzden baba kelimesinin dillerinde neredeyse yer almadığı gibi... Çocuk yapmayla ilgili bu fenomeni daha sonraları, Yongning'te yaşayan ve bekârlık yeminlerinin "onları cinsel ilişkiden alıkoymadığı" Budist rahiplere de atfedecekti.

Yıllar sonra, Mosoların Doktor Rock'la ilgili güzel anıları bulunduğunu, bir sürü mavi gözlü, sarı saçlı çocuğun babası olmak da dahil olmak üzere ona sevgi dolu pek çok efsanevi özellik atfettiklerini keşfedecektim. Bununla birlikte, tüm bu anlatılanlar büyük olasılıkla kurmacadan ibaretti. Rock, huysuz, dik kafalı, yanında taşınabilir banyo küveti ve silahlı bir garnizon olmadan hiçbir yere gitmeyen ve kadınlara karşı da patolojik düzeyde çekingenlik hisseden, zor bir insanmış. Biyografisini yazan merhum Sylvia Stutton'a bakılacak olursa, çocuk sahibi olma ihtimali de oldukça düşükmüş.

1990 sonbaharında, doktora konumu araştırmak üzere Yunnan'daki Sosyal Bilimler Akademisi'ne araştırmacı unvanıyla kaydoldum. Mosoları öğrenmek konusundaki takıntım, inatçılığın ötesindeydi. O zamana kadar Rock'ın bütün kitaplarını okumuştum, fakat yine de Mosolar hakkında Lü Öğret-

men'in gazete makalelerinden öğrendiğimden daha çok şey biliyor sayılmazdım. En kötüsü de şuydu; önceki yıl Lijiang'a gitmiş ve daha uzağa gitmenin imkânsız olduğunu görmüştüm. Kızlar Ülkesi yabancılara kapalıydı. Halk Güvenliği Bürosu'nda görevli bir yoldaş, bölgenin çok geri kalmış olduğunu, hiç yol bulunmadığını ve yabancı dostların güvenliğinin garanti edilemeyeceğini söylemişti. Akademideki hocalarım da zaten bildiğim şeyi tekrarlamışlardı: Çinli olmayan akademisyenlerin Yongning'te saha çalışması yapmasına izin verilmiyordu. Fakat yine de bir çözüm önerisinde bulunmuşlardı. Akademiye Lamu Gatusa adında parlak bir genç atanmıştı. Gatusa görüp görebileceğiniz ilk ve tek Moso akademisyendi. İhtiyacım olan bütün bilgileri ondan alabilirdim ve ayrıca Naxi akademisyenlerle Naxi kültürü üzerinde çalışabilirdim. Ne de olsa Naxiler ve Mosolar aynı halktı.

"Gerçekten mi? Onlar aynı halktan mı?" dedim umut içerisinde.

"Olmayabilir," dedi Lamu Gatusa ve Mosoların Naxilerden tamamen farklı bir "Moso ulusu" olarak tanınmak için merkezî hükümete dilekçe verdiğini söyledi.

Daha ilk buluşmamızda Gatusa'yla arkadaş oluverdik ve bütün iyi arkadaşlar gibi konuşacak bir sürü şey bulduk: Mosolar, aile hayatları, sıradışı cinsel gelenekleri, ahlaki değerleri, dinsel inançları ve Naxiler ile aralarındaki farklar. Birkaç hafta içinde ve biraz karmaşık yollardan, Naxi ve Moso bölgelerini ayıran Yangtze Irmağı vadisine birlikte gitme izni kopardık. Bu bölgede yaşayan Mosolar anaerkil ya da anasoylu değil, atasoyluydu ve bu yüzden Naxiler ile Mosolar arasında bir "bağ oluş-

turan halk" diye anılıyorlardı. Moso kültürü, Moso ülkesinin güzelliği ve ihtişamıyla bu ilk karşılaşmam, Gatusa'nın ailesinin inceliği ve cömertliğiyle birleşince hem kalbimde, hem de belleğimde asla silinemeyecek izler bırakmıştı.

Kunming'e dönünce, Labei'de kaydettiğimiz eski Daba dinine ait ayinler ve Gatusa'nın birkaç yıldır topladığı diğer dokümanların çevirisi üzerine çalışmaya başladık. Elbette sohbetlerimiz de sürüyordu. Bir akşam Gatusa bana, o sıralar Pekin'de yaşayan Erche Namu adlı güzel Moso şarkıcısından bahsetti. Gatusa birkaç ay önce onu ziyaret etmişti. "Şangay'daki Müzik Konservatuvarı'nda öğrenciyken mektup arkadaşıydık," dedi ve güldü; siyah gözleri ışıl ışıldı. "Bir Amerikalıyla evlendi. Adam Çinceyi buranın yerlisiymiş gibi konuşuyor... Evet, Çincesi mükemmel! Ah, o Amerikalı koca gerçekten de çok zeki biri!"

Namu'yla tanışıp tanışamayacağımı ve bir gün gelip benim Çincemin de mükemmel olup olmayacağını merak ettim. Sonra, aylar geçtikçe, Gatusa Daba ayin külliyatını kaydetme hayalini gerçekleştirebilecek mi diye de merak etmeye başladım. Bakalım, ben bunun ne kadarını tercüme edebilecektim. O sıralar kendimi yaptığımız bu dini çalışmalara adamıştım.

Daba ayinlerini ve törenlerini incelerken, Naxi ile Moso dinleri arasındaki temel farklılıklar beni çok etkiledi ve bu durum, Labei'ye yaptığımız ziyaretten beri kafamda evirip çevirdiğim öbür soruları da alevlendirdi. Özellikle de, Labei Mosolarının geleneklerini hem Naxilerden, hem de Mosolardan aldığı ve aralarında bir bağ oluşturduğu açıklaması beni ikna etmemişti. Görebildiğim kadarıyla Labei

halkı, Naxi komşularından, hatta Yangtze Irmağı'nın hemen karşı kıyısında yaşayan en yakın komşularından bile farklıydı. Bana öyle geliyordu ki, Labei halkı bir tek şey dışında her açıdan Moso'ydu; anasoylu değildiler.

Gatusa'nın Daba dini üzerine yaptığı çalışmalar baştan sona özgündü. Ondan başka kimse eski Moso dini hakkında bir şey bilmiyordu. Joseph Rock, bu dini kabaca Naxi dininin yoksullaşmış bir versiyonu saymıştı. Bundan birkaç onyıl sonra, Çinli (ve diğer) bilginler de Moso ve Naxilerin aynı kökten geldiğini kanıtlamak için aynı şeyi yapmışlardı. En ilginciyse, bu savların tarihsel belgelerden bütünüyle yoksun oluşuydu. Naxi ve Moso tarihinin kanıtlanmış bir gerçekliğe dayandırılmadığını fark etmiştim. Bu bir teori, etnik-tarihsel bir kurmaca, yarım yamalak tarihsel kayıtlara ve dilbilim, gelenekler, soy kütükleri, din gibi karşılıklı bulgulara dayanan bir dedektiflik işi meselesiydi; dolayısıyla, tartışmaya, daha fazla incelemeye ve araştırmaya açıktı. Başka bir deyişle, bu bir doktora konusuydu. Fakat aynı zamanda, akademideki öğretmenlerimin bana araştırmaya kalkışmamamı öğütledikleri önemli bir siyasi meseleydi de. Çünkü Naxiler ile Mosoların bir zamanlar aynı halk olduğu düşüncesi, Mosoların resmî olarak Naxi ulusu altında sınıflandırılmasını, yani Mosoların şimdilerde karşı çıktığı şeyi meşrulaştırıyordu.

Ne var ki öğretmenlerim çok geç kalmışlardı. Merak, beni altı yıl boyunca başka hiçbir şey yapmadan yalnızca Moso ve Naxi tarihinin sırlarını ortaya çıkarmaya iten bir saplantıya dönüştü. Bu altı yıl boyunca pek çok şey oldu, bunlardan en önemlileri şunlardı: 1992'de ilk kez Yongning'i ziyaret et-

mek için sınırlı izin aldım ve birkaç ay sonra Kuzey Yunnan yabancı ziyaretçilere kayıtsız şartsız açıldı. Sonra, 1993'te Çin hükümeti Mosoların ulusal tanınma taleplerini reddetti ve San Francisco'da Erche Namu ile tanıştım.

Bunlardan tam yedi yıl sonra, Namu'yla aynı masada oturuyorduk ve o bana çocukluk anılarını, Moso ülkesinde yetişen bir genç kız olmanın nasıl bir şey olduğunu anlatıyordu. O anlattıkça birlikte ağladık, güldük ve sonra yine ağladık. Böylece, *Elveda Kızlar Ülkesi*'ne dönüşecek olan hikâyenin taslağını çıkardık. Bu hikâye, yani Namu'nun genç kızlık hikâyesi, eşsiz bir deneyimi, bir kaderi ve eşi benzeri olmayan bir kişiliği anlatan sıradışı bir hikâyedir. Mosoların hikâyesi değildir.

Benim burada anlatacaklarım da tüm Mosoların hikâyesi değil, daha ziyade Moso toplumu hakkında öğrendiğim bilgilerin ve tarihleriyle ilgili varsayımlarımın küçük bir kısmından ibarettir. Namu, onun adına konuşmam için bana güvendi; aynı şekilde, burada anlattıklarımın da Mosolar adına konuşarak fayda sağlamasını umuyorum. Çünkü Mosolar, komünist devrimin 1956 yılında onların dünyasına girmesinden beri kendini anlatma konusunda çok büyük sıkıntı çekmiş olan bir toplum. Çin'deki etnik gruplardan pek azı böylesine devamlı surette yanlış temsil edilmiş, yanlış anlaşılmış ve zaman zaman da gerçekten kötü muamele görmüştür.

Mosoların resmî olarak ait olduğu Naxi ulusu, Yunnan eyaletinin kuzeybatısında, o bölgede Altın Kumlar Irmağı diye bilinen Yangtze'nin kıyılarında yaşıyor. Batı kıyısında bulunan Lijiang Özerk Vila-

yeti, Naxi diye tanımlanan yaklaşık 240 bin insanın yurdu konumunda. Doğu kıyısındaki Yongning'te ise sayıları 30 bini bulan ve kendilerine Moso diyen insanlar yaşıyor. Yangtze Irmağı, Ming Sarayı'nın Lijiang ve Yongning'i iki ayrı feodal bölge olarak sınıflandırdığı 1381 yılından beri, yani yüzyıllardır Naxiler ile Mosoları birbirinden ayırıyor. Bu eski idari sınırlandırmayla birlikte önemli gelişmeler yaşanmış. Lijiang'ta Konfüçyüs mezhebi ve Çin kültürü Naxileri giderek daha çok etkilemiş; Naxiler, özellikle de 1723'te doğrudan Çin hâkimiyeti altına girdikten sonra, Çin ulusunu etkileyen bütün önemli siyasi değişikliklerde rol almışlar. Örneğin, 1949 yılında Naxileri komünist devrimin ön saflarında görmek mümkün olmuş. Mosolar ise bu gelişmelerin tam aksine, Tibet ve Tibet Budizmine yönemişler. Kendileri bugün hâlâ, Dalai Lama'nın Sarı Kilisesi denilen Gelugpa'nın sadık taraftarlarıdırlar. Yongning, Çin hâkimiyeti tarafından yönetilen feodal bir bölge olmasına rağmen, Mosolar, 1956'da Halkın Kurtuluş Ordusu dünyalarını altüst edene dek Çin'in geri kalanından neredeyse tamamen izole bir hayat sürmüşler.

Güney Çin-Tibet sınırındaki muhteşem dağlık bölgede bulunan Moso ülkesi, Yangtze'nin doğusundan başlar, Labei'nin dağları ve teraslandırılmış tarlalarından Yongning Ovası'na ve Lugu Gölü'nün ötesinde de Sichuan eyaletinde yer alan Qiansuo, Zuosuo ve Housuo gibi daha küçük bölgelere uzanır. Mosoların Xienami dedikleri Ana Göl denizden üç bin metre yüksektedir. Uçsuz bucaksızdır. Kutsal dağ Gamu'nun, yani Ana Tanrıça'nın uzanmış figürü gölün üstünde yükselir. Gamu, Moso halkının ve belki de "anaerkil hayatı" tecrübe etmek için

Kızlar Ülkesi'ne gelen turistler ile diğer yabancı ziyaretçilerin koruyucusudur.

Tahmin edilebileceği gibi, Moso ülkesi, turist rehberlerinin ya da kitlesel medyanın ilgi alanına giremeyecek kadar karmaşık bir konu. Öncelikle, hâkim etnik grubu oluşturdukları halde Kızlar Ülkesi'nin tek sakinleri Mosolar değil. Diğer gruplar Pumi, Lisu, Yi, Tibetliler, Naxiler ve son zamanlarda ticaret yapmak için şehir merkezlerine yerleşen Han Çinlilerinden oluşuyor. Mosolar ise tamamen homojen bir kültürel gruptan ziyade birkaç yerel gruptan oluşuyor. Dolayısıyla, Gatusa'nın geldiği Labei Dağları'nda Mosoların soy kütükleri babadan oğula geçer ve evlilikleri de Himalayalar'da, Çin'in batısından Ladakh'a kadar uzanan daha geniş bir kültürel yapının geleneklerine uygundur. 1956'ya kadar dört Moso bölgesi bulunuyordu. Bunlardan en büyüğü Yunnan'daki Yongning feodal prensliğiydi. Sichuan'da bulunan Wusuo, Qiansuo ve Namu'nun geldiği Zuosuo gibi daha küçük bölgeler ise 18. yüzyılın başında Yongning'ten ayrılmıştı. Bugün Mosolar hâlâ Yunnan ile Sichuan eyaletleri arasındaki sınırla bölünmüş durumda; Sichuan Mosoları resmî olarak Moğol kabul edilirken, Yunnan halkı Naxi olarak sınıflandırılıyor.

Bölgesel ve idari farklılıklara karşın, bütün Mosolar kendilerini Moso olarak tanımlıyor. Ayrıca, hem ortak kimliklerine anlam veren, hem de onları Moğollar ve Naxilerden ayıran temel kültürel özellikleri paylaşıyorlar. Bütün Mosolar aynı dili konuşuyor, ortak tanrılara tapıyor, aynı yiyecekleri yiyor, aynı şarkıları söylüyor ve benzer geleneksel giysileri giyiyorlar. Ve bütün Mosolar, hatta Labei'nin atasoylu halkı bile, gerçek bir Moso ailesinin,

yani toplumun temel çekirdeğinin, anne tarafındaki geniş ev halkı olduğu inancını paylaşıyor.

Ve evet, dağların öbür tarafında yaşayanların gözüyle bakıldığında, anasoylu Moso ailesi kesinlikle şaşırtıcıdır. Çünkü Mosolar, dünyada, evliliği aileye yapılan saldırı olarak gören tek halktır. Evlilik Moso toplumunda hiç görülmeyen bir şey olmasa da, Labei bölgesinin dışında, bırakın resmi evliliği, birlikte yaşamak bile hem çok nadir görülür, hem de geleneklere aykırıdır. Yongning Ovası'nda ve Lugu Gölü'nde ideal aile, evin kadınının akrabalarından oluşan büyük bir gruptur: anneanneler, büyük dayılar, anneler, kız kardeşler, dayılar, kız çocuklar, oğlan çocuklar, torunlar ve yeğenler. Ailenin çekirdeğinde ne koca, ne karı, ne de baba vardır. Onların yerini erkek kardeşler, kız kardeşler, anneler ve dayılar alır. Moso aileleri asla bölünmemelidir. Servet ortak olmalı ve bütün aile üyelerinin yararına olacak şekilde eşit paylaşılmalıdır. Miras kurallarına da gerek yoktur. Aile evinde yaşayan çocuklar anne ve dayılarının yerini aldıkça, mülk de nesilden nesle devreder.

Mosolar, her ne kadar bölünmez aile idealini benimsemiş olsalar da, cinsel ilişkilerini kesinlikle aile dışında tutarlar. Bir Moso evinde bu kuralın en somut ifadesi, yalnızca kadınların babahuago ya da "çiçek odası" denilen kendilerine ait bir yatak odasının bulunmasıdır. Yaşlılar ve on üç yaşın altındaki çocuklar ana odada, ateşin yanında ya da duvar dibindeki tahta yataklarda uyur. Yetişkin erkekler sevgililerinin evinde ya da sevgilileri yoksa, annelerinin evine ek olarak yapılan evlerin birinde ya da ahırların üstündeki konuk odalarında yatar. Moso gelenekleri, yalnızca yetişkin erkeklerin kadın

akrabalarıyla aynı çatı altında uyumasını yasaklamakla kalmaz, aile evinde cinsellikle ilgili herhangi bir konuşmayı, imada bulunmayı ya da şaka yapmayı, hatta aşk şarkıları söylemeyi ya da mırıldanmayı da yasaklar. Kadınlar ve erkekler sevgililerini seçmekte ve cinsel ilişkilerini istedikleri kadar sürdürmekte özgür olsalar da, bir kadının ve "arkadaşı"nın (azhu) yatak odasında paylaştığı şeyler daima özel kalır. Bir çift, ilişkisini ifşa etmeye karar verdiğinde, her iki tarafın da akrabalarıyla vakit geçirebilir, fakat kendi çocukları da dahil olmak üzere karşı cinsten aile üyeleri önünde duygusal ilişkileri ya da gelecek planlarından bahsedemez. Cinsellikle ilgili bu kurallar öyle katıdır ki, komünist devrime dek çocukların babasının kimliği ifşa edilmezdi. Mosolar eskiden babalarının kim olduğunu ya dolaylı yollardan öğreniyor, ya da hiçbir zaman bilemiyorlardı; çünkü önemli olan babalar değil, dayılardır. Zaten, Moso erkekleri babası olduğu çocuklardan değil, kız kardeşlerinin çocuklarından sorumludur.

Mosolar karşı cinsle ilişkilerini, erkeklerin sevgililerinin evini ziyaret etmesi yoluyla sürdürdüğünden, bu gelenek zaman zaman "ziyaret evliliği" ya da "yürüyen evlilik" diye adlandırılıyor. Çinli antropologlar tarafından tercih edilen bu ikinci terim, cinsel ilişkiyi ifade etmek için, "yürümek" anlamına gelen *sese* kelimesini kullanan Mosoların kendi terminolojisinden türetilmiştir. İmgelemimizi ne kadar zorlarsak zorlayalım, *sese* evlilik değildir. İki tür sese vardır: tamamen gizli ve çoğunlukla kısa ömürlü olanlar ile daha kalıcı ve herkesçe bilinenler. Yine de bütün *sese*ler ziyarete dayanır ve hiçbirinde çiftler birbirine söz vermez, mal değiş tokuşunda

bulunmaz, çocukların bakımını paylaşma ya da sadakat beklentisi yoktur. Tüm bunlar, Mosoların kıskançlık ya da kalp kırıklığına karşı bağışıklık kazanmış olduğu anlamına gelmiyor elbette, ancak toplumun ahlak kuralları kıskançlık, aşk acısı ya da herhangi bir olumsuz duygunun toplum içinde sergilenmesini onaylamıyor. Komşu ve arkadaşlar terk edilen sevgiliye bir dereceye kadar anlayış gösterebilir, fakat terk edilen taraf duygularına hâkim olamazsa saygınlığını yitirir ve anlayış duygusunun sadakatsiz tarafa kaymasına sebep olur. İdeal olan, arzu ve karşılıklı sevgi dışında hiçbir şeyin cinsel ilişkinin özgürlüğünü ve sıklığını belirlememesidir. Gerçekten de, Çinli görevliler 1950'lerde Mosolarla ilk karşılaştıklarında, insanların yaşadığı ilişkiler karşısında büyük bir şaşkınlığa uğradılar; hem kadınlarla erkeklerin bahsettiği partnerlerin sayısı, hem de insanların sergilediği aldırmazlık hayret vericiydi.

Bununla birlikte, Mosolar açısından bakıldığında, serbestçe ziyaret etmeye dayanan bu ilişkiler ailenin istikrarını güçlendiriyor ve aileyi destekliyordu. Cinsel ilişkiler belli bir zaman dilimiyle sınırlı olarak görüldüğü, çalışma saatleri dışında yaşandığı ve eşlere hiçbir zaman ekonomik bir yük getirmediği içindir ki, bu aşk ilişkileri ailenin ekonomik hayatını etkilemiyor ya da ailenin özünde yer alan erkek-kız kardeş ve anne-çocuk bağlarıyla rekabete girmiyordu.

Moso toplumundaki ekonomik düzen de aynı cinsel kalıplara dayanır. En basitiyle, erkeklerin işi dışarıdayken, kadınların evde çalışır. Dolayısıyla kadınlar tarlalarda uğraşır, yiyecekleri pişirir ve dağıtırken, erkekler ev inşa etmek, hayvanlara bak-

mak ve ticaretle uğraşmak gibi dışarıdaki işlerle meşgul olur. Erkekler dış dünyada kazandıkları bütün parayı eve getirir. Dini sorumluluklar da aynı temele dayanır; kadınlar ve erkekler dinin farklı alanlarıyla ilgilenirler. Kadınlar ev tanrılarına ve atalara sunulan günlük adaklardan sorumluyken, erkekler dinin örgütlenmesiyle uğraşır. Mosolar, Tibet Budizmi ya da Daba geleneğinin varlığını sürdürdüğü yerlerde Daba geleneğinin izinden gider. Şunu da belirtmeliyim ki, bu işbölümü Moso toplumunun genelinde uygulanmasına rağmen, cinsiyet sınırları şartlar gerektirdiğinde kolaylıkla aşılabilir. Okula gidenlerin sayısı arttıkça ve nakit para ekonomisi önem kazandıkça, kadınların toplum içindeki rolü de değişmektedir. Bugün, yerel turizm endüstrisiyle ilgili işlerde hem kadınlar, hem erkekler çalışıyor ve bu hiçbir zaman öncelikli tercih olmasa da, artık, kız çocuklar da ihtiyaç duyulan parayı kazanmak için şehre gidebiliyor.

Moso toplumunda kadın ve erkeklerin göreceli konumlarının değerlendirilmesi hiç de kolay değildir. Mosoların toplumsal görgü kuralları, yaşın cinsiyetten daha önemli olduğunu açık ve net bir şekilde ortaya koyar. Dolayısıyla, cinsiyete bakılmaksızın büyüklere karşı saygı gösterilmesi gerekir. Ancak Dabu, yani evin reisi olan kadın bile akrabalarına karşı otoritesini kullanırken hakkaniyet kurallarını gözetmek durumundadır. Moso ailelerinin bütün akrabaların karar verme sürecine katıldığı demokratik birimler olması beklenir. Bir başka deyişle, Mosolarda iş ve din alanındaki işbölümü, kadın ve erkek kardeşleri arasındaki genel ayrım kuralını izler ve burada rollerin bir hiyerarşi oluşturmaktan çok, birbirini tamamladığı varsayılabilir. Erkekler ve

kadınların sorumluluk alanları farklıdır ve birbirleri üzerindeki otoriteleri sınırlıdır. Dolayısıyla, dayıların dış dünyayla ilişkilerde bilgili ve zeki davranmaları beklenirken, anne ve kız kardeşlerin evi idare etme konusunda yetkin olduğu varsayılır. Bu rollerin biri öbüründen daha iyi ya da daha kötü değildir, sadece oldukları gibidirler. Ancak dışarıdan bakıldığında, erkeklerin yaptıkları işlere büyük bir değer verildiğini, kadınların erkeklerden daha büyük bir fiziksel iş yükünü omuzladığını, babalar önemli olmadığı halde dayıların dış dünyayla ilgili tecrübeleri yüzünden saygı gördüğünü ve otorite sahibi olduğunu fark etmemek mümkün değildir.

Her halükarda Mosolarla ilgili tartışmaksızın kabul etmemiz gereken şey; medyanın ağız birliği etmişçesine bizlere sunduğunun aksine, bu toplumun kadınlar tarafından yönetilmediğidir. Komünist devrimden önce, sıfatları babadan oğula geçen erkek şefler tarafından yönetiliyorlardı; aristokrat kadınların yüksek mevkileri ellerinde bulundurabilmelerinin nedeni ise kadın olmalarından çok aristokrasinin kendi sisteminden kaynaklanıyordu. Günümüzde Moso kadınlarının önemli mevkilere gelmesini engelleyen bir kural bulunmamasına karşın, yönetim kadroları neredeyse tamamen erkeklerden oluşuyor. Sürekli ev ve çiftlik işleriyle uğraşan kadınların aksine, erkekler dış dünyada çeşitli mevkilere yükselebiliyor, köy lideri, yönetici, memur, teknisyen, öğretmen ya da tüccar olabiliyorlar; gerek kamusal hayatta, gerek aile hayatında oldukça geniş yetkilere sahip oldukları görülüyor. Moso ailesinde kan bağı anne tarafından geliyor gelmesine, ancak bu Moso toplumunu anaerkil değil, anasoylu yapıyor.

Mosolar, anaerkil olmasa da sıradışı geleneklerıyle incelenmeye değer bir toplum. Kadınlar pek çok toplumda, hatta ataerkil toplumlarda bile çoğu kez geleneklerin belirlediği konumlarından daha güçlü bir pozisyona sahiptir. Tıpkı şu özlü sözün de ifade ettiği gibi, "Her başarılı erkeğin arkasında bir kadın vardır"... Başka bir deyişle, kadınlar erkeklere hasredilmiş otoriteyi ele geçirebilir. Fakat Moso kadınları böyle bir yola başvurmaz. Onlar zaten aile otoritesinin meşru şahsiyeti, aile servetinin yöneticisi, aile mülkünün ortak sahibi, ataların bekçisi ve kendi kanlarından gelen soyun sahibidir. Cinsel ilişki alanında sahip oldukları kişisel hak ve özgürlükler de dünyanın geri kalanıyla kıyaslandığında azımsanacak gibi değildir. Aslında, tüm bu cinsiyete dayalı ilişkilerin dışında ve ötesinde, Moso toplumu "ziyaret evliliği" geleneğiyle de sıradışı bir özelliğe sahiptir; bu geleneğin, seks ve aşk arzusu ile ailenin devamlılığı ve ekonomi gereklerinin ortaya çıkardığı evrensel bir insanlık bilmecesini çözdüğü iddia edilebilir.

Fransız antropolog Claude Lévi-Strauss'un belirttiği gibi; evlilik, kan bağı, soyadı, servet ve diğer ayrıcalık ve toplumsal statü biçimlerinin harekete geçirildiği ve meşru kılındığı bir mekanizmadır. Bir başka deyişle evlilik toplumları bir arada tutan yapıştırıcı maddedir.

Ancak, toplumların büyük bir kısmında evliliğin yürümesi için genellikle bir şeylerin feda edilmesi gerekiyor. Atasoylu, erkek egemen toplumlarda feda edilen şey genellikle romantik aşk ve neredeyse her zaman kadınların cinsel özgürlüğü ve hazzı oluyor. Daha uç örneklerde erkek soyu, kadınların doğaları gereği yapmaya eğilim göstermedikleri bir

şey olan, anne ve kızların cinsellik konusunda işbirliği yapmasını bile isteyebilir. Böyle toplumlar kadınların cinselliğini denetim altında tutmak için çok çaba harcarlar ve bunu başarabilmek için kadın sünneti, ayak bağlama, dul yakma, burka giydirme ve her türlü toplumsal izolasyon gibi şiddet içeren önlemlere başvururlar.

Öte yandan, aile bağları ve mülkiyet kaygılarından ziyade romantik aşka, cinsel uyuma ve iki bireyin eşitliğine dayanan evliliklerde ailenin ekonomik istikrarı ve bütünlüğü tehlikeye atılmaktadır. Son zamanlarda gözlediğimiz boşanma oranları da, aşk ve seksin uzun ömürlü evlilikler yapmak için yüce bir ideal, fakat zayıf bir temel olduğunu ortaya koyuyor.

Mosolar ise sıradışı bir kültürel seçim yapıyor: Bu seçimleriyle ne cinsel özgürlüğü, ne romantik aşkı, ne de ekonomik güvenceyle kan bağlarının devamlılığını feda ediyorlar. Onun yerine, evliliği gereksiz görüp bir kenara fırlatıyorlar. Karşılığında ise varoluşun bütün temel gereksinimlerinin (beslenme, sevgi, mülkiyet, aile bağları) en doğal şekilde, yani anne bağıyla elde edildiği, doğuştan kazanılan haklar olduğu bir toplum kazanıyorlar. Ve ilginçtir ki, ailenin devamlılığı cephesinden bakıldığında, bu hayat tarzı sadece kadınlar için değil, erkekler için de tatminkâr bir sonuç sağlıyor. Çünkü neslin devamını sağlama endişesinden kurtulmuş oluyorlar; Moso aileleri bir sürü kız kardeş sayesinde bir sonraki nesilde de varlığını sürdürmeyi handiyse garantilemiş oluyor.

Mosolar anasoylu hayat tarzlarını, bunun en mükemmel olasılık olduğunu, mutluluk ve uyumun en iyi bu şekilde sağlanabileceğini söyleyerek savunu-

yor. "Ziyaret evliliği"nin erkeklerle kadınlar arasındaki ilişkileri canlı ve taze tuttuğunu, anne evlerinde yaşayan insanların evli çiftler gibi kavga etmediğini söylüyorlar. Bir bildikleri olduğu kesin, çünkü birçok Moso komünistlerin baskısı altında evliliği denemiş, fakat çoğu sonradan bundan vazgeçmiştir. Mosolar kendi aile sistemlerinin olumlu taraflarını böylesi büyük bir inançla dile getirebiliyor, zira birkaç onyıl boyunca bu sistemin faydaları üzerine düşünme imkânları oldu. Ancak bu geleneklerin faydası ne olursa olsun, komünistler bunu göremedi. Onun yerine, Moso geleneğinin geri kalmış olduğunu ve sosyalist ideallerle bağdaşmadığını iddia ettiler.

Hiç kuşkusuz, Moso feodal yöneticileri de anasoylu aile sistemi ile "ziyaret evliliği" geleneğini teşvik ediyorlardı. Örneğin, geniş anne evleri, Labei çevresindeki dağlardan çok feodal merkezde bulunuyordu ve aslına bakılırsa, merkeze yaklaştıkça yalnızca Mosoların değil Pumilerin de anasoylu olduğu görülüyordu. Mosoların bütün sınıfları "ziyaret evliliği" sistemini kullanıyor ve hükümran aile dışında, aristokrat sınıf da dahil olmak üzere bütün Mosolar soylarını annelerine göre belirliyordu. Derebeyleri yerel gelenekleri başka yollardan da destekliyordu: Bölünmez anasoylu ailenin üstünlüklerini öven atasözleri ve şarkılarla; dağ tanrıçası ve diğer ana figürleri adına yapılan toplu ayinlere mali destek vererek; bireylerden çok ev halkını bağlayan vergiler ve bunları ödemeye yarayan işgücü sistemi aracılığıyla ailelerinin bir arada kalmasını teşvik ediyorlardı.

Öte yandan, erkeklerin ticaretle uğraşmak için

uzaklara gitmesi, dolayısıyla da evden aylarca ayrı kalması, cinsel sadakatsizliği hiç kuşkusuz teşvik ediyor ve çiftlik ile ev işlerinin sorumluluğunun kadınlara bırakılmasını anlamlı kılıyordu. Son olarak, Budizm sisteme katkıda bulunmasa bile, kesinlikle sisteme göre uyarlanmıştı. Eski feodal düzende aristokrat, halk ya da serf, hangi sınıfa dahil olursa olsun bütün Moso ailelerinin bir oğullarını Budist elyazmaları üzerinde çalışması için dine adaması gerekiyordu. Komünistlerin yönetimi devraldığı 1956 yılında, tahminen Moso erkeklerinin beşte biri evlenmeme yemini etmiş rahiplerden oluşuyordu. Ancak Joseph Rock'ın da gözlemlediği gibi, bu bir bekaret yemini değildi. Açıkça görüldüğü üzere, "ziyaret evliliği" modeli Budist Yongning şehrine çok uygundu.

Ancak, feodal sistemin Moso kültürünü beslediğini söylemek, Moso geleneklerinin kökenlerini ya da Mosoların, neden bütün komşuları arasında anasoylu aileyi ve evlenmemeyi kurumsallaştıran tek toplum olmayı seçtiğini açıklamaz. Başka bir deyişle, Mosoların nereden geldiği ve anasoylu sistemlerinin ne kadar eskiye dayandığı sorularını cevaplamaz.

MS 7. yüzyıla kadar dayanan eski Çin kaynaklarında Moso adına rastlanmasına rağmen, Mosoların kökeni, sıradışı aile sistemleri ve komşuları Naxilerle olan tarihsel ilişkileri halen bir sır perdesi ardındadır. Aslına bakılacak olursa, tarihsel kayıtlar öyle eksik ve zaman zaman da öyle belirsiz ya da çelişkili ayrıntıyla doludur ki, çözmek imkânsız gibidir. Ancak daha da tuhafı, ne Mosolar, ne de Naxiler bu eski Moso adına sahip çıkmışlardır. Günümüzde Naxiler bu ismi hakaret olarak algılamakta, Mosolar

ise kendilerini Naxilerden ayırmak için üstlenmektedir. Naxilerin eski resimli elyazmalarında ya da Moso efsaneleri ile ayin metinlerinin hiçbirinde Moso ismi geçmez. Naxiler kendilerini Naxi; Mosolar ise Nari olarak adlandırır; bu durum kendilerine Nosu ismini veren Yi komşularınınkiyle benzerlik gösterir: *Na* ve *no* kelimelerinin ikisi de "siyah" anlamına gelirken, *xi*, *ri* ve *su* kelimeleri "insanlar" anlamındadır. "Siyah" ismine gelince; bu, büyük bir olasılıkla, güneybatı Çin'deki çeşitli halkları yüzyıllar boyunca Siyah ve Beyaz olarak ayıran eski bir kabile sistemine dayanmaktadır.

Eski Moso adını bir kenara bırakacak olursak, tarihsel kayıtlar, sözlü gelenekler ve dilbilimsel analizler Naxi ve Mosoların kökenlerini tek bir "Moso" kabilesine ya da iki farklı kabileye değil, farklı şartlar altında, farklı zamanlarda Yunnan'a gelen birkaç halka; Qiang, Tibetliler, Moğollar ve eski yerli kabilelere dayandırır. Yunnan'ın yerli halkı, bir yandan yabancıların istilasına maruz kalmış, diğer yandan da yüzyıllar boyunca iç savaş yaşamış, fetihlere, kan davalarına, baskınlara karışmış, dağılmış, farklı gruplardan insanlarla evlenmiş, çeşitli federasyon, krallık ve imparatorlukların bayrakları altında tekrar bir araya gelmişlerdi. Tarihsel kayıtların, şu anda isimleri tamamen ortadan kaybolmuş düzinelerce kabileden bahsetmesi hiç de şaşırtıcı değil. Gruplar yenildikleri zaman gerek işgücü sağlamak, gerekse askeri hizmette bulunmak için köleleştiriliyor ya da yerel derebeylerine haraç veren sistem içinde kayboluyorlardı. Aslında, Çinli ve yerel tarihçilere göre Kuzey Yunnan'da 16. yüzyıla kadar hâlâ isyancı kabileler yaşıyordu, bölgenin derebeyleri bu kabileleri vergiye bağlayarak ve

vergi yerine geçen ücretsiz işlerde çalıştırarak barış ve güvenliği sağlamaya çalışıyordu.

Geçmişleri ne kadar eskiye dayanırsa dayansın, 1956'ya gelindiğinde, Moso ve Naxilerin artık ne toprağı, ne dili, ne dini ortaktı ve ne de ortak bir gelenekleri vardı. Çinli tarihçiler yüzyıllardır kimliklerini karıştırsa ve komünistler onları tek bir ulus olarak sınıflandırmak istese de, onlar tamamen farklı halklardı. Hiç kuşkusuz, ister Yongning'te ister Lijiang'ta olsun, insanlar kültürel özelliklerinin önemli bir kısmını önceki nesillerde yasaları ve gelenekleri kabul ettirmek için büyük çaba harcayan yerel seçkinlere borçluydu.

Yangtze'nin iki kıyısında da derebeyleri, Çin'in fethi sırasında Kubilay Han tarafından bırakılan bir ordu subayının soyundan geldiklerine inanıyordu. Uzak atalarının Moğollardan geldiğine dair bu ortak iddia ne olursa olsun, Moso ve Naxi hükümranlarının aile tarihleri birbirinden tamamen farklıdır. Örneğin, Lijiang şeflerinin soyağacı istikrarlı bir şekilde babadan oğula geçen bir sistemleri olduğunu gösterirken, Yongning şeflerinin soy ağacı, Moso yöneticilerinin konumlarının dayıdan yeğene, anasoya bağlı olarak geçtiğini işaret eder. Bu durum, imparatorluk fermanıyla büyük evlat hakkı ve yöneticiliğin babadan oğula geçmesinin emredildiği 18. yüzyıla kadar sürer. Ve bu durum yalnızca, soyağaçları Moso ve Naxileri çok temel bir noktada ayırdığı için değil, yaşlı Moso seçkinlerine görkemli köklerini yalnızca Moğolistan'da aramamalarını işaret ettiği için de dikkat çekicidir.

Yongning, Sui (MS 581-618) ve Tang (MS 618-907) hanedanlarının imparatorluk kayıtlarında Kadınlar Ülkesi (Nü Guo) diye geçen eski bir Qiang

devletinin güneyinde kalır. Bu devletin yalnızca anasoylu değil, aynı zamanda anaerkil de olduğu açıkça görülmektedir. Bu belgeler son derece ayrıntılı hazırlanmıştır; devletin ekonomik, sosyal ve siyasal örgütlenmesiyle ilgili bilgilerin yanı sıra, ırmak ve şehir adlarının verilmesi ve bölgesel sınırların çizilmesiyle coğrafi konumu da titizlikle belirlenmiştir.

Kadınlar Ülkesi, kraliçeler ve yalnız kadın vekillerden oluşan bir devlet konseyi tarafından yönetiliyormuş. İmparatorluk kâtiplerinin belirttiğine göre, erkekler pek fazla itibar görmez, annelerinin soyadlarını alır, toprağı işler ve savaşa gidermiş. Kayıtlarda ayrıca, Çin sarayına vergi veren kraliçelerin isimleri de yer alıyor. Bunların arasında geçen Ngue, eski Yongning aristokrasinde bir klanın adıdır, ancak Lijiang'ta yaşayan Naxiler arasında bu isme hiç rastlanmamıştır.

Yıllar önce Lü Öğretmen'le yaptığım konuşmalarda, Batı antropoloji kuramının anaerkil devletlere inanmadığını; anaerkilliğin yalnızca mitlerde yer aldığına inandığını söylemiştim, oysa Kadınlar Ülkesi'ne dair bilgiler elimize mitoloji aracılığıyla geçmedi. Bu konuda yazılı resmî belgeler var. Kadınlar Ülkesi 9. yüzyılda, Sino-Tibet savaşlarından sonra imparatorluk kayıtlarında görülmez oluyor. Ancak, bir devlet olarak varlığını sürdürmüyor olsa bile, aralarında Ngue'nin de bulunduğu bazı klanların Yongning'e gitmiş olması mümkün değil mi? Bu yalnızca bir olasılık da olsa, Kadınlar Ülkesi günümüzde Mosolar ve Naxiler arasındaki etnik sınırların geçerliliğine bir ışık tutmakla kalmayıp, Batı antropoloji kuramındaki anaerkillik sorununu da yeniden gündeme getiriyor.

Mosolar 1980'lerin sonlarına kadar Çin'in batısı dışında neredeyse hiç bilinmiyordu. Bunun, coğrafi açıdan erişilmesi güç bir konumda olmak gibi pek çok sebebi vardı. En önemli sebeplerden biri de, devrimden sonraki birkaç onyıl boyunca kendi adlarıyla değil, Naxi diye anılmış olmalarıydı. İzolasyon, Moso ülkesinin hâlâ en belirgin özelliklerinden biri. Kimse, suyu ve elektriği olmayan, hâlâ atlı kervanlarla ticaret ve takas yapan, ekonomide paranın nerdeyse geçerli sayılmadığı pitoresk köyleri keşfetmek için ayak iziyle açılmış patikaların dışına çıkma gereği duymuyor. Modern eşyaların ve altyapı sisteminin neredeyse bulunmadığı bu yüksek dağlarda kolaylıkla geçmiş zamanda yolculuk yaptığınız hissine kapılabilirsiniz. Burada âdeta zaman durmuş. Ancak görüntü yanıltıcıdır. Mosolar, Tibet-Çin sınırını sarsan büyük tarihi olaylardan tamamen korunamadı. Ekonomik liberalleşme ve küreselleşmenin getirdiği en son değişim dalgalarından da etkilendiler.

Son elli yılda çok şey değişti. Hem Çinliler, hem de Mosolar için pek çok şey... Çin kentleşip zenginleştikçe ve dünyaya açıldıkça, Moso kültürüyle ilgili haberler de Yunnan'dan ülkenin geri kalanına ve son birkaç yılda dünyaya yayıldı. Bugün, yabancı gazeteci ve sinemacılar Moso topraklarında serbestçe dolaşabiliyor. Batılı antropologlar da vizeleri elverdiğince, aylarca burada yaşayabiliyor. Bugüne dek, Alman akademisyen Susan Knödel ve Amerikalı Eileen Walsh'ın kapsamlı saha çalışmalarının sonucunda hazırladıkları doktora tezleri Mosolarla ilgili araştırmalara katkıda bulundu. Ancak Moso topraklarına gelen ziyaretçilerin çoğunluğunu akademisyen ya da gazeteciler değil, binlerce Çinli ile

sayıları her geçen yıl daha da artarak Yongning'e gelen yabancı turistler oluşturuyor. Çoğu sadece birkaç gün kalıyor; etrafa bakmaya, at binmeye, gölde kürek çekmeye, tapınakları ziyaret edip şenlik ateşleri çevresinde şarkı söyleyerek dans etmeye ve baba ya da kocanın olmadığı, serbest aşkın ve kadınların hüküm sürdüğü bir toplumda yaşamanın neye benzediğini görmeye ve bütün bunlardan doğan egzotizm ile seks ve ahlak konusundaki duruşunuza bağlı olarak masumiyet ya da şehvet üzerinde düşünmeye yetecek kadar...

Yunnan eyaleti son on yıldır Çin'deki en popüler turistik mekânlardan biri haline geldi ve turizm burada büyük değişiklikler yarattı. Turizmin neden olduğu büyük zenginlik, bu yeni endüstriyle haşır neşir olanlarla diğerleri arasında dev bir uçurum açtı. Yongning'te turizmi ve getirdiği serveti şanslı bir azınlığın ötesine yaymak için gösterilen bütün yerel çabalara karşın, bu yeni endüstri hâlâ geniş oranda gölün yakınlarındaki Luo Shui köyünde kullanılıyor. Buradaki bazı girişimci ve çalışkan aileler kütükten yapılma evlerini geniş pansiyonlar haline getirdi. Sadece son altı-yedi yıl içinde, Luo Shui'deki yaşam standartları büyük ölçüde yükseldi. Artık, birçok ailenin evinde televizyon, su ve telefon bulunuyor. Bankada yüklü miktarlarda nakit para biriktirebiliyorlar. Ancak bu maddi rahatlık, Moso ülkesinin çoğunluğuna bakıldığında büyük bir tezat oluşturuyor.

Dış dünya Mosoların dünyasına daha fazla girdikçe, pek çok Moso geleneksel yaşam tarzlarının - hem artık devlet müdahalesinden de korkmaya gerek yokken- gereğinden daha uzun sürebileceğine ilişkin kaygılarını dile getiriyor. Bugün neredeyse

bütün Moso çocukları okula gidiyor, Çin müfredatını öğreniyor ve artık kendilerini, Moso dili ve kültürünün, çiftçilikle uğraşmanın ve belki de geniş anasoylu bir ailede yaşamanın ötesinde bir şeylerle ifade ediyorlar. Daha ücra köylerde, ekonomik zorunluluklar gençleri köylerinden ayrılmak ve şehirlerde iş aramak durumunda bırakıyor. Bunların bir kısmı da kaçınılmaz olarak şehirde kalmayı seçiyor. Turistlerin bıraktığı dolarların televizyon satın almayı mümkün kıldığı daha zengin topluluklarda yaşayan gençler ise, bu sayede, büyüklerinin varlığını dahi hayal edemeyeceği dünyalara erişiyor.

Moso ülkesine ekonomik refah vaat eden en önemli şeyin turizm olduğu düşüncesine karşı çıkan pek az insan var. Peki, turizm tek başına sürdürülebilir bir ekonomik gelişme sağlayabilir ve gençlerin kentlere göçünü durdurabilir mi? Şayet durduramazsa, o zaman ne olur? Durdurursa, bunun bedeli nedir? Görüldüğü üzere, "anaerkil endüstri" aslında garip bir çelişki yaratıyor, çünkü modernlik vaadini geleneklerin sürdürülmesine bağlı kılıyor. Öte yandan, komünist devrimden bu yana, "ziyaret ilişkileri" ve anasoylu aile kavramları kazandıkları pazar değerinden çok daha fazlasına ulaşmış; Moso geleneğini en iyi biçimde sembolize ederek Moso kimliğini somutlaştırmıştır. Tabii bu durum kültürün korunması için alelade bir teşvikten öte anlam taşıyor.

Mosolar, geleceğin arkamızda, geçmişin ise önümüzde durduğunu söylerler. Bununla, geçmişin gözümüzün önünde durduğu için bildiğimiz bir şey olduğunu, geleceğin ise arkamızda kaldığı için görülemeyeceğini kastediyorlar. Bu söz, kuyruğunu yutan ve böylece sonsuz bir yeniden doğuş içinde,

son ile başlangıcı bir araya getiren kutsal yılan imgesini getiriyor aklıma. Bir de, yüzlerce yıllık bir tarihin çalkantılarından kurtularak ayakta kalan bir aile sisteminin esnekliğini ve özgür aşkı kolektif mutluluklarının koruyucusu olarak gören, şimdilerde şenlik ateşleri çevresinde meraklı turistlerle el ele dans etseler de, hâlâ böyle düşünmeye devam eden bir halkın eşsiz dehasını...

Christine Mathieu

San Francisco, Kaliforniya
Kasım 2001

YANG ERCHE NAMU'NUN SONSÖZÜ

Hayatımın diğer hayatlardan farklı olduğunu uzun bir süre önce anlamıştım. Köyümde büyürken, sonra Şangay'a ve Pekin'e, daha sonra da Amerika ve Avrupa'ya gittiğimde farklı olduğumun daima farkındaydım; ailemden, kendi halkımdan ve diğerlerinden farklı. Fakat aynı zamanda, yanımda bir hazine taşıdığımın da farkındaydım: Kızlar Ülkesi'nde doğduğum için sahip olduğum bir hazine. Hayatımın büyük bir kısmını Batı dünyasında yaşamayı tercih etmiş, çok uzaklara gitmiş de olsam, bana başka hiçbir yerde bulamayacağımı bildiğim iç huzurunu veren tek yer bu ülke. Sanırım bunu her zaman biliyordum, fakat Christine Mathieu ile hayat hikâyem üzerinde çalışmaya başlayana dek kendimi doğru düzgün ifade etmemi sağlayacak kelimeleri bulamamıştım. Yıllar süren bir dostluktan sonra, Christine ile başka hiç kimseyle başaramadığım bir biçimde iletişim kurabildiğimi fark ettim. Nereden geldiğimi biliyordu; bizim dağ patikalarında yürümüş, tuzlu tereyağlı çayımızdan içmiş, hatta Zuosuo'daki evimizde annemle yan yana oturmuştu.

Dahası, benim karmaşık ve duygu yüklü anılarımdan bir anlam çıkartabiliyordu. Daha önce hiç bu kadar derin düşünmemiş ve hiç kimseye bu kadar çok sırrımı açmamıştım. Kendi hayatım hakkında bir şeyler yazmış olmama ve Çin medyasında yaptığım röportajlarda pek çok kez hikâyemi anlatmış olmama rağmen, hiçbir zaman bu kadar derine inmemiştim.

San Francisco'da üç ay boyunca Christine'e hikâyemi anlatım. Bu süre içinde, küçük büyük demeden her bir olay hakkında konuştuk ve hatırlayabildiğim bütün anılar üzerine düşündük. Böylece kendimi, yalnızca hayatım üzerine konuşurken değil, çok uzun zaman önce çok derinlere, unutabilmek için çok derinlere gömdüğüm bütün duyguları ve olayları yeniden yaşarken ve yeniden keşfederken buldum. Konuşmalarımız çoğu kez acıtıcı, bazen çok komik ve hemen her zaman da şaşırtıcı oluyordu. Bu derin düşünme ve hatırlama deneyimi benim için tamamen yeni bir şeydi. Sanki köyümü, annemi, hatta kendimi bile yeni bir ışıkla görüyormuşum; yeni insanlarla tanışıyormuşum, yeni kavrayış derinlikleri keşfediyormuşum gibi hissediyordum.

Bu sürecin üzerinden bir yılı aşkın bir süre geçtikten sonra metnin son halini okudum. Kendimi İngilizce kelimelerle, başka birinin imgeleminden süzülmüş bir şekilde görmeye, gençliğimin öyküsünü okumaya hazır hissetmiyordum. Ama bu bendim. Eski halimle ve şimdiki halimle, bendim. Güzel, hüzünlü, umut dolu bir öyküydü bu. Bu kadar çok duyguyu aynı anda yaşamak kolay değildi. Metni ilk kez elime aldığım yer olan Cenevre'de bırakamadım. Yanımda İtalya'ya, sonra da Pekin'e

götürdüm; ve şu anda da annemi ziyaret etmek, köyümde üç hafta geçirmek için geldiğim Lugu Gölü'ndeyim. Yıllar evvel öfke içinde kaçtığımdan beri yaptığım en uzun ziyaret olacak bu. Mutfağın toprak zemininde, ateşin yanında oturuyor, tekrar metne bakıyorum. Dün gece yağan yağmurdan ötürü odunlar çok ıslanmış. Odayı dolduran duman, yanan gözlerimden yaşların boşalması ve yüzümden aşağı süzülmesi için mükemmel bir bahane oluşturuyor. Ağlamak bana hep çok zor, neredeyse olanaksız gelmişti, oysa şimdi gözyaşlarım durmak bilmiyor.

Pencereden, annemin domuzu beslediğini, onu şefkatle okşadığını görebiliyorum. Yaşlı kadının yüzü tatlı ve sevgi dolu. Annemi saran bir sıcaklık var. "Sonunda huzura kavuştu," diyorum kendi kendime. Sanki düşüncelerimi duymuş gibi dönüp omzunun üstünden bana doğru bakıyor, gözleri benimkilerle karşılaşıyor ve gülümsüyor. Sanki bir ateş topuna çarpmış gibi oluyorum. Ben de gülümsüyorum ve gözyaşlarım yaşamımı anlatan bir başka sayfanın üzerine düşüyor.

Bugünümü yaratan şeyin geçmişim olduğunu uzun zaman önce kavramıştım. Ben daima bir yabancıydım, daima farklıydım. Umuyorum, benim hikâyem kendisini farklı hisseden insanlar için bir şey ifade eder ve umarım, halkımın temsilcisi olur, onlara hak ettikleri gurur ve güveni sunabilirim.

Namu
Lugu Gölü
Kasım 2001

TEŞEKKÜR

Bu serüvene başlayıp bitirmemizi sağlayan coşkuları, azimleri ve yüreklendirmeleri için temsilcimiz Richard Balkin ile *Little Brown*'daki editörümüz Deborah Baker'a en sıcak teşekkürlerimizi sunmak istiyoruz. Ayrıca, bütün o sabırlı desteği ve çabaları için Thoralf Stenvold'a çok özel teşekkürlerimizi sunuyoruz. Çalışmalarımız devam ederken yaptıkları yorumlar için Peter Shotwell, Sandra Steele, Cassis Lumb, Harley Blakeman ve Lisa Cody'ye; San Francisco, Cenevre ve Pekin arasındaki mesajları ilettikleri için de Paola Zuin ile Matt Forney'e teşekkürlerimizi iletiyoruz.

"Kadınlarla erkeklerin evlenmemesi gerekir. Çünkü aşk mevsimler gibidir: Gelir geçer."

Çin sınırları içerisinde yer alan Moso bölgesi, "Kızlar Ülkesi" olarak biliniyor. Bu kültürde kız çocukları erkeklerden daha değerli kabul ediliyor, evlilik geri kafalılık olarak nitelendiriliyor ve dillerinde "baba" diye bir kelime yok. Zaten mal mülk de anneden kıza geçiyor.

Elveda Kızlar Ülkesi, Himalaya Dağları'nın gölgesindeki bu bölgede yetişen bir kızın gerçek hikâyesini anlatıyor. Namu, kendi köyünde, çok ağladığı için annesi tarafından üç kez başkasına verilmeye çalışılan, ama verilemeyen kız olarak tanınıyor. Biraz büyüyünce, kendi köyünü çok sevmekle birlikte, köyü çeviren dağların arkasındaki dünyanın nasıl olduğunu merak etmeye başlıyor. Çinli yetkililer yetenekli şarkıcılar aramak için köylerine gelince, Namu fırsatı değerlendirip Moso kültürünü ayakta tutan en büyük geleneğe karşı geliyor: Annesinin evini terk ediyor.

Elveda Kızlar Ülkesi, bizimkinden oldukça değişik bir kültürle ilgili, heyecanla okuyacağınız, büyüleyici bir kitap. Ancak, tüm farklılığına rağmen, anlatılan evrensel bir hikâye: anneler ve kızlarını birbirinden ayıran kavgalar ve yeniden bir araya getiren benzersiz sevgi...

ISBN 975-6663-90-1

9 789756 663905

Çitlembik Yayınları